

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI**

**KURULUŞUNDAN GÜNÜMÜZE KIRŞEHİR CACABEY
MEDRESESİ'NİN GEÇİRDİĞİ ONARIMLAR**

**Hazırlayan
Hasret GÜRGÜÇ**

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Derya GÜNERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Ekim 2024, KAYSERİ

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI**

**KURULUŞUNDAN GÜNÜMÜZE KIRŞEHİR CACABEY
MEDRESESİ'NİN GEÇİRDİĞİ ONARIMLAR
(Yüksek Lisans Tezi)**

**Hazırlayan
Hasret GÜRGÜÇ**

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Derya GÜNERİ**

Ekim 2024, KAYSERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Hasret GÜRGÜÇ

T.C.

ERCIYES ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Anabilim Dalı : Sanat Tarihi

Program Adı : Yüksek Lisans

Tez Başlığı : Kuruluşundan Günümüze Kırşehir Cacabey Medresesi'nin Geçirdiği Onarımlar

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 96 sayfalık kısmına ilişkin 16/09/2024 tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: **% 18'** dir.

Filtrelemeye **alıntılar dahil** edilmiştir. Filtrelemede **yedi (7) kelimeden daha az** örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 16/09/2024

Hazırlayan: Hasret GÜRGÜÇ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Derya GÜNERİ

KILAVUZA UYGUNLUK

“Kuruluşundan Günümüze Kırşehir Cacabey Medresesi’nin Geçirdiği Onarımlar” başlıklı Yüksek Lisans/Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesine uygun olarak hazırlanmıştır.

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Derya GÜNERİ

Hazırlayan

Hasret GÜRGÜÇ

Sanat Tarihi ABD Başkanı

Prof. Dr. Sultan Murat TOPÇU

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Dr. Öğr. Üyesi Derya GÜNERİ danışmanlığında **Hasret GÜRGÜÇ** tarafından hazırlanan “Kuruluşundan Günümüze Kırşehir Cacabey Medresesi’nin Geçirdiği Onarımlar” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Sanat Tarihi** Anabilim Dalı’nda **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

12/08/2024

JÜRİ:

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Derya GÜNERİ

İmza

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Eyüp POLAT

İmza

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ŞEN

İmza

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun /.... /..... tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

..... /..... /

Prof. Dr. Atabey KILIÇ

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Yüksek öğrenim hayatım boyunca bana önderlik eden değerli Prof. Dr. Sultan Murat TOPÇU'ya, danışmanlık konusunda büyük bir sabırla bana yol gösteren ve çalışmanın ana hatlarının nasıl olması gerektiğini açıklayan Dr. Öğr. Üyesi Eyüp POLAT'a, çalışmalarımı düzenleme noktasında bana vakit ayıran Dr. Öğr. Üyesi Derya GÜNERİ'ye, yüksek öğrenim hayatım boyunca derslere katılma hususunda çalışma saatleri içerisinde izin konusunda bana müsamaha gösteren Kayseri Vakıflar Bölge Müdürü Murat SEÇİLİR'e, yapıyı inceleme, araştırma, fotoğraflama noktasında gerek ulaşım gerekse belgeler konusunda kolaylık sağlayan Kayseri Vakıflar Bölge Müdürlüğü Sanat Eserleri Şube Müdürü Taha DEMİRCİ'ye, gerek kurul geçmişi gerekse raportörlükten gelen bilgilerini aktaran ve her konuda her daim yanımda olan çok sevgili sayın Kayseri Vakıflar Bölge Müdürlüğü Hayır Hizmetleri Şube Müdürü Sümeyya TOPÇU'ya ve son olarak tez çalışmamı yakından takip eden, benimle beraber araştırmalar yapan, bana ikinci bir göz olan ve en az benim kadar konuya vakıf olan kıymetli dostum Yunus EKİNCİ'ye teşekkürlerimi sunarım.

Hasret GÜRGÜÇ, KAYSERİ, 2024

KURULUŞUNDAN GÜNÜMÜZE KIRŞEHİR CACABEY MEDRESESİ’NİN GEÇİRDİĞİ ONARIMLAR

Hasret GÜRGÜÇ

**Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi, Ekim 2024
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Derya GÜNERİ**

ÖZET

Kırşehir'deki Cacabey Medresesi, Türkiye'nin önemli tarihi ve kültürel miraslarından biridir. Selçuklu döneminde inşa edilmiş olan bu medrese, mimari değeri ve tarihi önemiyle bilinmektedir. Ancak, zamanın etkisiyle yapıda çeşitli hasarlar meydana gelmiş ve restorasyon ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Cacabey Medresesi'nin restorasyon süreci, yapıyı korumak ve tarihi dokusunu gelecek nesillere aktarmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Restorasyon çalışmaları, titiz bir planlama ve uzman ekipler tarafından yürütülmüştür. İlk olarak, Medrese üzerinde detaylı bir inceleme yapılarak hasarlar belirlenmiş ve restorasyon ihtiyaçları tespit edilmiştir. Restorasyon sürecinde, orijinal mimariye ve malzemelere sadık kalınmıştır. Uzmanlar, geleneksel yöntemlerle yapıya zarar vermeden müdahale etmiş ve orijinal yapıyı korumuşlardır. Ayrıca, modern teknolojinin sunduğu imkanlardan da yararlanılarak yapısal güçlendirme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Restorasyon sürecinde, Medresenin estetik ve mimari bütünlüğünün korunmasına özen gösterilmiştir. Yapının dış cephesi, iç mekânı ve detayları titizlikle restore edilmiş ve eski ihtişamına kavuşturulmuştur. Bu sayede, ziyaretçiler hem tarihi bir atmosferde ibadetlerini gerçekleştirebilecekleri hem de yapıyı ziyaret ederek tarihi ve kültürel bir deneyim yaşayabileceklerdir. Cacabey Medresesi'nin restorasyonu, sadece fiziksel olarak yapıyı restore etmekle kalmamış, aynı zamanda tarihi ve kültürel mirasın korunmasına da katkı sağlamıştır. Medrese, Kırşehir'in tarihinde ve kültürel dokusunda önemli bir yer tutmakta ve gelecek nesillere aktarılacak üzere korunmaktadır. Bu restorasyon projesi, Kırşehir'in kültürel zenginliğine ve tarihi mirasına verilen önemi göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kırşehir, Cacabey, Restorasyon, Medrese,

PERSONAL DATA PROTECTION LAW AND OBLIGATIONS OF COMPANIES

Hasret GÜRGÜÇ

**Erciyes University, Graduate School of Social Sciences
Master Thesis, October 2024
Supervisor: Assist. Prof. Derya GÜNERİ**

ABSTRACT

Cacabey Madrasa in Kırşehir is one of the important historical and cultural heritage of Turkey. Madrasa, which was built during Seljuk period, is known for architectural value and historical importance. However, due to the influence of time, various damages occurred in the structure and the need for restoration emerged. The restoration process of Cacabey Madrasa was carried out in order to preserve the structure and transfer its historical texture to future generations. The restoration carried out by meticulous planning and experts. First of all, detailed examination was carried out on the Madrasa, damages and restoration needs were determined. During restoration, the original architecture and materials were adhered. Specialists intervened without damaging the structure with traditional methods and preserved the original structure. In addition, structural strengthening works have been carried out by taking advantage of the opportunities offered by modern technology. During the restoration process, care was taken to preserve aesthetic and architectural integrity of the Madrasa. The exterior, interior and details of the building have been restored to its former glory. In this way, visitors will be able to both perform their worship in historical atmosphere and experience historical and cultural experience by visiting the structure. The restoration of the Cacabey Madrasa not only restored the structure physically, but also contributed to the preservation of the historical and cultural heritage. The madrasa occupies an important place in history and cultural fabric of Kırşehir. This restoration project shows importance given to the cultural richness and historical heritage of Kırşehir.

Keywords: Kırşehir, Cacabey, Restoration, Madrasah

İÇİNDEKİLER

KURULUŞUNDAN GÜNÜMÜZE KIRŞEHİR CACABEY MEDRESESİ’NİN GEÇİRDİĞİ ONARIMLAR

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI	ii
KILAVUZA UYGUNLUK.....	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI	iv
ÖN SÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ.....	xiii
TABLolar LİSTESİ	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xv
PLANLAR LİSTESİ	xvi
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ.....	xvii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Tarihi Yapılarda Restorasyon.....	4
1.2. Restorasyonda Dikkat Edilecek Hususlar	8

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. Medrese Genel Özellikleri.....	13
2.2. Cacabey Kimdir?	16
2.3. Cacabey Astronomi Medresesi	18
2.4. Cacabey Medresesi Tarihsel Araştırma Raporu.....	23
2.4.1. Yapının İçinde Bulunduğu Çevrenin Tarihsel Gelişimi	23
2.5. Cacabey Medresesinin Tanımlanması	24
2.5.1. İç Mekân	27
2.5.1.1. Türbe Çini Süslemesi	30

2.5.1.2. Mihrap	36
2.5.1.3. Sütunçeler.....	37
2.5.1.4. İç Mekân Genel Değerlendirmesi	39
2.5.1.5. Pencereleer.....	40
2.5.1.6. Kapılar.....	41
2.5.1.7. Mobilyalar.....	41
2.5.2. Dış Mekân.....	41
2.5.2.1. Kuzey Cephesi	42
2.5.2.2. Batı Cephesi	43
2.5.2.3. Güney Cephesi	44
2.5.2.4. Doğu Cephesi	45
2.5.2.5. Minare	46
2.5.2.6. Şadırvan	47
2.5.2.7. Çatı	48
2.5.2.8. Kitabeler.....	49
2.5.2.8.1. Taç Kapı Üzerindeki Kitabenin Tercümesi.....	49
2.5.2.8.2. Cacabey Giriş Kapısı Üzerindeki İlhanlı Kitabesinin Tercümesi	50
2.5.2.8.3. Cacabey Türbesi Hacet Penceresi Üzerindeki Kitabenin Tercümesi.....	51
2.5.2.8.4. Minare Kürsüsü Üzerinde Bulunan Kitabenin Tercümesi	52
2.5.2.8.5. Türbe İç Mekânında Duvarı Çepeçevre Dolanan Kitabe.....	53
2.5.2.8.6. Türbe İçi Güney ve Doğu Duvarında Bulunan Kitabe	53
2.5.2.8.7. Mihrap Üzerinde Taşa Oyulmuş Alt Kitabe.....	53
2.5.2.8.8. Mihrap Bölümü Üzerinde Metal Levhaya Yazılmış Olan Üst Kitabe.....	54
2.5.3. Cacabey Medresesi Taşıyıcı Sistem ve Malzeme Özellikleri	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. Cacabey Medresesi Geçirdiği Onarım ve Tadilatlar.....	57
3.2. Cacabey Medresesi Rölöve Analiz Raporu	63
3.2.1. İç Mekân	63
3.2.1.1. Taşıyıcı Sistem ve Malzeme.....	63

3.2.1.2. Döşeme.....	66
3.2.1.3. Tavan	66
3.2.1.4. Süsleme Elemanları.....	67
3.2.1.5. Kapılar.....	68
3.2.1.6. Pencereleler.....	68
3.2.1.7. Isıtma Sistemi.....	69
3.2.1.8. Mevcut Mobilyalar.....	70
3.2.2. Dış Mekân.....	70
3.2.2.1. Kuzey Cephesi	70
3.2.2.2. Batı Cephesi	71
3.2.2.3. Güney Cephesi	72
3.2.2.4. Doğu Cephesi	73
3.2.2.5. Çatı Örtüsü	74
3.2.2.6. Minare	75
3.2.2.7. Şadırvan	76
3.3. Cacabey Medresesi Rölöve Analizi Genel Değerlendirmesi.....	76
3.3.1. İç Mekân	76
3.3.2. Dış Mekân.....	77
3.4. Cacabey Medresesi Restitüsyon Raporu	85
3.4.1. Dış Mekân Genel Değerlendirmesi	88
3.4.1. İç Mekân	89
3.5. Cacabey Medresesi Restorasyon Raporu	92
3.5.1. İç Mekân	93
3.5.1.1. Taşıyıcı sistem ve malzeme.....	93
3.5.1.2. Döşeme.....	94
3.5.1.3. Tavan	94
3.5.1.4. Süsleme Elemanları.....	96
3.5.1.5. Kapılar.....	96
3.5.1.6. Pencereleler.....	97
3.5.1.7. Isıtma Sistemi.....	99
3.5.1.8. Mevcut Mobilyalar.....	99
3.5.1.9. Zemin Suyu ve Drenajı	100

3.5.1.10. Elektrik Projesi Raporu	101
3.5.1.11. İç Aydınlatma	102
3.5.2. Dış Mekân.....	103
3.5.2.1. Cepheler	103
3.5.2.2. Dış Aydınlatma.....	108
3.5.2.2.1. Cepheler ve İmalat Ayrıntıları	109
3.5.2.2.2. Aydınlatmada Kullanılan Armatürler	112
3.5.2.2.2.1. Wallwasher L (Ayaklı Duvar Yıkama LED armatür).....	112
3.5.2.2.2.2. Floor L (Zemine Göre Duvar Yıkama LED Armatürü)	116

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1. 2019 - 2020 - 2021 Restorasyon Uygulamaları.....	120
4.1.1. Plan Kararları.....	120
4.1.2. Vaziyet Planı	120
4.1.3. Minare.....	123
4.1.4. Şadırvan	126
4.1.5. Bodrum Kat Planı	127
4.1.5.1. Hazire	127
4.1.5.2. Türbe	128
4.1.6. Zemin Kat Planı	129
4.1.7. Kat Planı (Mahfil Katı).....	131
4.1.8. Çatı Planı.....	132
4.1.9. Cepheler	143
4.1.9.1. Kuzey Cephesi	144
4.1.9.2. Güney Cephesi	146
4.1.9.3. Doğu Cephesi	147
4.1.9.4. Batı Cephesi	147
4.1.10. Süsleme Elemanları	148
4.1.11. Çini İmalatları.....	150
4.1.11.1. Türbe Sanduka Odası Çini Yazı Kuşağı.....	150
4.1.12. Minare.....	154
4.1.13. Ahşap Elamanlar ve Mobilyalar	155

4.1.14. Metal Elemanlar.....	161
4.1.15. Altyapı ve Bakım	161
4.1.15.1. Elektrik Tesisatı.....	161
4.1.15.2. Su Tesisatı	163
4.1.15.3. Isıtma-Havalandırma.....	163
4.1.16. Periyodik Bakım	164

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.1. Genel Değerlendirme.....	165
-------------------------------	-----

SONUÇ	169
--------------------	------------

KAYNAKÇA.....	175
----------------------	------------

KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ

ABD.	: Anabilim Dalı
DR.	: Doktor
NKVKBKM	: Nevşehir Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
NO.	: Numara
PROF.	: Profesör
ÖĞR.	: Öğretim
VGM	: Vakıflar Genel Müdürlüğü

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Yeniden İşlevlendirilen Yapının Uyum Süreci	7
Tablo 1.2. Tarihî bir yapıyı koruma kapsamında yapılacak yeniden işlevlendirme uygulaması ile ilgili evrensel ölçütler	10

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Cacabey Medresesi planı	24
Şekil 2.2. Cacabey Medresesi kesiti	25
Şekil 2.3. Cacabey Medresesi plan şeması	25

PLANLAR LİSTESİ

Plan 3.1.	Rölöve hasar tespiti pafta no : 6 (VGM Rapor).....	64
Plan 3.2.	Rölöve hasar tespiti pafta no: 7 (VGM Rapor).....	64
Plan 3.3.	Rölöve hasar tespiti pafta no: 8 (VGM Rapor).....	65
Plan 3.4.	Rölöve hasar tespiti pafta no: 10 (VGM Rapor).....	65
Plan 3.5.	Rölöve hasar tespiti pafta no: 11(VGM Rapor).....	65
Plan 3.6.	Rölöve hasar tespiti pafta no 5 (VGM Rapor).....	67
Plan 3.7.	Rölöve hasar tespiti pafta no: 1 (VGM Rapor).....	68
Plan 3.8.	Rölöve hasar tespiti pafta no: 5 (VGM Rapor).....	69
Plan 3.9.	Rölöve hasar tespiti pafta no: 1 (VGM Rapor).....	69
Plan 3.10.	Rölöve hasar tespiti pafta no: 13 (VGM Rapor).....	70
Plan 3.11.	Rölöve hasar tespiti pafta no: 14 (VGM Rapor).....	71
Plan 3.12.	Rölöve hasar tespiti pafta no: 15 (VGM Rapor).....	72
Plan 3.13.	Rölöve hasar tespiti pafta no: 16 (VGM Rapor).....	73
Plan 3.14.	Restorasyon Müdahale Projesi, pafta no: 5 (VGM Rapor)	95
Plan 3.15.	Restorasyon Müdahale Projesi, pafta no: 1 (VGM Rapor)	97
Plan 3.16.	Restorasyon Müdahale Projesi, pafta no: 1(VGM Rapor)	98
Plan 3.17.	Restorasyon Müdahale Projesi, pafta no: 5 (VGM Rapor)	98
Plan 3.18.	Restorasyon Müdahale Projesi, pafta no: 1 (VGM Rapor)	99
Plan 3.19.	Restorasyon Müdahale Projesi, pafta no: 1 (VGM Rapor)	100
Plan 3.20.	Restorasyon Müdahale Projesi, pafta no: 12 (VGM Rapor)	107

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 2.1.	Cacabey Medresesi Kuzey cephe (VGM Rapor)	266
Fotoğraf 2.2.	Cacabey Medresesi yan cepheler (Batı, Doğu ve Güney) (VGM Rapor)	267
Fotoğraf 2.3.	Orta avlu(VGM Rapor)	27
Fotoğraf 2.4.	Kubbe (VGM Rapor).....	278
Fotoğraf 2.5.	Sol yan eyvandan hücreye bakış (VGM Rapor).....	28
Fotoğraf 2.6.	Külâh bölümü (VGM Rapor)	299
Fotoğraf 2.7.	Kümbet (VGM Rapor)	29
Fotoğraf 2.8.	Kümbetin türbe bölümüne inen 7 basamaklı taş merdiven (VGM Rapor).....	30
Fotoğraf 2.9.	Kaşıtraşı tekniği kullanılarak işlenen Ayet-ül Kürsü, Nur Suresi ve başka surelerin işlenmesi (VGM Rapor)	31
Fotoğraf 2.10.	İç avludan sol yan eyvana bakış (VGM Rapor)	32
Fotoğraf 2.11.	İki ayrı hücreye açılan sivri kemerli açıklık (VGM Rapor)	33
Fotoğraf 2.12.	Şakuli sivri kemerli dikdörtgen pencere (VGM Rapor)	34
Fotoğraf 2.13.	Taç kapı girişinin karşısında bulunan ana eyvan (VGM Rapor)	35
Fotoğraf 2.14.	Mihrap(VGM Rapor).....	35
Fotoğraf 2.15.	Mihrap ve sağında bulunan ahşap minber (VGM Rapor)	36
Fotoğraf 2.16.	Sütunceler (VGM Rapor)	37
Fotoğraf 2.17.	Cacabey Medresesi Kuzey cephesi (VGM Rapor).....	42
Fotoğraf 2.18.	Cacabey Medresesi Batı cephesi (VGM Rapor).....	44
Fotoğraf 2.19.	Cacabey Medresesi güney cephesi (VGM Rapor)	45
Fotoğraf 2.20.	Cacabey Medresesi doğu cephesi (VGM Rapor)	45
Fotoğraf 2.21.	Minare (batı cephesi), giriş kapısı (iç taraftan), minare kürsüsü ve giriş kapısının görüntüsü (VGM Rapor).....	47
Fotoğraf 2.22.	Cacabey Medresesi doğusunda bulunan şadırvana doğu ve güneyden bakış (VGM Rapor)	48
Fotoğraf 2.23.	Cacabey Medresesi çatıdan bakış (VGM Rapor)	49
Fotoğraf 2.24.	Taç kapı üzerindeki kitabe (VGM Rapor)	49
Fotoğraf 2.25.	Giriş kapısı üzerindeki kitabe (VGM Rapor)	50
Fotoğraf 2.26.	Giriş kapısı üzerindeki kitabe (VGM Rapor)	51

Fotoğraf 2.27.	Hacet penceresi ve üzerindeki kitabe (VGM Rapor).....	52
Fotoğraf 2.28.	Minare kürsüsü üzerinde bulunan kitabe (VGM Rapor)	52
Fotoğraf 2.29.	Türbe içini çevreleyen kitabe(VGM Rapor).....	53
Fotoğraf 2.30.	Mihrap üzerinde taşa oyulmuş alt kitabe (VGM Rapor)	54
Fotoğraf 2.31.	Mihrap üzerinde metal levhaya yazılmış olan üst kitabe (VGM Rapor)	54
Fotoğraf 2.32.	Medresenin kesme taştan oluşturulmuş batı duvarı ve moloz taştan oluşturulmuş doğu duvarı (VGM Rapor)	55
Fotoğraf 2.33.	Medresede içerisinde yer alan kemer elemanları (VGM Rapor).....	55
Fotoğraf 2.34.	Medrese ana kubbesi (VGM Rapor).....	56
Fotoğraf 2.35.	Medrese üstten görünüş (VGM Rapor)	56
Fotoğraf 3.1.	Kuyunun tespiti için gerçekleştirilen çalışma.....	58
Fotoğraf 3.2.	3.3. ve 3.4. 1951’de yapının fenni şartnamesi ile alakalı resmi yazışma (VGM Rapor)	60
Fotoğraf 3.5.	Yapılan işin memnuniyetsizliğinden dolayı müteahhit ile bir daha iş yapılmaması yazısı (VGM Rapor).....	61
Fotoğraf 3.6.	Medrese güney (arka) cephesinde yer alan minarenin taş kaidesi ve Batı cephesinde yapılan onarımlar ve izleri; 1960 restorasyonu sonrası kullanılan yeni taş ile yapının özgün taşları arasındaki renk ve yüzeysel farklar (VGM Rapor)	80
Fotoğraf 3.7.	Kubbenin 1960 onarımında piramidal (VGM Arşivi, 2011) ve 2008 onarımı sonrasında ise küre parçası şeklinde olan metal konstrüksiyonlu cam yüzeylerle kapatılmıştır. (VGM Rapor)	81
Fotoğraf 3.8.	Cacabey Medresesi 2020 yılı(VGM Rapor).....	81
Fotoğraf 3.9.	Cacabey Medresesi’nin 1940’lı yıllarda gerçekleştirilen damının temizlenmeden önceki (Sol üst) ve sonrasındaki (sağ üst) fotoğrafları Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinde yer almaktadır. 1960’larda süren restorasyonlar sonrası çekilen fotoğrafından (alt), medresenin beden duvarlarında büyük oranda değişim yapıldığı ve üst örtü sisteminin değiştirildiği görülmektedir. (VGM Rapor).....	82
Fotoğraf 3.10.	1940 yıllarında Cacabey Medresesi (VGM Rapor).....	84

Fotoğraf 3.11.	1950 yılından sonra restorasyon gerçekleştirilen Cacabey Medresesi (VGM Rapor).....	84
Fotoğraf 3.12.	1940’larda Cacabey Medresesi iç avlu görüntüsü (VGM Rapor)	89
Fotoğraf 3.13.	İç Mekân (VGM Rapor)	90
Fotoğraf 3.14.	Mevcut İç Aydınlatma (Avize) (VGM Rapor).....	102
Fotoğraf 3.15.	Mevcut İç Aydınlatma (Aplik) (VGM Rapor)	103
Fotoğraf 3.16.	Ön cephe resmi (VGM Rapor)	109
Fotoğraf 3.17.	Ön kapı detayı (VGM Rapor).....	110
Fotoğraf 3.18.	Batı cephe füzeli kolonlar (VGM Rapor)	110
Fotoğraf 3.19.	Güney cephe (VGM Rapor)	111
Fotoğraf 3.20.	Doğu cephe (VGM Rapor)	111
Fotoğraf 3.21.	Minare ve Şerefe (VGM Rapor).....	112
Fotoğraf 3.22.	Led armatür örneği (VGM Rapor).....	115
Fotoğraf 3.23.	Led Armatür (18’li) (VGM Rapor).....	118
Fotoğraf 3.24.	Led Armatür (36’lı) (VGM Rapor).....	118
Fotoğraf 3.25.	Dış Aydınlatmalar ile Cacabey Medresesi uzaktan görünüş (VGM Rapor)	119
Fotoğraf 4.1.	Temel ayaklarının vinç yardımıyla kaldırılması (VGM Rapor)	121
Fotoğraf 4.2.	Medrese girişindeki taşların sökülerek yenilenmesi (VGM Rapor)...	121
Fotoğraf 4.3.	Yağmur kanalları için galvaniz kaplı ızgaraların döşenmesi (VGM Rapor)	121
Fotoğraf 4.4.	Yağmur suyunun Medreseye ulaşmasını engellemek için döşenen taş ızgaralar (VGM Rapor)	122
Fotoğraf 4.5.	Bahçe toprağı ve çim serme işlemleri(VGM Rapor).....	122
Fotoğraf 4.6.	İstinat duvarı ve taş yol uygulaması (VGM Rapor)	122
Fotoğraf 4.7.	Ağaç etraflarına set uygulaması (VGM Rapor).....	123
Fotoğraf 4.8.	Moloz taş örgü derz çalışmaları (VGM Rapor).....	123
Fotoğraf 4.9.	Çini kuşak uygulaması (VGM Rapor).....	123
Fotoğraf 4.10.	Çini kuşak temizleme uygulaması (VGM Rapor)	124
Fotoğraf 4.11.	Mevcut tuğlaların eskitme ve onarılma çalışması (VGM Rapor).....	124
Fotoğraf 4.12.	El yapımı tuğla ve harçlama işlemi (VGM Rapor)	125
Fotoğraf 4.13.	Lamine temperli cam uygulaması (VGM Rapor).....	125

Fotoğraf 4.14.	Şeffaf yüzey koruyucu uygulaması (VGM Rapor).....	125
Fotoğraf 4.15.	3D uygulaması (VGM Rapor)	126
Fotoğraf 4.16.	Yeniden derz dolgusu dökme çalışması (VGM Rapor)	126
Fotoğraf 4.17.	Çürütme ve tamamlama uygulaması (VGM Rapor).....	126
Fotoğraf 4.18.	Marmara mermeri uygulaması (VGM Rapor).....	127
Fotoğraf 4.19.	Menfez kapağı uygulaması (VGM Rapor)	127
Fotoğraf 4.20.	Sanduka ve sanduka örtüsü çalışması (VGM Rapor).....	128
Fotoğraf 4.21.	Travertenyonu taş uygulaması (VGM Rapor)	128
Fotoğraf 4.22.	Türbe boya uygulaması (VGM Rapor).....	128
Fotoğraf 4.23.	Tuz alma işlemi uygulaması (VGM Rapor)	129
Fotoğraf 4.24.	Çürüme ve tamamlama uygulaması (VGM Rapor).....	129
Fotoğraf 4.25.	Derz ve sıva uygulamaları (VGM Rapor)	130
Fotoğraf 4.26.	Kesme ve moloz taş yüzeylerine derz uygulaması (VGM Rapor)	130
Fotoğraf 4.27.	Travertenyonu taş kaplaması (VGM Rapor)	131
Fotoğraf 4.28.	Duvar örgüsü ve enjeksiyon uygulaması (VGM Rapor)	131
Fotoğraf 4.29.	Kadronlu ahşap döşeme uygulaması (VGM Rapor).....	131
Fotoğraf 4.30.	Basamak taşlarında çürütme ve tamamlama uygulamaları (VGM Rapor)	132
Fotoğraf 4.31.	Çimento kaplamanın kaldırılması (VGM Rapor).....	132
Fotoğraf 4.32.	Moloz taş yüzeyler ve özgün formu (VGM Rapor)	133
Fotoğraf 4.33.	Enjeksiyon haracı uygulaması (VGM Rapor)	133
Fotoğraf 4.34.	Kubbe ve tonozların özel harç ile kaplanması (VGM Rapor).....	134
Fotoğraf 4.35.	Su yalıtımı uygulaması (VGM Rapor)	134
Fotoğraf 4.36.	Tesviye harcı uygulaması (VGM Rapor).....	134
Fotoğraf 4.37.	Sürme su yalıtımı uygulaması (VGM Rapor)	135
Fotoğraf 4.38.	Dere ve çinko kaplama uygulaması (VGM Rapor).....	135
Fotoğraf 4.39.	Kurşun kaplama uygulaması (VGM Rapor).....	135
Fotoğraf 4.40.	Traverten taş uygulaması (VGM Rapor)	136
Fotoğraf 4.41.	Kubbe üstü titanyum çinko kaplama (VGM Rapor)	137
Fotoğraf 4.42.	Kubbe delikli cam uygulaması (VGM Rapor)	137
Fotoğraf 4.43.	Çatı duvarındaki profil silme taşların restore uygulaması (VGM Rapor)	138

Fotoğraf 4.44.	Künklerin bakımı ve onarımı uygulaması (VGM Rapor)	139
Fotoğraf 4.45.	Sıva raspası uygulaması (VGM Rapor).....	139
Fotoğraf 4.46.	Eski fotoğraflarda net bir şekilde görünen ancak daha sonları yanlış uygulamalar sonucu kapatılan 2 pencere (VGM Rapor).....	140
Fotoğraf 4.47.	Medrese külah pencereleri restorasyon uygulaması (VGM Rapor) ...	140
Fotoğraf 4.48.	Medrese'nin eski formunda bulunun kiremit uygulaması (VGM Rapor)	141
Fotoğraf 4.49.	Mikroenjeksiyon uygulaması (VGM Rapor).....	141
Fotoğraf 4.50.	Beşik çatı duvarı temizleme/raspalama uygulaması (VGM Rapor)...	141
Fotoğraf 4.51.	Tuz alma uygulaması (VGM Rapor)	142
Fotoğraf 4.52.	Çürütme/tamamlama uygulamaları (VGM Rapor).....	142
Fotoğraf 4.53.	Su itici uygulaması (VGM Rapor)	142
Fotoğraf 4.54.	Kurşun kaplama restorasyon uygulaması (VGM Rapor)	143
Fotoğraf 4.55.	Yonu taşı derz ve temizlik uygulaması (VGM Rapor)	143
Fotoğraf 4.56.	Yonu taşı tuz alma uygulaması (VGM Rapor)	144
Fotoğraf 4.57.	Herbisit uygulaması (VGM Rapor)	144
Fotoğraf 4.58.	Taş sağlamlaştırıcısı ve su itici uygulamaları (VGM Rapor)	144
Fotoğraf 4.59.	Traverten taşı uygulaması (VGM Rapor)	145
Fotoğraf 4.60.	Altın varak kaplama uygulaması (VGM Rapor)	145
Fotoğraf 4.61.	Ağırlık kulesi restorasyon uygulaması (VGM Rapor)	145
Fotoğraf 4.62.	Duvar örme uygulaması (VGM Rapor).....	146
Fotoğraf 4.63.	Kapı ve pencere restorasyon uygulaması (VGM Rapor).....	146
Fotoğraf 4.64.	Taş harpuşa uygulaması (VGM Rapor).....	147
Fotoğraf 4.65.	Harpuşta uygulaması (VGM Rapor)	147
Fotoğraf 4.66.	Tuz alma uygulaması (VGM Rapor)	148
Fotoğraf 4.67.	Kenet elemanlarının onarımı (VGM Rapor)	148
Fotoğraf 4.68.	Kitabe onarım/boyama uygulamaları (VGM Rapor).....	149
Fotoğraf 4.69.	Tuz alma işlemi (VGM Rapor).....	149
Fotoğraf 4.70.	Kenet elemanlar ve kurşun silme restorasyon uygulaması (VGM Rapor)	149
Fotoğraf 4.71.	Yazı kuşağı ve çini onarımı (VGM Rapor).....	150
Fotoğraf 4.72.	Çini yapıştırma uygulaması (VGM Rapor)	150

Fotoğraf 4.73. Çini parçaların temizliği uygulaması (VGM Rapor).....	151
Fotoğraf 4.74. Çini yapıştırma uygulaması (VGM Rapor)	151
Fotoğraf 4.75. Seramik boyası uygulaması (VGM Rapor)	152
Fotoğraf 4.76. Karkas yüzey uygulaması (VGM Rapor)	152
Fotoğraf 4.77. Çini montaj uygulaması (VGM Rapor).....	152
Fotoğraf 4.78. Eksik yazıların kalem işi ile tamamlanması uygulaması (VGM Rapor)	153
Fotoğraf 4.79. Seramik boyası uygulaması (VGM Rapor)	153
Fotoğraf 4.80. Eksik kısımların tamamlanması (VGM Rapor).....	153
Fotoğraf 4.81. Etil slikaat uygulaması (VGM Rapor)	154
Fotoğraf 4.82. Dolgu temizleme işlemi (VGM Rapor).....	154
Fotoğraf 4.83. Konservasyon uygulaması (VGM Rapor)	154
Fotoğraf 4.84. Çini yıl baskı uygulaması (VGM Rapor)	155
Fotoğraf 4.85. Çini modül üretimi ve uygulaması (VGM Rapor)	155
Fotoğraf 4.86. Ana giriş kapısı restorasyon uygulamaları (VGM Rapor).....	156
Fotoğraf 4.87. İç kapı restorasyon uygulaması (VGM Rapor).....	157
Fotoğraf 4.88. Pencere restorasyon uygulaması (VGM Rapor).....	157
Fotoğraf 4.89. Mimbere ahşap kısımlar restorasyon uygulaması (VGM Rapor)	158
Fotoğraf 4.90. Kitaplık ahşap kısımlar restorasyon uygulaması (VGM Rapor)	158
Fotoğraf 4.91. Mahfil balkonu ahşap kısımlar restorasyon uygulaması (VGM Rapor)	158
Fotoğraf 4.92. Vaaz kürsüsü ahşap ekleme uygulaması (VGM Rapor)	159
Fotoğraf 4.93. Çatı koridoru tavanı ahşap ekleme uygulaması (VGM Rapor)	159
Fotoğraf 4.94. Lento yuvaları ahşap ekleme uygulaması (VGM Rapor).....	159
Fotoğraf 4.95. Ahşap cilalama uygulaması (VGM Rapor)	160
Fotoğraf 4.96. Ahşap ayakkabılık uygulaması (VGM Rapor)	160
Fotoğraf 4.97. Özgün formuna uygun demir korkulukların/doğramaların yapıyla buluşturma uygulamaları (VGM Rapor)	161
Fotoğraf 4.98. Elektrik tesisatı uygulaması (VGM Rapor)	162
Fotoğraf 4.99. Güvenlik kameraları ve hoparlör uygulamaları (VGM Rapor)	162
Fotoğraf 4.100. Aydınlatma uygulamaları (VGM Rapor).....	162
Fotoğraf 4.101. Wall washer ve projektör uygulamaları (VGM Rapor)	163

Fotoğraf 4.102. Sulama sistemi uygulaması (VGM Rapor).....	163
Fotoğraf 4.103. Yerden ısıtma sistemi uygulaması (VGM Rapor)	164

GİRİŞ

Günümüzde ve geçmişte kültür varlıklarının tanımları ne kadar değişkenlik gösterse de “kültür varlıkları; *tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır*”¹ diye 1983 yılında tanımı yapılmıştır. Tanımın yapılması tarafımda elzemdir çünkü tam olarak neyi koruduğumuzu bilmeden nasıl müdahalede bulunacağımıza karar vermek “restorasyon” adı altında ağır tahribata uğratmaya sebebiyet verebilir. Biz bu durumu istemeyiz çünkü “*bugün anıtlar ve tarihi çevre belirli bir dönemin kentsel ve mimari düzenini, yapım tekniklerini, sosyal yaşamını açıklayan bir belge olarak değerlendirilmektedir*”.²

Tüm nesiller kendilerinden önce yaşamış olanların geleceğe taşıdıkları eserler veya ürünler ile ilgilenmişlerdir. Bu ilgi ve alaka onlara geçmiş hakkında bilgiler vermiştir. Yaşantılarında nelerle ilgilendiklerini anlamının en kolay yöntemlerinden birisi zamana yenik düşürmeden geleceğe ulaştırdıkları yapılar ve ürünlerdir. “*Arkeolojik miras, geçmişteki insan etkinliklerinin temel belgesini oluşturmaktadır. Dolayısıyla, arkeolog ve diğer bilim adamlarının onu günümüz ve gelecek kuşakların yararına incelemesi ve yorumlayabilmesi için korunması ve doğru yönetimi şarttır*”.³

Tarihi eser niteliğinde yüzyılları aşarak ulaşmış yapıların “*Ata Yادigarı*” anlayışıyla korunmaya çalışılması ancak 1900’lerden sonraya dayanmaktadır. Uygulanması durumunda bütün yapıların korunmaya çalışılması gereken bu düşünceye D. Kuban

¹ “2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu”, Resmî Gazete, (23 Temmuz 1983)

² Zeynep Ahunbay, *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*, (İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, 1996).

³ International Council on Monuments and Sites (ICOMOS), *Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü*, ISSN 1309-7016, 48.

‘*Tarihî belge niteliğinde olan bir yapının iki şekilde; bir tarihî olayla bağıntılı olarak, bir tarihî sürece (processus) belirten olarak iki şekilde sıfat kazandığını vurgular.*’⁴

Kırşehir’de bulunan Cacabey Medresesi tam olarak Doğan Kuban’ın “*Tarihi Yapı*” açıklamasına uymasa da Emre Madran’ın “*Ata Yادigarı*” anlayışıyla örtüşmektedir.⁵ Cacabey Medresesi Selçuklu sultanı Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde Kırşehir’de valilik yapan Nurettin Cacabey tarafından yaptırılmıştır.⁶ Caca Bey Selçuklu Dönemi’nin önemli figürlerinden biri olduğu için bu ata yadigarına sahip çıkmak elzemdir. Gelecek nesillere aktarılması için gerekli restorasyonların yapılması hem geçmişe duyulan saygıdan hem de geleceğe bırakın mirastan kaynaklanmaktadır.

Amaç ve Kapsam

Bu çalışma, Anadolu’nun ilk rasathanesi olarak iddia edilen ve Kırşehir’in sembolü olan Cacabey Medresesi’nin canlandırma ve ayaklandırma sürecine ışık tutmaktadır. Çalışmada; medresenin tarihi, mimari ve yapısal elemanları, zaman içindeki değişen işlevleri, geçirdiği onarımlar, eklemeler ve çıkarmalar hakkında bilgi verilmektedir. İlk yıllarında zamanının önemli ihtiyaçlarından biri olan eğitimi sağlamak adına inşa edilse de modern çağda orijinal işlevini yitirerek cami olarak kullanılmaya başlanmıştır. Cami işlevine kavuşturulması kararından hemen sonra yapıda ihtiyaca uygun gerekli mimari değişiklikler yapılarak yapının yeniden halkın kullanımına açılması sağlanmıştır.

Medreseden sonra tanımlanan cami fonksiyonuna geçiş sürecinde yapının kazandığı veya kaybettiği mimari ve yapısal unsurlar plan ve kesit bazında incelenmiştir. Tanımlanan fonksiyonun yapının eski formuna, özgün mimarisine ve bulunduğu bölgeye uygunluğu sosyo-kültürel, ekonomik ve fiziksel açılardan değerlendirilmiştir. Sonuç olarak yapının uzun süreli korunması ve gelecek nesillere aktarılması açısından restorasyon çalışmaları kadar cami olarak yeniden kullanılmasının da önemli olduğu düşünülmektedir. Tanımlanan cami fonksiyonu yaşadığımız dönem, gelenek görenek ve dini inanç açısından yapıya en uygun fonksiyon olarak değerlendirilmektedir. Cacabey Camii, yeni işleviyle kültür turizmine katkı sağlayan, toplumla ve çevreyle uyumlu, geri

⁴ Doğan Kuban “*Modern Restorasyon İlkeleri Üzerine Yorumlar*”, (1969), 342

⁵ Madran, Emre. “*Osmanlı Devleti’nde ‘Eski Eser’ ve ‘Onarım’ Üzerine Gözlemler*”, Belleten 49, no. 195 (1985), 503-546

⁶ Ali Saim Ülgen, “*Kırşehir’de Türk Eserleri*”, Vakıflar Dergisi 2, (1942), 254.

döndürülebilir fiziksel müdahaleler içeren, orijinal haliyle okunabilirliğini koruyan, Kırşehir'in işlek bölgesindeki sembol bir yapıdır.

Yöntem

Cacabey Medresesi ve geçirdiği restorasyonlar ile ilgili olarak Osmanlı kayıtlarının incelenmesi adına Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde (BOA) araştırma yapılmıştır. 1899 yılına ait yapıya eleman ekleme işlemine rastlanmıştır. Bunun dışında elde edilen belgeler genellikle 1695, 1757 ve 1767 yıllarında medreseye müderris tayini ve değişimleri ile ilgilidir. A. D. Mordtmann'ın 1850-1859 yılları arasındaki Anadolu gezisindeki Kırşehir notları medrese ile ilgili bazı bilgiler vermiştir. Ancak notta bulunan iddiaları günümüz teknolojisiyle ve Ali Saim Ülgen'in araştırmalarından yola çıkarak spekülatif sayılmaktadır.⁷ Ankara salnameleri, Kırşehir o dönemlerde Ankara'ya bağlı olduğu için araştırmada yararlanılan diğer bir kaynaktır. Cumhuriyet döneminde yapılan restorasyonlar ile ilgili olarak Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları (KVKBK), Vakıflar Genel ve Bölge Müdürlükleri arşivlerinden yararlanılmıştır. Restorasyon faaliyetlerine 1950'de başlanmış olması ve öncesindeki girişimlerin ne zaman ve neden olduğu Başbakanlık Cumhuriyet Arşivleri'nden (BCA) öğrenilmiştir. 1947'de Aydın Sayılı ve Walter Ruben'in yürüttüğü Cacabey Medresesi rasat kuyusu araştırma kazısı raporu yayınlanmıştır.⁸

⁷ Ahmet Temir, *Kırşehir Emiri Caca Oğlu Nur el-Din'in 1272 Tarihli Arapça-Moğolca Vakfiyesi*, TTK Yayınları VII. dizi-sa, 34a, (Ankara: TTK Basımevi, 1989). (Avluda bir caminin varlığından bahsetse de bu caminin varlığı hiçbir araştırmacı tarafından doğrulanamadı.)

⁸ TTK Belleten'inde yayınlanmışsa da Cumhuriyet Arşivlerinde de vardır. Araştırmacı, Walter Ruben'in "Kırşehir'in Dikkatimizi Çeken Sanat Abideleri" adlı çalışması TTK Belleten'in 1947 yayınında basılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1.Tarihi Yapılarda Restorasyon

Tarihi anıt kavramı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel veya kırsal bir yerleşmeyi de kapsar. Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi'nde Mimari Miras;

1. *Anıtlar: Tarihsel, arkeolojik, sanatsal, bilimsel, sosyal ve teknik bakımlardan önemleri nedeniyle dikkate değer binalar ile diğer yapılar ve bunların müstemilatı ile tamamlayıcı kısımları;*
2. *Bina Grupları: Topografik olarak tanımlanabilecek birimleri oluşturmaya yeterince uygun olan ve tarihsel, arkeolojik, sanatsal, bilimsel, sosyal veya teknik bakımlardan önemleri nedeniyle dikkate değer, kentlerde veya kırsal bölgelerdeki mütecanis bina grupları;*
3. *Ören Yerleri (Sitler): Topografik olarak tanımlanabilecek derecede yeterince belirgin ve mütecanis özelliklere sahip, aynı zamanda tarihsel, arkeolojik, sanatsal, bilimsel, sosyal veya teknik bakımlardan dikkate değer, kısmen inşa edilmiş, insan emeği ile doğal değerlerin birleştiği alanlar⁹ olarak tanımlanmıştır.*

Tarihi anıt kavramı yalnız büyük sanat eserlerini değil, aynı zamanda kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de kapsar.¹⁰ Bu yapılar geçmişten günümüze, ecdadımızı, onların düşünme, yaşama ve sanat anlayışını yansıtmaktadır. Bu yüzden diğer millet ve devletlerde olduğu gibi bizde de korunmaları önem arz etmektedir. Zaman ilerledikçe, çevresel, ekonomik, sosyal ve kültürel değişimler nedeniyle bazı tarihi yapılar orijinal amaçlarını sürdürememektedir. Bu tür

⁹ “Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi” RG Tarihi : 22.07.1989 RG No : 20229

¹⁰ Zeynep Ahunbay, *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*, (İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, 1996), 150

yapıların sürdürülebilirliğini sağlamak için gerekli restorasyon işlemleri ve koruma önlemleri yalnız başına yeterli değildir. Bu yapıların korunabilmesi ve kullanılabilmesi için yeni bir işlev kazanmaları gerekmektedir. Restorasyon, mevcut işlevini kaybetmiş olan yapıya, mevcut işlevi içinde veya dışında yeni bir kullanım alanı sağlayan bir süreç olarak tanımlanır. Mimariyi bir iletişim aracı olarak değerlendiren Umberto Eco'nun yönteminden yararlanarak, yapıların işlevlerine dair aşağıdaki sınıflandırmalar yapılabilir:

1.Ana işlev: Arkitektonik bir nesne olarak yapıların ve içindeki elemanların, ilk inşaatları tarafından belirlenmiş olan işlevleri. Kullanımlarına ya da bağlamsal çağrışımlarına yönelme işlevidir.

2.İkincil işlev: Belirli bir mimari biçim, tarihî bir üslubun çizgilerini taşıyabilir. Toplumun belirli bir zamanında ve kesiminde geçerli olan bir uzlaşmaya dayalı bir işlevdir.

3.İkamet ideolojilerini ifade eden işlev: Yatak odası, yemekhane gibi belirli davranış ve eylem yörüngelerine sahne olan, kişiler arası ilişkileri ve etkileşimleri çerçeveleyen, mekânları düzenleyen, bölen veya sınırlayan işlev.

4.Tipolojik işlev: Hastane, okul, iskele gibi işlevsel ve sosyolojik çeşitleri belirler.¹¹

Kültürel varlıkların korunması ile ilgili sormamız gereken ilk soru neyin korunacağıdır. Daha sonra belirleyeceğimiz diğer husus ise korunacak olan yapı hangi bölgede bulunmaktadır ve bulunduğu bölgede neye ihtiyaç vardır. 20. Ve 21.yy. restorasyonlarında çoğunlukla verilen cevaplar Eco'nun tipolojik işlev kuramına uymaktadır. Buna Venedik Tüzüğü, Amsterdam Tüzüğü ve ICOMOS'ta yer alan maddeler kanıt niteliğinde kabul edilmiştir. Nitekim Türkiye'de Cacabey Medresesi işlevine medrese olarak başlayarak bazı eklemelerle 20. Yüzyıla girerken camiye çevrilmiş, Gevher Nesibe Darüşşifası ve Medresesi işlevine darüşşifa ve medrese olarak başlayıp günümüzde müze olarak ömrüne devam etmektedir.

Kültürel varlık terimi 1976 yılında UNESCO tarafından farklı bir terminoloji içinde yoğurularak kültürel gelenekler ile ilgili bütün maddi varlıkları kapsayan bir tanım olarak

¹¹ Banu Pekol, "İstanbul'da yeni işlevlerle kullanılan tarihi yapıların üslup sorunsalı", (2010), 63

ortaya çıkmıştır.¹² Bu kavram 1983 yılında Kültür ve Tabiat varlıklarını Koruma Kanunu'na alınmış ve farklı uygarlıkların bilim ve sanat anlayışı, sosyal yaşam ve yapısı hakkında bizlere somut deliller sağlayan ve korunmalarında kamunun faydası görülen yapıtları kapsamıştır.¹³ Günümüzde karşılaştığımız koruma ve sürdürülebilirlik anlayışında bu yöntem, eski yapıların mevcut kimliklerini korurken onlara yeni bir kimlik kazandırmakta ve uzun yıllar boyunca kullanılmalarını sağlamaktadır.

İtalyan kökenli mimar Gustavo Giovannoni, tarihi yapıların korunması ve âtıl hale gelmemesi konusunda genel bir görüşe sahiptir. Giovannoni'ye göre, tarihi yapıların kimliğine ve mimari yapısına uygun yeni bir işlev tanımlanmalıdır. Restorasyon uygulamalarını; sağlamlaştırma, rekompozisyon (yeniden bir araya toplama), temizleme, bütünleme ve yenileme olarak beş kısma ayırmış ve bunlar ile ilgili ilkeler belirlemiştir.¹⁴ 1964 yılında yayımlanan Venedik Tüzüğü de tarihi yapıların korunması için kullanıma açılmasını önermektedir. Özellikle 5. Maddesi, yeniden işlevlendirme ve bu işlevlendirmenin sınırları hakkında konuşmaktadır. 1964 yılında yayımlanan Venedik Tüzüğü'nün 5. maddesi şu şekildedir:

*Anıtların korunması her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu çeşit bir kullanım arzu edilir; fakat bu nedenle yapının planı, ya da süslemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir.*¹⁵

1975'te yayınlanan Amsterdam Bildirisi, Venedik Tüzüğü'nü destekleyen bir belgedir. Bildiride, tarihi yapılar için belirlenen yeni işlevin, yapının karakterine uygun olması, sosyal dengeleri bozmaması ve yenileme çalışmalarının yapılması gerektiği vurgulanmıştır. 1975 Amsterdam Bildirisi'nde “*Mimarlık mirası ancak, halk ve özellikle de genç kuşak onun değerini bilirse yaşayacaktır.*”¹⁶ yer alan bu madde tarihi yapıların nasıl korunacağı hakkında bize önemli ipucu vermektedir. Tarihi yapıların yeni bir işlev

¹² Senanur Tellioglu, ve Burhan Satıcı, "Tarihi Yapılarda Restorasyon Tekniklerine Göre Uygulanacak Malzemelerin Belirlenmesi." İstanbul Ticaret Üniversitesi Teknoloji ve Uygulamalı Bilimler Dergisi 6, no. 1 (2023): 37-49.

¹³ T.C. Resmî Gazete, sayı: 18113, 23 Temmuz 1983

¹⁴ Doğan Kuban, “Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu Kuram ve Uygulama” (İstanbul, 2000), 29

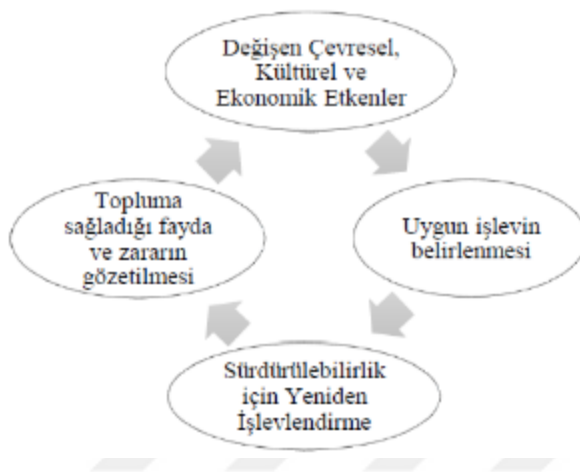
¹⁵ Venedik Tüzüğü Madde 5 (1964) Prof. Dr. Cevat Erder'in çeviri metni alınmıştır.

¹⁶ Zeynep Ahunbay, Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, (İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, 1996), 152

kazanması, sosyo-kültürel, ekonomik ve fiziksel açıdan sürdürülebilirliği sağlarken aynı zamanda bu yapılar için yeni bir yaşam ve anlamın ortaya çıkmasını sağlar.

Tarihi yapının toplumla olan ilişkisi, ona verilen işlev ile sağlanır. Yeniden kullanıma açılan yapının niteliklerinin topluma doğru şekilde yansıtılması, koruma politikalarının en temel hedeflerinden biridir. Koruma politikasının başarısı, kültür varlığının değerinin anlaşılmasına ve bu değer neden önemli olduğunun anlaşılmasına bağlıdır.

Tablo 1.1. Yeniden İşlevlendirilen Yapının Uyum Süreci¹⁷

Tablo 1'de, yeniden kullanılan bir tarihi binanın varlığını idame ettirmesi için gerekli süreçler gösterilmektedir. İlk olarak, değişen çevresel, kültürel ve ekonomik faktörler göz önünde bulundurulmalı ve yapıya uygun bir işlev belirlenmelidir. Bu başlığın altında toplumun dini inancı, popüler kültür ve vakıfların veya yapının ait olduğu belediyenin ekonomik durumu göz önüne alınmalıdır. Ardından, belirlenen işlevin uygulanmasıyla yapının dayanıklılığı mühendisler ve bilim adamları ile sağlanmalıdır.

Seçilen işlevin toplum yararına olup olmadığı sosyal, kültürel, fiziksel ve ekonomik açılardan değerlendirilmeli ve en faydalı haliyle nasıl varlığını sürdürmesi gerektiği gerekirse antropologlar tarafından belirlenmelidir. Çünkü toplum faydasına olmayan bütün yapılar(kervansaray, tekke vb.) terkedilmeye ve çürümeye mahkumdur. Bir yapıyı geleceğe taşımanın en elzem yolu onu gençlerin uğrak mekânı haline getirmek veya

¹⁷ Merve Başgöl, ve Zeynep Yeşim İlerisoy, "Yeniden İşlevlendirme Kapsamında Tarihî Yapı Örneği; Kırşehir Cacabey Cami Analizi." *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7, no. 1 (2021): 163-182.

topluma hizmet etmesini sağlamaktır. Yeniden işlevlendirilen bir yapı korunarak varlığını sürdürürken aynı zamanda ekonomik, kültürel, sosyal ve dini açıdan bölgeye katkı sağlar.

1.2. Restorasyonda Dikkat Edilecek Hususlar

Dünyada tarihî yapıların korunmasına dair girişimler 17. Yüzyılın ortalarında Vatikan Bazilikasının ve değerli süslemelerinin korunmasıyla başlayıp çağdaş restorasyon kuramlarıyla birlikte gelişerek günümüzde de devam etmektedir. Bazı konularda birbirinden farklı, bazı konularda ise aynı bakış açılarına sahip koruma yaklaşımlarının ortak bir görüş altında toplanması ihtiyacı, İtalyan Camillo Boito'nun girişimleri ve onun kuramını destekleyen Gustavo Giovannoni'nin katkısıyla uluslararası boyuta ulaşmıştır. Çağdaş koruma teorilerinin bilimsel bir anlaşılmaya dayandırılması için, ilk defa 1931 yılında Atina'da Tarihî Anıtların Korunması ile İlgili Mimar ve Teknisyenlerin 1. Uluslararası Konferansı toplanmıştır.¹⁸ Bu konferansın ardından İtalya'da 1932 yılında hazırlanan Carta Del Restauro ile koruma ilkeleri ve yöntemleri ve amaçları ayrıntılı bir biçimde maddeler halinde sıralanmıştır.

1964 yılında, Venedik'te II. Uluslararası Tarihî Anıtlar, Mimar ve Teknisyenler Kongresi toplanarak, Carta Del Restauro'da belirlenen ilkelerin genişletildiği ve detaya girildiği Venedik Tüzüğü kararları alınmıştır. Venedik Tüzüğü'nün 5. Maddesinde Anıtların korunması, her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu tür bir kullanma arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı, ya da bezemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir¹⁹ denmiştir. Bu madde yapı üzerinde bulunan özgün ve karakteristik elemanların ortadan kaldırılmaması veya tahrip edilmemesi şartıyla restore edilecek olan yapının toplumsal amaç için kullanılmasını desteklemekle beraber yapının korunmasının kolaylaşacağını ortaya koymuştur.

Avrupa Mimarlık Mirası yılı olarak temsil edilen 1975 tarihinde mimari mirasın korunmasına yönelik Amsterdam'da kongre düzenlenmiştir. Kongreden 10 yıl Türkiye'de

¹⁸ Res. Asst. Gamze Yalçın, "Tarihî yapıların yeniden kullanımı kapsamında işlev değişikliğinin değerlendirilmesi: Tarihî Bitlis Belediye Binası örneği" IDA: International Design and Art Journal ISSN: 2687-5373 Volume: 6, Issue: 1 / (2024), 30

¹⁹ Zeynep Ahunbay, *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*, (İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, 1996), 150

kanun olarak imzalanmıştır “3 Ekim 1985 tarihinde imzalanan ve 13/4/1989 tarihli ve 3534 sayılı kanunla onaylanması uygun bulunan ekli Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi’nin onaylanması; Dışişleri Bakanlığının 2/5/1989 tarihli ve KİÇT/3609-2227 sayılı yazısı üzerine, 31/5/1963 tarihli ve 244 sayılı Kanunun 3’üncü maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 18/5/1989 tarihinde kararlaştırılmıştır.”²⁰ Kongrede kabul edilen, tarihî yapının kent planlamasına katılarak kullanılmasının kaynak tasarrufu açısından da önemli olduğunu vurgulayan Amsterdam Bildirgesi’nde; “*d. mimarlık ürünlerin korunması marjinal bir problem değil kent ve ülkenin ana hedefi,*

k. çağdaş mimarlığın yüksek ve kaliteli olmalı”²¹ maddeleri yapının yaşatılması için kalıcı bir çözüm olarak önermektedir.

Kültürlerin tekdüzeleşmesi ve dünyadaki sosyo-ekonominin değişmesinden dolayı tarihi yapılar terk, iç denge ve bütünleşme gibi sorunlar yüzünden zor durumda kalmışlardır. 1999 yılında Meksika’da Venedik Tüzüğü’ne ek ilkeler olarak ICOMOS Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü kabul edilmiştir. Uluslararası düzenlenen, Venedik Tüzüğü (1964), Dünya Kültürel ve Doğal Mirası Koruma Sözleşmesi (1972), Avrupa Mimari Mirası Koruma Sözleşmesi (1985), Avrupa Arkeoloji Mirasının Korunması Sözleşmesi (1992) gibi koruma yöntemlerini ve ilkelerini benimseyen Türkiye ise, “*Osmanlı döneminden beri günümüze yasal ve örgütsel düzenlemelere sahip olan Türkiye’de koruma alanını düzenleyen kimi yasa ve yönetmelikler korumayı doğrudan ya da dolaylı olarak tehdit eden nitelikte hükümler içermektedir.*”²² açıklamasıyla 2013 yılında ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi’ni yayınlanmıştır. Bildirgede, koruma sürecinde yer alan tüm ilke ve yöntemler, mimari miras tanımları, koruma süreci, koruma eğitimi ve politikaları, korumanın topluma mal edilmesi konuları ifade edilmiştir. Bildirgede tanımlar dışında koruma ve müdahale yöntemlerinden bahsedilmiştir. Genel itibariyle müdahale ve korumanın hassas, saygılı ve miras gözüyle yapılması gerektiği ve yapıyı tahribata uğratmamanın önemli olduğu belirtilmiştir.

²⁰ “Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi” RG Tarihi: 22.07.1989, RG No: 20229, <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263664/avrupa-mimari-mirasinin-korunmasi-sozlesmesi.html>

²¹ Zeynep Ahunbay, Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, (İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, 1996), 152

²² ICOMOS Türkiye, Mimari Mirası Koruma Bildirgesi, (2013). https://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0784192001542192602.pdf.

Tablo 1.2. Tarihi bir yapıyı koruma kapsamında yapılacak yeniden işlevlendirme uygulaması ile ilgili evrensel ölçütler²³

Tarihi Anıtların Korunması ile İlgili Mimar ve Teknisyenlerin 1. Uluslararası Konferansı	Carta Del Restauro (Restorasyon Tüzüğü)	Venedik Tüzüğü	Amsterdam Bildirgesi	ICOMOS Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü	ICOMOS Türkiye Mimari Miras Koruma Bildirgesi
1931	1932	1964	1975	1999	2013
Estetik ve tarihi kimliğe saygılı bir amaca sahip olmalı (Madde 1)	Özgün işlevinden çok fazla uzaklaşılmalı, Yapıda ciddi hasara sebep olunmamalı (Madde 4)	Yararlı bir toplumsal amaca sahip olmalı, Yapının planı ve bezemeleri değiştirilmemeli (Madde 5)	Yapılara ve onların karakterine saygı gösterilmeli	Bütünlüğü, karakteri ve biçimi saygı görmeli	Özgünlüğü, bütünlüğü ve anlamı saygı görmeli

Restorasyon kavramından önce bir yapının neden restore edilmesi gerektiği üzerine farklı dokunuşlara tarihte rastlamak mümkündür. Restorasyon terimi akla çoğunlukla harabe olmuş yapının onarılması olarak gelse de bazen eklemelerin yapılması olarak karşımıza çıkar.(Bkz. 1899 Cacabey Medresesi'ne minber, müezzin mahfili ve vaaz kürsüsü eklenmesi).²⁴ Bu duruma yeniden işlevlendirme denmiştir. Yeniden işlevlendirme her ne kadar yapının eski yapılış amacının dışına çıkarılmasına neden olsa da yapının ayakta kalmasına ve gelecek nesillere kültürel miras olarak kalmasına yardımcı olmaktadır. "... yeniden işlevlendirme ile koruma, yeniden kullanım, sürdürülebilirlik, toplumsal katılım, ekonomik katkı gibi temel başlıklar; sürecin katkı sağlayıcı özelliklerini oluşturur."²⁵ cümlesi Anadolu'daki bazı yapılar (tekke, kervansaray, hamam vb.) dışındaki diğer yapılar için geçerli olmaktadır. Çünkü tekke, kervansaray, hamam gibi yapılar genelde özgün işlevlerini devam ettirememişlerdir. Ayrıca yapı olarak kullanışlı veya özgün formuna uygun halde restore edilemeyeceklerinden dolayı çürümeye terk edilmiş veya yerine farklı amaca hizmet eden yapılar inşa edilmiştir.

Tarihi yapıların onarımına başlamadan önce, restorasyon gerektirecek kadar bozulmuş olmalarına doğal afetler veya olaylar olmak üzere geçmişte maruz kaldığı yanlış onarımlar da neden olmuştur. "*A. Yapının konumu, bulunduğu zeminin özellikleri ya da*

²³ Gamze Yalçın, "Tarihi Yapıların Yeniden Kullanımı Kapsamında İşlev Değişikliğinin Değerlendirilmesi: Tarihi Bitlis Belediye Binası Örneği," *IDA: International Design and Art Journal* 6.1, (2024): 5. ISSN: 2687-5373.

²⁴ Osmanlı Arşivleri

²⁵ Dilara Gökçen Paç, ve Fatih Çağrı Akçay, "Tarihi Yapılarda Bir Yeniden İşlevlendirme Örneği: Edebiyat Müze Kütüphaneleri", *Academic Social Resources Journal* 8, no. 53 (2024): 3728-3739.

ilk tasarımıdaki hatalardan, hatalı yapı malzemesi ve teknik, kötü işçilik kaynaklanan aksaklıklar iç nedenler,

B. Doğal etkenler, insanların verdiği zararlar: yangınlar, savaş, yoğun trafik, spekülasyon kentleşme, bayındırlık etkileri gibi hasar kaynakları dış etkenler”²⁶ cümlesi Anadolu’daki tarihi yapıların karşılaştığı bazı talihsiz durumlar arasında yer almaktadır.

Restorasyon (Restoration): Bu yaklaşımda amaç, özgün niteliğine göre değişiklik (bozulma, eksilme, ekleme) gösteren kültürel varlığın özgün okunabilirliğini veya anlamını yeniden canlandırmaktır.²⁷ Restorasyon tarihin insanlığa sunduğu eserleri yeniden farklı bir şekilde işlevlendirerek hayata tutma eylemidir kısaca. Eski işlevlerini kaybetmiş olan yapıların yeni işlevlerle canlandırılması, dikkatli bir planlama ve özenli bir yaklaşım gerektirir. Boito’ya göre “sağlamlaştırma onarımdan daha iyidir, onarım ise restore etmekten daha iyidir” ve “ek ya da onarım yapılması zorunluysa, somut verilere dayanmalı, yapının görsel bütününe ve biçimine saygılı olunmalıdır.”²⁸ Bu süreçte göz önünde bulundurulması gereken bir dizi önemli faktör vardır. Öncelikle, yapının bulunduğu konum, mevcut plan tipi ve kapladığı hacim dikkate alınmalıdır. Yapıya kazandırılacak yeni işlev, mevcut fiziksel özelliklerle uyumlu olmalı ve yapıya zarar vermeden entegre edilmelidir.

Ayrıca, yapının tarihî ve kültürel değerlerine saygı gösterilerek, estetik açıdan önemli değişikliklerden kaçınılmalıdır. Yapıya yapılacak her türlü müdahale, geri dönüşü mümkün olacak şekilde planlanmalı ve yapıya verilen yeni işlevin gerekliliklerini karşılayacak şekilde uygulanmalıdır. Carta El Destauro (1931)’de geçen “*Ekler kesin ve açık olmalı ve özgünden farklı malzeme kullanılarak veya bezemesiz bir çerçeveye sınırlandırılarak, ya da damga veya yazıtla belirtilmelidir. Bir restorasyon asla onu*

²⁶ Zeynep Ahunbay, *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*, (İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, 1996), 38

²⁷ Nuran Zeren, *Kentsel Alanlarda Alınan Koruma Kararlarının Uygulanabilirliği*, Diss. İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, (1981).

²⁸ Uğur Alanyurt, "Türkiye’de Koruma ve Onarım Üzerine Analiz.", *Masrop* 4, (2009).

*inceleyenleri yanıltacak veya tarihi bir belgeyi değiştirecek şekilde yapılmamalıdır.”*²⁹ cümlesi erken tarihlerde tarihi yapılara yapılması gereken restorasyonun nasıl olması gerektiğine vurgu yapmaktadır.

Yapısal değişikliklerin minimal düzeyde tutulması ve yapıya zarar vermeden gerçekleştirilmesi önemlidir. Bununla birlikte, yapıya kazandırılacak yeni işlevin, çevresel faktörlere uyumlu olması ve kullanıcı ihtiyaçlarını karşılaması da göz önünde bulundurulmalıdır. Anıta ve geçirdiği dönemlere olduğu kadar çevresine de saygılı olunmalıdır. Anıtın çevresindeki yapılar yıkılarak uygunsuz bir biçimde yalnız bırakılmasına veya çevresinin niteliği, kütlesi, rengi, üslubu ile rahatsız edici yapılarla sarılmasına engel olunmalıdır.³⁰ Yapıya verilecek yeni işlevin, yapının bulunduğu coğrafi bölgeyle uyum içinde olması ve bölgedeki sosyal ve kültürel ihtiyaçları karşılaması önemlidir. Bu nedenle, yapıya müdahale gerektiğinde, bu müdahalenin yapının asli değerlerine zarar vermemesi ve yapıya değer kaybettirmemesi gerekmektedir.

²⁹ Doç. Dr. Aygöl Ağır “Carta El Destauo (1931)” çeviri madde 8

³⁰ Doç. Dr. Aygöl Ağır “Carta El Destauo (1931)” çeviri madde 6

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. Medrese Genel Özellikleri

Arapça de-ra-se kökünden gelen medrese kelimesi, ders okunan yer, ders verilen yer anlamına gelmektedir. Çoğulu ise “*me-da-ris’tir*”.³¹ Medreseler, ilköğretimden sonra orta ve yükseköğretimin verildiği yapılardır. İslam tarihini incelediğimizde, “medrese” kelimesi 9. yüzyıldan itibaren dile entegre edilmiştir. Resmi olmayan ancak kayıtlarda yer alan ilk medresenin 10. yüzyılda Karahanlılar zamanında kurulduğu tarih kaynaklarından anlaşılmaktadır.

Medreseler İslam dünyasının en özgün eğitim ve öğretim kurumlarıdır. İlk zamanlar İslam kültür çevrelerinde ortaya çıkmış zamanla Anadolu’nun dört bir yanına yayılmışlardır. Bunlardan en popüler ve kapsamlı olanı Tunca Nehri kıyısında bulunan Edirne’de bulunan İkinci Bayezid Külliyesi’dir. Cami, tıp medresesi, imaret, darüşşifa, hamam, mutfak, erzak depolarıyla geniş bir alana yayılmıştır.³² 15. Yy sonunda yapılan medrese yüze yakın kubbeyle örtülmüştür. Medrese sağlık müzesine dönüştürülmüştür ve 2004 yılında Avrupa Konseyi tarafından Avrupa Müze Ödülü’ne hak kazanmıştır.³³ Genel olarak, medreselerin bazı ortak özellikleri bulunmaktadır. Diğer bir medrese ise Amasya’da bulunan Kapı Ağası Medresesidir. Bu medreseyi diğerlerinden farklı kılan özelliği ise sekizgen plan şeması ile inşa edilmiş olmasıdır. Diğer medreseler ise; iki pars ve bir kartal motifiyle Orta Asya Türklerini simgeleyen Erzurum Yakutiye Medresesi, çift başlı kartal ve ağzı açık iki yılan motifiyle Erzurum Çifte Minareli Medrese, geometrik oymalı Kayseri Sahabiye Medresesi, kapalı avluya sahip, minaresinde üç farklı tuğla örgü sistemi ve bir zamanlar rasathane olarak kullanılmış olma iddiası bulunan Kırşehir

³¹ "Anadolu Selçuklu Dönemi Medreseleri (Genel Özellikler - Tipoloji ve Örnekleri)." 16 Nisan 2021. Erişim adresi: <https://www.egoistyazar.com/makale/anadolu-selcuklu-donemi-medreseleri-genel-ozellikler-tipoloji-ve-ornekleri>.

³² “Tarihin Tanıkları Medreseler”, <https://www.kulturportali.gov.tr/portal/tarihin-taniklari-medreseler>

³³ “Sultan II.Bayezid Külliyesi Sağlık Müzesi” <https://saglikmuzesi.trakya.edu.tr/pages/oduller>

Cacabey Medresesi, kapalı avlulu ve özellikle taç kapısında hat sanatının yoğun olduğu Konya İnce Minareli Medrese, günümüze kadar mükemmel yapısıyla ayakta kalabilmiş Mardin'in en büyük yapılarından biri olan Kasımiye Medresesi, fizik, kimya ve astronomi alanında eğitim-öğretim amacıyla yaptırılmış olan Sivas Buruciye Medresesi, Türk mimarisi ve süsleme sanatının birlikte bulunduğu nadir örneklerden olan Sivas Gök Medrese Anadolu'daki en önemli medrese örneklerinden biridir. 13. ve 14. yy.'da yapılan bu medreselerin ortak amaçları eğitim olmakla beraber eğitim içeriği bakımından farklı amaçlar gütmüşlerdir. Örneğin İkinci Bayezid Külliyesi tıp dalında eğitim verirken, Buruciye Medresesi astronomi, fizik ve kimya alanında eğitim vermişlerdir.

Medreseler, genellikle dini eğitim ve öğretim amacıyla kurulan yapılar olarak bilinmektedir. İslam'ın kutsal metinlerinin öğrenilmesi, dini bilginin aktarılması ve İslam hukuku gibi konuların öğretilmesi için kullanılmışlardır. Medreselerde, genellikle Kur'an, Hadis, Fıkıh (İslam hukuku), Kelam (İslam teolojisi), Tefsir (Kur'an yorumu) ve Usul al-Fıqh gibi dini bilimler öğretilmiştir. Geleneksel olarak medreselerde öğrenci ve hoca ilişkisi büyük önem taşır. Öğrenciler, hocaları tarafından bireysel olarak ya da küçük gruplar halinde ders almışlardır. İmam-ı Gazali (usul-i Hadis, usul-i Fıkıh, Kelam, Mantık, İslam Hukuku, Felsefe, tıp ve Münazara), Mevlâna Celaleddin Rumi (Mesnevi), Yunus Emre (Tasavvuf, şiir), El Cezeri (Bilim, Mühendis), Sadi Şirazi (şiir, maneviyat), Ömer Hayyam (müzik, matematik, tıp, astronomi ve matematik) medreselerde eğitim görmüş bazı önemli ve en çok bilinen bilim adamı ve mutasavvıftır.

Medreseler genellikle dini mimari tarzlarıyla inşa edilmişlerdir. “*Medreseleri plan bazında incelediğimizde ise yukarıdaki etkenleri de göz önünde bulundurarak sıcak iklim yaşandığı bölgelerde açık avlu planı, soğuk iklimin yaşandığı bölgelerde ise genellikle kapalı avlulu geleneksel medrese planı tercih edildiği ve yöresel malzemelerin kullanıldığı gözlemlenmiştir*”.³⁴ Medreseler camilerle benzerlik gösterebilirler ve genellikle avlulu yapılar olarak tasarlanırlar. Kapalı avlulu ve açık avlulu olmak üzere ikiye ayrılırlar. Genellikle açık veya kapalı kararına ikimin karar verdiği medreselerde, açık avlulu medreseler 2 katlı olabilmektedir.

³⁴ Ş. Rümeyya Turan, “Anadolu Selçuklu Medreseleri Mimari Açısından İncelenmesi”, <http://yonetim.konev.org.tr/api/docs/documents/bd3f9273-9c23-4825-ae3a-360ffc5f3256.pdf>

Medreselerin mimari yapısı, dini öğrenim ve ibadet için uygun bir ortam sağlamak amacıyla düzenlenmiştir. Medreseler sadece dini eğitim kurumları olmanın ötesinde, genellikle toplumun sosyal ve kültürel merkezleri olarak da hizmet vermişlerdir. “*Fennî ilimlerin de tahsil edilmesi gereken medreselerde ders verecek personelin, halk ile kaynaşması ve ansiklopedik bir alt yapıya sahip olması gerekir. Ayrıca medrese eğitiminde sevgi, saygı ve edep ilkeleri ön planda olmalıdır.*”³⁵ Öğrencilerin yanı sıra, medrese çevresindeki toplum da dini konularda danışmak veya etkinliklere katılmak için medreseleri ziyaret etmişlerdir.

Tarihsel olarak, medreseler genellikle vakıflar veya devlet tarafından desteklenirdi. “*Medreseler varlıklarını sultanların, nüfuzlu devlet adamlarının ve zenginlerin himayesinde kurulan vakıfların gelirleriyle sürdürmüştür.*”³⁶ Vakıf medreseleri genellikle hayırseverler veya zenginler tarafından kurulurken, devlet medreseleri genellikle devletin finansmanı ile kurulur ve işletilirdi.

Medreselerin yapısı ve işlevleri coğrafi, kültürel ve tarihsel farklılıklara göre değişiklik gösterebilir. Medreselerin mimari özellikleri, genellikle dini eğitim ve öğretim ihtiyaçlarına uygun olarak tasarlanmıştır.

*Selçuklular ve Osmanlılar da medrese yapıları genelde birbirlerine benzerdir. Büyük bir taç kapı, açık avlulu medreselerde avluya girişi sağlayan tonozlu bir yapı bizi karşılar. Ortadaki bu avlunun girişinin karşısına gelen cephesinde büyük bir eyvan ve bu eyvanın iki yanında da çoğu zaman birer büyük oda bulunmaktadır. Bunlar kışlık dersane, müderris odası veya türbe olarak kullanılmaktaydı. Avlunun sağında ve solunda ise önü revaklı küçük odalar yer alır.*³⁷

İşte medreselerin tipik olarak içerdikleri yapı elemanları:

Avlu (Sahn): Medreseler genellikle bir avlu veya iç bahçe etrafında inşa edilmiştir. Avlu, öğrencilerin ders aralarında dinlenmeleri, ibadet etmeleri ve sosyal etkinlikler için bir alan sağlamıştır.

³⁵ Harun Çağlayan, "Medreseler Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler.", *Şarkiyat* 11 (2014), 156-182.

³⁶ Nebi Bozkurt, "Medrese.", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 28, (2003), 323-327.

³⁷ Hüseyin Ak, "Medrese Yapısal Özellikleri ve Kullanım Amaçları", *İç Mimarlık Dergisi*, (2015).

Derslikler (Hücreler): Medreselerde, öğrencilerin dini bilgileri öğrendikleri alana denir. Bu derslikler genellikle avlunun etrafında yer alır ve genellikle küçük odalardan oluşmaktadır.

Mescit: Medreseler genellikle bir mescide sahiptir. Bu mescit, öğrencilerin namaz kılmaları için bir yer sağlamıştır. Bazı medreselerde mescit, avlunun bir köşesinde veya medresenin bir bölümünde bulunabilmektedir.

Kütüphane: Çoğu medresede, öğrencilerin dini metinleri ve diğer kaynakları incelemeleri için bir kütüphane bulunmaktadır. Bu kütüphaneler genellikle dersliklerin yanında veya avlunun bir köşesinde yer almıştır.

Konaklama Alanları: Bazı medreselerde, uzak bölgelerden gelen öğrencilerin konaklaması için yatakhaneler veya barınma alanları bulunmaktadır. Öğrenciler bu alanlarda konaklar ve ders dışındaki zamanlarını bu alanlarda geçirmektedirler. Bu alanlar genellikle medresenin bir bölümünde veya çevresinde yer almaktadır.

Revaklar: Medreselerin avlusu genellikle revaklarla çevrilidir. Bu revaklar, öğrencilerin ders aralarında dinlenmeleri için bir gölgelik sağlamış ve aynı zamanda avlunun estetik görünümünü tamamlamıştır.

Mihrap ve Minber: Mescit bölümünde, genellikle bir mihrap (namaz kılanların yönünü belirten niş) ve bir minber (vaaz verme platformu) bulunur. Bu, mescidin ibadet amaçları için kullanılmasını sağlamıştır.

Su yolları ve Çeşmeler: Bazı medreselerde avluda su yolları ve çeşmeler bulunur. Bu, öğrencilerin temiz suya erişimini sağlamış ve avluya estetik bir özellik eklemiştir.

Bu öğeler, medreselerin tipik olarak içerdikleri yapı elemanlarından sadece birkaçıdır. Ancak medreselerin mimari tasarımı ve içerikleri, coğrafi ve tarihsel farklılıklara göre değişebilir.

2.2. Cacabey Kimdir?

Asıl adı Bahaeddin Caca oğlu Nureddin Cibril olan ve tarih sahnesine adını Cacabey olarak yazdırmış bir Selçuklu veziri ve komutanıdır. Ceceli ismiyle bilinen ve İlhanlı

soyundan geldiği düşünölen bir aşiret beyinin oğlu olarak dünyaya gelmiştir. İbn-i Bibi’de geçen “cem’iyyet-i püser-i Caca” ve Osmanlılar devrinde Kırşehir civarındaki “Ceceli” aşireti, muhtemelen Nureddin’in emir olarak zikredilen babasından itibaren onların etrafında oluşın topluluk ve bakiyeleri olmalıdır.³⁸ Selçuklu dönemi önemli şahsiyetlerinden biri olarak kabul edilen Cacabey, Anadolu'nun siyasi, askeri ve kültürel yaşamında önemli bir rol oynamıştır.

Cacabey, Selçuklu İmparatorluğu'nun Sultanı II. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde önemli bir konuma yükselmiştir. Sultan Gıyaseddin, Cacabey'i vezir olarak atamış ve ona çeşitli görevler vermiştir. Cacabey, Moğol istilasını sırasında Anadolu'nun savunmasında önemli bir rol oynamıştır. Moğolların Anadolu'yu istilasına karşı direnişin liderlerinden biri olarak, halkın güvenliğini sağlamak için çaba göstermiştir.

Cacabey, eğitim ve bilim alanında da önemli bir etki bırakmıştır. Anadolu'nun ilk rasathanesi olduğu düşünölen Cacabey Medresesi'nin kurulmasına öncülük etmiştir. Bu medrese, astronomi (iddia edilen) ve diğer bilimsel alanlarda eğitim vermiştir.

Cacabey'in en önemli ilişkilerinden biri, Kırşehir ile olmuştur. Cacabey, Kırşehir'in yönetimini ele almış ve şehri önemli bir kültür ve eğitim merkezi haline getirmiştir. Cacabey'in adı, Kırşehir'deki mimari eserleriyle sıkça anılmaktadır. Ayrıca Cacabey cami, zaviye ve hayır kurumlarının onarımlarına da öncülük etmiştir.

Cacabey, döneminde çeşitli kültürel ve sosyal ilişkiler geliştirmiştir. Dini liderlerle, bilginlerle ve diğer önemli şahsiyetlerle ilişki içinde olmuş ve Anadolu'nun kültürel ve entelektüel gelişimine katkıda bulunmuştur. Mevlâna, yazdığı mektupta onu övmüş, başarısını tescil etmiştir.³⁹

Anadolu'nun tarihindeki önemli bir dönemi ve bölgenin kültürel, siyasi ve askeri gelişimini anlamak için önemli bir kaynaktır. Onun liderliği ve etkisi, Anadolu'nun çeşitli alanlarında derin izler bırakmıştır. Cacabey'in hayatı hakkında pek çok bilgi, tarih kaynakları ve belgeler aracılığıyla günümüze ulaşmıştır. 13. yüzyılın ortalarında yaşadığı

³⁸ Sadi Kucur, ve Nureddin Cacaoğlu, Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Diyanet Vakfı Yayınları, (İstanbul, 1992). 541.

³⁹ "Caca Bey.", *Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Erişim tarihi: 30 Eylül 2024, <https://devletialiyeyi.com/Zaman-Tuneli/caca-bey>.

bilinen Cacabey'in kesin doğum tarihi net olarak bilinmemekle birlikte, 13. yüzyılın ikinci yarısında Anadolu'da etkin bir şekilde faaliyet gösterdiği bilinmektedir. Cacabey'in adı, özellikle Kırşehir'deki eserleriyle anılmaktadır. Cacabey'in en önemli eseri olan Cacabey Medresesi, Anadolu'nun ilk rasathanesi olarak düşünülmektedir ve döneminde önemli bir eğitim ve bilim merkezi olarak hizmet vermiştir. Ayrıca Kesik Köprü Cacabey Kervansarayı da onun döneminde inşa edilmiş önemli yapılar arasındadır.

Cacabey, sadece mimari eserleriyle değil, aynı zamanda askeri başarılarıyla da tanınmıştır. Moğol istilas sırasında Anadolu'nun savunmasında önemli rol oynamış ve Anadolu'nun çeşitli bölgelerindeki çatışmalarda başarıyla görev almıştır. Moğol istilasına karşı direnişin önemli figürlerinden biri olarak, Anadolu'nun bağımsızlığı için mücadele etmiştir. Cacabey'in yönetimi altında Kırşehir'de barış ve huzurun sağlandığına dair tarihçiler ve kaynaklar tarafından kaydedilen bilgiler bulunmaktadır. Onun liderliği altında, Kırşehir bir kültür ve eğitim merkezi haline gelmiş ve bölgenin gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur.

Sonuç olarak, Cacabey'in hayatı ve mirası, Anadolu'nun tarihindeki önemli bir dönemi ve bölgenin kültürel ve mimari gelişimini anlamak için önemli bir kaynaktır. Onun adı hem mimari eserleriyle hem de liderliği ve askeri başarılarıyla Anadolu'nun tarihinde önemli bir yer tutmaktadır.

2.3. Cacabey Astronomi Medresesi

Kırşehir'deki tarihi Cacabey Astronomi Medresesi, Kırşehir Valisi Nureddin Cibril bin Cacabey tarafından 1272'de inşa edilmiştir. Şimdi cami olarak kullanılan bu binanın eskiden medrese olduğu gerek kapı üzerindeki kitabeden gerekse binanın mimari tarzından sarıh olarak anlaşılmaktadır.⁴⁰

Cacabey Medresesi, matematik, astronomi ve fen bilimleri eğitimi vermek üzere tasarlanmıştır. Özgün mimarisiyle dikkat çeken Cacabey Astronomi Medresesi, özellikle içindeki sütunlar, gözlem şaftı ve aydınlatma meşalesi gibi detaylarla bilim alanında

⁴⁰ Aydın Sayılı, "Türk Tarih Kurumu Adına Kırşehir'de Cacabey Medresesinde Yapılan Araştırmanın İlk Kısa Raporu.", *Bellesten* 11, no. 44, (1947), 673-681.

önemli bir merkez olarak hizmet vermiştir. Medresenin dış köşelerinde yer alan sütunlar, roketlerin ateşlenme ve fırlatılma halini simgelemektedir

İki renkli taç kapı, medresenin estetik açıdan en çarpıcı unsurlarıdır. Taç kapının yapısı üzerine yapılan bazı araştırmalar, sütun başlıklarının küreleri simgelediğini ve alınlıktaki dairesel şekillerin ekvatorial yönü gösterdiğini ortaya koymuştur. Ayrıca taç kapı ve türbenin süslemeleri, her ne kadar günümüze hasar almış halde ulaşmış olsa da ustalıklı yapılarak titizlikle işlendiği göz ardı edilmemelidir.

Güneybatı cephesine inşa edilen gözetleme kulesi, medresenin önemli bir parçasıdır. Gözlem kulesinin tuğla örülü üst kısmında zikzaklı süslemeler bulunurken, alt kısmı daha sade bir tasarıma sahiptir. Rasat kulesin - minarenin - ışıltı ışıltı mavi firuze çinileri sebebiyle, halk, medreseye “*Cıncıklı Cami*” adını vermiştir.⁴¹ İç avluda yer alan gözlem kuyusu⁴² ve ışık feneri, astronomi çalışmalarının yapıldığı bir ortamı işaret eder. Ayrıca medresenin içinde bulunan öğrenci odaları, eğitim amacıyla inşa edilmiştir. Ana eyvanın köşelerinde bulunan sütunlar, güneş sistemindeki gezegenleri temsil eder.

Anadolu'da, Kırşehir'in şehir merkezinde bulunan bu medrese, taç kapısında bulunan yazıttan edinilen bilgilere göre, Cacabey tarafından III. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde inşası tamamlanmıştır. Medrese binası 671/1272-1273 yıllarında yapılmış olup, Kırşehir'deki birçok mülk bu medreseye vakfedilmiştir. Gezgin olan A.D. Mortdmann'ın notlarından medresenin mühimmat ambarı olarak kullanıldığı ve bir kısmının camiye çevrildiği belirtilmiştir.⁴³ Yapı, Vakıflar İdaresi tarafından restore edilen yapı, 2006 ve 2010 yıllarında onarım görmüş ve “Gök Bilim Medresesi” sıfatıyla 2014 yılında UNESCO'ya aday gösterilmiştir.⁴⁴

Dört eyvanlı, revaklı orta avlusu kubbe ile örtülü, iki katlı, kesme taş ve tuğladan yapılan bir yapıdır. Anadolu'da kapalı avlulu medrese türlerinden biridir ve muhtemelen sert geçen iklimlerden dolayı kapalı olduğu düşünülmektedir. Neredeyse kare şeklinde olan

⁴¹ “Dünyanın İlk Astronomi Okulunun Gizemi” <http://www.tayproject.org/haberarsiv20104.html>

⁴² Aydın Sayılı, "Türk Tarih Kurumu Adına Kırşehir'de Cacabey Medresesinde Yapılan Araştırmanın İlk Kısa Raporu.", *Belleten* 11, no. 44, (1947), 674. Kuyunun hem kuru hem de derin olması icab ettiğine göre, kuyu için hususi kurutma tertibatının yapılmış olması lazımdır. 7.5 metrede halen kuyuda su bulunması rasathane olup olmadığı konusunda akıllarda soru işareti bırakmıştır.

⁴³ Andreas David Mordtmann, *Anatolien: Skizzen und Reisebriefe aus Kleinasien (1850-1859)*, Orientbuchhandlung H. Lafaie, (1925).

⁴⁴ Cacabey Medresesi (671/1273) <https://islamdusunceatlası.org/cacabey-medresesi/3471>

medrese, 27x26 metre boyutlarındadır ve yapıya kuzey cephesindeki iki renkli taş kapıdan girilmektedir. Diğer cepheler kesme taşla kaplıdır ve kible duvarının dışında, bağımsız bir şekilde 21 metre yüksekliğinde taş ve tuğladan yapılmış bir minare bulunmaktadır.

Taçkapı, iki farklı tonun taşları dışında, kapının her iki yanında yer alan iki oyuk vardır ve kapının üstündeki basık kemer ve onun üstündeki mukarnaslı kısmın üzerinde birer kitabe bulunmaktadır. Selçuklu sülüs harfleriyle kabartma şeklinde yazılmıştır. Kitabenin çevirisi:

Bismillahirrahmanirrahim,

Bu mübarek medresenin yapılmasını büyük sultan, ulu şahinşah, ümmetin koruyucusu, Arap ve Acem sultanlarının efendisi, karanın ve denizlerin sultanı, İslam'ın ve Müslümanların yardımcısı, sultanların ve meliklerin efendisi, fetihler babası, Gıyaseddin Keyhüsrev Bin Kılıçarslan zamanında Allah'ın rahmetine ve mağfiretine muhtaç Cebrail Bin Caca, Allah'a yaklaşmak ve onun rızasını kazanmak için 671 senesi aylarında emretti.⁴⁵

Kapının dış köşelerinde yer alan ve kaidelere yerleştirilmiş, yaklaşık 12 metre uzunluğundaki eğri sütunlar oldukça göz alıcıdır. Giriş cephesinin sol tarafında, taçkapının yanında, Cacabey'in piramit çatılı türbesi bulunmakta olup, ön cephesinde kitabesi bulunan bir pencere de vardır. Yapının önündeki minare görülebilir ve sol tarafta konik bir kubbeli şadırvan bulunmaktadır. Yapının ön köşelerinde ve minarenin hizasında bulunan yan cephenin ortasında bulunan konik başlıklı sütunlar da göz alıcıdır.

Kapıdan geçildiğinde beşik tonozlu bir giriş eyvanıyla karşılaşılır. Burada, sağ tarafta ikinci kata çıkışı sağlayan merdivenlere ulaşan bir açıklık bulunmaktadır. Giriş eyvanından sonra, üstü açık bir kubbeyle örtülü avluya girilir. Kubbe, dört ayağı olan ikisi bağımsız, ikisi duvara dayalı olmak üzere dört ayağa oturur. Medresenin bir rasathane olarak kullanıldığı iddialarını destekleyen bu kubbenin zemininde, 4 Temmuz 1947 günü Aydın Sayılı ve Dr. Walter Ruben, tarafından orta avluda araştırma kazısı yapılmış ve A. Sayılı ve Dr. W. Ruben raporlarını TTK Belleten sayısında yayınlamışlardır.⁴⁶ Kuyunun,

⁴⁵ “Cacabey Camii ve Gökbiim Medresesi” <https://www.akwa.us/cacabey-camii-ve-gokbilim-medresesi/>

⁴⁶ Zeynep İnan Koçak ve Gülsün Tanyeli, "Kırşehir Cacabey Medresesi ve Onarımları." *Türk İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi* 11, no. 21 (2016), 145-170.

rasat kuyusu olabileceği varsayılmıştır, ancak kapalı medreselerin avlularında bulunan şadırvanlar için yapılmış bir su kuyusu olma olasılığı da göz ardı edilmemektedir. “*Medresenin rasathane olduğuna dair ortaya atılan diğer bir iddia ise minarenin bir gözlem kulesi olarak inşa edilmiş olduğudur.*”⁴⁷ Bugün kubbenin açıklığı camekân ile kapatılmıştır ve bu geniş çapın aydınlık fenerinin etrafının zamanla yıkılmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Girişin karşısında, üstü beşik tonozla örtülü olan ana eyvan, diğer örneklerdeki gibi ibadet için kullanılmaktadır. Kible duvarında, fazlaca zengin bir mihrap bulunmaktadır. Giriş eyvanına göre, mihrabın bulunduğu ana eyvan, tam ortalanmamış biraz daha sol tarafta konumlanmıştır. Avlunun sağ yönünde, beşik tonozlu küçük bir kısım ve avluya açılan geniş kemerli bir bölüm bulunmaktadır. Bu kısımların arkasında ise üç adet beşik tonozlu hücreler yer almaktadır. Medresenin sağ kısmının ön cephesine bitişik taraftaysa iki beşik tonozlu hücre bulunmaktadır. Bunlardan sadece biri ikinci kata çıkan merdivenlere sahiptir. Medresenin girişinin sol tarafındaki türbeye, eyvanda bulunan altı basamaklı merdivenlerden çıkılmaktadır. Kabartma süslemelerle çevrelenmiş türbe kapısından içeri girildiğinde, konik bir külâhı bulunan piramit çatılı türbe görülür. Medresenin sol tarafının kible duvarın gören kısmındaysa beşik tonozlarla örtülü ara koridor ve iki adet hücre bulunmaktadır. Girişin sağ tarafındaki merdivenlerle çıkılan ikinci katta ise, dar bir koridorla karşılaşılır. Koridor, avluya, merdivene ve dış mekâna bakan pencerelere sahip, beşik tonozlu bir hücreye çıkar. İkinci kat, sadece bu iki mekândan oluşmaktadır.

Medresenin güneybatı kısmında yer alan minare, takribi 22 cm açıklıkla yapılmıştır ve yapıdan bağımsız bir birim olarak ayakta durmaktadır. Minarenin kürsü bölümü kare biçiminde taşla inşa edilmiş olup, silindir şeklindeki gövdesi ise tuğlayla yapılmıştır. Minarenin gövdesindeki tuğlalar, belli bir yüksekliğe kadar düz dizilirken, daha sonra zikzaklar verilerek yerleştirilmiştir. Minarenin gövde kısmı sırlı tuğlalar ve kahve ve firuze rengi çinilerle süslenmiştir. Minarenin sadece bir tane kalın gövdeli şerefesi bulunmakta ve zirve noktası yerden ortalama 21 metre yüksekte bulunmaktadır. Mevcut minarenin, ayrı bir camiye ait olduğu iddiaları var olsa da günümüzde bahsedilen camiyle

⁴⁷ Cacabey Medresesi (671/1273) <https://islamdusunceatlasi.org/cacabey-medresesi/3471>

ilgili herhangi bir kalıntı bulunmamaktadır. Bahsedilen camiye dair veriler ancak ve ancak detaylı bir kazı çalışmasıyla ortaya çıkarılabilir.

Medrese, oldukça mütevazı bir tarzda inşa edilmiş olup, bu basitlik özellikle dış cephede bulunan süslenmiş mimari detayların daha belirgin olmasını sağlar. Mütevazı olan yapıdaki en ufak süsleme elemanları inceleyenlerin dikkatlerini toplamaktadır. Ön cephede, renkli taşlarıyla, farklı şekillere sahip sütunlarıyla, çeşitli kemerleriyle, nişleriyle, ayetlerin ve binanın yapımıyla ilgili bilgilerin yazılı olduğu kitabeleriyle ve dengeli bir şekilde yerleştirilmiş mukarnasıyla dikkat çeken taçkapı, medresenin en çarpıcı ögesidir. Aynı zamanda, diğer cephelerde bulunan, kemerlerle ve kitabelerle desteklenmiş pencere açıklıkları ve çeşitli şekillerdeki diğer sütunlar da önemlidir ve bu mimari detaylar medresenin öne çıkan özelliklerindendir. Avluda bulunan üstü açık kubbeyle, Cacabey'in türbesinin kümbetimsi çatısı da medreseye ayrı özellik katmıştır. Bu yapı elemanları yapının karakter özelliğini taşımakla beraber ziyaret edenlerin de dikkatini çekmiştir.

Medresenin iç kısmında, özellikle dikkat çeken iki önemli nokta vardır. Bunlardan biri, güney taraftaki ana eyvanın sütunlarıdır; diğeri ise Cacabey'in türbesinin iç kısmıdır. Ana eyvanın köşelerinde bulunan, gövdeleri üst üste bindirilmiş askı lambaları biçiminde boğumlardan meydana gelen bu iki sütun üzerinde pek çok çalışma yapılmış, Hindistan ve Kafkasya bölgelerindeki mimarlıkla bağlantılı olduğu düşünülmüştür. Aynı şekilde bu sütunların ahşap malzeme ile yapılmış olanlarına, Anadolu'da, Bolu ve Düzce taraflarında da rastlanılmıştır.⁴⁸

Kare biçimindeki türbeye, kabartma süslemelerle çevrelenmiş bir kapıdan girilir. İçi kubbe ile örtülü olan bu türbenin iç duvarları çinilerle kaplıdır ve bazı bölümleri sırlı tuğlalarla süslenmiştir. Türbenin içinde, çinilere yazılmış bir kitabe bulunur ve bu kitabe, binanın dış cephesine taşan Ayetü'l-Kürsi'yi içerir.

⁴⁸ Mehmet Enes Gülcan "Cacabey Medresesi." 30 Temmuz 2019. https://www.academia.edu/39967268/Cacabey_Medresesi_%C4%B0slam_D%C3%BC%C5%9F%C3%BCnce_Atlas%C4%B1.

2.4. Cacabey Medresesi Tarihsel Araştırma Raporu

2.4.1. Yapının İçinde Bulunduğu Çevrenin Tarihsel Gelişimi

Kırşehir'in köklü tarihi, araştırmalara dayanarak, milattan önce 4. bin yıla kadar uzanmaktadır. Kalkolitik, ProtoEti ve Eti dönemlerinin ardından Frigyalılar, Kapadokyalılar, Roma ve Bizans gibi farklı medeniyetlerin egemenliği altında kalan Kırşehir toprakları, 11. yüzyıldan sonra Türklerin hakimiyetine girmiştir. Özellikle Selçuklu döneminde, Kırşehir'in ekonomik, sosyal ve mimari açıdan canlandığı görülmektedir. Bu dönemlerde şehir, sadece önemli yapılarıyla değil, aynı zamanda bağ ve bahçeleriyle de ünlüydü ve "Gül Şehri" olarak anılmıştı. Cacabey Medresesi Vakfiyesi'ne göre, Kırşehir'de sadece Nureddin Cacabey'in yaptırdığı önemli yapı sayısı 86'yı bulmaktadır. Ticari yapılar ilk sırayı alırken, dini yapılar da ikinci sırayı almıştır. 13. yüzyılda Anadolu Türk birliğini ve özellikle esnaf ve sanatkârını teşkilatlandıran Ahi Evran, Denizli, Konya ve Kayseri'den sonra Kırşehir'e gelerek çalışmalarını burada sürdürmüş ve Kırşehir'i Ahiliğin merkezi durumuna getirmiştir. Ahi Evran'dan sonra Kırşehir Ahiliğin merkezi olmaya devam etmiştir. Kırşehir'deki zaviyede alınan kararlar Azerbaycan'dan, Bosna-Hersek'e kadar geniş bir bölge üzerinde etkili olmuştur.⁴⁹ Mevcut hal Kırşehir'de ticaretin ne kadar gelişmiş olduğunu göstermektedir. Vakfiyede, hanlar, çarşılar ve pazar yerlerinin yanı sıra, vakıf ve mülk sahiplerinin meslekleri de belirtilmiştir. Kunduracılar, cerrahlara kadar birçok meslek grubunun örgütlü bir lonca teşkilatına sahip olduğu bilinmektedir. Bu durum, Kırşehir'in 13. yüzyılın 3. çeyreğindeki zenginliğini ortaya koymaktadır. Nurettin Cacabey'in güçlü kişiliğinin de bu sonuçta önemli bir etkisi olduğu söylenebilir. Medresesi'nin çevresinde, belki de tek bir sokak dışında, tarihi dokuya dair izler kalmamıştır. 1858'de Kırşehir'den geçen A.D. Mordtmann, yapının mühimmat ambarı olarak kullanıldığını⁵⁰ yazmıştır.

Daha sonra, harap durumda bulunan medresenin bir kısmının camiye dönüştürüldüğü 1907 tarihli Ankara Vilayeti Salnamesinde belirtilmiştir. 1950-60 yılları arasında Vakıflar İdaresi tarafından önemli bir restore edilen medrese, cami olarak tekrar hizmete açılmış ve günümüzde hala cami olarak kullanılmaktadır.

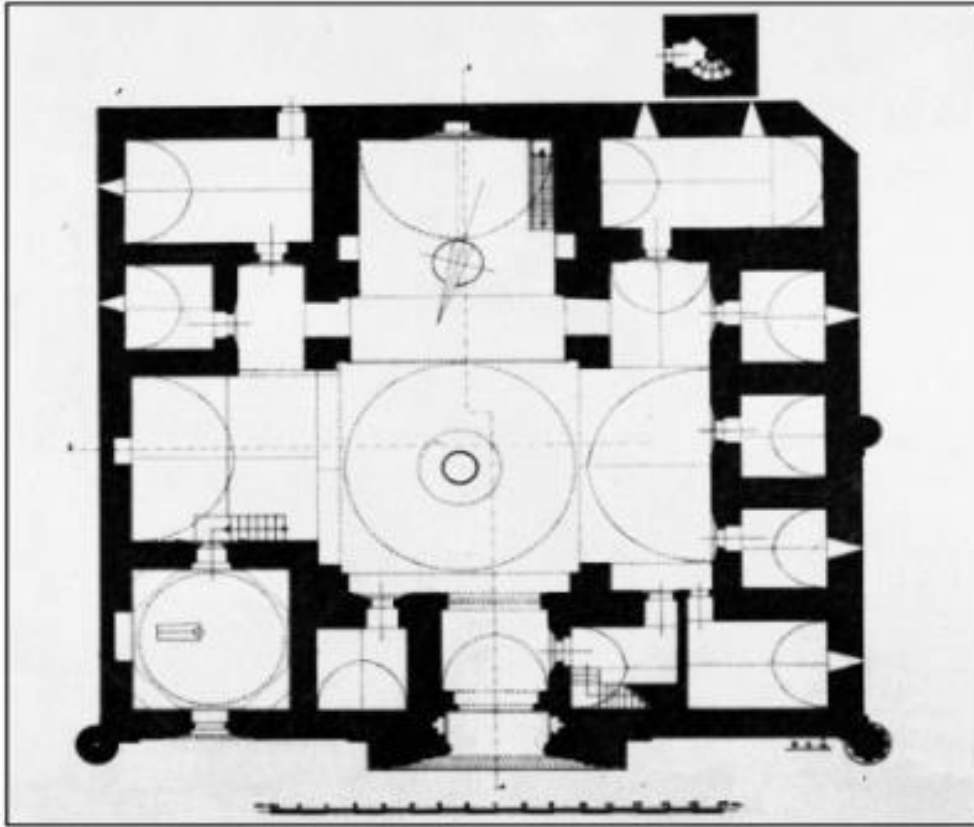
⁴⁹ "Kırşehir Tarihi" <https://korumakurullari.ktb.gov.tr/TR-89607/kirsehir.html>

⁵⁰ Semavi Eyice , "Cacabey Medresesi" <https://islamansiklopedisi.org.tr/caca-bey-medresesi>

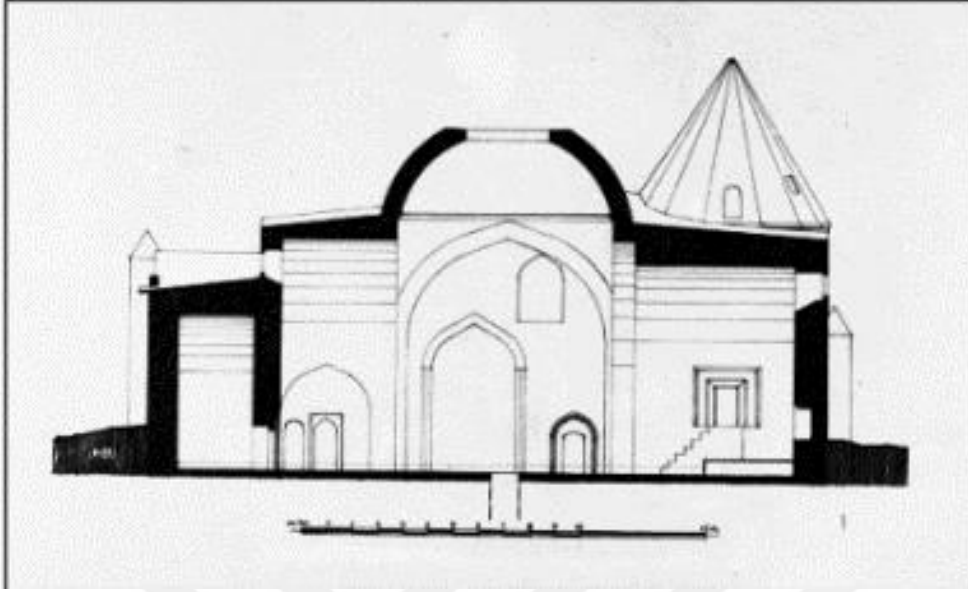
2.5. Cacabey Medresesinin Tanımlanması

Cacabey Medresesi plan şeması bakımından kapalı avlulu plan tipinin örneklerinden bir tanesidir. Güneybatı köşesinde yapıdan bağımsız bir minaresi ve kuzeydoğu köşesinde ise yapıya bitişik kümbet elemanı bulunan yapı, kareye yakın dikdörtgen plana sahiptir (Şekil 2.1. ve Şekil 2.2.).

Şekil 2.1. Cacabey Medresesi planı (Ülgen, 1942, s.261-264)

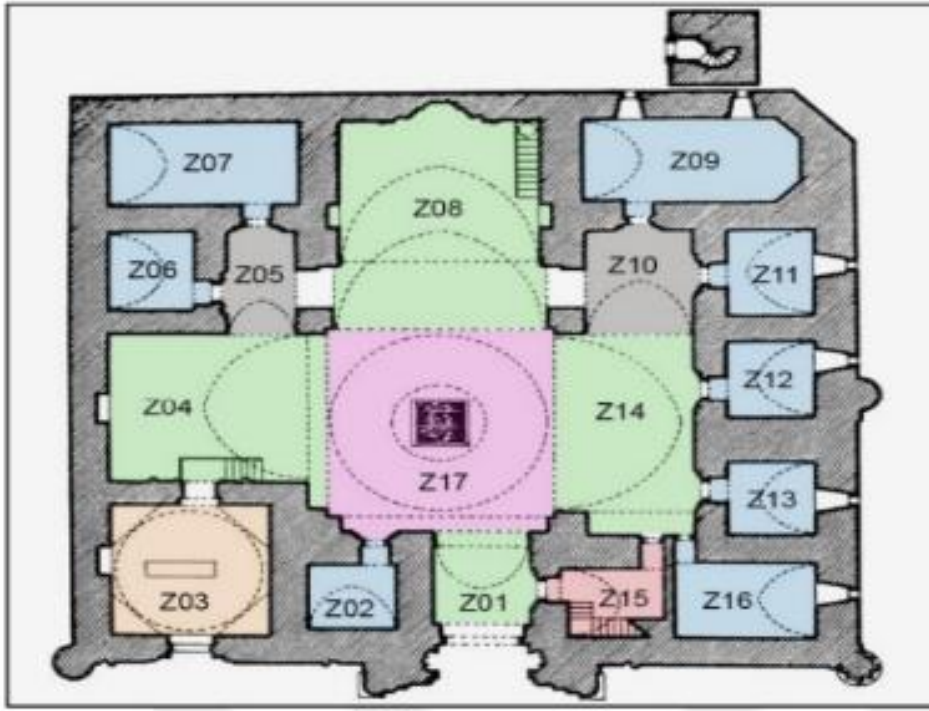

Şekil 2.2. Cacabey Medresesi kesiti (Ülgen, 1942, s.261-264)

Yapıya ait mimari birimler (odalar, mahzenler, türbe, avlu vb), plan üzerinden mekân isimleri verilip renklendirilerek ve Şekil 2.3.'ü göz önünde bulundurarak daha detaylı bir şekilde anlatılmaktadır.

Şekil 2.3. Cacabey Medresesi plan şeması⁵¹

⁵¹ Ali Saim Ülgen, 1942. "Kırşehir'de Türk eserleri" Vakıflar Dergisi, 2, 254-255.

Cacabey Medresesi, Anadolu’da fazlaca benzeri olan orta avlusu kubbe ile örtülü kapalı medrese tipinin bazı açılardan değişik özellikler gösterebilen bir örneğidir. Taç kapının bulunduğu Kuzey cephe ortalama 27m uzunluğundadır. (Fotoğraf 2.1.)

Fotoğraf 2.1. Cacabey Medresesi Kuzey cephe (VGM Rapor)

Yan cepheler 26 m olup güneye doğru daralan yapı dikdörtgene yakın bir plandan oluşmaktadır. (Fotoğraf 2.2.)

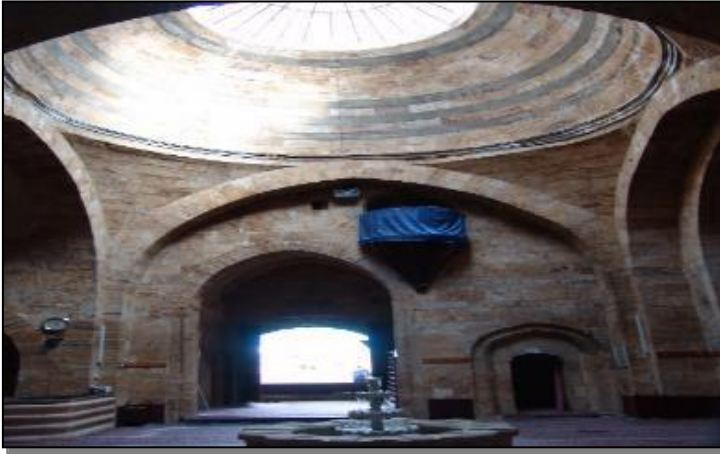
Fotoğraf 2.2. Cacabey Medresesi yan cepheler (Batı, Doğu ve Güney) (VGM Rapor)

2.5.1. İç Mekân

Cacabey Medresesi, Orta Asya'dan bu yana Türk mimarisinin birçok yapısında karşılaşılan ortak avluya açılan dört eyvan şemasına göre inşa edilmiştir. Ancak fonksiyonel ve oransal açıdan farklılıklar göstermektedir. Taç kapıdan sivri beşik tonozlu, dar giriş eyvanına geçilir. Giriş eyvanının merkezi holün orta eksenine konulmayıp yana kaydırılmış ve diğer eyvanlara nispetle alçak yapılmıştır. Bu mekândan diğer eyvan ve hacimlere açılan kenarları yaklaşık 8.30 metrekare planı olan orta avluya geçilmektedir. (Fotoğraf 2.3.)

Fotoğraf 2.3. Orta avlu(VGM Rapor)

Mekân kesme taş pandantifler üzerine oturan ve tepesinde ışıklık olan bir kubbeyle örtülüdür (Fotoğraf 2.4.).

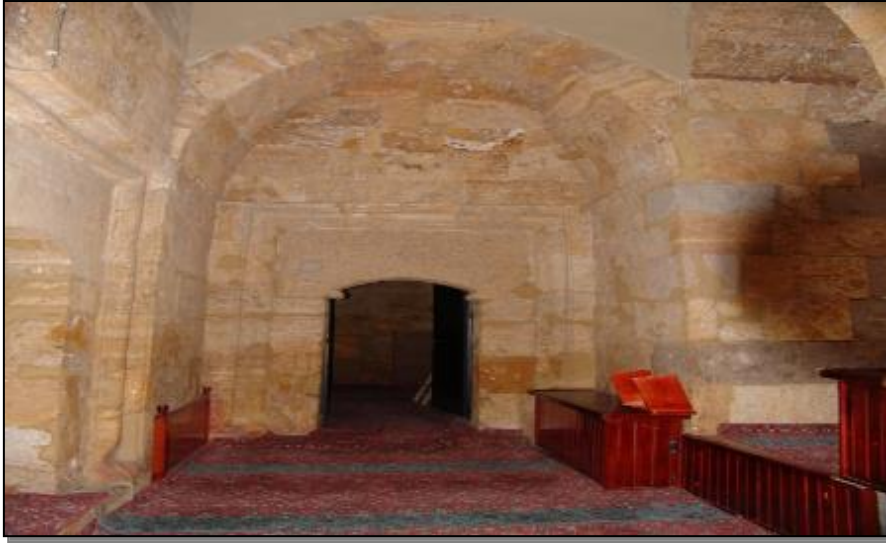
Fotoğraf 2.4. Kubbe (VGM Rapor)

Kubbenin tam altında, planda orta avlunun ağırlık merkezinde bulunan bir kuyu vardır. Kuyu ve ışıklı kubbenin, medrese ilk yapıldığından beri astronomi eğitiminde rasat aracı olarak kullanıldığı inancı söylenegelmiştir.⁵² Avlunun eyvanlara açılan bölümleri iki merkezli Türk kemerleri ile geçilmiştir. Eyvanlar sivri beşik tonozla örtülüdür.

Giriş eyvanının hemen solunda, taç kapının arkasında kalan, dışarıya penceresi bulunmayan ve girişi avludan yapılan bir hücre (Z02) bulunmaktadır. (Fotoğraf 2.5.)

Fotoğraf 2.5. Sol yan eyvandan hücreye bakış (VGM Rapor)

Bütün birimler içinde bir tek bu hücre manastır tonozuyla örtülüdür. Günümüzde bu küçük bölüm kadınlar bölümü olarak kullanılmaktadır. Bunun sebebi ise kapıdan ulaşımının direkt olarak ve kolay bir şekilde olmasından kaynaklanmaktadır. Plan şemasında Z02 olarak gösterilen hücrenin solunda binanın kuzeydoğu köşesinde yer alan kümbet bulunmaktadır. Kümbet en altta mezar mahzeni, ortada sandukanın bulunduğu türbe bölümü (Z03) ve üstte çatıdan girilen külâh bölümü olmak üzere üç kattan oluşmaktadır. (Fotoğraf 2.6. ve 2.7.)

⁵² Aydın Sayılı, ve W. Ruben, "Türk Tarih Kurumu Adına Kırşehir'de Cacabey Medresesinde Yapılan Araştırmanın İlk Ön Raporu.", *Belleten* 11, no. 44, (1947), 671-681.

Fotoğraf 2.6. Külah bölümü (VGM Rapor)

Fotoğraf 2.7. Kümbet (VGM Rapor)

K mbette 1301 yılında Bizanslara kar   sava  rken⁵³  hit d   en K   ehir emiri ve medresenin kurucusu Nurettin Cacabey'in naa  ı vardır. Türbe bölümünün altında bulunan mezar mahzenine avlunun solunda bulunan eyvandan (Plan  emasında Z04 olarak görülmektedir.) be  basamak inilerek girilir. Mezar mahzeni -1.61 kotunda yer almaktadır. Mezar mahzeni be  k tonozla örtülüdür ve oyma mezarları hatırlatacak kadar düzensiz

⁵³ ‘‘Caca Bey’’ https://tr.wikipedia.org/wiki/Caca_Bey

amorf taşlardan oluşmuştur. Mekânın tam ortasında, uzun kenarı girişe paralel şekilde duran taş mezar dikkati çekmektedir. Mezar odasının son derece nemli olduğu gerek ziyaretçiler tarafından gerek bazı makalelerden aktarılmıştır hatta yılın yağışlı dönemlerinde, zemine su sızdığı caminin hocaları tarafından belirtilmiştir. Mezarın üzerinin, simli yazılar işli eski yeşil çuha bir kumaşla örtülü olduğu gözlemlenmiştir. Kümbetin türbe bölümüne yine planda Z04 olarak gösterilen sol eyvandan mahzen kısmına inen merdivenlere dik duran yedi basamaklı orijinal olduğu düşünülen taş bir merdivenle çıkılmaktadır. (Fotoğraf 2.8.)

Fotoğraf 2.8. Kümbetin türbe bölümüne inen 7 basamaklı taş merdiven (VGM Rapor)

Planda Z04 olarak yer alan eyvana bakan türbe giriş kapısını çevreleyen taş oyma profil bulunmaktadır. Enli giriş kapısı geçildiğinde türbeye tekrar iki taş basamakla inilerek girilir. Mevcut birim her bir kenarı yaklaşık 5,50 m olan kare bir alandan oluşmaktadır. Türbenin üst kısmı kesme taş kubbe ile örtülüdür. Kubbeden duvara geçiş kesme taş üzerine yapılan oyma taş işçiliğiyle yapılmıştır. Köşe kısımlarda pandantifler görülür. Mekânın kuzey ve doğu yönünde iki penceresi vardır. Türbenin iç kısmında dört duvarı boydan boya dolanan, medresenin tek çini süslemesi bulunmaktadır.

2.5.1.1. Türbe Çini Süslemesi

Yerden 1,79 m yükseklikte ve 29 cm genişliğinde olan firuze renkli friz, giriş kapısının ve pencerelerin üzerinden geçerek şerit halinde duvarları dolanmaktadır. Frizin üzerinde “kaşitraşı” tekniği kullanılarak çini üzerine yazılmış ve yapının dış cephesine taşmakta

olup üzerinde Ayetü'l-Kürsi yazmaktadır.⁵⁴ (Fotoğraf 2.9.). Bazı uzmanların aktardığına göre Cacabey Türbesi'ndeki kaşitraşı tekniğinin böyle geniş ve uzun bir frizde kullanımının ilk defa görüldüğü makalelerde yer almaktadır.

Fotoğraf 2.9. Kaşitraşı tekniği kullanılarak işlenen Ayet-ül Kürsü, Nur Suresi ve başka surelerin işlenmesi (VGM Rapor)

Avlunun solunda bulunan Z04 eyvanı doğuya uzanan 7.60m'lik eniyle oldukça geniş bir hacme sahiptir. (Fotoğraf 2.10.) Bu eyvanın dışarıyla ilişkili tek cephesi olan doğu tarafında mekânı yatay düzlemde ortalayan iki penceresi vardır. Birincisinin parapet kotu 65 cm olup yüksekliği 1.93 m'dir. İkincisi birincinin izdüşümünde olup hafifçe kuzeye kaçır, fakat daha dardır ve alt kotu 6.54m'de, yüksekliği ise 1.09 m'dir. Eyvanın tonoz üzengi yüksekliği 7.99m'dir.

⁵⁴ İslam Düşünce Atlası "Caca Bey" (671/1273) <https://islamdusunceatlasi.org/cacabey-medresesi/3471>

Fotoğraf 2.10. İç avludan sol yan eyvana bakış (VGM Rapor)

Z04 eyvanında kuzey yönündeki kümbetin tam karşısında, güney yönünde üzengi noktası 4,33 m olan sivri kemerli bir açıklık bulunmaktadır. Bu kemer dar bir koridora (Z05) geçişi sağlar. (Fotoğraf 2.11.) Bu koridordan iki ayrı hücreye ulaşılır. Z05 mekânı kuzey-güney doğrultusundadır ve ana eyvana da bir sivri kemerle açılır. Ana eyvanın diğer tarafında bu mekânın bir simetriği bulunur (Z10). Bu dar geçiş hacminin üzerinde sırasıyla Z04 hacmi tarafında sivri kemer Z06 hücresi ve Z08 ana eyvan arasında (doğu-batı doğrultusunda) basık tonoz ve Z07 hücresi ile birleştiği noktada iki köşeli tekne tonoz bulunmaktadır. Z06 hücresi avlu kotundan 16 cm yüksekte kareye yakın planlı bir hücredir.

Fotoğraf 2.11. İki ayrı hücreye açılan sivri kemerli açıklık (VGM Rapor)

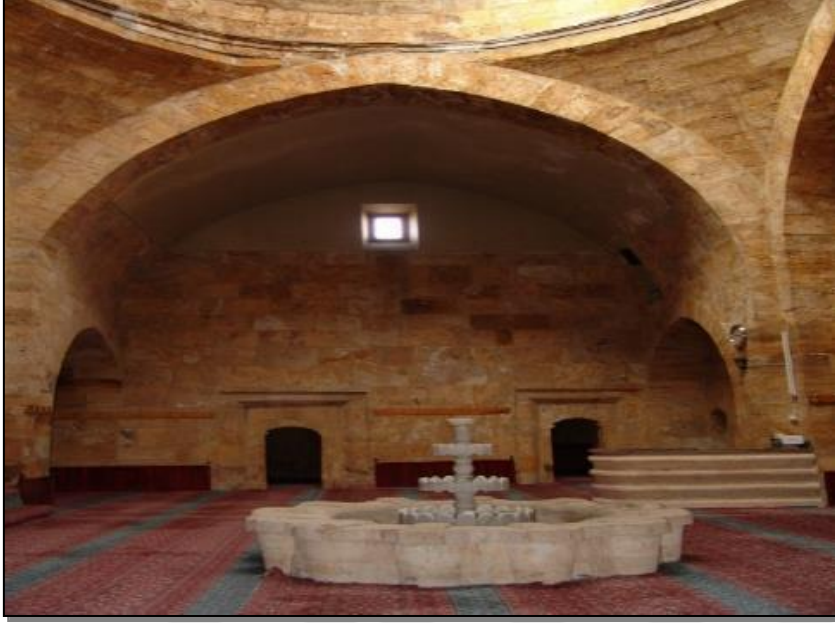
Doğu cephesine açılan şakuli sivri kemerli tek penceresi bulunmaktadır. İç mekânda pencere konturlarında önemli bozulmalar göze çarpmaktadır. Binanın güneydoğu köşesini tutan hücre (Z07) doğu-batı ekseninde 6.79m uzanan beşik tonozlu dikdörtgen plana sahip bir hacimdir. (Fotoğraf 2.12.) Binanın kuzeydoğusundaki kümbet dışında, güneybatı ve kuzeybatı yönündeki diğer iki köşesinde de bu hacmin benzerleri bulunmaktadır. Z07 mekanının zemin kotu orta avludan 14 cm yukarıdadır. Bu hücrenin doğu cephesinde zeminden başlayıp yüksekliği 2,05 m olan pencere yuvası görülmektedir. Üstte yine alt pencerenin ekseninden hafifçe sola kaçan, alt kotu 4.87 m’de ve üzengi noktası tonozun üst sınırına dayalı yüksek bir pencere daha vardır. Güney cephesine bakan duvarda ise zeminden yüksekliği 2.23m, 55x110 cm ebadında yüksek bir pencere görülür. Hücrenin giriş kapısının karşısında duvara bitişik, iki basamak inilerek ulaşılan ve güney cephesine açılan bir metal kapı da bulunmaktadır.

Fotoğraf 2.12. Şakuli sivri kemerli dikdörtgen pencere (VGM Rapor)

Bugün iki kapının arasında, hücrenin batı tarafındaki cephesinde yerden ısıtma sisteminin kazanı derme çatma ahşap bir kafesin içinde duruyor. Planı sağa yani batıya doğru açıklamaya devam ediyoruz. Bu hücreye bitişik olan ana eyvan (Z08) taç kapı girişinin tam karşısında ve güney cephesine dayalı durumdadır. (Fotoğraf 2.13.) Orta avludan hafifçe sağa kaçık çift merkezli sivri kemerle geçiş yapılan ana eyvanın üzeri kesme taş kaplı beşik tonozla örtülüdür. Tonozun üzengi noktası 7.94 m'dir. Bu hacme günümüzde iki basamak çıkılarak ulaşılır ve orta avluyla arasındaki kot farkı 49 cm'dir.

Fotoğraf 2.13. Taç kapı girişinin karşısında bulunan ana eyvan (VGM Rapor)

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün arşivinde bulunan, İhsan Gürkem tarafından tahminen 1940 öncesinde iç mekânda çekilmiş fotoğraflarda bu kot farkı 15 cm olarak görünmektedir. Eyvanın güney cephesinde kenarları sade profilli bir bordürle çerçevelenmiş mihrap bulunmaktadır. (Fotoğraf 2.14.) Diğer birçok benzeri yapıdaki gibi medresenin mescidi buradadır. Mekânın dışa açılan penceresi yoktur. Eyvanın doğu ve batı cephesinde karşılıklı duran yaklaşık 110x170 ebadında 77 cm derinliğinde birer adet niş vardır. Yine aynı cephelerin orta avluya yakın kısımlarında simetrik olarak duran birer adet sivri kemerli açıklık bulunur. Bu kemerler doğuda Z05, batıda ise Z10 koridorlarına açılır, ancak ana eyvanla bu hacimler arasında, zemindeki merdivensiz 49 cm kot farkı geçişi doğal olarak engeller.

Fotoğraf 2.14. Mihrap(VGM Rapor)

2.5.1.2. Mihrap

Dış çerçevesinin eni 3,78 m, boyu ise günümüzdeki kota göre 4,20 m olan sade profilli bir yapı elemanıdır. (Fotoğraf 2.15.) Mihrap nişinin üzeri beş sıra stalaktitle yapılmıştır.

Fotoğraf 2.15. Mihrap ve sağında bulunan ahşap minber (VGM Rapor)

Mukarnasın alt sağ ve sol yanlarında kenger yaprağı süslü korint üslubunda başlıkları, burmalı gövdeleri ve mevcut zemin kotunda kaidelerinin bulunmadığı izlenimini veren gömme sütunlar bulunur. Ayrıca mihrabın sağındaki profillerin zeminle birleşiminde oyma taş işçiliğinin dikkati çektiği mermer kaide parçaları görülür. Nişin sol tarafındaysa böyle bir kaidenin olmaması asimetrik bir görüntü yaratır. Yukarıda bahsettiğimiz Vakıflar dergisinde mihrabı gösteren fotoğrafta ana eyvanın tüm yüzeyleri sıvalıdır ve mihrabın çevresinde de kalem işleri mevcuttur. Adı geçen kaide parçalarından en ufak bir iz bile yoktur. Bu parçaların dışarı doğru çıkıntı yapmadığını göz önüne alırsak o dönemde sıvalı yüzeyin altında kalmış olabileceğini düşünebiliriz.

Mihrabın sağında bulunan ahşap minberin 60'lı yıllarda yapılan restorasyondan sonra değiştirildiği yukarıda değindiğimiz fotoğraftan açıkça seçilebiliyor. Bu mobilyanın binanın genel karakterine uymadığını söyleyebiliriz. Kagir vaaz kürsüsü de fotoğrafta görülmediğinden restorasyon sonrası eklenmiş olmalıdır. Malzeme seçimi nedeniyle binaya minberden daha iyi uyum sağlamakla birlikte medresenin yapıldığı kesme taşlara özdeş ve aynı renkte olması tercih sebebidir.

2.5.1.3. Sütunçeler

Ana eyvanın doğu ve batı cephelerinde sivri kemerlerin mihraba yakın köşelerinde bulunan sütunçeler son derece ilgi çekicidir. (Fotoğraf 2.16.) Başlıkları stalaktitli olan bu sütunların gövdeleri tıpkı tespihe dizilmiş gibi duran yuvarlak tabanlı koni ve küreciklerden meydana gelmiştir. Alttan başlayarak sayacak olursak bir adet koni üzerinde bir adet küreden oluşan modül üç sıra devam ederken dördüncü koniden sonra gelen küre diğerlerinden büyük ve üzeri motiflerle işlidir. Bu küreden sonra sırasıyla bir koni bir küre ve tekrar bir koniyle sütun başlığına ulaşılır. Sütunçenin mevcut yükseltilmiş zeminden yüksekliği 3.40 m’dir. Bu yapı elemanı ender rastlanan bir görünüşe sahip olduğundan araştırmacıların dikkatini çekmiştir.

Fotoğraf 2.16. Sütunceler (VGM Rapor)

Ana eyvanın (Z08) sağında, Z07 hücresinin simetriğinde, binanın güneybatı köşesini tutan ve doğu-batı ekseninde uzanan Z09 hücresi bulunmaktadır. Mekân yaklaşık 7.72x5.55m ebadında dikdörtgen bir plana sahiptir. Giriş kapısı uzun kenardadır ve güneye cephesi olan karşı duvarında alt kotları 2.60m'de olan iki adet yüksek pencere vardır. Üst örtüsü beşik tonoz olan mekânın batı sınırında tonoz yarım kubbeyle birleşip sonlanmaktadır. Z09 hücresi diğer hacimlere doğu kanadında bahsettiğimiz Z05 hücresinin simetriği olan Z10 koridoruyla bağlanır. Buradan ana eyvana sivri kemerli bir açıklık olduğunu belirtmiştik. Bu mekân aynı zamanda Z11 hücrelerine ve Z14 hacmine de geçişi sağlar.

Avlunun sağında bulunan Z14 mekânı kuzey, güney ve batı tarafındaki hücrelere geçiş veren bir hol karakterinde olup bunun dışında belli bir fonksiyona sahip olduğu görünmemektedir. Bu hacmin arkasında yani Medresenin batı kanadında benzer bir grup özellikte hücre art arda sıralanmıştır. Z09 köşe hücresinin sağında yer alan Z11 hücresiyle başlayan bu hücreler sırasıyla Z12 ve Z13 olarak devam eder ve Z09 hücresinin doğu batı eksenindeki simetriği olan Z15 hücresiyle sınırlanırlar. Bu grup hücrelerin tavanı sivri beşik tonozla örtülüdür. Her birinin yaklaşık aynı parapet kotunda olup (2.60) batı cephesine açılan şakuli pencereleri vardır. Z11 ve Z13 hücrelerinde pencerelerin konumu planlarını ortalarken, Batı cephesinin yaklaşık ortalarında bulunan bir ağırlık kulesinin Z12 hücresinin planının ortasına isabet etmesi sebebiyle bu hacmin penceresi güneye doğru kaydırılmıştır. Hücrelerin planları kareye yakın hafifçe dikdörtgendir. Z11 ve Z12 orta avluyla hemzemin, Z13 ise 7 cm yüksektedir. Z13 hücresinin sağındaki Z15 hücresi binanın kuzeybatı köşesini tutar ve diğer köşe hücrelerle (Z07-Z09) benzerlik gösterir. Sivri beşik tonozla örtülü bu hacimde batı cephesine açılan ve diğer batı kanadındaki hücrelerle aynı parapet kotunda olan şakuli bir penceresi bulunur. Kuzey cephesine dayalı olan duvarı ise sağırdır. Orta avlu kotundan 15 cm yüksekte olan oda doğu-batı yönünde dikdörtgen planlıdır. Günümüzde burası cami hocalarının eşyalarının bulunduğu kilitli bir oda durumundadır. Kuzey cephesi boyunca uzanan bir dolap ve batı cephesinde bir kütüphane mobilyası dikkati çekmektedir. Z14 hacminden geçiş yapılan son hücre de Z15'in bitişiğindeki Z16 hücresidir. Bu hücrenin Z14 tarafındaki iç mekâna bakan duvarında yapışık halde duran bir de kagir müezzinlik bulunmaktadır. Bu eleman yapım tekniği ve malzeme bakımından vaaz kürsüsüyle özdeş olduğundan aynı zamanda yapılmış olduğunu tahmin edilmektedir.

Z16 hücresine aynı zamanda Z01 giriş eyvanının sağ duvarındaki bir kapıyla da girilir. Z16 hücresinden 11 rıhtlı L şeklinde kagir bir merdivenle mahfil katına ulaşılır. Bu hücrenin üzeri de Z02 hücresi dışında diğer tüm hücrelerde olduğu gibi sivri beşik tonozla örtülüdür. İki kapıya ve düşey bağlantı elemanına sahip bu geçiş mekânı şimdi cemaatin namaz esnasında ayakkabılarının muhafaza edildiği bir yer olarak kullanılıyor. Belki fonksiyon olarak uygun olsa da mobilyaların eğretiliği açık bir biçimde gözü rahatsız ediyor. Z16 hacminin merdivenleri çıkıldığında ulaşılan sahanlıkta bir kapı bulunur. Bu kapıdan geçildiğinde dehliz gibi bir hacim içinde tırmanılan istikamet tersi yönde çıkılan dokuz rıhtlı bir başka kagir merdiven karşımıza çıkar. Bu merdivenler bizi taç kapının ardında kalan iki ayrı odaya götürür. Merdivenin başında ise çatıya açılan bir kapı bulunur. Kapının hemen yanındaki birinci odaya (M02) 44 cm'lik yüksek bir eşik çıkılarak girilir. Odanın planı kuzey-güney yönünde dikdörtgen olup batı yönünde çatıya açılan bir penceresi, güney yönünde de bir ocak bulunmaktadır. Buranın mutfak olarak kullanıldığını söylemek mümkündür. Bu iki kapıdan sonra dar ve uzunca bir koridorun sonunda ikinci odanın kapısını buluruz. Bu odanın planı kareye yakındır ve odaya merdiven kotundan 20 cm inilerek girilir. Doğu yönünde taç kapının bitişiğinde birbirinin izdüşümünde iki adet penceresi olan M03 hacminin güney cephesinde orta avluya açılan sivri kemerli kapısı ve bunun önünde yarım daire şeklinde balkonu vardır.

2.5.1.4. İç Mekân Genel Değerlendirmesi

Binanın içi 1950-60 yılları arasında geçirdiği restorasyon sonucunda oldukça iyi durumdadır.⁵⁵ Anlaşıldığına göre aşınmış olan taşlar çürütülüp yerlerine yenisi konmuş ve tonozlardaki sıvalar yenilenmiştir. Ancak profillerin şakulünde olmaması, sıvaların gereğinden fazla kalın olması sebebiyle dökülmesi gibi bazı imalat hataları da göze batmaktadır. Zemin son yıllarda civardaki termal sudan ısınma amacıyla faydalanmak için yapılan yerden ısıtma sisteminin borularının döşenebilmesi için şapla 7cm kadar yükseltilmiştir. Fakat şüphesiz ki böyle bir anıta bu amaçla yapılabilecek en doğru uygulama, zemini farklı malzeme etkilerinden korumak için ahşap strüktürle yükseltip yine ahşap rabitalarla kaplamak olmalıydı. İç mekânda bir tek türbe, mezar mahzeni ve

⁵⁵ Merve Başgül, ve Zeynep Yeşim İlerisoy, "Yeniden İşlevlendirme Kapsamında Tarihî Yapı Örneği; Kırşehir Cacabey Cami Analizi.", *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7, no. 1 (2021), 163-182.

üst katların zemininde şap bulunmamaktadır. İç hacimlerin üst örtüleri manastır tonozlu Z02 hücresi, kubbeli türbe ve orta avlu, karma örtü sistemli geçiş mekanları olan Z05 ve Z10 dışında sivri beşik tonozla örtülüdür. Ana eyvan tonozu, orta avlu ve türbe kubbesi dışında tüm hacimlerin tavanları sıvalıdır.

1950 restorasyonundan önce gönderilen şartnamede belirtildiğine göre yapıda bulunan aydınlık feneri yıkılacak ve yerine yeni bir fener yapılacaktır. Yapının güneydoğu köşesinde bulunan minareye alem ve petek yapılacak ve yapının deforme olan kısımları taş kaplanacaktır. Hazırlanan bu şartname Ali Saim Ülgen öncülüğünde bir ekiple 1959 yılında uygulamaya geçirilmiştir. Şartname de yer alan maddelerin çoğu gerçekleştirilirken, kubbe üzerinde bulunan aydınlık feneri yıkılmış fakat yerine yenisi yapılmayarak kubbenin açık kalan tepesi bir camekan ile örtülmüştür. Yapılan onarımlar ile ilgili Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi'nde 1960 yılına ait bir kararname de yer almaktadır.

Restorasyon öncesinde Ali Saim Ülgen'in 1940 yılında Vakıflar Dergisine yazdığı makaleden saydığımız mekanlar ve yan eyvanlar dışında binanın orijinalinde de tonozların moloz taştan yapıldığı ve sıvalı olduğu anlaşılmaktadır. Binanın kemerleri iki merkezli Türk kemerlerinden oluşmaktadır. İç mekân son derece sadedir, ana eyvan ve türbedeki süsleme elemanları dışında hiçbir süslemesi yoktur.

2.5.1.5. Pencereleler

Binanın kuzey yönünde bir, doğu yönünde ise üç adet olmak üzere toplam dört adet benzer özellikler gösteren düşey penceresi bulunmaktadır. Bunların eni 90-100 cm, boyu ise 160-170 cm civarındadır. İçte ve dışta konturları dikdörtgen şekildedir. Bunların dışında üst kotlarda daha küçük düşey pencereler bulunmaktadır. Bu pencerelerin iç konturları sivri kemer şeklinde olup dışarıdan dikdörtgen konturlara sahiptirler. İç mekânda duvarlarda pencere açıklıklarına doğru daralan pahlar sayesinde bu küçük pencerelerden oldukça yoğun ışık alınabildiği dikkati çekmektedir. Tüm pencerelerin ahşap doğramaları bulunmaktadır. Ancak bu doğramaların çoğu bakımsızlıktan ve zamana bağlı yıpranmadan dolayı çalışmamaktadır.

2.5.1.6. Kapılar

Binada türbe ve minare giriş kapıları dışında eski kapı bulunmamaktadır. Bunun sebebinin yapının eskiden cephanelik olarak kullanılması olduğu öngörülmektedir. Bu kapıların da orijinal oldukları herhangi bir kaynaktan yer almamıştır. Ancak binanın karakterine uygun oldukları düşünülmektedir. İç mekandaki kapılar güvenlik sebebiyle yeniden yapılmış olan metal kapılardır. Giriş kapısı ise cami hocasının belirttiğine göre hırsızlığa mâni olmak amacıyla yakın bir tarihte metal malzemeden yapılmıştır.

2.5.1.7. Mobilyalar

Binaya son yıllarda cemaat yardımlarıyla eklenmiş olduğu öğrenilen, ayakkabılık, askı, tekmelik, dolap gibi bazı ahşap mobilyaların iyi niyetle konulmuşlarsa da binanın karakteristiğine ve fonksiyon bakımından bulundukları yerlere uygun olmadıkları dikkati çeker. Binanın elektrik sistemi de kagir bir binaya yakışır biçimde renove edilmelidir.

2.5.2. Dış Mekân

Günümüzde binanın çevresinde tarihi dokudan iz kalmadığını görüyoruz. Bu ne yazık ki gerek modern şehirlerde gerekse Kırşehir gibi altın devirlerini yaşadktan sonra bir parça unutulmuş şehirlerde karşılaştığımız bir durum. 1960 yılındaki restorasyondan önce dış mekân kotunun medresenin kuzey cephesinin bir ila bir buçuk metre toprak seviyesi altında kalacak kadar yükselmiş olduğunu ve taç kapıdan medreseye basamakla inilebildiğini Ali Saim Ülgen'in 1940 yılında yaptığı araştırmadan öğreniyoruz. Daha sonra yapılan restorasyonda medresenin çevresindeki yüksek toprak kotunun bir istinat duvarıyla birkaç metre geriye çekilip orijinal seviyeye indirildiği fotoğraflardan tespit edilebilmektedir. Son yıllarda yapılan meydan ve yer altı otoparkı düzenlemesi ile bu istinat duvarı daha da geriye çekilerek kuzey ve doğu cephesinin rahatça algılanabilmesi açısından son derece olumlu bir gelişmedir. Ancak çevre düzenlenmesinde belirlenmiş olan aks ve fonksiyonlar medrese çevresinin sosyal hale getirilmesi ve kullanıcıların mekânın yaşaması anlamındaki katkılarını yeterince desteklememektedir. Bunun dışında Cacabey Medresesi'nin cepheleri zeminle birleştikleri noktalarda oluşan aşınma ve nemlenme dışında oldukça iyi durumdadırlar. Kuzey cephesi ve minare dışında süsleme bulunmayan cephelerde ortak yapı elemanı olarak çörtenler bulunur.

2.5.2.1. Kuzey Cephesi

Bu tip binalarda genel olarak rastlandığı gibi, bu binada da en çok önem verilen cephe giriş cephesidir. Cacabey Medresesi'nde taç kapının bulunduğu giriş cephesi kuzey yönündedir. (Fotoğraf 2.17.) Kompozisyon bakımından kuzey cephesini üç bölüme ayırabiliriz. Solda türbenin bulunduğu onikigen külah taşıyan kümbet, ortada oldukça zengin ve özellikli taç kapı, sağda ise Z15 ve Z16 hücrelerinin cephelerini oluşturan sağır duvar bulunur. Cepheyi sağ ve solda farklı motiflere sahip, yuvarlak tabanlı konik külahlar taşıyan ağırlık kuleleri sınırlar. Soldaki ağırlık kulesi 6,83 m uzunluğundadır. Kaidenin üstünde toplam yüksekliğin $\frac{1}{4}$ 'ü kadar uzunlukta kaytan bağı motifli bir bölüm bulunur. Sağdaki ağırlık kulesi ise 9 m yüksekliğinde olup kaidesinin üstünde toplam yüksekliğin $\frac{1}{5}$ 'i uzunluğunda, bir sıra yuvarlak, bir sıra üçgen tabanlı düşey oluklardan oluşan bir motif taşır.

Fotoğraf 2.17. Cacabey Medresesi Kuzey cephesi (VGM Rapor)

Cephe kompozisyonunun solunda bulunan mezar binası müstakil bir yapı gibi Kümbet görünümünde tasarlanmıştır. Onikigen tabanlı piramit şeklinde kagir bir külahla örtülüdür. Kümbetin kare planı köşelerde üçgen biçiminde pahlarla sekizgen kasağa dönüşür. Kümbetin kuzey cephesinde dikkati en çok çeken yapı elemanı türbe katındaki gösterişli penceredir. Parapet kotu 2 m., yüksekliği ise 4.77m olan pencerenin iki yan ve üst bölümleri stalaktitli bir bordürle çerçevelenmiştir. Üst bordürün biraz altında üstten hafifçe uzatılmış bir sivri kemer mukarnaslı pencere tepesini çevrelemektedir. Mukarnasın altında, pencere lentosu üzerinde bir kitabe görülür. Pencerenin her iki yanında başlıkları korint üslubunda gövdeleri yivli sütunçeler bulunmaktadır. Kümbet cephesiyle taç kapı arasında kalan dar bir cephe parçasında yapının üst katındaki M03

odasının üst üste duran iki penceresi fark edilir. Taç kapıyı oluşturan dikdörtgen cephe 10,11m eninde ve 11,93 m boyundadır. Kagir cephe kahverengi ve sarı taştan iki renkli olarak yatay sıralar halinde inşa edilmiştir. Portayın her iki köşesini burmalı gömme sütunlar sınırlar. Bunların kaidelerinin askı kandilini hatırlatır biçimde oluşu dikkati çeker. Cephenin üst kısmında kapının çerçevesini oluşturan üçüncü bordür profilinin altında iki satırlık bir kitabe bulunmaktadır. Portay nişi binanın her yerinde kullanılan iki merkezli sivri kemerlerden farklı olarak tepesi hafifçe yukarı kalkık bir sivri kemerle belirtilmiş, kemerin yanlarına iki rozet yerleştirilmiştir. İçi mukarnaslı kapı nişinin kemerleri yine yanlarda mukarnaslı başlıklara basar. Bu mukarnaslı basık kapı kemerinin arasında kapı nişinin üç yanını dolanan bir kitabe bulunmaktadır. Arapça kitabenin altında daha küçük harflerle Farsça yazılı bir kitabe daha vardır. Bu kitabenin portal üzerine sonradan İlhanlı hükümdarı Ebu Said Bahadır Han zamanında hakkedildiği sanılmaktadır.⁵⁶

Selçuklu sülüsüyle iki satır üzerine kabartma olarak yazılmış Arapça kitabeden binanın 3. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında Kırşehir’de valilik yapan Nurettin Cibril bin Cacabey tarafından medrese olarak inşa ettirildiğini öğreniyoruz. Kapı nişinin yanlarındaki başlıkların altında birer palmet motifli pano, bunların da altında sivri kemerli nişler kapı kotuyla buluşurlar. Kapı nişinin iki yanında yuvarlak profil gövdeli kaideye doğru L şeklinde dönen ve başlıkları motifli kürecikler taşıyan orijinal iki sütunçe bulunur. Taç kapının alt kısmında bulunan kaide bölümünün üstü bir sıra yuvarlak profilden, alt kısmı ise kesme taş kaplı subasmandan oluşur. Kuzey cephesinin sağında bulunan sağır kısım ardında Z15 ve Z16 hücrelerini barındırır. Bu duvar yüzeyinin üzerinde kale burcuna benzer dendanlar bulunur. Sağ tarafta ise yukarıda bahsettiğimiz ağırlık kulesiyle cephe tamamlanır.

2.5.2.2. Batı Cephesi

Cephe yaklaşık 22,5 m uzunluğunda ve ortalama 6.6m yüksekliğindedir. Şu anda kesme taş kaplı cephenin restorasyon öncesi çekilmiş fotoğraflarından, moloz taş kaplı olduğunu görüyoruz (Fotoğraf 2.18.). Üst kısımdaki cephe boyunca devam eden dendanların yine

⁵⁶ Selçuklu Belediyesi - 2017 ' Cacabey Medresesi ve Türbesi ‘ ‘ Türkiye Kırşehir 13. Yüzyıl <https://www.selcuklumirasi.com/architecture-detail/caca-bey-medresesi-ve-turbesi>

restorasyon öncesinde var olmadığı fark ediliyor. Batı cephesi solda kuzey cephesinde adı geçen ağırlık kulesi, sağda, güneyde ise pahlı bir cephe yüzeyiyle sınırlanır. Buradan sonra cepheden 23 cm açıktaki minarenin kaide ve gövdesi başlar. Cephenin ortalarına doğru binanın dış mekanındaki üçüncü ve son ağırlık kulesi bulunur. Bu kule de diğerleri gibi yuvarlak tabanlı koni külâh taşır. Kesme taşla inşa edilmiş olan kulenin gövdesinde sarmal bir şekilde kuleyi dolanan motif dikkati çeker. Batı cephesinde Z11, Z12, Z13 ve Z15 hücrelerinin pencereleri görülür.

Fotoğraf 2.18. Cacabey Medresesi Batı cephesi (VGM Rapor)

2.5.2.3. Güney Cephesi

Güney cephesini de kuzeydeki gibi üç bölümde inceleyebiliriz (Fotoğraf 2.19.). Bu cephe soldaki pahlı cephe yüzeyinden sonra ardında Z09 hücresinin bulunduğu iki pencere yüzey, ortada ana eyvanın kırma çatısına kadar yükselen cephesini belirleyen sağır duvar yüzeyi ve Z07 mekanının cephesini oluşturan, üzerinde ana eyvana yakın duran bir kapı ve ortalarında bir şakuli pencerenin görüldüğü duvar yüzeyinden oluşur. Soldaki cephe parçasının önünde minarenin kaide ve gövdesi yükselir. Tüm cephe kesme taşla kaplıdır ve ana eyvanın kırma çatılı penceresinin dışındaki üst bölümlerinde dendanlar bulunur. Daha önce ele alınan batı cephesindeki gibi bu elemanlar cepheye restorasyondan sonra eklenmiştir. Geri planda üst kısımda solda Z14 eyvanının kırma çatısının yan konturu, ortada kubbe ve sağda Z04 eyvanının kırma çatısının konturu algılanmaktadır. Sonuncunun gerisinde kümbet külâhı fark edilir.

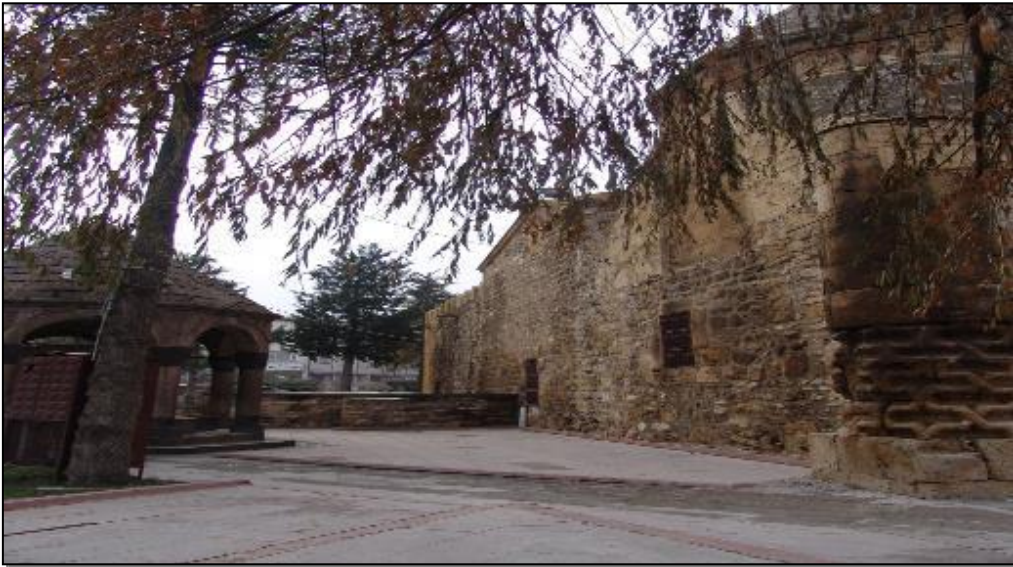
Fotoğraf 2.19. Cacabey Medresesi güney cephesi (VGM Rapor)

2.5.2.4. Doğu Cephesi

Doğu cephesi 24,40m uzunlukta ve oldukça değişken yüksekliklere sahip bir cephedir. (Fotoğraf 2.20.) Bu cephe Z07 hücresinin duvarıyla başlar. Bu bölümde parapet yüksekliği 35 cm, 99x170 cm ebadındaki pencere üzerindeki tek parçadan oluşan büyük lento taşıyla dikkati çeker. Sonrasında Z06 hücresinin duvarı ve penceresi görülür. Bu cephede de batı cephesindeki ana eyvan gibi, Z04 eyvanının duvar yüzeyi kırma çatısına kadar yükselir.

Fotoğraf 2.20. Cacabey Medresesi doğu cephesi (VGM Rapor)

Bu duvar yüzeyinde, altta çatının merkezini ortalayan büyük bir pencere, yukarıda hafifçe sağa kaçan küçük bir pencere bulunur. Cephenin devamında Z04 kırma çatısının bir kenarı kümbetle buluştuğu yerde yarıda kesilir. Kümbetin bu cephesinde de kasnağa geçişte pahlı yüzeyler bulunur, altta ise kuzey cephedeki pencereye nazaran çok daha sade olan bir penceresi vardır.

Doğu cephesi diğerlerinden farklı olarak kesme taşla kaplanmamış, orijinal halindeki moloz taşlar temizlenerek bırakılmıştır. Doğu cephesinin en solunda minarenin kaidesi üzerindeki giriş kapısı görülür. Z06 ve Z04 mekanlarının dış duvarları arasında medresenin sonradan ilave edilmiş cephe duvarına yapışık hazire bölümü vardır. Anlaşıldığına göre binanın doğu tarafında yola yakın bir yerde olan hazire bir sebepten kaldırılmış ve buradaki mezarlar günümüzdeki hazireye taşınmıştır. 1.25m yüksekliğinde olan bu hacim 5.95x5.12m ebadında yamuk bir dikdörtgen plana sahiptir. Herhangi bir girişi olmayan hazirenin üzeri kesme taşla kaplıdır. Cepheleri ise moloz taştır.

2.5.2.5. Minare

Medresenin kible duvarı dışında, kürsü bölümü bina bedeninden 23 cm mesafede müstakil bir yapı olarak inşa edilmiştir (Fotoğraf 2.21.). Her bir kenarı 3.27m olan kare planlı kagir kürsü yaklaşık 1,27 m yükseklikten sonra üçgen biçiminde pahlarla sekizgen kasnağa dönüşür. Kürsü toplam yüksekliği 4.32 m'dir. Sekizgen kasnağın batıya bakan yüzünde bir beyit bulunmaktadır. Güney cephesinde bulunan altı basamakla kürsünün doğu yönünde konsol çalışan taş sahanlığına ve minareye giriş kapısına ulaşılır. Kasnağın profilli bölümünün üzerinde çapı 2,98 m olan tuğla gövde yükselir.

Fotoğraf 2.21. Minare (batı cephesi), giriş kapısı (iç taraftan), minare kürsüsü ve giriş kapısının görüntüsü (VGM Rapor)

Yuvarlak gövdedeki tuğlalar 7,45 m yüksekliğe kadar daire şeklinde sıralanırlarken buradan sonra şerefeye kadar 10 m boyunca zikzak motif dizileri meydana getirirler. Minarenin gövdesinde firuze renkli çiniler tuğla aralarını süslemektedir. Ancak günümüzde bunların çoğu dökülmüş durumdadır. 1,34 m boyundaki minare şerefesi, tuğlaların dışarıya doğru çıkarılarak konsol çalıştırılmasıyla meydana gelmiştir. Restorasyondan önce yıkık durumda olan petek moloz taştan, külah ise ahşap karkastan kurşun kaplanarak yapılmıştır. Şerefeye çıkış güneye bakan cepheden metal bir kapıyla yapılmaktadır. Şerefe tabanı taş kaplıdır ve korkuluklar ferforje olarak imal edilmiştir. Minare içindeki kagir yelpaze merdiven gövde boyunca dört defa dolanarak yükselir. Bu minarenin aslında medreseye bitişik ayrı bir cami binasına ait olabileceğine dair bazı bilgiler bulunmaktadır. IX. Yy.'da buradan geçmiş olan A.D. Mordtmann raporlarında burada bir cami olduğunu belirtmiştir. Ayrıca caminin eski hocasından da burada birtakım harabelerin bulunduğu bilgisini alıyoruz. Ancak böyle bir camiden bugün en ufak iz bile bulunmadığı için bu iddianın doğruluk derecesi tespit edilememekle birlikte bu noktada yapılacak bir kazı çalışması konuya ışık tutacaktır.

2.5.2.6. Şadırvan

Üstü kapalı sekizgen planlı şadırvanın restorasyondan sonra yapıldığı bilinmektedir (Fotoğraf 2.22.). Külahı da dahil olmak üzere tamamen kagir olan bu yapının sekizgen su

haznesinin çevresinde musluklar ve kagir oturma elemanları vardır. Cephede yuvarlak basık kemerler kare planlı sütun başlıklarına oturur. Yuvarlak sütun gövdeleri kaba kesimli altıgen sütun kaideleriyle sonlanır.

Fotoğraf 2.22. Cacabey Medresesi doğusunda bulunan şadırvana doğu ve güneyden bakış (VGM Rapor)

2.5.2.7. Çatı

Çatı planı, kuzeydoğu köşesinde kümbet külahı, kuzeyde taçkapı, batı, güney ve doğuda yer yer kırma çatı veya parapetle sınırlanır (Fotoğraf 2.23.). Planın orta bölümünde, merkezden kuzeydoğu yönüne hafifçe kaçan orta avlu kubbesi vardır. Kubbenin batı, güney ve doğu yönlerinde ana ve yan eyvanların üstünü örten kırma çatılar bulunmaktadır.

Fotoğraf 2.23. Cacabey Medresesi çatıdan bakış (VGM Rapor)

2.5.2.8. Kitabeler

2.5.2.8.1. Taç Kapı Üzerindeki Kitabenin Tercümesi

Rahman Rahim olan Allah'ın adıyla başlarım. (Fotoğraf 2.24.)

Fotoğraf 2.24. Taç kapı üzerindeki kitabe (VGM Rapor)

Taç kapının en üstünde yer alan kitabeden başka, giriş kemeri üstünde bulunan tek satırlık kitabede, besmele ve Nahl Suresi'nin 90. ayetinin baş kısmı yer alır. Bunun altında bulunan ve uçları iki yana dönen diğer kitabede ise Âl-i İmran Suresinin 18. ve 19. ayetleri yazılıdır. Bu yazı şeridi ile kapı kemeri arasına iki satır halinde yerleştirilen kitabe ise bazı vergilerin kaldırıldığını bildiren bir emirnamedir.⁵⁷

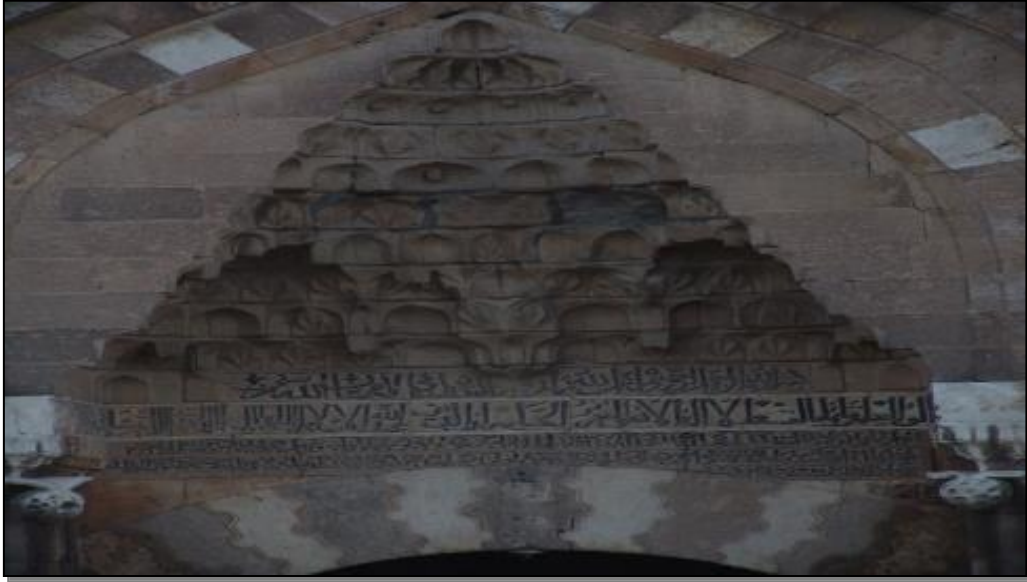
⁵⁷ 'Taşa Yansıyan Sanat' <https://www.kulturportali.gov.tr/portal/tasa-yansiyan-sanat-tac-kapilar>

2.5.2.8.2. Giriş Kapısı Üzerindeki Kitabenin Tercümesi

(1. Satır Nahl Suresi 16/90) Rahmanı Rahim olan Allah'ın adıyla başlarım. Allah, mutlak surette adil ve ihsan emreder. Allah, rabbimdir. Allah'tan başka ilah olmadığına ve alemin adaletle kaim olduğuna Allah'a ve Melaik'e şahadet etti. Aziz Hâkim olan ondan başka ilah yoktur.

(2. Satır Ali İmran Suresi 3/18-19) Allah indinde din, mutlak surette “İslam” dır. Yarabbi de mülkün malikisin; onu dilediğine verirsin ve dilediğini yükseltir, dilediğini de alçaltırsın; hayr elindedir. Muhakkak sen, her şeye gücü yeter bir zat-ı âlâsın. (Fotoğraf 2.25.)

Fotoğraf 2.25. Giriş kapısı üzerindeki kitabe (VGM Rapor)

2.5.2.8.3. Cacabey Giriş Kapısı Üzerindeki İlhanlı Kitabesinin Tercümesi

Hükümranlığı ebedi kalmasını Allah'tan dilediğimiz Padişahın adalet nuru tek mil yaradılış üzerinde parladığı için buyurdular ki Şahne vergisi, Takbur Vergisi, keza sabun vergisi ve kue vergisi ortadan kalsın. Cihana hâkim olan Padişah'ın hükmü ile bu fena (gayri şer'i) vergiler tamamıyla ortadan kaldırılmış olduğundan hükümdarın kuvvetli devleti devamlı olması için çok dua kılınsın. Bundan sonra bu vergileri tekrar vazedecek yahut onları için çalışacak olanlar Allah'ın gazabına uğrasınlar. Keza keten ekenler

mahsus damga, bunun gibi aşbazlık namına alınan vergiler de kaldırılmıştır. (Fotoğraf 2.26.)

Fotoğraf 2.26. Giriş kapısı üzerindeki kitabe (VGM Rapor)

Not: Şahne Vergisi, şehir Subaşı'lığı için toplanan vergidir. Takbur Vergisi, İlhanlılar zamanında hükümdarların veya valilerin hükümet namına yaptırdığı binalara inşa maddesi getirmek angariyesidir. (Bak. Reşideddin Topkapı nüshası, 1518, varak. 303'a) Guçe Vergisi, caddeleri temizlemek için alınan vergiler, yol parası gibi bir vergi olmalıdır. Aşbazlık Vergisi hükümdarın ve valilerin mutfaklarına verilen vergiler olmalıdır. Bugün cami olarak kullanılmakta olan eski Cacabey Medresesi'nin kapısı üzerindeki kitabeler arasında bulunan bu İlhanlı Kitabesi de görülüyor ki Ankara Kalesi dış kapısı üzerinde bulunan kitabe gibi mali ve iktisadi bir metindir.

2.5.2.8.4. Cacabey Türbesi Hacet Penceresi Üzerindeki Kitabenin Tercümesi

(1 Satır, Mümin Suresi 40/39) Bu dünya hayatı olsa olsa bir metadır ve ancak ahiret, işte o durak yeridir.

(2. Satır, Rahman Suresi 55/26-27) Dünyada olanın hepsi fanidir ve celal ve ikram sahibi Tanrı'nın zat-ı ecelli baki kalır (Fotoğraf 2.27.).

Fotoğraf 2.27. Hacet penceresi ve üzerindeki kitabe (VGM Rapor)

2.5.2.8.5. Minare Kürsüsü  zerinde Bulunan Kitabenin Tercümesi

Yarabbi, sahibine ma firedet et!.....

Henüz sav yükselmeden güzel bir menzil!...

Not: Cümle noksandır (Fotoğraf 2.28.).

Fotoğraf 2.28. Minare kürsüsü üzerinde bulunan kitabe (VGM Rapor)

2.5.2.8.6. Türbe İç Mekânında Duvarı Çepeçevre Dolanan Kitabe

Bir friz üzerinde bulunan kitabe, yapılan çevirilerden anlaşıldığı üzere bağımsız surelerin birbiri ardına eklenmesiyle oluşmuştur. Doğu ve batı yönündeki frizin önemli parçaları kopmuş olduğundan ve sureler de birbirini takip etmediğinden, kopan parçalardaki surelerin içeriği anlaşılamamıştır.

2.5.2.8.7. Türbe İçi Güney ve Doğu Duvarında Bulunan Kitabe

Bölüm, Nur Suresi 24/36) Fi biyütün ezinallahü en turfca ve yuzkera fihesmühü yüsebbihü Lehu fiha bil yüdüvvi vel asal.

Tercümesi: Allah'ın yüksek tutulmasına ve içlerinde adının anılmasına izin verdiği evlerde insanlar sabah akşam O'nu tesbih ederler.

Bölüm, Nur Suresi 24/37) Ricalün la tülhihim ticaratün vela bey'un

Tercümesi: Bu insanları ne ticaret ne de alışveriş Allah'ı anmaktan alıkoyar. (Fotoğraf 2.29.)

Fotoğraf 2.29. Türbe içini çevreleyen kitabe(VGM Rapor)

2.5.2.8.8. Mihrap Üzerinde Taşa Oyulmuş Alt Kitabe

(Neml Suresi 27/30) Bismillahir-rahmanir-rahim, tevekkeltü alellah

Tercümesi: Esirgeyen bağışlayan Allah'ın adıyla, Allah'a dayandım (Fotoğraf 2.30.).

Fotoğraf 2.30. Mihrap üzerinde taşa oyulmuş alt kitabe (VGM Rapor)

2.5.2.8.9. Mihrap Bölümü Üzerinde Metal Levhaya Yazılmış Olan Üst Kitabe

Bu kitabe yakın zamanda buraya konulmuştur.

(Bakara Suresi 2/144) Fevelli veccheke şatr-al-mescid-il-Harami

Artık yüzünü Mescid-i Haram yönüne çevir (Fotoğraf 2.31).

Fotoğraf 2.31. Mihrap üzerinde metal levhaya yazılmış olan üst kitabe (VGM Rapor)

2.5.3. Cacabey Medresesi Taşıyıcı Sistem ve Malzeme Özellikleri

Medrese, moloz taş, kesme taş ve minare gövdesinde tuğla malzemenin kullanılarak oluşturulduğu yığma bir sisteme sahiptir. Konsol çalıştırılarak oluşturulan minarenin petek kısmı tuğla malzemedir, külah kısmı ise ahşap karkastan yapılmıştır. Yapının strüktürel sistemi; duvarlar, kemerler, geçiş elemanları, üst örtü ve döşemelerden oluşmaktadır. Sırasıyla bu sistemi oluşturan yapı öğeleri şu şekildedir:

Medrese duvarları genel olarak kesme taştan inşa edilmiştir. Yapının sadece doğu cephesinde moloz taş kullanımı görülürken diğer ceplerinde kesme taş kullanılmıştır (Fotoğraf 2.32.). Medrese yapısında duvar kalınlıkları 40 ile 140 cm arasında değişim

göstermektedir. Taç kapının olduğu bölümün duvar kalınlığı ise 250 cm'ye kadar çıkmaktadır.

Fotoğraf 2.32. Medresenin kesme taştan oluşturulmuş batı duvarı ve moloz taştan oluşturulmuş doğu duvarı (VGM Rapor)

Cacabey Medresesi'nin orta avlusunu çevreleyen ve kubbenin yükünü temele aktaran 4 büyük kemer elemanı vardır. Bu kemerler kubbenin oluşturduğu düşey yükü ayaklar sayesinde zemine aktarır. Ayrıca duvar-duvar arası ya da duvar-ayak arası yerlerde kapı açıklığını geçmek için yine kemer elemanı kullanılmaktadır (Fotoğraf 33).

Fotoğraf 2.33. Medresede içerisinde yer alan kemer elemanları (VGM Rapor)

Birçok farklı formdan oluşan üst örtü, derzsiz olarak kesme taşlardan meydana gelmektedir. Medresede yer alan hücrelerin üzerlerinin tonoz elemanı kullanılarak örtüldüğü görülürken eyvan birimleri, içten tonoz dıştan kırma çatı ile örtülmüştür.

Sadece ana girişin sol tarafında bulunan hücre, manastır tonozu ile tamamlanmıştır. Orta avlu kesme taş pandantifler üzerinde yükselen bir kubbe ile örtölüdür (Fotoğraf 2.34.). Ana kubbenin iç çapı 8,40 metre, yüksekliği ise 4,70 metredir. Kubbenin ortasında bulunan ışıklık çelik doğrama elemanlar ile geçilmektedir. Kümbetin bulunduğu kısım ise onikigen külâh elemanı kullanılarak örtölmüştür. (Fotoğraf 2.35.).

Fotoğraf 2.34. Medrese ana kubbesi (VGM Rapor)

Fotoğraf 2.35. Medrese üstten görünüş (VGM Rapor)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. Cacabey Medresesi Geçirdiği Onarım ve Tadilatlar

Cacabey Medresesi yapıldığı ilk yıllardan itibaren birçok onarıma ve tadilata maruz kalmıştır. Sadece yapısal olarak değil işlevsel olarak da değişikliğe uğramış ve yıllar boyunca birtakım değişikliklerden geçmiştir. En eski verilerden en güncel verilere kadar elde edilenler ışığında yapının yaşadığı gelişmeler incelenmeye çalışılmıştır.

Osmanlı Devlet Arşivleri'nden edinilen 1695, 1757 ve 1767 yıllarına ait belgelerde medreseye yapılan müderris tayinlerinden bahsedilmektedir. Buradan yapının o yıllarda özgün işlevinde kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Bakkal, 2011 yılında yaptığı İslam Tarihinde Rasathaneler ve Cacabey Medresesi adlı çalışmasında 1858 yılında Kırşehir'den geçen A. D. Mordtmann isimli gezginin günlüklerinde medresenin mühimmat ambarı olarak kullanıldığını ve harap bir halde olduğunu ifade ettiğini belirtmektedir. Ayrıca Mordtmann yapının yanında bir cami bulunduğunu ve minarenin bu camiye ait olduğunu söylemektedir. Fakat günümüzde camiye ait herhangi bir veriye ulaşamamıştır. Yapının özgün işlevini yerine getiremez bir halde olduğu da bu yazılarda görülmektedir.

Kırşehir'de Selçuk devrinden kalma birçok anıt vardır, mesela: Birinci meydanın ortasında binalardan mükerrer bir blok, bunun ön tarafında bir medrese ile bir türbeye ait giriş kapısı vardır. Medresenin üzerindeki yazıtta, Irak ve Acem Sultanı, İslam ve Müslümanların yardımcısı, sultanlar sultanı ebi-lfetih Gıyaseddin, 691 (1292) yılından vakıf olarak gösterilmiştir. Türbede de bir yazıt vardır, fakat üzeri örülmüştür. Arka tarafta, tuğladan yapılmış ve mavi çini ile süslü minareyle birlikte bir cami vardır, minarenin ucu kopmuştur. Türkiye'nin bugünkü askeri idaresinde Kırşehir bir asker toplama merkezi teşkil ettiğinden, bunlar hepsi de silah deposu olarak kullanılmaktadır.⁵⁸

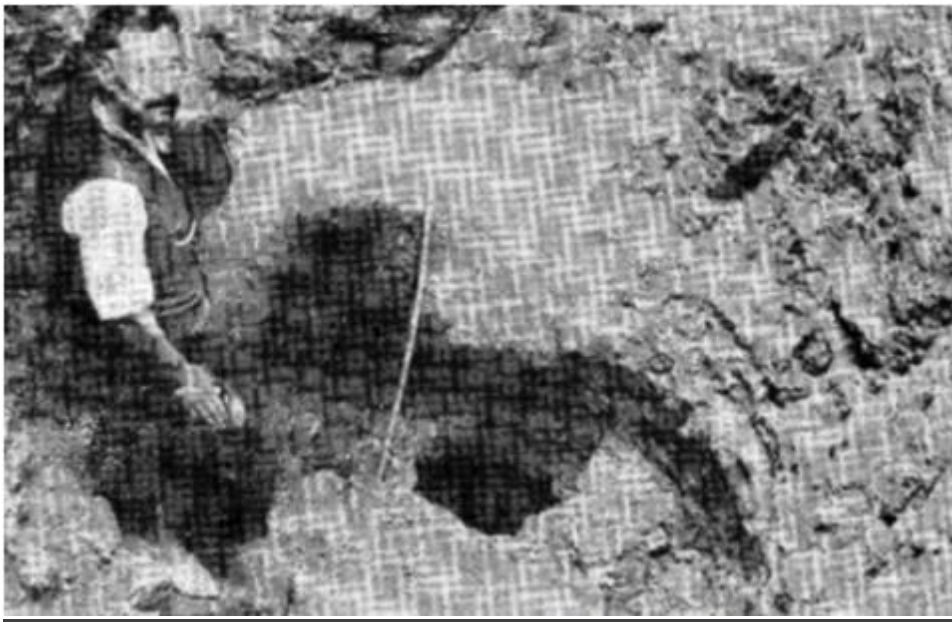
⁵⁸ Ahmet Temir, "Kırşehir Emiri Caca Oğlu Nur el-Din'in Arapça-Moğolca Vakfiyesi." , (1959), 12

Osmanlı Devlet Arşivleri'nde bulunan 1899 yılına ait “Kırşehir’de Caca Cami-i Şerifi’nin Tamiri” isimli resmî belge ile yapının onarımı istenmektedir. Belge içeriğinde belirtildiği üzere artık yapının cami işlevinde kullanıldığı ve bu onarım ile değişikliğin başladığı düşünülmektedir. Hatta işlev değişikliğinden kaynaklı olarak yapıya eklenen müezzin mahfili, vaaz kürsüsü ve minber elemanının bu dönemde eklendiği varsayılmaktadır.

1938 yılında merkez üssü, Kırşehir’e bağlı Akpınar ilçesinde 6.7 büyüklüğünde bir deprem yaşanmıştır. Bu deprem birçok can kaybına neden olurken çoğu binanın da hasar görmesine hatta yıkılmasına sebebiyet vermiştir. Cacabey Medresesi de hasar gören yapılar içerisindeydi. 1940 yılına ait “Kırşehir’de Türk Eserleri” isimli çalışmasında Ülgen, yapının harap halde olduğunu çalışmasında kullandığı fotoğraflar ile gözler önüne sermektedir. Ocak, 2016 yılında yaptığı çalışmasında 1945 yılında yapıya acil müdahale edilmesi gerektiğinin Genel Sekreterlik aracılığıyla Vakıflar Genel Müdürlüğüne iletildiğini fakat olumsuz bir cevap aldıklarını belirtmiştir.

1947 yılına gelindiğinde Aydın Sayılı ve Walter Ruben, yapıda bulunduğu fakat toprak ile kapalı olduğu söylenen bir rasat kuyusunun izine ulaşmak için çalışma başlatmışlardır (Fotoğraf 3.36.). Bu çalışmalarını Türk Tarih Kurumu’na ait Belleten dergisinde yayımlamışlardır. Çalışma sadece kuyunun tespitine yönelik yapıldığından yapıda herhangi bir onarıma ya da değişikliğe gidilmemiştir. Hatta kuyunun var olduğu keşfedildikten sonra kuyu tekrar kapatılarak eski haline getirilmiştir.

Fotoğraf 3.1. Kuyunun tespiti için gerçekleştirilen çalışma (Sayılı ve Ruben, 1947, s.690)

1947 yılında varlığı tespit edilen ancak üzeri tekrar kapatılan kuyu 1996 yılına gelindiğinde Balibeyoğlu'nun 1998 yılında yaptığı çalışmasından anlaşılacağı üzere Kırşehir Belediyesi tarafından gerçekleştirilen çalışma neticesinde tekrar açtırılmıştır. Bunun haricinde yapıda başka bir değişiklik yapılmamıştır.

Yapıda meydana gelen drenaj problemleri 2005 yılında restorasyon görmesine zemin hazırlamıştır. Kayseri Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden edinilen bilgilere göre yapıdaki drenaj problemi 2006 yılında uygulamaya geçen restorasyon çalışmaları ile büyük oranda halledilmiştir. Ayrıca kubbesi üzerinde bulunan piramidal örtü değiştirilmiş ve açıklık, küre parçası biçiminde bir camekan ile kapatılmıştır.

Yapılan kazının, yapıya dikkat çekilmesi adına ayrı bir önemi de vardır. Dönemin Kırşehir valisi Cavit Kınay'ın Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne hitaben yazısında 'yabancı uzmanlar tarafından tarihi kıymeti üzerinde durulan' diyerek belirttiği çabaları dikkate almış; kubbeleri çökmeden yapıya müdahale edilmesi gerekliliğini dile getirmiştir. Bu istek de yerini bulmuş olacak ki 1951 senesinde yapının fenni şartnamesi hazırlanarak valiliğe gönderilmiştir.

Hazırlanan şartnameye göre yapılacak işlemler öncelikle kubbe ile ilgilidir. Mevcut fenerin yıkılması ve yerine yeni fenerin yapılması, kubbenin temizlenmesi, damın loglanması, kubbe sıvası, alem yapılması ve taş kaplamalar olarak sıraladıkları iş kalemleri ve birim fiyatları yazılmıştır. İkinci bir iş de minare ile ilgili olanlardır. Şerefenin tamiri, korkuluk ve alem yapılması, minare peteği ve serenin yapılması yine hedeflenen işlerden bazılarıdır. Fenni şartnameye göre hazırlanan onarım çalışmaları Vakıflar tarafından müteahhite verilmiştir. (Fotoğraf 3.37., 3.38 ve 3.39.)⁵⁹

⁵⁹ VGM arşiv

[illegible]

Ancak yapılan işlerden memnuniyetsizlik söz konusu olmuş; müteahhit ile imzalanan sözleşmenin feshi hatta bahsi geçen müteahhite bir daha iş verilmemesi istenmiştir. (Fotoğraf 3.40.)⁶⁰

Fotoğraf 3.5. Yapılan işin memnuniyetsizliğinden dolayı müteahhit ile bir daha iş yapılmaması yazısı (VGM Rapor)

T. C.
YAKIPLAR
Genel Müdürlüğü
İzmet MURAT
2/10/1953

Yüksek Kurum

952 yılında Kirsehir Cezaevi inşaatı için
teahhüt eden müteahhit Husein İbrahim teahhüt ettiği işi
işin tamamlanmasına aykırı olarak yitirdikten dolayı
işlerin ilerletilmesi için kendisine teslimat yapılmış ve 19
Tas 1953 tarihinde de mahallinde gerekli inşaat yapılmıştır.
Bu defa Kirsehir Valiliğinden alınan 19/5/53
tarih ve 14211 sayılı yazıya ekinde kontrol mühendisinin
raporuna göre dokümanların yine usulüne uygun olarak
alınmış ve teahhüt de bu işe gerekli ilgi göstermiş
olmasıdır.

Bu husus hakkında 2490 sayılı kanunun 91 nci
maddesi gereğince müteahhit ile idare arasında
sözleşmenin feshi ile teminatın irot kaydedilmesi ve işin
ama hesabına bağlanması, yapılması icabetmektedir.

Yüksek Bakanlarımıza da temsile bildirildiği takdirde
de müteahhit de bu yolda tasfiye yapılmasına ve işi
bundan böyle iş verilmemesine veyahut da işi
derin.

2/10/1953

İzmet MURAT
Fahri Çelen

Bu sürecin nasıl sonuçlandığı ile ilgili belgemiz yoktur. Ayrıca şartnamede hazırlanan iş kalemlerinin ne kadarının yapıldığı bilinmemektedir. Ancak medrese, müdahale ölçeği ve oranın arttığı 1960’larda Ali Saim Ülgen’in başında olduğu bir uygulama görecektir. Bu onarım, Çal’ın listelerinde yer almaktadır.

⁶⁰ BCA Tarih:20.10.1948 Sayı: Dosya: K3 Fon Kodu: 30.1.0.0 Yer No:117.737.2

Aynı yıl onarımın başladığını Ali Saim Ülgen'in Kırşehir'deki şantiyeleri ziyaretindeki gözlemlerini yazdığı 20.06.1959 tarihli belgeden⁶¹ de öğrenmekteyiz. Bu belgede Ülgen, Cacabeyi doğrudan anmamakla birlikte Kırşehir- Hacıbektaş şantiyelerdeki sıkıntılardan bahsetmiş; işlerin kalitesizliğinden, kötü uygulamalardan netice olarak da müteahhittin iş yerine çağırılması ve vekillerin⁶² şantiyeden uzaklaştırılması için tebligat yapılmasını dile getirmiştir.

Takip eden yıllarda onarımın tamamlanması adına bazı adımların atılması gerekmektedir çünkü hali hazırda restorasyon tamamlanmamış ve eksik kalmıştır. Restorasyonun tamamlanması üzerine ilk adım Cumhuriyet Arşivlerinden elde edilen bir belgede 24 Ağustos 1960 yılında Cacabey Medresesi'nin onarımına ait ihalenin kabulünün kararlaştırılması olmuştur.

KARARNAME

*Eksiltme ilanı 2490 sayılı 7nci maddesindeki kayıt ve şartlara uygun olmayarak bulunan Kırşehir'de kain (392.793,10 – üç yüz doksan üç lira on kuruş) keşif bedelli Cacabey Camii onarımına ait ihalenin kabulü; Devlet Bakanlığının 18/8/1960 tarihli ve 67998/47 sayılı yazısı üzerine, mezkûr kanunun 14'üncü maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 24/8/1960 tarihinde kararlaştırılmıştır.*⁶³

Ali Saim Ülgen'in arşivinden Cacabey onarımları ile ilgili iki belge karşımıza çıkmaktadır. İlki⁶⁴ tarihsiz olmakla beraber tahminen 1960 yılı iş kaleminde olduğunu düşündüğümüz yapı için hazırlanmış 'Muhtelif camilerle ilgili restorasyon işlerini gösteren tablo' dur. Cacabey Camii olarak anılan yapıda yapılacak işler kısmında 'teritli şap yeniden yapılıp üzerine taş kaplanacak; ayrılan tahsisat: 30.000' yazmaktadır. Diğer belge ise; Anadolu Abidelerinin Onarımları Hakkında (25.03.1961)⁶⁵ başlıklı rapordur.

⁶¹ VGM Arşivi, Kırşehir Cacabey Dosyası, yüksek makama hitaben İnşaat Müdürü Faruk Çeçen'in 8 Ekim 1953 tarihli yazısı.

⁶² SALT online arşiv- TASUDOC0055

⁶³ BCA Tarih :24/8/1960 Sayı:273 Dosya:4151 Fon Kodu: 30.18.1.2 Yer No:156.14.10.

⁶⁴ SALT online arşiv- TASUDOC0057

⁶⁵ SALT online arşiv- TASUDOC0062 / Kırşehir Cacabey Cami, Hacıbektaş Mimari Manzumesi, Gülşehir Silahtar Mehmet Paşa Hamamı, Ürgüp Damsa Taşkın Paşa Camii, Niğde Alaaddin Camii, İncesu Kara Mustafa Paşa Kervansarayı, Karatay Kervansarayı, Köşk Medrese, Emir Ali Türbesi, Kayseri Döner Kümbet, Kayseri Çifte Medrese, Kayseri Hacı Kılıç Cami ve Kayseri Hunat Cami bu raporda geçen yapılarıdır.

Raporda Kırşehir Cacabey Medresesi onarımı ile ilgili olarak;

- 1- Kesme taş harpuştalarının eğriliklerinin çaplanması ve dış bahçedeki kümbet temeli üstünde harpuşta olmayıp düz döşeme şeklinde sokulması
- 3- Bahçeye iniş merdivenin sağ tarafındaki basamak ve sahanlığa 40cm bindirilen moloz duvarın kaldırılarak iniş korkuluğun duvarın hizasına getirilmesi
- 4- Kesme taş kaplama yüzlerindeki bozuk derzler ile kaplamaya yapışmış harç bakiyelerinin temizlenmesi' işleri sıralanmıştır.

3.2. Cacabey Medresesi Rölöve Analiz Raporu

Yapılarda restorasyona başlanmadan önce teknik etüt yapılmalıdır. Teknik etüt yapının taşıyıcı sistem ile örtü sistemi arasındaki bağlantıyı oluşturan malzemelerin bugünkü durumu ve ne kadar sağlam olduğu hakkında bilgiler vermektedir. Genellikle, bu etütler yapının rölövesiyle birlikte başlar.⁶⁶ Rölöve restorasyon işini yüklenen firma veya müteahhitlere yapılacak işlerde kolaylık sağlamaktadır. Rölöve yatay uzaklık, yükseklik ve açı ölçümüne dayanan bir çalışmadır.⁶⁷

3.2.1. İç Mekân

Günümüzde Cacabey Medresesi'nin iç hacmi oldukça iyi durumda görünmektedir. Bunda 1950-60 yılları arasında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yaptırılmış olan restorasyonun şüphesiz büyük payı vardır.

3.2.1.1. Taşıyıcı Sistem ve Malzeme

Bina kesme taş pandantifler üzerine oturan kubbenin dışında yığmadır. İç mekânda da cepheler sıfır derzli kesme taşlardan meydana gelmişlerdir (Rölöve Hasar Tespit Projesi, pafta no: 6, 7, 8, 10, 11). İç cephelerde taş yüzeylerindeki kesme taşların düzgünlüğünden, 1950-60 yılları arasında yapılmış olan son restorasyonda aşınmış taşların çürütülüp yerlerine orijinal taşa özdeş mevcut taşların konulduğu açıkça anlaşılmaktadır. Taşıyıcı

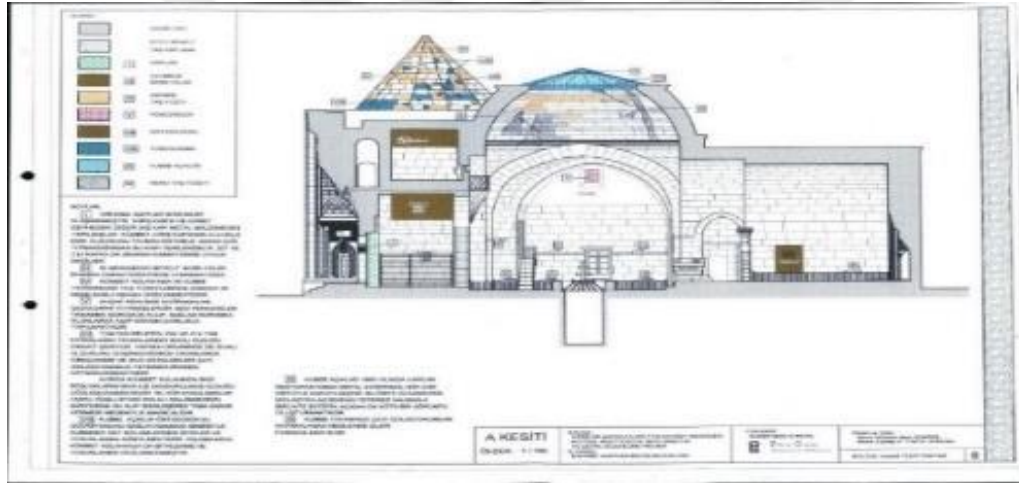
⁶⁶ Doğan Kuban, "Modern Restorasyon İlkeleri Üzerine Yorumlar.", (1969), 350.

⁶⁷ Zeynep Ahunbay, Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, (İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, 1996), 70

sistemde statik açıdan herhangi bir sorun görülmemektedir. Özellikle hücrelerin duvarlarını oluşturan taş yüzeylerde boşlukların çimento harçlı sıva ile tamamlandığı gözlemlenmiştir. Bunun dışında tüm iç mekânda taşların üzerinde oluşmuş patına tabakası bulunmaktadır.

İç mekânda nemlenme sebebiyle taş yüzeyinde ciddi bozulma tespit edilen iki hacim de (Z06-Z07) binanın doğu yönünde bulunmaktadırlar. Bu hacimlerin doğu cephesinin yoğun neminden etkilendiği taşlardaki nem izlerinden açıkça belli olmaktadır. Z06 hücresinin kagir pencere konturu da deforme olmuştur. İç mekânda dikkati çeken bir diğer sorun da hücre kapılarının hemen hepsinin ahşap lentosunun olmadığı ve kapıyı oluşturan taş katmanlarının arasının boşalmış olmasıdır.

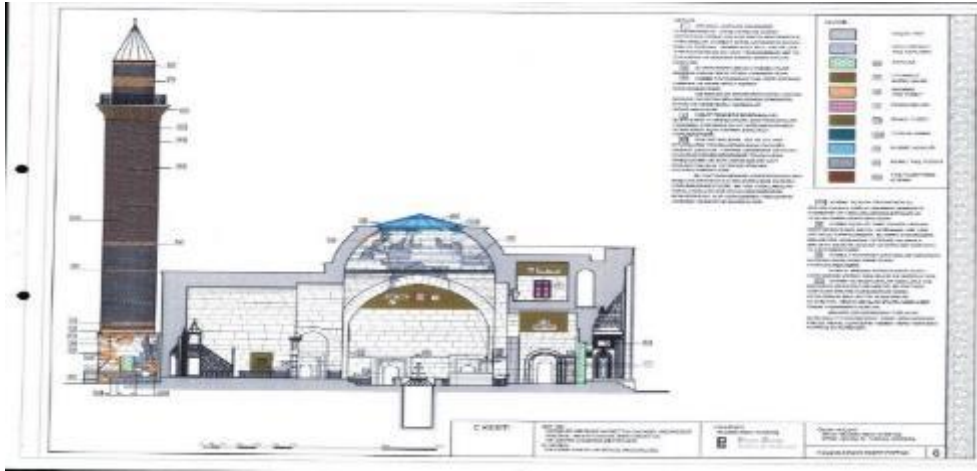
Plan 3.1. Rölöve hasar tespit pafta no : 6 (VGM Rapor)

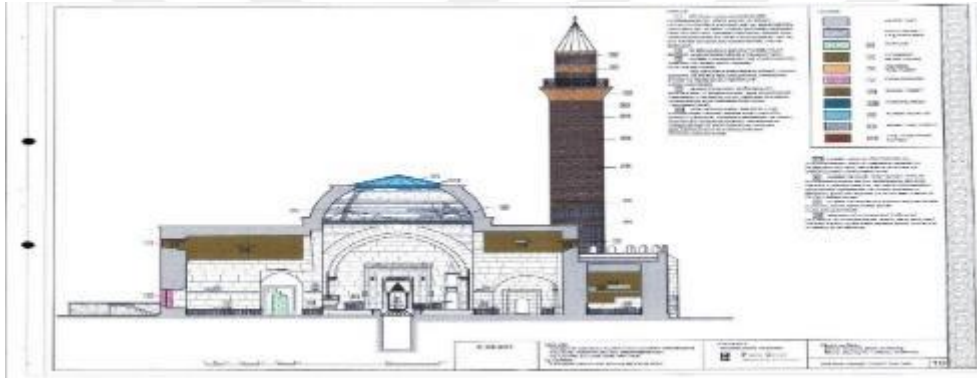
Plan 3.2. Rölöve hasar tespit pafta no: 7 (VGM Rapor)

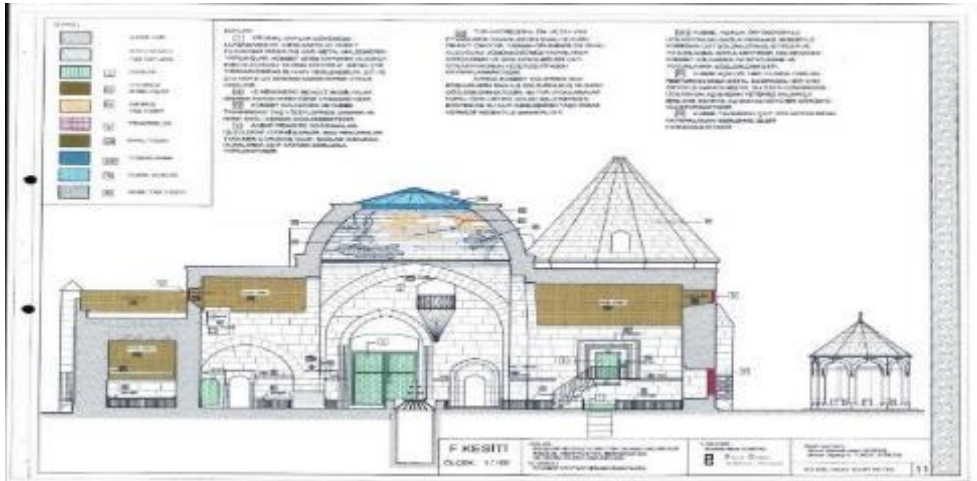
Plan 3.3. Rölöve hasar tespit pafta no: 8 (VGM Rapor)

Plan 3.4. Rölöve hasar tespit pafta no: 10 (VGM Rapor)

Plan 3.5. Rölöve hasar tespit pafta no: 11(VGM Rapor)

3.2.1.2. Döşeme

Binanın orijinal olan taş yüzeyi yerden ısıtma sistemi borularının örtülmesi amacıyla şap ile kaplanmıştır. Ayrıca binanın tarihçesiyle ilgili yaptığımız araştırmalardan mevcut zemin kotunun birçok defa değiştirildiği de anlaşılmaktadır. Bu değişimler öncelikle doğal afetler ile başlamıştır (1938 yılında gerçekleşen depremde sonra yapının zemin kotu değişmiştir) ve daha sonra yapıyı geleceğe taşımak maksadıyla restorasyonlar ile eşitlemek adına düzeltilmiştir.

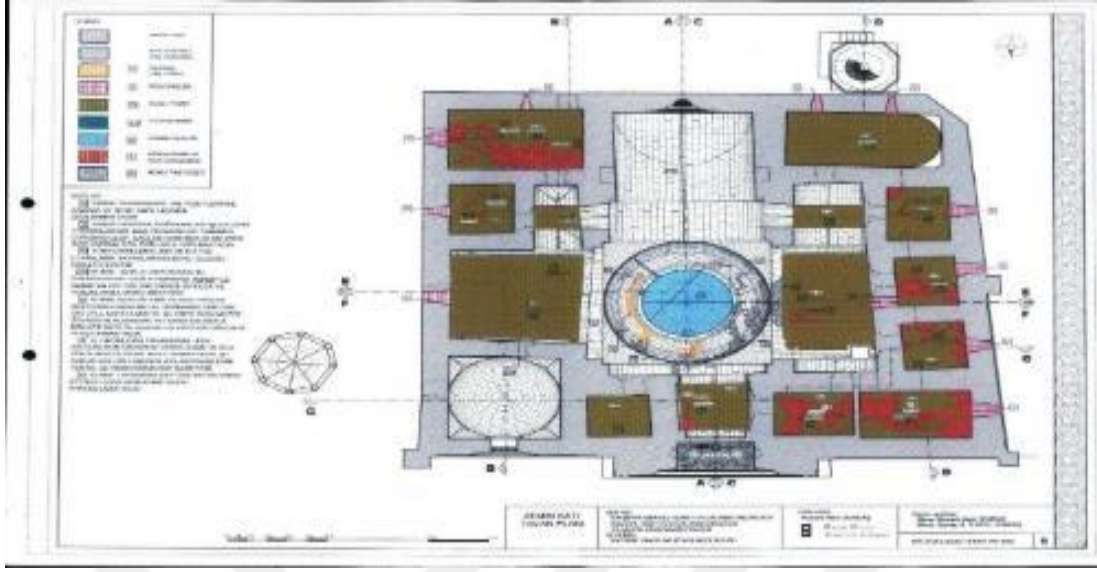
Türbenin altında bulunan mezar odasının periyodik olarak suyla dolduğu caminin hocası tarafından belirtilmiştir. Yaz aylarına denk gelen çalışmalar sırasında bu mekânın zeminin kuru olduğu gözlemlenmiştir. Buna göre yağışlı zamanlarda-1.61 kotunda bulunan mekâna zemin suyunun sirayet ettiği anlaşılmaktadır.

Zemin katı mahfil katına bağlayan taş merdivenlerin oldukça aşınmış olduğu tespit edilmiştir. Mahfil katının zemini orijinal haliyle taş kaplı olarak kalmıştır. Burada zemin kaplamasıyla ilgili herhangi bir sorun görülmemiştir.

3.2.1.3. Tavan

Binanın farklı büyüklük ve yükseklikteki hacimleri genel olarak sivri beşik tonozla örtülüdür (Bkz. Rölöve Hasar Tespit Projesi, pafta no:5). Bu hacimlerin tavanları, 1950-60 yılları arasında yapılan restorasyonda ana eyvan (Z08), orta avlu (Z17) ve türbe (Z03) dışında niteliksiz sıva ile kaplanmıştır. Bu sıvaların, çatı izolasyonun yetersizliğinin yanı sıra, yanlış uygulamadan ötürü (yer yer taşıyıcı olmaksızın 7 cm kalınlığa varan sıva uygulaması) kolayca kopacak hale geldiğini gözlemlenmiştir. Ayrıca sıvalı yüzeylerde yoğun bir şekilde nem ve kireç izleri seçilmektedir. Sıva kaplı olmayan türbe kubbesi (Z03) ve ana eyvan (Z08) tavanının oldukça iyi durumda olduğu ancak yüzeylerde patına tabakası bulunduğu fark edilmektedir. Z17 orta avlu kubbesinde ise yoğun bir biçimde nem ve aşınma görülmektedir. Kubbe üst noktalarına yakın yerlerde yosun ve bitki oluşumu tespit edilmiştir. Kubbenin ışıklığını örten doğramaların eskidiği ve son derece yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca görsel açıdan da estetik olmadığını ve binaya yakışmadığını eklemek doğru olur.

Plan 3.6. Rölöve hasar tespit pafta no 5 (VGM Rapor)

3.2.1.4. Süsleme Elemanları

Ana eyvanın iki köşesinde bulunan sütunçeler birçok araştırmaya konu olmuşlardır. Bunların gövdeleri, dışarıdaki sütunların kaidelerinde görülen üst üste bindirilmiş askı lambaları biçiminde boğumlardan meydana gelmiştir. Bu boğumlarda zamana bağlı aşınma dışında fazla bir bozulma yoktur. Yalnız sağ sütunçenin kaide kısmında bir miktar kopma fark edilmektedir. Mihrap mukarnası ve yanındaki sütunçeler diğer süsleme elemanlarındandır. Mihrabın kitabesi oldukça iyi durumdadır. Mihrabın sağında altta sütun kaidesine benzer kütleler bulunurken sol tarafta bunlar görülememektedir. Bunun mihrabın bu kısmının yıpranmasından mı yoksa binada zaman zaman görülen bazı asimetrik süslemelerden biri mi olduğu görsel kaynakların yetersizliğinden anlaşılamamaktadır. Bir diğer süsleme elemanı türbe kapısını çevreleyen taş oyma profildir. (Bkz. Rölöve Projesi Pafta no: 18) Bu süslemede yer yer kopma ve patına tabakası mevcuttur. Bunların dışında binanın iç hacminde görülen tek çini süslemeler türbenin duvarlarını çepeçevre saran kaşıtraşi tekniği kullanılarak yazılmış hat yazısıdır. Türbenin batı ve doğu cephelerinde bulunan yazıların önemli miktarının kopmuş olduğu gözlemlenmektedir. Kopan elemanlardan pek azı türbenin içinde muhafaza edilmektedir. Duvardaki yazıların konturlarının bozulmuş olduğu gözlemlenmiştir. Bunun sebepleri içinde duvarların nemlenmesi ve tuzlanması olarak değerlendirilebilir.

3.2.1.5. Kapılar

Orijinal kapılar günümüze ulaşamamıştır. Medresenin zaman içerisinde silah deposu olarak kullanıldığını ve 20. yy. başlarında da camiye çevrildiğini düşünürsek, bunun sebebinin fonksiyon değişimi ve bakımsızlık olduğu sonucunu çıkarabiliriz (Bkz. Rölöve Hasar Tespit Projesi, pafta no: 1). Günümüzde taç kapıda bulunan giriş kapısı metal malzemeden yapılmıştır. Güney cephede bulunan diğer dış kapı da metaldir fakat çok daha özensizdir. İç mekânda Z03 alt (Mezar odası), Z07 (Isıtma Sisteminin bulunduğu hücre) ve Z15 (Kütüphane ve dolapların bulunduğu hücre) hücrelerinin, üst katta da M02 (Ezan odası olarak kullanılıyor) hücrelerinin güvenlik sebebiyle yapılmış metal kapıları bulunmaktadır. Sadece Z03 türbe kapısı ahşaptır ve orijinal olduğu düşünülmektedir.

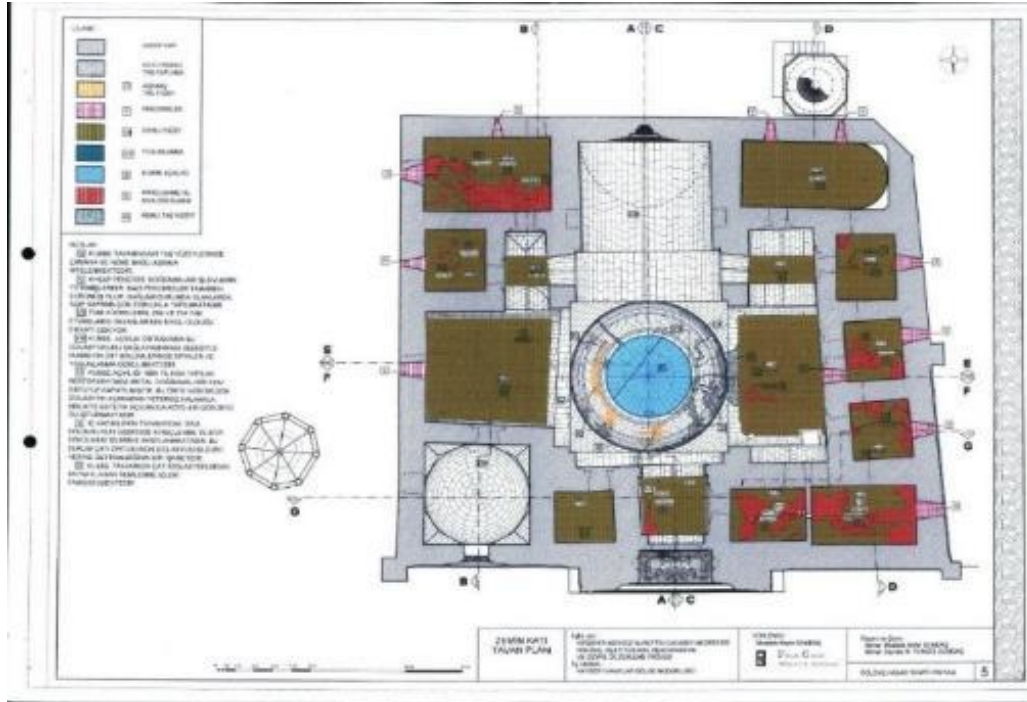
Plan 3.7. Rölöve hasar tespit pafta no: 1 (VGM Rapor)

3.2.1.6. Pencereler

Binada bulunan ahşap doğramalı pencerelerin tümü yıpranmıştır. Hücrelerde üst kotlarda bulunan şakuli pencereler çalışmamaktadır (Bkz. Rölöve Hasar Tespit Projesi, pafta no: 1 ve 5). Z03, Z04 ve Z07 mekanlarındaki alt kotlarda bulunan büyük pencerelerin doğramaları nispeten iyi durumda olmakla beraber zorlukla çalışmaktadırlar. Bu pencerelerin dışında bulunan güvenlik amacıyla yapılmış ferforjeler birbirinden farklı ve binanın karakterine uymamaktadırlar.

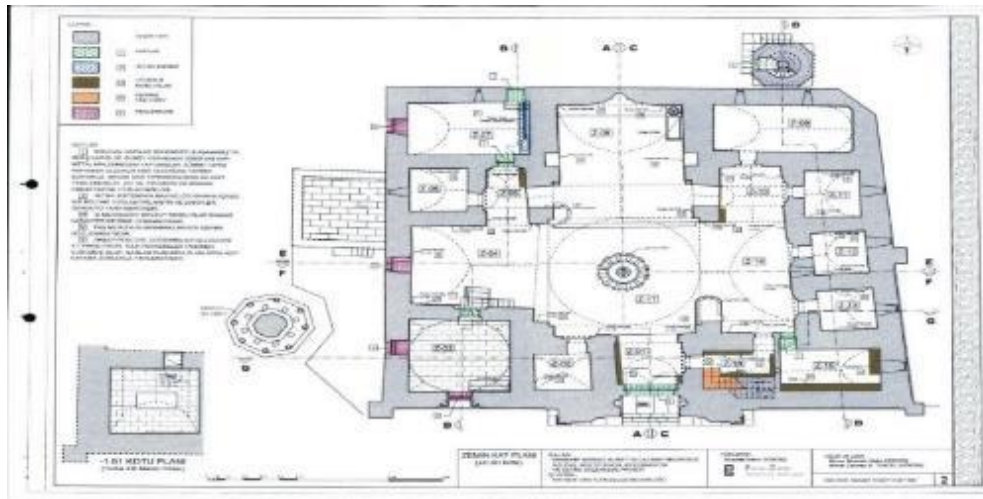
Plan 3.8. Rölöve hasar tespit pafta no: 5 (VGM Rapor)

3.2.1.7. Isıtma Sistemi

Geçtiğimiz yıllarda civarda bulunan sıcak su kaynağından yararlanarak ısınmak amacıyla cami cemaati tarafından termal ısıtma sistemi yapılmıştır (Bkz. Rölöve Hasar Tespit Projesi, pafta no: 1). Z07 hücresinde bulunan ısıtma sisteminin makineleri estetik açıdan çirkin bir görüntü oluşturmaktadırlar. Bunun yanı sıra böylesi açık bir mekânda bulunan makinelerin güvenliğinin sağlanması da cami personeline sıkıntı vermektedir.

Plan 3.9. Rölöve hasar tespit pafta no: 1 (VGM Rapor)

3.2.1.8. Mevcut Mobilyalar

İç mekâna son yıllarda eklendiği anlaşılan ayakkabılık, tekmelik, askı, dolap vb. ahşap mobilyalar binanın karakterine uymamaktadır.

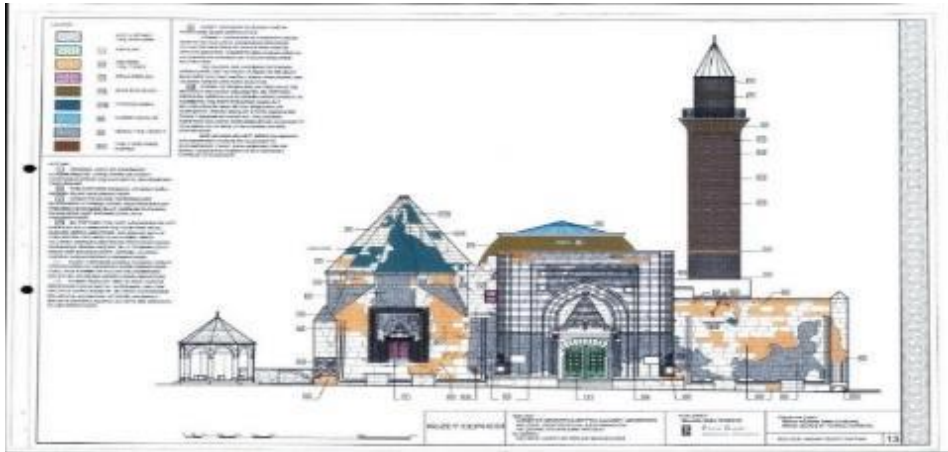
3.2.2. Dış Mekân

Neredeyse bütün cephelerde tuzlanma ve kopmalarla karşılaşmak mümkünken detaylı incelemeleri cepheler başlığında incelenmektedir.

3.2.2.1. Kuzey Cephesi

Bu cephe bina genelinde dış mekânda yegâne süslemelerin olduğu cephe (Bkz. Rölöve Hasar Tespit Projesi, pafta no: 13). Birkaç küçük noktadaki kopmaların dışında fazlaca hasar ile karşılaşılmamıştır. Bu kopmaların önemli bir bölümü cephenin her iki yanındaki ağırlık kulelerinin kaide kısımlarındadır. Taş kaplamaların yüzeyinde aşınmalar görülmektedir. Ayrıca kuzey cephesinde oldukça yoğun nemlenme fark edilmektedir. Kümbet cephesinde kasnağa geçişi sağlayan pahların arasındaki bölümde külahtan pencerenin ortalarına kadar inen nem izi dikkat çekmektedir. Kümbetin solundaki ağırlık kulesinin külahında da yoğun nemlenme bulunmaktadır. Taçkapıda ise kaidenin üstünden başlayıp giriş kapısı üst kotuna ulaşan ve bir bant şeklinde soldaki sağır cephe parçasına dek uzanan nem izleri görülmektedir. Bu cephede doğal olarak yosun oluşumuna da rastlanmaktadır. Özellikle kümbetin külahı dik eğiminden dolayı buna zemin hazırlamaktadır. Bu cephede taçkapının sağ ve solunda ikişer adet yeni yapıldığı anlaşılan musalla taşı görsel açıdan çirkin bir görüntü oluşturmaktadırlar.

Plan 3.10. Rölöve hasar tespit pafta no: 13 (VGM Rapor)

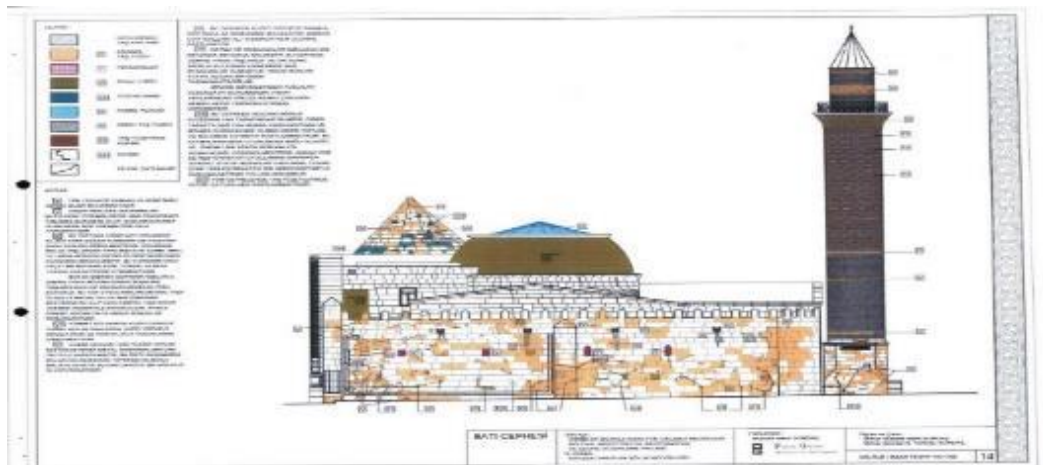

3.2.2.2. Batı Cephesi

Genel olarak batı cephesindeki taşlarda zamana ve neme bağlı aşınma tespit edilmiştir (Bkz. Rölöve Hasar Tespit Projesi, pafta no: 14). Zemine yakın taş yüzeylerinde bozulma, kararma ve ufak kopmalara, üst kısımdaki taşlarda ise yoğun pütürlü dokulara rastlanmaktadır. Bu cephede diğer cephelere göre çok daha az nem izi bulunmaktadır. Söz konusu izler sadece çörlen altlarına isabet eden yerlerde görülmektedir. Binanın neredeyse sağır denilebilecek bu cephesinde yosunlaşma ile karşılaşılmamıştır. Yalnız planın kuzeydoğu köşesinde bulunan kümbetin bu cephenin geri planında görülen külahının kuzeye doğru açılan pahlarında az miktarda yosun ve bitki oluşumu görülmüştür. Cephenin alt noktalarında bulunan taşlar arasındaki boşalmış derz ve bazı küçük kopmaların sıva ile doldurulduğu anlaşılmaktadır. Bu tür uygulamalar orijinal taşla özdeş olmayan dolgu malzemesinin bünyesine su alıp genleşerek taşta giderek ilerleyen çatlamlara sebep olması nedeniyle sakıncalıdır. Ayrıca görsel açıdan da olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Bu cephede soldaki ağırlık kulesinin yanındaki silmede, diğer tarafta sağ yan sınıra yakın noktada olmak üzere toplam iki bölgede kaymaya rastlanmaktadır. Bu kaymaların bina oturumuna bağlı olduğu ve önemli bir statik soruna yol açmayacağı düşünülmektedir.

Cephe yüzeyinde çeşitli noktalarda kılcal çatlamlar meydana gelmiştir. Mevcut çatlaklar giderilmediği takdirde giderek genişleyip daha büyük sorunlara yol açabilmektedir. Bu cephenin sağ tarafında müstakil bir yapı olan minare yer almaktadır. Minare kürsüsünde batı cephesi için saydığımız sorunların benzerleri görülmektedir.

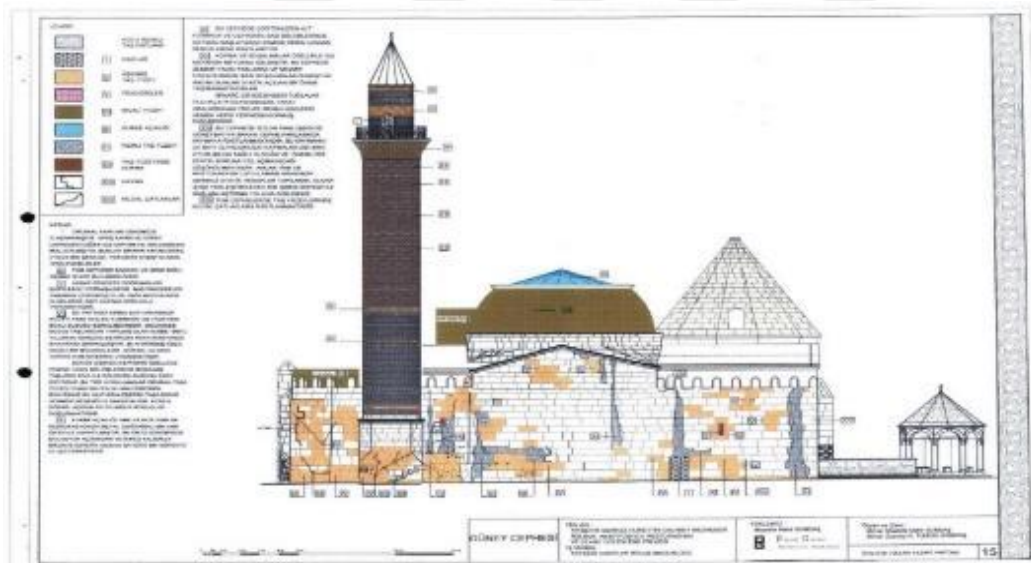
Plan 3.11. Rölöve hasar tespit pafta no: 14 (VGM Rapor)

3.2.2.3. Güney Cephesi

Bu cephede de güney cephesindeki gibi alt bölümlere yakın taşlarda kopma, bozulma ve kararma, yukarıdaki taş yüzeylerinde pütürlü dokulanma meydana gelmiştir (Bkz. Rölöve Hasar Tespit Projesi, pafta no: 15). Zemine yakın yerlerdeki hasarların, binanın zeminle birleştiği noktalarda drenaj olmamasından kaynaklandığı yine drenaj problemine bir atıf olarak karşımıza çıkmıştır. Üst kısımlardakiler ise zamana bağlı aşınmadan meydana gelmiştir. Ayrıca bu cephede yer yer çatı ya da parapetten başlayarak zemine doğru uzanan nem izleri de görülmektedir. Güney cephede doğal olarak yosun oluşumuna rastlanmamaktadır. Yine bu cephede de boşalmış derz veya taş yüzeylerinin bazılarında sıva dolgusu uygulanmıştır. Bu uygulamanın sakıncaları olduğundan sıva dolgusunun sökülmesi gereklidir. Kılcal çatlaklar diğer tüm cephelerde olduğu gibi bu cephede de mevcuttur.

Plan 3.12. Rölöve hasar tespit pafta no: 15 (VGM Rapor)

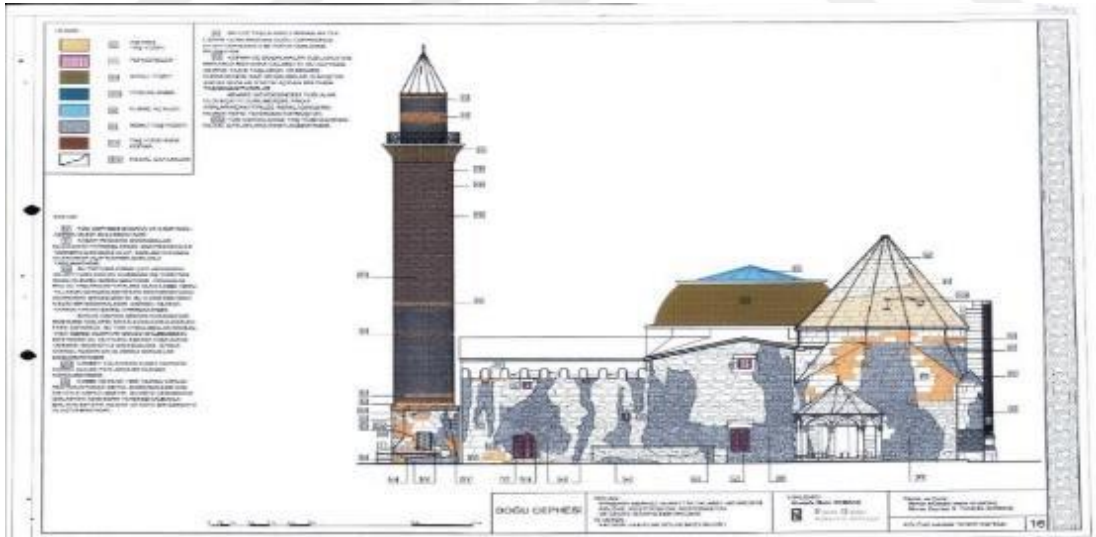
Batı ve güney cephesinin birleşiminde güneybatı yönünde binaya pah yapan cephe parçasında kaymalar bulunmaktadır. Bunlardan ilki üstten ikinci ve üçüncü sıra taşların arasında lineer şekilde gelişmektedir. İkincisi ise batı cephesi sınırına yakın olup üstten üçüncü ve dokuzuncu sıra taşlar arasında düşey olarak inmektedir. Kayma adını verilen deformasyon tarif edilen taşların diğerlerinden birkaç santim dışarıya doğru çıkmasına denir. Bu cephedeki kaymanın da batı cephesindeki gibi statik açıdan önemi olmayıp, binanın zaman içinde oturmasına bağlı olduğu gözlemlenmiştir.

Bağımsız bir yapı olup ancak Güney cephesinden sadece 22 cm açıklıkta inşa edilmiş minare kürsüsünden dolayı güney cephesinin kürsünün uzunluğu olan 3,28 m kadar bölümü incelenememiştir. Kürsü yanlarından görülebildiği kadarıyla önemli bir hasarla da karşılaşılmamıştır.

3.2.2.4. Doğu Cephesi

Doğu cephesi binanın moloz taş kullanılmış tek cephesi olmakla birlikte sadece güney sınırında yüksekliği bina boyunca, eni ise 2.5m kadar kesme taş kaplı duvar yüzeyi bulunmaktadır (Bkz. Rölöve Hasar Tespit Projesi, pafta no: 16). Bina beden duvarları kuzey, batı ve güneyde sıfır derzli kesme taş iken, moloz taşla yapılmış doğu cephesinde çimento harçlı derz kullanılmıştır. Çimento harcı zamanla bünyesine su alarak yanındaki taşı eritmiştir. Bu sebeple çimento harçlı derzlerin sökülüp yerine horasan derziyle yenilenmesi gerekmektedir. Doğu cephesinde güney uçtan başlayarak sırasıyla parapet, kırma çatı ve kümbet kasmağından zemine kadar inen yoğun nem izleri dikkati çekmektedir.

Plan 3.13. Rölöve hasar tespit pafta no: 16 (VGM Rapor)

Cephenin kesme taşlardan oluşan bölümünde diğer cephelerde olduğu gibi aşınma, kopma, kılcal çatlak ve çimento harcıyla doldurulmuş boşluk ve derzler bulunmakta ve bu cephe parçasına zarar vermektedirler. 1950-60 yılları arasındaki restorasyonda yapıldığı anlaşılan hazirenin de duvarlarının zeminle birleştiği noktalarda suyun etkisiyle oluşmuş boşalmalar görülmektedir.

3.2.2.5. Çatı Örtüsü

Çatı planı, kuzeydoğu köşesinde kümbet külahı, kuzeyde taçkapı, batı, güney ve doğuda yer yer kırma çatı veya parapetle sınırlanır. (Bkz. Rölöve Hasar Tespit Projesi, pafta no: 4) Planın orta bölümünde, merkezden kuzeydoğu yönüne hafifçe kaçan kubbe bulunur. 1950-60 yılları arasında Vakıflar İdaresi tarafından yaptırılmış olan restorasyonun yazılı belgelerinden de anlaşıldığı üzere daha önce toprak dam olan çatı, kesme taş ile kaplanmış ve derz araları asfalt malzeme ile doldurulmuştur. Kırma çatılardaki deformasyonlar da bu dönemde giderilerek aynı yüzey işlemi buralarda da gerçekleştirilmiştir. Bu işlem o dönemde harap durumda olan çatıyı ihya etmişse de günümüzde yetersiz kalmaktadır. İç mekânda tavanlarda görülen kireçlenme, nem izleri ve bitkiler çatıda izolasyon sorunu olduğunun bir göstergesidir.

Bunun dışında 1940 yıllarında çekilen fotoğraflara göre kesme taş kaplı ve iyi durumda olan kümbet külahının örtüsü orijinaldir. Vakıfların yaptırmış olduğu eski restorasyon yazışmalarına göre o dönemde de külah yüzeyinde yosun ve bitki oluşumuna rastlanmıştır. Buna göre yapılan temizleme işlemi yeterli olmamıştır, günümüzde de aynı şekilde bitki ve yosunlaşma mevcuttur.

Daha önce yapılmış olan restorasyonda moloz taş kubbe sıvanarak bırakılmıştır. Bu uygulamanın dezavantajları aşağıdaki gibidir:

- Taş malzeme ile kimyasal açıdan uyummayan sıva dolgusu bünyesine su alabilmektedir. Dolgunun bünyesindeki su, alttaki moloz taşlara sirayet etmiştir. Bu durum iç mekânda kubbe yüzeyindeki nem ve kireçlenme izlerinden anlaşılmaktadır;
- Tüm cephelerden açıkça görülebilen sıvalı kubbe böylesi önemli bir yapının karakterine uymamakta ve estetik açıdan kötü bir görüntü oluşturmaktadır.

Kubbe dışında taçkapının çatı planında görülen sırtı, merdiven kovanının üst örtüsü ve mahfil katındaki iki tonoz arasında kalan bölümler de sıva kaplıdır. Bu sıvalı yüzeyler için de kubbe açısından belirtilen olumsuzluklar geçerli olmuştur.

3.2.2.6. Minare

Müstakil bir yapı olan minarenin kürsüsü batı cephesinden 22 cm açıklıktan başlayarak yapılmıştır. Kürsünün dışarıdan görülebilen üç cephesinde yoğun aşınmalar meydana gelmiştir. Zemine yakın noktalarda, drenaj olmaması sonucu taş yüzeylerinde bozulma, kopma ve taş renginde kararmalar oluşmuştur. Kaideyi kasnağa bağlanan pahlarda deformasyonlar tespit edilmiştir. Genel olarak kürsü üzerindeki taş yüzeylerinde kılcal çatlaklara, kopmalara ve sıva dolgularına rastlanmaktadır. Doğu cephesinde ise nem izleri görülmektedir.

Kürsünün batı cephesinde görülen kitabenin çatlamlar sonucu iki parçaya ayrılmış gibi durduğu görülüyor. Bunun sonucunda bazı harfler okunmaz hale gelmiştir.

Minarenin gövdesini oluşturan geometrik örgülü tuğlalarda önemli bir sorun ile karşılaşılmamıştır. Bunların aralarında bulunan firuze renkli çinilerin çoğu kopmuştur. Minarenin bazı kotlarında bulunan tuğla ve çiniden oluşan motiflerde kopma ve aşınma görülmektedir. Şerefeyi oluşturan tuğlalarda aşınma ve eksilmeler görülmektedir. Şerefe döşemesi bozulmuştur. Şerefe korkuluğu da güvenlik açısından yetersiz görünmektedir. Paratoner tesisatının da yenilenmesi gerekmektedir. Minare külahı kurşun kaplıdır. İçeride ise ahşap çatı sistemi çatıyı taşımaktadır. Bu yapı elemanlarının da restorasyon sırasında bakımının yapılması gerekli görülmüştür.

Minare iç hacminde taş merdiven basamaklarının çok aşınmış olduğu ve güçlükle tırmanıldığı tespit edilmiştir. Ulaşımın kolaylaşması adına basamakların restore edilmesi gerekmektedir. Buradaki aydınlatma tesisatı da çalışmamaktadır. Minare girişinde dış mekâna bakan kısımda lentoya metal bir kapı monte edilmiştir. Lentonun iç kısmında ise iyi durumda olmayan orijinal ahşap kapı bulunmaktadır. Bu ahşap kapının restore edilmesi, metal kapının ise güvenlik açısından yerinde bırakılması, ancak binaya yakışır şekilde yeniden yaptırılması uygun olacaktır. Dış mekânda minare giriş kapısına çıkan merdivenlerin ilk basamağı kot yükselmesi sonucu döşeme taşının altında kalmıştır. Görüntüyü güzelleştirmek ve simetrik açıdan estetik durmasını sağlamak amacıyla merdivenlerin de yapının özgün formunda restore edilmesi gerekmektedir.

3.2.2.7. Şadırvan

Son restorasyonda yapıldığı bilinen şadırvanın taş kaplama üst örtüsünde yosun ve bitki oluşumuna rastlanmaktadır. Taş kaplamanın bazı bölümlerinde boşalmalar görülmektedir.

3.3. Cacabey Medresesi Rölöve Analizi Genel Değerlendirmesi

Vakıflar Kayseri Bölge Müdürlüğü ve Genel Müdürlüğünden aktarılan raporlara göre yapılan rölöve analizi değerlendirmeleri başlıklarda yer almaktadır.

3.3.1. İç Mekân

1. Binanın taşıyıcı sisteminde herhangi bir sorun görülmemiştir. İç mekandaki sıfır derzli kesme taş duvar yüzeyleri 1950-60 yılları arasında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yaptırılan restorasyon çalışmaları sırasında yenilenmiş olduğundan oldukça iyi durumdadır. Bununla birlikte hücrelerin duvar yüzeylerinde bazı boşlukların çimento harcıyla doldurulduğu görülmektedir. Ayrıca Z06 ve Z07 hücrelerinin doğu cephelerinde nemlenmeye bağlı aşınmalar tespit edilmiştir. Genel olarak duvar yüzeylerinde yer yer patına tabakası oluşumu gözlenmiştir.

2. Cacabey Medresesi'nin zemin döşemesi, tarih boyunca binanın geçirdiği fonksiyon değişiklikleri ve restorasyon sırasında birçok defa değiştirilmiş ve yükseltilmiştir. En son yerden ısıtma sistemi borularını gizlemek amacıyla şap dökülmüştür. Bu nedenle şap altındaki zeminin durumu bilinmemektedir;

3. Binanın, belirlenen şemadaki isimlerine göre ana eyvan (Z08), orta avlu (Z17) ve türbe (Z03) tavanı dışında kalan hacimlerinin tavanlarını kaplayan niteliksiz sıvalar nemden dolayı kötü durumdadırlar. Bunların yapılacak restorasyonda sökülmesi uygun olur. Ana eyvanın örten sivri tonoz ve türbeyi örten kubbede patına tabakası dışında bir hasar bulunmamaktadır. Orta avlu kubbesinin yüzeyinde ise çatıdaki izolasyon sorunu sebebiyle yoğun nem, aşınma ve kireçlenme izleri bulunmaktadır.

4. Binanın iç mekanındaki süsleme elemanlarından ana eyvanda karşılıklı olarak bulunan sütunçelerin kaidelerinde kopma görülmektedir. Mihrap süslemeleri iyi durumdadır. Türbe kapısı profilindeki taş oymalarda da bazı ufak kopmalar bulunmaktadır. Bina iç Mekanındaki tek çini süslemesi olan türbe içindeki çini kitabede önemli hasar vardır. Türbe duvarını çepeçevre dolanan kitabenin doğu ve batı yönündeki cephelerinde önemli

bir bölümünün koptuğu gözlemlenmiştir. Kopan parçalardan bir kısmı cami hocaları tarafından türbe içinde muhafaza edilmektedir.

5. Binanın türbe giriş kapısı ve minare giriş kapısı dışında orijinal kapıları günümüze ulaşmamıştır. İç mekânda bazı hücrelerin girişlerine güvenlik sebebiyle yapılmış olan mevcut metal kapılar binanın karakterine uygun değildir.

6. Üst kotlardaki düşey küçük pencerelerin ahşap doğramaları deforme olmuştur. Doğu yönünde üç adet, kuzey yönünde ise bir adet bulunan alt kottaki ahşap pencere doğramaları ise zorlukla çalışmaktadır.

7. Z07 hücresinde bulunan ısıtma sistemi makineleri görsel açıdan binaya yakışmamaktadır.

8. Ayakkabılık, tekmelik, askı, dolap gibi mevcut ahşap mobilyalar binanın karakterine uymamaktadır.

9. Binanın içindeki elektrik tesisatı döşemi gelişigüzel yapılmıştır. Kablolar duvarda ve yerde açıktan geçmektedir. Z02 hücresinde bulunan elektrik panosu açıkta durmaktadır. Ayrıca aydınlatma elemanlarının cemaat tarafından alınan flüoresan vb. gibi sağlıksız ve görsel açıdan uyumsuz türden malzemeler olduğu tespit edilmiştir.

3.3.2. Dış Mekân

1. Cepelerde zemine yakın taş yüzeylerinde, yapının çevresinde drenaj olmaması sebebiyle nemlenmeye bağlı aşınma görülmektedir.

2. Çoğunlukla zemine yakın noktalardaki taş yüzeylerinde ufak çapta kopma ve boşalmalara rastlanmaktadır.

3. Cephe taş yüzeylerinde meydana gelmiş bazı boşlukların ve doğu cephesinin moloz taşlardan oluşmuş beden duvarı derzlerinin bir önceki restorasyonda çimento harcıyla doldurulduğunu görüyoruz. Bu uygulama orijinal taş bünyesine zarar vermektedir.

4. Binanın özellikle kuzey, güney ve doğu cephesinde yoğun nem izlerine rastlanmaktadır. Bu izler çatı ya da parapet seviyesinden başlayıp zemine doğru indiklerinden, çatı izolasyonunda sorun olduğunu düşündürmektedirler.

5. Binanın ve minare kürsüsünün batı cephesinde yukarıda belirtilen noktalarda kayma tespit edilmiştir. Burada kayma adını verdiğimiz deformasyon tarif edilen taşların

diğerlerinden birkaç santim dışarıya fırlamış olmasıdır. Bu deformasyonların statik açıdan önemi olmayıp, binanın zaman içinde oturmasına bağlı olduğu gözlemlenmiştir. Ancak restorasyon öncesi statik projelerin hazırlanıp, mevcut durumun bilimsel olarak tespitinde fayda vardır.

6. Binanın tüm cephelerinde, bazı taş yüzeylerde kılcal çatlaklar görülmüştür. Bunların zamanla ilerleyip genişlemesi önlenmelidir.

7. Kuzey cephede kümbet külahının dik eğiminin zemin hazırladığı yosun ve bitki oluşumuna rastlanmaktadır.

8. Binanın kuzey yönündeki taçkapısında yoğun bir biçimde bulunan taş oyma süsleme elemanları oldukça iyi durumdadır. Bazı noktalarda ufak kopmalar ve yüzeylerde zamana ve atmosfer etkilerine bağlı patına tabakası görülmektedir.

9. Çatı örtüsü 1950-60 yılları arasında yaptırılan restorasyonlar sırasında doğal kesme taşla kaplanmış ve araları bütünlenerek derzlenmiştir. Bu uygulama o dönemde harap durumda olan çatı örtüsünü ihya etmişse de günümüzde izolasyon açısından yetersiz kalmaktadır. İç mekâna sirayet eden nemlenme tavanlarda kendini açıkça belli etmektedir.

10. Kubbe ışıklığı çok parçalı metal doğramayla kapatılmıştır. Bu uygulama hem izolasyon hem de estetik açıdan uygun değildir.

11. Kubbe üst örtüsü ve yukarıda belirttiğimiz çatının bazı bölümleri çimento harcıyla sıvalı olarak bırakılmıştır. Bu uygulama su geçirimsizliğini sağlayamadığından kapladığı taş yüzeyine ve iç mekân tavanlarına zarar vermektedir. Ayrıca görsel açıdan binanın karakterine uymamaktadır.

12. Müstakil bir yapı olan minarenin kaidesi sıfır derzli kesme taşlardan meydana gelmektedir ve tüm cepheler için saydığımız aşınma, kopma, nemlenme, sıva dolgusu, kayma ve kılcal çatlaklar burada da mevcuttur. Minarenin gövdesini oluşturan tuğlalar oldukça iyi durumdadır. Ayrıca minarede statik açıdan da bir sorun bulunmamaktadır. Tuğla ve çini motiflerde kopma ve aşınmalar görülmektedir. Tuğlaların arasında bulunan firuze renkli çinilerin çoğu kopmuş bulunmaktadır. Tuğlaların konsol çıkmasıyla oluşan şerefede aşınmalar görülmektedir. Şerefe döşemesi, korkuluk ve paratoner tertibatının ıslah edilmesi gerekmektedir. Petek bölümünün tuğlaları çimento harçlı derzle doldurulmuştur ve bu uygulama sakıncalı olduğundan sökülmelidir. Kurşun külah ve

külâhın iç mekandaki ahşap çatkısının bakımı yapılmalıdır. Minare iç mekânında kagir merdivenlerin çok aşınmış olduğu tespit edilmiştir. Minarenin orijinal ahşap giriş kapısının bakımı yapılmalıdır. Dış mekânda minare giriş kapısına çıkan merdivenlerin ilk basamağı kot yükselmesi sonucu döşeme taşının altında kalmıştır.

13. Son restorasyonda yapıldığı bilinen şadırvanın taş kaplama üst örtüsünde yosun ve bitki oluşumuna rastlanmaktadır. Taş kaplamanın bazı bölümlerinde boşalmalar görülmektedir.

14. Kuzey cephenin yarım metre açığında bulunan dört adet musalla taşının yerinin değiştirilmesi ve binaya uygun malzemeye yeniden yapılması doğru olur.

15. Binanın dışındaki elektrik kabloları ve çeşitli yerlere gelişigüzel yerleştirilmiş hoparlörler çirkin bir görüntü yaratmaktadırlar. Ayrıca dış mekânda binaya yakışır bir gece aydınlatması öngörülmelidir.

1960 onarımı olarak bahsedeceğimiz koruma çalışmasında yapı kapsamlı bir restorasyon geçirmiştir. Restorasyon öncesi ve sonrası çekilen fotoğraflarından ilk olarak çevresindeki dolgunun yükselmesinden ötürü gömülü hale gelen yapının etrafı açılmış; taç kapının toprak altındaki kısmı gün yüzüne çıkarılmıştır. Medresenin onarım öncesi fotoğraflarında cephe duvarlarının doğu ve güney duvarlarının moloz taş duvar tekniğinde örüldüğü görülmektedir. Ayrıca batı duvarının düzgün kesme taş olduğu son 3-5 sırasının moloz duvarla devam ettirildiği bir görünüm söz konusudur. Onarım sonrasında moloz duvarların yerine düzgün kesme taş örgü yapılmıştır. Hatta bu örgü mevcut kesme taş duvar örgüsü ile denk gelen kısımlarda aynı satıhta bırakılmadan yüzey farkı oluşturulmuş; yapılan onarım ile orijinal duvar ayrıştırılmıştır. Dönemin onarım yaklaşım üslubu olarak bu detayın görüldüğü ender ve en erken örneklerden biridir (Fotoğraf 3.41.). Sadece doğu duvarında bir kısımda moloz örgü bırakılmış olup burada çimento derzlemesi görülmektedir. Duvarların en üst kotunda bitirme elemanlar olarak dendanlar yapılmıştır.

Fotoğraf 3.6. Medrese güney (arka) cephesinde yer alan minarenin taş kaidesi ve Batı cephesinde yapılan onarımlar ve izleri; 1960 restorasyonu sonrası kullanılan yeni taş ile yapının özgün taşları arasındaki renk ve yüzeysel farklar (VGM Rapor)

Onarım öncesi fotoğraflarında görülen medresenin kuzey (giriş) görünüşünde duvarın üst kotlarına yakın örgü içerisinde kalan şekilli taşlar örnek alınarak dendanların yapıldığı anlaşılmaktadır. Dendanların yerleştirildiği seviye medresenin cephelerinde farklı kottadır. Ancak bu kot batı cephesinde tonoz örtünün altında kaldığından onarım öncesi toprak dam olan üst yapı örtü sisteminde değişikliğe gidilmiştir. Kubbenin oturduğu kalan duvarlar ve çatı üstünden yükselen tüm moloz duvarlar düzgün kesme taş örgüye dönüştürülmüş; sade profilli taşlarla duvar bitimleri yapılmıştır. Duvarların son durumundan çok farklı bir şekilde yükseldiği de görülmektedir. Kubbe damı kaplama olarak şap yapılarak bitirilmiştir. Kubbenin üzerindeki ek kaldırılmış yerine piramidal olarak kubbeye oturan camlı bir kapanış hazırlanmıştır (Fotoğraf 3.42.).

Fotoğraf 3.7. Kubbenin 1960 onarımında piramidal (VGM Arşivi, 2011) ve 2008 onarımı sonrasında ise küre parçası şeklinde olan metal konstrüksiyonlu cam yüzeylerle kapatılmıştır. (VGM Rapor)

Havalandırma sorunlarının yaşanması sebebiyle yapıda meydana gelen nem problemi yeni bir çalışma yapılması yönünde Kayseri Vakıflar Genel Müdürlüğü'nü harekete geçirmiştir. Fakat sunulan önerilerin hiçbiri kesin bir çözüm sağlamadığından bu çalışma sonuçsuz kalmıştır. İlerleyen yıllarda rutubet probleminin daha fazla sorun teşkil etmeye başlaması ve üst örtüsünün su sızdırması, 2019 yılında yeni bir restorasyon çalışmasının başlamasına neden olmuştur (Fotoğraf 3.43.). Çalışma henüz keşif aşamasındadır. Elde edilen bilgilere göre yapının ışıklığına ait camekan yenilenecek ve eski su yalıtım malzemesi yeni yalıtım elemanları ile değiştirilecektir.

Fotoğraf 3.8. Cacabey Medresesi 2020 yılı(VGM Rapor)

Minare taş kaidesinde de taş çürütmeler yapılmış; kurşun kaplama külah ile minarenin tepesi kapatılmıştır (Fotoğraf 3.44.).

Fotoğraf 3.9. Cacabey Medresesi'nin 1940'lı yıllarda gerçekleştirilen damının temizlenmeden önceki (Sol üst) ve sonrasındaki (sağ üst) fotoğrafları Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinde yer almaktadır. 1960'larda süren restorasyonlar sonrası çekilen fotoğrafından (alt), medresenin beden duvarlarında büyük oranda değişim yapıldığı ve üst örtü sisteminin değiştirildiği görülmektedir. (VGM Rapor)

İç mekânda da taş çürütmeler yapılarak horasan harcı⁶⁸ kullanılarak yeni taş kaplamalar yapılmıştır. Uzun yıllar bu onarım sonrasındaki görüntüsü ile Cacabey Medresesi'nin cami olarak kullanımı devam edecektir. Vakıflar ve Koruma Kurul arşivlerinde yer almayan ancak Halit Çal'ın derlediği listelerde 1979 yılında onarım görmüş yapılar arasında adı geçmektedir. Bununla ilgili herhangi bir bilgiye ne yazık ki ulaşılammıştır. Cacabey Medresesi ve çevresini etkileyen bir diğer gelişme Kırşehir Belediyesi tarafından hazırlatılan 'Cacabey Medresesi ve II. Yeraltı Çarşısı çevre düzenleme projesi' olmuştur. Söz konusu proje Kayseri KTVK Kurulu'nun 16.12.1994 gün ve 116 sayılı kararıyla onaylanmıştır. Yine bu dönemdeki görsellerinden yapıda drenaj kaynaklı

⁶⁸ Nevşehir KVKBK Arşivi 2005 malzeme analiz raporunda iç mekanlardan alınan örneklerde horasan harcı kullanıldığı anlaşılmıştır.

sorunlardan dolayı duvarlardaki nemin ne oranda olduğu görülmektedir. Uzun yıllar bir metreden fazla gömülü kalan yapıda onarım sonrası taş kaplamalar yenilense de yapıda kullanılan betonun da etkisiyle zeminden alınan nem yapıyı yıpratıcı bir unsur haline gelmiş olmalıdır. Özellikle doğu köşesinde yer alan köşe payandasında ayrıca güney cephe köşe pahı ve minare kaidesinde görülen ıslanmalar bozulmanın dikkat çekici olduğunu göstermektedir. İç mekân ve kubbe dış sıvasında bozulmalar görülmektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nden elde edilen 1996 yılı fotoğraflarında medresenin kubbe sıva renginin farklı olduğu görülmektedir. İç mekânda bugün mevcut olan vaaz kürsüsü, müezzin mahfilinin bu fotoğraflarda ahşaptan olduğu; girişte de ahşap bir doğrama ile kapatılarak rüzgârlık oluşturulduğu görülmektedir. Ayrıca 1960 yılında 'hem cami dâhilinde manasını çok kimsenin anlayamayacağı ve temizlenmesi mümkün olmayacağı hem de ibadet sahası intizam ve genişliğinden bir şey kaybetmeyeceği' sebepleri ile üzerine kapak taşı koyularak kapatılan kuyu 96 fotoğraflarında da aynı şekilde durmaktadır. Tahminen uygulama öncesi çekilen bu fotoğraflardan sonra yapıda değişikliğe gidilmiştir. Yeni vaaz kürsüsü yapımı ve kapalı olan kuyusunun açılması gibi uygulamalar 1996 yılı Kasım ayında Kırşehir Belediye Başkanlığı tarafından yapılmıştır.⁶⁹ Vakıf ve koruma kurulu arşivlerinde bu işlemlerin yazılı belgesine rastlanılmamıştır.

Başbakanlık Cumhuriyet arşivlerinden edinilen 1948 yılına ait bir rapor, yapının restorasyonu için girişimlerde bulunulduğunu ve bu konuda detaylı bir çalışma yapıldığını söylemektedir. Valilik'ten Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne gönderilen yazıda, yıllardır onarım görmeyen yapının harap halde olduğu, kubbesinde bulunan açıklıklardan kaynaklı içeriye su sızdığı ve kubbenin her an göçebilecek derecede tehlike arz ettiği belirtilmektedir. Ayrıca medresenin kubbesine yönelik bir takım onarım çalışmalarından bahsetmekte fakat bu çalışmaların yeterli olmadığını esaslı bir tamir görmesi gerektiğinin altını çizmektedir.

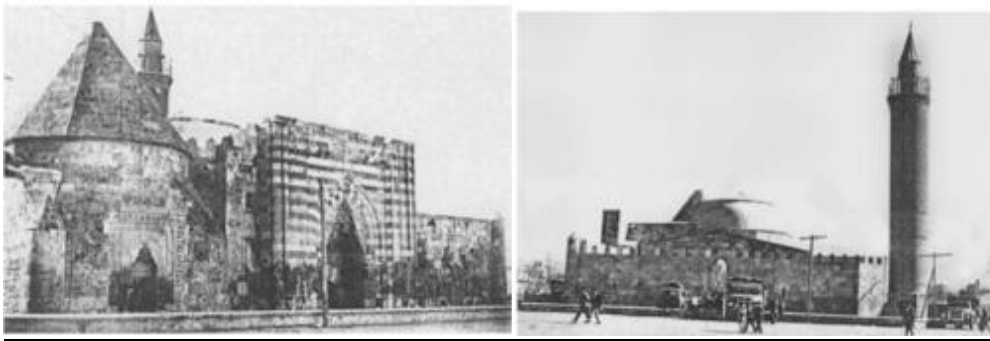
⁶⁹ Lalifer Balibeyoğlu, "Geleneksel Türk Süsleme Sanatları Açısından Bedri Noyan Dede Baba." *Türk Kültürü ve Hacı Bektaşî Veli Araştırma Dergisi* 5, (1998), 3

Fotoğraf 3.10. 1940 yıllarında Cacabey Medresesi (VGM Rapor)

Ocak, 2016 yılında yaptığı çalışmasında belirttiği üzere Valiliğin bu isteği 1951 yılında karşılık bulmuştur. Gönderilen şartnamede belirtildiği üzere yapıda bulunan aydınlık feneri yıkılacak ve yerine yeni bir fener yapılacaktır. Yapının güneydoğu köşesinde bulunan minare elemanına alem ve petek yapılacaktır. Yapının deforme olan kısımları taş kaplanacaktır. Hazırlanan bu şartname, Ali Saim Ülgen öncülüğünde bir ekiple 1959 yılında uygulamaya geçirilmiştir. Şartnamede yer alan maddelerin çoğu gerçekleştirilirken, kubbe üzerinde bulunan aydınlık feneri yıkılmış fakat yerine yenisi yapılmayarak kubbenin açık kalan tepesi bir camekan ile örtülmüştür. Yapının birçok yerinde çimento harç kullanılmıştır. Yapılan onarımlar ile ilgili Başbakanlık Cumhuriyet arşivinde 1960 yılına ait bir kararname de yer almaktadır. Yapılan çalışmaların kapsamlı olmasından kaynaklı olarak yapı uzun bir süre onarıma ihtiyaç duymamıştır. (Fotoğraf 3.46.)

Fotoğraf 3.11. 1950 yılından sonra restorasyon gerçekleştirilen Cacabey Medresesi (VGM Rapor)

3.4. Cacabey Medresesi Restitüsyon Raporu

Nurettin Cacabey Medresesi'nin inşasından bugüne kadar elimize ulaşabilmiş en önemli ve orijinal belge Caca Oğlu Nur-El-Din'in 1272 tarihli Arapça Moğolca Vakfiyesidir.²¹ Bu belgede Cacabey'in Kırşehir'deki medrese, mescit (aynı medrese yanında), hanekah, zaviye, mektep, dar-el suleha, türbe (vakıf tarafından kendisi için yaptırılmıştır) ve kız kardeşinin türbesi için İç Anadolu'nun pek çok yerlerinde mezralar, tarlalar, değirmenler, üzüm bağları, bahçeler, hamamlar, kar kuyuları, dükkanlar, evler ve hanlar vakfettiği öğrenilmektedir. Bu vakfiyede adı geçen mescidin, medresenin yanında olduğunun belirtilmesi dikkat çekicidir. Vakfiyede medrese binasının mimarisi ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır.

Elimizdeki belgelerden benzer bir ipucu veren bir başkası da 1858 yılında Kırşehir'i ziyaret etmiş olan A.D. Mordtmann'ın medreseyi tasviridir:

*'I. Meydanın ortasında, binalardan mürekkep bir blok, bunun ön tarafında bir medrese ile bir türbeye ait giriş kapısı vardır. Medresenin üzerindeki yazıtta, Irak ve Acem Sultanı, İslam ve Müslümanların yardımcısı, sultanlar sultanı ebi-lfetih Gıyaseddin, 691 (1272) yılından vakıf olarak gösterilmiştir. Türbede de bir yazıt vardır, fakat üzeri örtülmüştür. Arka tarafta, tuğladan yapılmış ve mavi çini ile süslü minare ile bir cami vardır, minarenin ucu kopmuştur. Türkiye'nin bu günkü askeri idaresinde Kırşehir bir askeri toplama merkezi teşkil ettiğinden, bunların hepsi de silah deposu olarak kullanılmaktadır.'*⁷⁰

Bu kısa yazıda dikkati çeken birkaç nokta bulunuyor. İlki bina bloğunun bir meydanın ortasında bulunduğunun belirtilmesidir. Bu durumda 1858 yılında da medresenin, geleneksel Türk şehirlerindeki girift bir yapı kümesiyle çevrelenmediği ve boş bir alanda bulunduğu sonucunu çıkarabiliriz. İkincisi ise yazarın bir yapı bloğundan bahsetmesidir. Günümüzde sadece türbenin de içinde bulunduğu medrese binası dışında bir bina izine rastlanmamaktadır. Yazarın arka taraf dediği güney cephesinde mavi çini ile süslü minare ile bir caminin varlığından bahsetmesi belki de vakfiyede adı geçen mescitle örtüşen

⁷⁰ Ahmet Temir, Kırşehir Emiri Caca Oğlu Nur el-Din'in 1272 Tarihli Arapça-Moğolca Vakfiyesi. TTK Yayınları VII. dizi-sa, 34a, (Ankara TTK Basımevi, 1989).

küçük bir camidir. 1940 yılında Ali Saim Ülgen'in yaptığı araştırmalar sırasında böyle bir caminin bulunmadığını biliyoruz. Ayrıca 1873-74, 1900-01 tarihli Ankara Salnamelerinde binadan birkaç kelime ile bahsedilirken, 1908 yılında yazılan Ankara Vilayeti Salname Resmîsinde bina etraflıca tasvir edilmiş ve o gün için cami olan binanın aslında bir medrese olduğu konusu üzerinde durulmuştu. Buna göre 1858'de A.D. Mordtmann'ın yaptığı ziyarette, 1900 yılları arasında bu caminin yıkılmış olduğunu düşünebiliriz. Konuyu en iyi şekilde aydınlatabilmek için medresenin güney yönünde bir kazı çalışması yapıp böyle bir camiye ait temellerin varlığı araştırılmalıdır.

Bu bilgilerin dışında Cacabey Medresesi'ni restitüe edebileceğimiz en erken kaynak Ankara'da bulunan Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinden edindiğimiz tahminen 1940 yılları civarında çekilmiş fotoğraflardır. Bu fotoğraflardan binanın restorasyon öncesinde harap bir halde olduğu anlaşılmaktadır. Kuzeyde bulunan ön cephe yer yer bir ila iki metre toprak altında kalmıştır.

Girişin sağlanabilmesi için taç kapının bugün merdivenle çıkılarak ulaşılan sahanlığına, bunun tam tersi bir şekilde, son rıhtı kapı nişinin yanlarında bulunan sivri kemerli nişlere dayanan birkaç basamakla inildiği görülmektedir. Taç kapı süslemelerinde önemli bir hasar görülmemektedir. Cephenin tüm yüzeyleri sıfır derzli kesme taşla kaplıdır. Kuzey cephesinin sol tarafında taçkapı ile kümbet arasında kalan duvar parçasının üzerinde bugün de mevcut olan dendanların aralarının doldurulmuş olduğu dikkati çekmektedir.

Batı cephesindeyse, solda kuzey yönünde bulunan ağırlık kulesinin üst kısımlardaki kesme taşlarında önemli bir boşalma görülmektedir. Kaideden sonra gelen kuzeybatı yönündeki 11, 12, 13 ve 14. sıra taşlar tamamen çürümüş ve kulenin iç kısmındaki dolgular fark edilmektedir. Ortadaki ağırlık kulesinin motif bölümünün sadece üstten iki taş sırası görünmekte, kalan bölümler ise toprak altında bulunmaktadır. Buradan bu cephenin yaklaşık 1.20 m'lik bölümünün toprak altında kaldığını çıkarıyoruz. Batı yönündeki beden duvarları kesme taş kaplıdır. Üst kısımlarda bugün son iki sıra taşın olduğu bölümün batı cephesi boyunca moloz taştan olduğu aynı fotoğraftan anlaşılmaktadır. Çörtenlerin sağlam oldukları, pencere açıklıklarının ise örülü olduğu görülmektedir. Ali Saim Ülgen'in makalesine ek olarak verdiği fotoğraflarla aynı dönemde alınmış plan rölövesinden, pencere nişlerinin iç mekânda örülü olmadığı fark edilmektedir. Duvar parapetlerinde hiçbir dendan görülmemekle beraber geri planda Z14

eyvanının çatısının bugünkü durumundan çok farklı olduğu tespit edilmiştir. Genel çatı tabanından yüksekte olan bu hacmin dış yüzeylerinin o dönemde moloz taş olduğu anlaşılmaktadır. Günümüzde bu hacmi örten kırma çatının yerinde, adeta bir kalkan duvarına dayanır gibi doğu yönünde yükselerek kubbeye yaslanmış ve sağ tarafı yıkık, biçimsiz bir toprak dam olduğu fark edilmiştir.

Güney cephesinin tüm yüzeyleri moloz taştan oluşmaktadır. Tüm pencereler ve kapı açıklığı örülmüş vaziyettedir. Ana eyvanın üzerindeki kırma çatı oldukça iyi durumda görünmektedir. Bu cephede toprak seviyesinin minare kapısının sahanlığına kadar yükseldiğini görüyoruz. Mevcut fotoğrafta günümüzde kırma çatının sağ ve solunda bulunan dendanlardan hiçbir iz yoktur.

Doğu cephesi, güney cephesindeki gibi moloz taştan oluşmaktadır. Sadece kümbetin bu yöne bakan duvarı, bugün de olduğu gibi zeminden belirli bir yüksekliğe kadar moloz taş, sonrasında ise kesme taştan meydana gelmiştir. Z04 yan eyvanının üst penceresi dışında tüm pencere açıklıkları örülü durumdadır. Bu eyvanın çatısı da güney-kuzey yönünde yükselip kümbet kasnağına dayanmaktadır. Bugün beden duvarı parapetlerinde bulunan dendanlar bu cephede görülmemektedir. Bu yönden bakıldığında kümbet külahının güney cephesinde halen mevcut olan pencerenin yanı sıra güneydoğu yönünde de bir başka pencere açıklığı fark edilmektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün görevlendirdiği uzmanların rölöve çalışmaları esnasında güney yönündeki pencereden külah iç hacmine girip, burada açıklığı örülmüş olan iki ayrı pencere izini tespit etmişlerdir. Muhtemelen doğu yönde olan dağınık ve harap durumdaki mezarlar 1950-60 yıllarında yapılan restorasyon sırasında toparlanıp günümüzdeki hazineye yerleştirilmiştir. Günümüzde doğu yönünde, binadan birkaç metre açıkta duran şadırvan da bu restorasyon sırasında yapılmıştır.

Dört cepheden de algılanan kubbenin fotoğraflarda moloz taşla kaplı olduğu fark edilmektedir. Bu dönemde kubbenin üstünde ahşap bir çatı ile örtülü, pencereli ve yuvarlak kasnaklı bir aydınlık feneri görülmüştür. Restorasyon sırasında bu aydınlık feneri kaldırılmış, yerine çok parçalı metal doğramadan meydana gelmiş bir camekan yerleştirilmiştir.

Minarenin külâhının, Mordtmann'ın yazısından yola çıkarak, 1858 yılından önce yıkıldığı anlaşılmaktadır. Binanın restorasyonu sırasında külâhın ahşap karkas çatkı üzerine kurşun kaplama yapılarak imal edildiğini görüyoruz.⁷¹

3.4.1. Dış Mekân Genel Değerlendirmesi

Elimizde Cacabey Medresesi'nin yapıldığı yıllara ait dış mekân restitüsyonunu yapabileceğimiz görsel ya da yazılı herhangi bir belge bulunmamaktadır. Ancak binanın dış konturunda bir değişiklik olduğunu gösteren herhangi bir ize de rastlanmamıştır. Sadece binanın çevresinde ya da binaya yapışık başka binaların bulunduğu konusu netlik kazanmamıştır.

Cacabey Medresesi'ne dair yapabileceğimiz en erken dönem restitüsyon 1940 yılında çekilmiş fotoğraflardan yola çıkılarak oluşturulabilir. 1950-60 yılları arasında Vakıflar İdaresi tarafından bir restorasyon yaptırılmış, ancak bu uygulama Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun kararı olmadan yaptırıldığından, restorasyonla ilgili herhangi bir rapora ulaşamamıştır. Ancak bu müdahalenin binayı, zaman içinde fonksiyon değişimlerine göre iç ve dış mekâna eklenen ilavelerden arındırarak orijinal haline yaklaştırdığını söylemek mümkündür. Dış mekân ile ilgili gözlemleri şöyledir:

- Bina çevresi restorasyon öncesinde bir ila iki metre civarında toprak altında kalmıştır.
- Cephe duvarlarında zamana bağlı aşınma mevcuttur.
- Pencere açıklıkları örülmüştür.
- Çatının ise harap durumda olduğu, hücreleri örten tonoz yükseltilerinin zamanla birikmiş toz, toprak altında kalıp tamamen kaybolduğu görülmektedir.

Buradan yola çıkarak, restorasyon öncesi görülmeyen dendanların, aslında mevcut olduğu ve zamanla koparak çatıdaki bu toprak birikintileri ya da yükselen zemin kotunun altında kalmış olabileceğini var sayabiliriz. Restorasyon sırasında ise bunlar tespit edilip yerine konmuş olmalıdırlar.

- Yine bu restorasyonda toprak dam ıslah edilmiş, kubbe açıklığının üzerine inşa edilmiş ve kubbeye oransız bir görüntü oluşturan çatı feneri kaldırılmıştır.

⁷¹ Ali Bakkal, "İslâm tarihinde rasathaneler.". *Bilimname* 2019.39, (2019), 105-140.

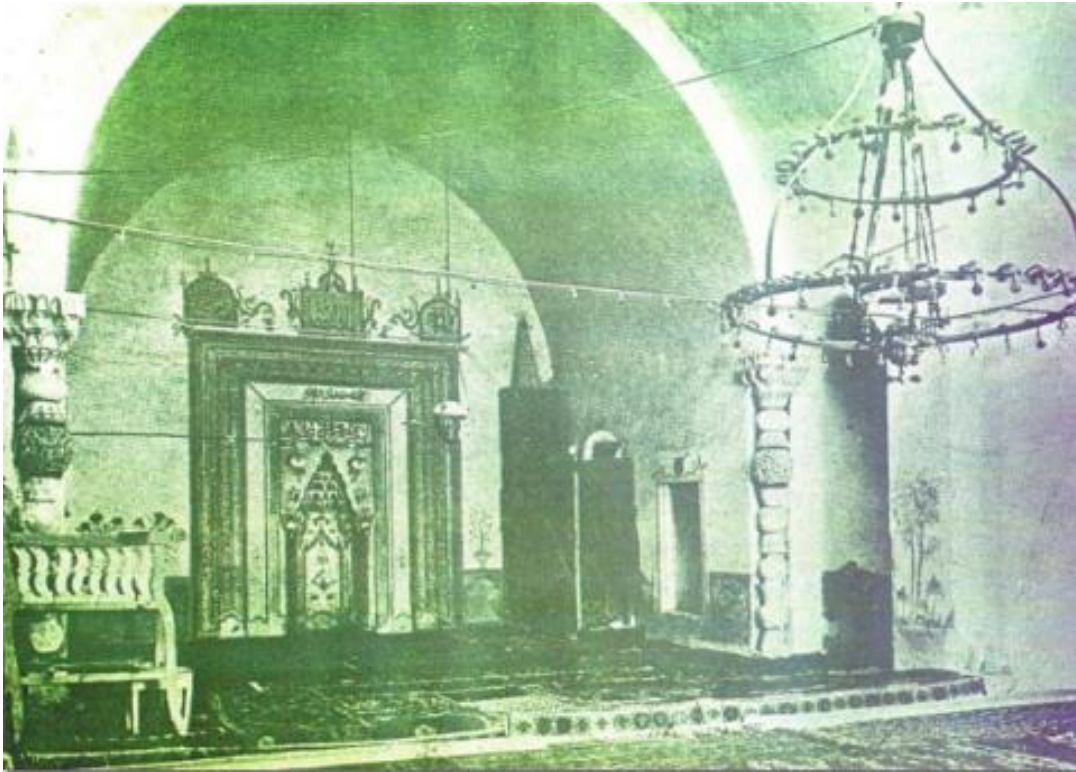
- Doğu ve Batı yönündeki eyvanların çatıları da onarılıp günümüzdeki kırma çatı şeklini almışlardır.
- Dış mekânda yüksekte olan kot bina çevresinden birkaç metre geriye çekilmiş ve bina beden duvarlarının tümüyle ortaya çıkması sağlanmıştır.

Daha sonra 1990-95 yılları arasında Cacabey Medresesi'nin çevresinde yapılan meydan ve yer altı çarşısı ve otoparkı çalışmaları sırasında, yüzyıllar boyunca yükselmiş olan kot tamamen düşürülerek binanın ilk yapıldığı yıllardaki haline getirilmiştir.

3.4.2. İç Mekân

Yaptığımız araştırmalar sonucunda, iki ayrı kaynakta bize iç mekân hakkında genel bir bilgi verebilecek fotoğraflara rastladık. Bunlardan birincisi 1940 yılında Y. Mimar Ali Saim Ülgen'in Vakıflar Dergisinde yayımlanan makalesine ek olarak verilmiş olan binanın iç mekânında, ana eyvanda çekilmiş birkaç fotoğraf, (Fotoğraf 3.47.), ikincisi ise 1947 yılında Dr. Aydın Sayılı ve Dr. Walter Ruben'in Cacabey Medresesinin iç mekânında yaptıkları araştırma kazısında çekilen genel iç hacim fotoğrafıdır.

Fotoğraf 3.12. 1940'larda Cacabey Medresesi iç avlu görüntüsü (VGM Rapor)

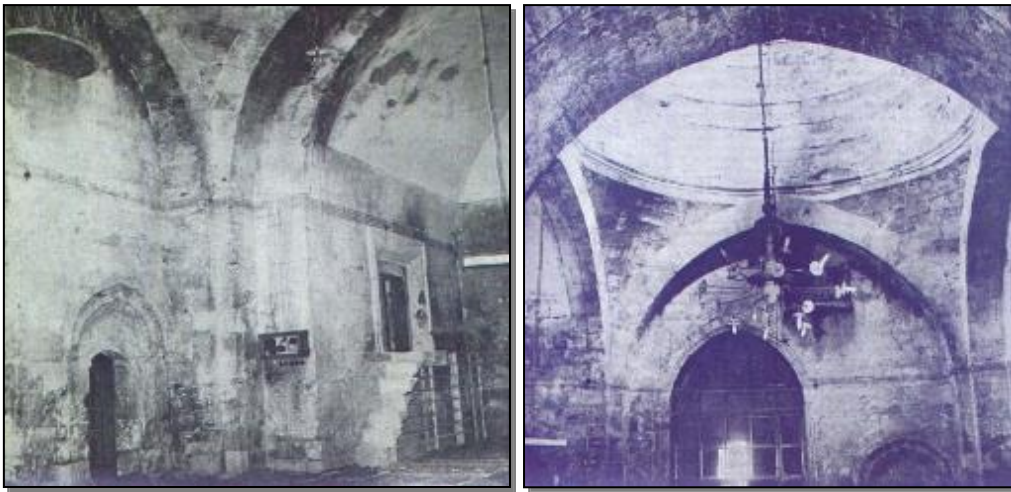

Fotoğraflardan binanın avluya bakan tüm iç cephelerinin sıvalı olduğu görülmektedir. Bu müdahalenin binanın camiye dönüştürüldüğü 20. yy. başlarında yapılmış olabileceğini düşünüyoruz.

Orta avludan ana eyvana doğru çekilen fotoğraflarda mihrap, duvar nişleri ve sütunçelerin çevresinde kalem işleri yapılmış olduğu fark ediliyor. Günümüzde mihrabın sağında bulunan ahşap minber de aynı fotoğrafta görülmektedir. Bu fotoğrafta dikkati çeken bir başka nokta ise orta avlu kotunun günümüz kotundan daha yüksekte olduğudur. Ana eyvan zemininden 10 cm kadar düşük olduğundan o dönemde orta avlu kotunun mevcut kottan 35 cm kadar yüksekte olduğu düşünülmektedir. Ancak ne yazık ki iç mekânda aynı döneme ait, kot farkına ışık tutabilecek girişe doğru çekilmiş bir fotoğraf bulunamamıştır.

Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün arşivinde bulunan birkaç fotoğraf da bize restorasyon sonrası iç mekân hakkında bilgi vermektedir. (Fotoğraf 3.48.) Orta avluya bakan tüm iç cephelerdeki sıvalar sökülmüş ve kagir duvarlar ortaya çıkarılmıştır. Bu fotoğraflardan ilki orta avludan girişe doğru çekilmiştir. Z01 giriş eyvanının avluya bakan cephesinin ahşap doğramalı cam bir kapıyla avludan ayrılmış olduğu dikkati çekmektedir. Z14 Yan Eyvanı sıvalı olarak bırakılmıştır. Orta avludan türbe kapısına doğru çekilmiş olan Foto-2'de Z04 Yan Eyvanının tavanının o dönemde sıvalı bırakılmış olduğu ve türbeye çıkan merdivenin bugünkü ahşap korkuluğunun bulunmadığı dikkati çeker. Kubbenin güneydoğusuna doğru çekilmiş olan fotoğrafta ana eyvana geçiş kemerinin günümüzdeki gibi sıvalarının sökülmüş olduğu görülür.

Fotoğraf 3.13. İç Mekân (VGM Rapor)

Ana eyvanda mihraba doğru bakan fotoğrafta hacmin sıvalardan arındırıldığı ve mihrap çevresindeki kalem işlerinin de silindiği anlaşılr. Ahşap minber bırakılmış, şu anda binada bulunan kagir vaaz kürsüsü bu fotoğraflarda bulunmamaktadır. Vaaz kürsüsüne işçilik açısından benzeyen müezzinlik ve kubbe altında bulunan kuyunun çevresindeki parapete dair bir fotoğraf bulunmasa da bu yapı elemanlarının restorasyon sonrasında başka bir onarım, bakım döneminde birlikte yaptırılmış olduklarını düşünebiliriz. Bu fotoğrafta eyvan yan duvarlarında bulunan nişlere ahşap doğramalı camekanlar konmuştur. Bu doğramalar günümüzde yoktur ve nişler kitap rafı olarak kullanılmaktadır. Mihrabın üzerinde restorasyonda eklendiği anlaşılan yuvarlak metal yüzey üzerine nakşedilmiş “Allah” ve “Muhammed” yazıları okunmaktadır. Bu metal rozetler günümüzde burada bulunmuyor.

3.4.2.1. İç Mekân Genel Değerlendirmesi

Cacabey 1950-60 yılları arasında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu’nun onayı olmaksızın restore ettirmiştir. Bu sebepten elimizde restorasyon ile ilgili birkaç yazışma dışında herhangi bir rapor bulunmamaktadır. Ancak restorasyon öncesi ve sonrasına ait bazı fotoğraflara ulaşmış bulunuyoruz. Bunlardan çıkardığımız sonuçlar özetle şöyledir:

- Bina iç mekânı camiye çevrildiği dönemde sıvanmış ve ana eyvanda bulunan mihrap gibi öğelerin çevresine kalem işi yazı ve çiçek motifleri işlenmiştir.
- Restorasyon öncesi orta avlu kotunun günümüzden 35 cm kadar yüksekte olduğu tespit edilmiştir. Gerek cami hocalarından gerekse bazı belgelerden edindiğimiz kanıya göre bina zemin kotuyla birçok defa oynanmıştır. 1947 yılında Dr. Aydın Sayılı ve Dr. Walter Ruben’in Cacabey Medresesinin orta avlusunda bir araştırma kazısı yaptıkları da bilinmektedir.
- Restorasyon sonrasında binanın orta avluya bakan cephelerindeki sıvalar kaldırılmış, Z04 ve Z14 yan eyvanlarının tavanları ise kesme taş kaplı olduğu halde sıvalı olarak bırakılmıştır.
- Giriş eyvanının orta avluya bakan cephesi ahşap doğramalı camekanla kapatılmış, ana eyvan nişleri gibi bazı noktalara da bu gibi elemanlar eklendiği tespit edilmiştir.

Günümüzde bu ekler kaldırılmıştır. Öte yandan bugün mevcut olan türbe merdivenlerinin ahşap korkulukları, kagir vaaz kürsüsü, müezzinlik ve kubbe altındaki kuyunun parapeti ve diğer bazı ahşap mobilyalar gibi eklerin yapıda restorasyondan sonra gerçekleştirilen bakım ve onarımlar esnasında yapıldıkları anlaşılmıştır.

3.5. Cacabey Medresesi Restorasyon Raporu

Yaptığımız araştırmalarda anıtın önemli bir afet geçirdiğine dair herhangi bir kayda rastlanmamıştır. Ancak 1940 yılında Y. Mimar Ali Saim Ülgen'in yaptığı çalışmalarda çizim ve fotoğraflardan binanın harap halde olduğu anlaşılmaktadır. Cephe yüzeylerinde yoğun kopma ve aşınmalara rastlanmakta, bazı pencerelerin kapatılmış, minare külahının düşmüş ve çevre kotunun yükselmiş olduğu gözlemlenmektedir. Binaya bugünkü durumun tersine basamaklardan inilerek girilmektedir. İç mekânda binanın orijininde bulunmayan bazı değişiklikler yapılmıştır. Daha sonraki yıllarda harap durumda olan bina Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore ettirilmiş ve bugünkü halini almıştır. O dönemde yapılan bu müdahale, şüphesiz binanın günümüze ulaşmasını sağlamıştır.

Yukarıda adı geçen ve 1950-60 yılları arasında gerçekleştirildiği anlaşılan bu bir dizi restorasyon ile ilgili kurul kararı bulunmamaktadır. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne göndermiş olduğu bir yazıdan bu restorasyon işlemlerinin Kurul izni ve onayı alınmaksızın yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu restorasyon çalışmaları sırasında yapım ihalesi müellifinin sözleşmeyi tam olarak yerine getirmediğinden sözleşmenin feshedildiği, kalan işlerin sonradan tamamlandığı da bir başka yazısmadan anlaşılmaktadır.

1950-60 yılları arasında yapılan restorasyon çalışmalarında bazı yanlış uygulamaların olduğu tespit edilmiştir. Bunlardan en önemlisi binanın Kuzey, Batı ve Güney yönündeki beden duvarlarında oluşmuş bazı kopma ve boşalmaların, Doğu Cephesi'ndeki moloz taş örgü derzlerinin çimento harçlı sıva ile doldurulmuş, çatıda kubbe ve yakınındaki bazı üst örtülerin ise sıvanarak bırakılmış olmalarıdır. (Bkz. Rölöve Analiz Raporu) Oysa bu gibi orijinal taşa özdeş olmayan dolgu malzemeleri, duvar içlerine nemi hapsederek duvarları çürütmeye başlarlar özellikle dış mekanlarda kullanıldıklarında bünyelerine su alarak zaman içinde taşı eritirler. Bu sebeple restorasyon uygulamasına başlamadan önce taş yüzeylerinin ilk temizleme işlemi yapılmalı ve bu gibi çimento harçlı sıva dolguları

sökülmelidir. Bu işlemlerin sonrasında ekte sunmuş olduğumuz malzeme analiz raporlarındaki veriler dikkate alınmalıdır. Bu raporun sonunda bu işlemlerin açılımından detaylıca bahsedilecektir.

3.5.1. İç Mekân

3.5.1.1. Taşıyıcı sistem ve malzeme

Bina kesme taş pandantifler üzerine oturan kubbe ile yığma yapıdır. İç mekânda da cepheler sıfır derzli kesme taşlardan meydana gelmiştir. İç cephelerdeki kesme taşların düzgünlüğünden, 1950-60 yılları arasında yapılmış olan son restorasyonda aşınmış taşların çürütülüp yerlerine orijinal taşa özdeş mevcut taşların konulduğu açıkça anlaşılmaktadır. Taşıyıcı sistemde statik açıdan herhangi bir sorun görülmemiştir. Özellikle hücrelerin duvarlarını oluşturan yüzeylerin çimento harçlı sıva ile 5-6 cm kalınlığında sıvandığı tespit edilmiştir. Bu sıvalar restorasyon sırasında raspalanarak altlarından çıkacak olan duvar yüzleri dolgu malzemesi ile onarılmalıdır çünkü mevcut sıva kalınlığı yapıya ait olan özgün taşları nemlendirerek yıllar içinde çürütebilir. Bunun dışında tüm iç mekânda taşların üzerinde biyolojik oluşumlar (yosunlaşma ve bitki oluşumları) bulunmaktadır. Bu yüzeylerin de genel temizlik ve bakımının yapılması gereklidir. İç mekânda nemlenme sebebiyle taş yüzeyinde ciddi bozulma tespit edilen iki mekân da (Z06-Z07) binanın doğu yönünde bulunmaktadırlar. Bu hacimlerin doğu cephesinin yoğun neminden etkilendiği taşlardaki nem izleri ve deformasyonlardan anlaşılmaktadır. Bunun nedeninin zemin suyu olduğu düşünülmektedir. Bu sorunu gidermek için bina zemini boyunca drenaj yapılması gerekmektedir. Z06 hücresinin kargir pencere konturu da deforme olmuştur. Bu iki hacimdeki sorun da aslında dış mekân izolasyonu ile ilgilidir. Sorunun çözümü için çatı izolasyonu uygun hale getirilmelidir. Doğru Cephesindeki çimento harçlı derzler sökülüp yerine horasan harçlı derz dolgusu kullanılmalıdır. Bu uygulamalar gerçekleştirildikten sonra, söz konusu iç mekân duvarlarında genel temizlik ve bakım (özellikle izolasyon) yapılmalıdır.

İç mekânda dikkati çeken bir diğer sorun da hücre kapılarının hemen hepsinin ahşap lentosunun olmadığı ve kapıyı oluşturan taş katmanlarının arasının boşalmış olmasıdır. Kapıların kullanım ömrünü düşündüğümüzde her ne kadar değiştirilmesinin önemli olduğu vurgulansa da bu boşlukların geçmiş zamanda kapıların kullanımına dair bir belge

niteliği taşınması ve olduğu gibi bırakılması Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından atanan mühendisler tarafından raporlanmıştır.

3.5.1.2. Döşeme

Binanın orijinal olan taş yüzeyi yerden ısıtma sistemi borularının örtülmesi amacıyla şap ile kaplanmıştır. Ayrıca binanın tarihçesiyle ilgili yapılan araştırmalardan mevcut zemin kotunun birçok defa değiştirildiğini de bilmekteyiz.

Türbenin altında bulunan mezar odasının periyodik olarak suyla dolduğu caminin hocası tarafından belirtilmiştir. Mühendis ekiplerinin aktardığına göre; *yaz aylarına denk gelen çalışmaları sırasında bu mekânın zeminin kuru olduğu gözlemlenmiştir*. Buna göre yağışlı zamanlarda-1.61 kotunda bulunan mekâna zemin suyunun sirayet ettiği anlaşılmaktadır. Dış mekânda yapılacak drenaj bu sorunu çözecektir.

Zemin katı mahfil katına bağlayan taş merdivenlerin aşınmış olduğu ve rıht farkından ötürü zorlukla tırmanıldığı tespit edilmiştir. Basamaklar genel temizlik ve bakım işlemi yapıldıktan sonra ahşap kadronlamayla dengelenmelidir. Mahfil katının zemini orijinal haliyle taş kaplı olarak kalmıştır. Burada zemin kaplamasıyla ilgili herhangi bir sorun görülmemiştir.

3.5.1.3. Tavan

Binanın farklı büyüklük ve yükseklikteki hacimleri genel olarak sivri beşik tonozla örtülüdür. Bu hacimlerin tavanları, 1950-60 yılları arasında yapılan restorasyonda ana eyvan (Z08), orta avlu (Z17) ve türbe (Z03) dışında niteliksiz sıva ile kaplanmıştır. Bu sıvaların, çatı izolasyonun yetersizliğinin yanı sıra, yanlış uygulamadan ötürü (yer yer taşıyıcı olmaksızın 7 cm kalınlığa varan sıva uygulaması) kolayca kopacak hale geldiğini gözlemlenmiştir. Ayrıca sıvalı yüzeylerde yoğun bir şekilde nem ve kireç izleri seçilmektedir. Bu sıvalar raspalanarak sökülmelidir. Altında kalan taş yüzeylerin genel temizlik ve bakımı yapılmalı ve malzeme analiz raporunda vereceğimiz sıva karışımı ile derz verilmelidir.

3.5.1.4. Süsleme Elemanları

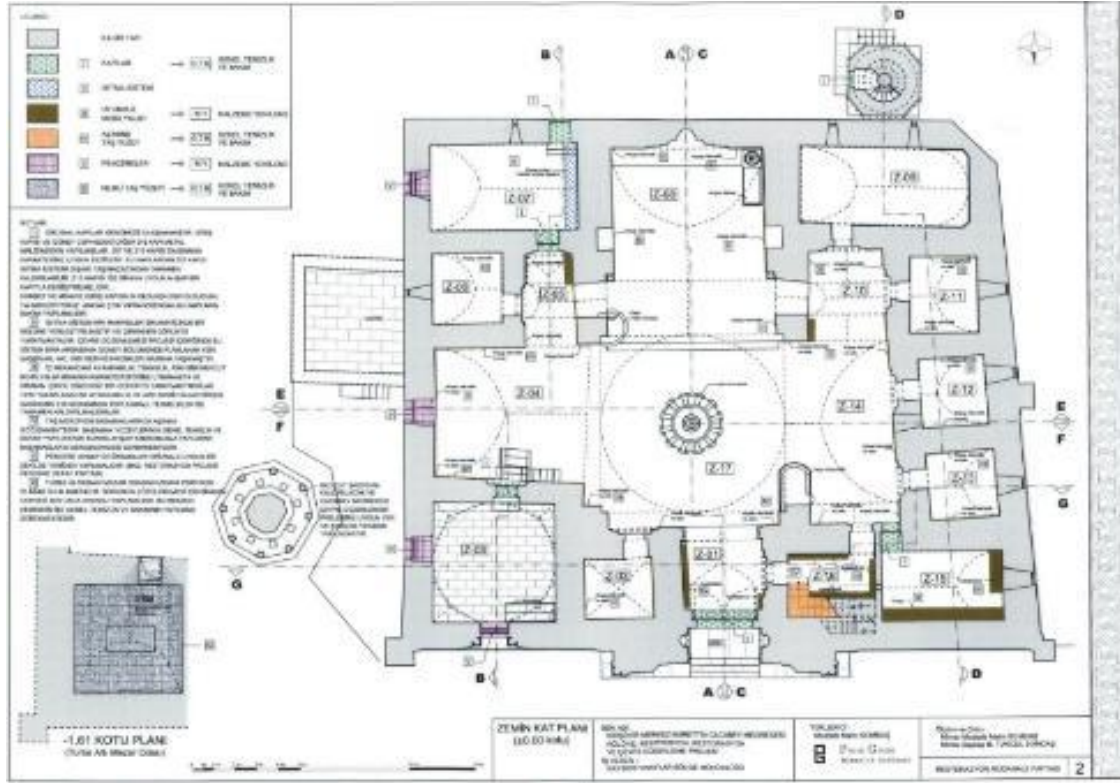
Ana eyvanın iki köşesinde bulunan sütunçeler birçok araştırmaya konu olmuşlardır. Bunların gövdeleri, dışarıdaki sütunların kaidelerinde görülen üst üste bindirilmiş askı lambaları biçiminde boğumlardan meydana gelmiştir. Bu boğumlarda zamana bağlı aşınma dışında fazla bir bozulma yoktur. Yalnız sağ sütunçenin kaide kısmında bir miktar kopma fark edilmektedir. Mihrap mukarnası ve yanındaki sütunçeler iyi durumda olup, yüzeydeki kirlenmenin temizlenmesi gerekir. Bir diğer süsleme elemanı türbe kapısını çevreleyen taş oyma profildir. Bu süslemede yer yer kopma ve patına tabakası mevcuttur. Tüm taş süsleme elemanlarının genel temizlik ve bakımı yapılmalıdır. Bunların dışında binanın iç hacminde görülen tek çini süslemeler türbenin duvarlarını çepeçevre saran kaşıtraşı tekniği kullanılarak yazılmış hat yazısıdır. Türbenin batı ve doğu cephelerinde bulunan yazıların önemli bölümünün kopmuş olduğu gözlemlenmektedir. Kopan parçalardan pek azı türbenin içinde muhafaza edilmektedir. Duvardaki yazıların konturlarının bozulmuş olduğu da not edilmelidir. Bunların en azından mevcut durumunun korunabilmesi gerekmektedir. Eksik yazının içeriği Tarihsel Araştırma Raporunda belirtilmiştir. Son yıllarda çini teknikleri üzerine üniversiteler ve özel kuruluşlarca yapılan yoğun çalışmalar bu konuda yararlı olacaktır. Ayrıca onarım yaparken yeni olan bant yüzeyi eskisinden ayrılabilmesi için bir cm kadar eski yüzeyin dışına taşırılmalıdır ya da farklı bir malzemeyle sadece sembolik olarak ifade edilmelidir. Kopmuş olan parçalar ise müze gibi korunaklı bir yerde muhafaza edilmelidir.

3.5.1.5. Kapılar

Orijinal kapılar günümüze ulaşamamıştır. Medresenin zaman içerisinde silah deposu olarak kullanıldığını ve 20. yy. başlarında da camiye çevrildiğini düşünürsek, bunun sebebinin fonksiyon değişimi ve bakımsızlık olduğu sonucunu çıkarabiliriz (Bkz. Restorasyon Müdahale Projesi, pafta no: 1). Günümüzde taç kapıda bulunan giriş kapısı metal malzemeden yapılmıştır. Güney cephede bulunan diğer metal dış kapı ahşap olabilir. İç mekânda Z03 alt (Mezar odası), Z07 (Isıtma Sisteminin bulunduğu hücre) ve Z15 (Kütüphane ve dolapların bulunduğu hücre) hücrelerinin, üst katta da M02 (Ezan odası olarak kullanılıyor) hücrelerinin güvenlik sebebiyle yapılmış metal kapıları bulunmaktadır. Z07 mekanındaki ısıtma sisteminin dışarı taşınması gerektiğinden

buradaki kapı kaldırılmalıdır. Sadece Z03 türbe kapısı ahşaptır ve orijinal olduğu sanılmaktadır. Bu kapının da özenle bakımının yapılması gereklidir.

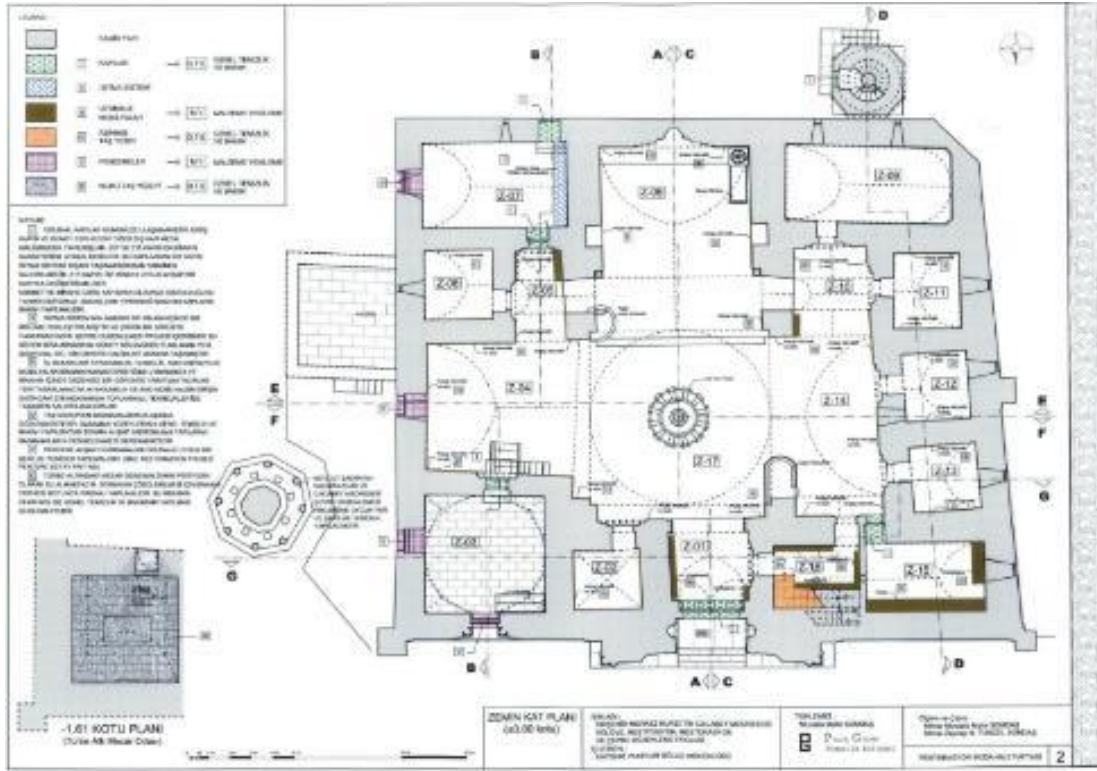
Plan 3.15. Restorasyon Müdahale Projesi, pafta no: 1 (VGM Rapor)

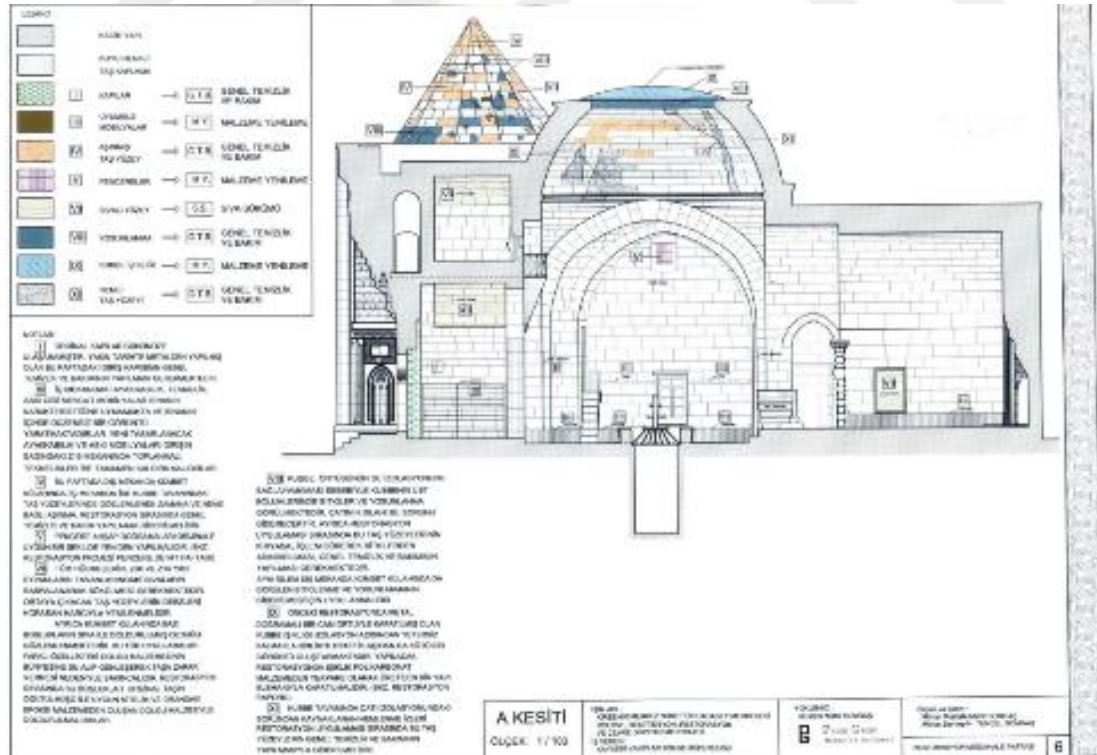
3.5.1.6. Pencereler

Binada bulunan ahşap doğramalı pencerelerin tümü yıpranmıştır. Hücrelerde üst kotlarda bulunan şakuli pencereler çalışmamaktadır (Bkz. Restorasyon Müdahale Projesi, pafta no: 1 ve 5). Z03, Z04 ve Z07 mekanlarındaki alt kotlarda bulunan büyük pencerelerin doğramaları nispeten iyi olmakla beraber çalışmaları zorlukla yapılmaktadır. Bu pencerelerin dışında bulunan güvenlik amacıyla yapılmış ferforjeler birbirinden farklı ve binanın karakterine uymamaktadırlar. Üst kot doğramalarının tümü değiştirilmeli, alt kotlardaki büyük pencerelerin doğramaları mimar ve usta denetiminde kontrol edilerek, gerekli olanlar değiştirilmeli, tamir edilebilecek olanların bakımı yapılmalıdır. Ferforjeler için Selçuklu Mimarisine uygun tarafımızca tasarlanmış bir örnek Restorasyon Projesi Pafta No: 12’de bulunmaktadır. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu’na uygun bulunduğu takdirde aynı ferforje motif pencereler, iç balkon ve minare korkuluğunda uygulanabilir.

Plan 3.16. Restorasyon Müdahale Projesi, pafta no: 1(VGM Rapor)

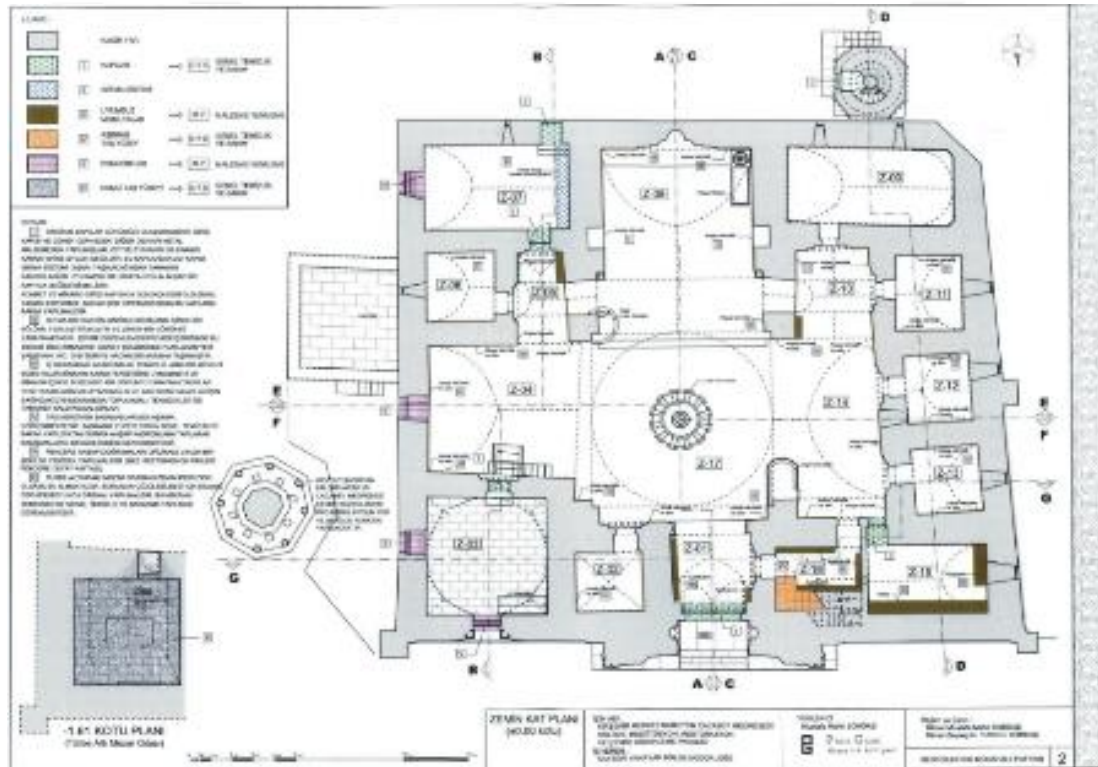
Plan 3.17. Restorasyon Müdahale Projesi, pafta no: 5 (VGM Rapor)

3.5.1.7. Isıtma Sistemi

Geçtiğimiz yıllarda civarda bulunan sıcak su kaynağından yararlanarak ısınmak amacıyla cami cemaati tarafından termal ısıtma sistemi yapılmıştır (Bkz. Restorasyon Müdahale Projesi, pafta no: 1). Z07 hücresinde bulunan ısıtma sisteminin makineleri estetik açıdan çirkin bir görüntü oluşturmaktadırlar. Bunun yanı sıra böylesi açık bir mekânda bulunan makinelerin güvenliğinin sağlanması da cami personeline sıkıntı vermektedir. Bu sorunun giderilmesi için ısıtma sistemi dışarı taşınmalıdır. Çevre Düzenlemesi Projesi kapsamında konuyla ilgili bir öneri sunuyoruz.

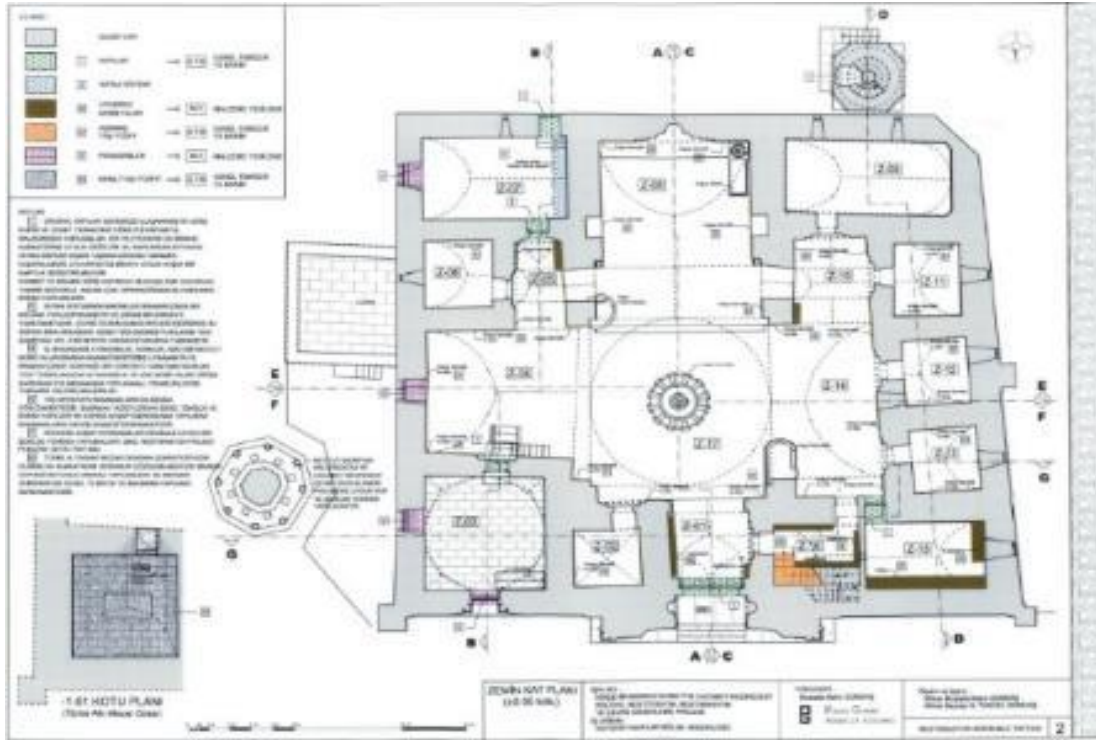
Plan 3.18. Restorasyon Müdahale Projesi, pafta no: 1 (VGM Rapor)

3.5.1.8. Mevcut Mobilyalar

İç mekâna son yıllarda eklendiği anlaşılan ayakkabılık, tekmelik, askı, dolap vb. ahşap mobilyalar binanın karakterine uymamaktadır (Bkz. Restorasyon Müdahale Projesi, pafta no: 1). Bu mobilyalardan askı ve ayakkabılıklar yenilenerek girişin sağındaki Z16 mekânında toplanmalı, tekmelikler ise tamamen kaldırılmalıdır.

Plan 3.19. Restorasyon Müdahale Projesi, pafta no: 1 (VGM Rapor)

3.5.1.9. Zemin Suyu ve Drenajı

Yapı 2006 restorasyonundan sonra da özellikle güney cephesinden beden duvarlarına su almaya devam etmektedir. 2006 restorasyonunda yapı beden duvarları temel hizasına kadar açılmıştır. Temel kotu alt seviyesinde eğimli künk borular döşenmiş ve üzerleri inceden kalın daneli çakıllara doğru örtülmüştür. Yapı beden duvarının toprak altında kalan yüzeyi ile drenaj altı da dahil olacak şekilde su yalıtımı uygulanmıştır. Ancak geçen zaman diliminde bu alınan önlemlere rağmen beden duvarlarındaki rutubetlenmeye mâni olunamamıştır. Bu yüzden bu yalıtımın tüm bileşenleri ile yapıdan uzaklaştırılması önerilmektedir. Bu boşalan alana killi toprak ile dolgu yapılmalıdır.

Yine yapı içerisinde yer alan kuyuda oluşabilecek zemin suyu yükselmelerinin önüne geçebilmek ve tedbir alabilmek maksadı ile şamandıra sistemi kuyunun temel seviyesine uygulanmalıdır.

Dış cephede projede belirtildiği şekli ile drenaj çalışması yapılmalıdır. Bunun dışında çatı yüzeyinde önemli uygulamalar yapılacaktır. Son yapılan restorasyonda çatıda su yalıtılamamıştır. Su kubbe ve tonoz iç yüzeylerine kadar sirayet etmektedir. 2006 restorasyonunda çatı yüzeyinde aşağıdaki önlemler alınmıştır.

Düz dam, tonoz ve kubbe yüzeylerinin üzerinde yer alan malzeme tamamıyla temizlenmiştir.

Saman katkılı kil tabakası ile yüzeyde tesviye çalışması yapılmıştır.

Üzerine horasan harcı ile bir katman oluşturulmuştur.

Bu yüzey kuruduktan sonra 2x3 pp'lik su yalıtımı uygulanmıştır.

Üzerine horasan harcı ile kireç taşı kaplanmıştır. Kubbe yüzeyi ise horasan harç ile sıvanmıştır.

Tüm bu önlemlere rağmen kubbe ve çatı yüzeyinde rutubetlenmeler oluşmaktadır. Önceki restorasyonda alınan önlemlerin üzerine mevcut çatı yüzeyi proje detaylarında tarif edildiği şekli ile kurşun ile kaplanmalıdır. Bu sayede yapı tamamıyla nemden korunabilecektir.

Aşağıda 2006 restorasyon projesinde hazırlanan malzeme analiz rapor sonuçlarından alınmış horasan harç karışımı bulunmaktadır.

Analiz I

% 85 i kalsit ve kuvars olmak üzere kalan % 15 i ise dolomit ve muskovit mineralleri (kireçtaşı parçaları) ile hazırlanacak olan sıvadır. Yapıda kullanılacağı yerler iç mekân tavan yüzeyleridir.

3.5.1.10. Elektrik Projesi Raporu

Cacabey Camii'nin restorasyon uygulaması Nevşehir Koruma Kurulunun 05/07/2005 tarih ve 323 numaralı kararı ile onaylanan projesi doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

Kırşehir ili, Merkez İlçesi, Aşıkpaşa Mahallesinde Bulunan ve tapunun 14 pafta, 95 ada, 1 parselinde kayıtlı Cacabey Medresesinin Nevşehir Koruma Kurulundan onaylı restorasyon projesi doğrultusunda hazırlanmış olan elektrik projesinin malzemelerinin tanımı ve kullanılacak malzemelerin yapıyla ilişkisini aşağıda anlatılmıştır.

1.Yapının iç aydınlatılması

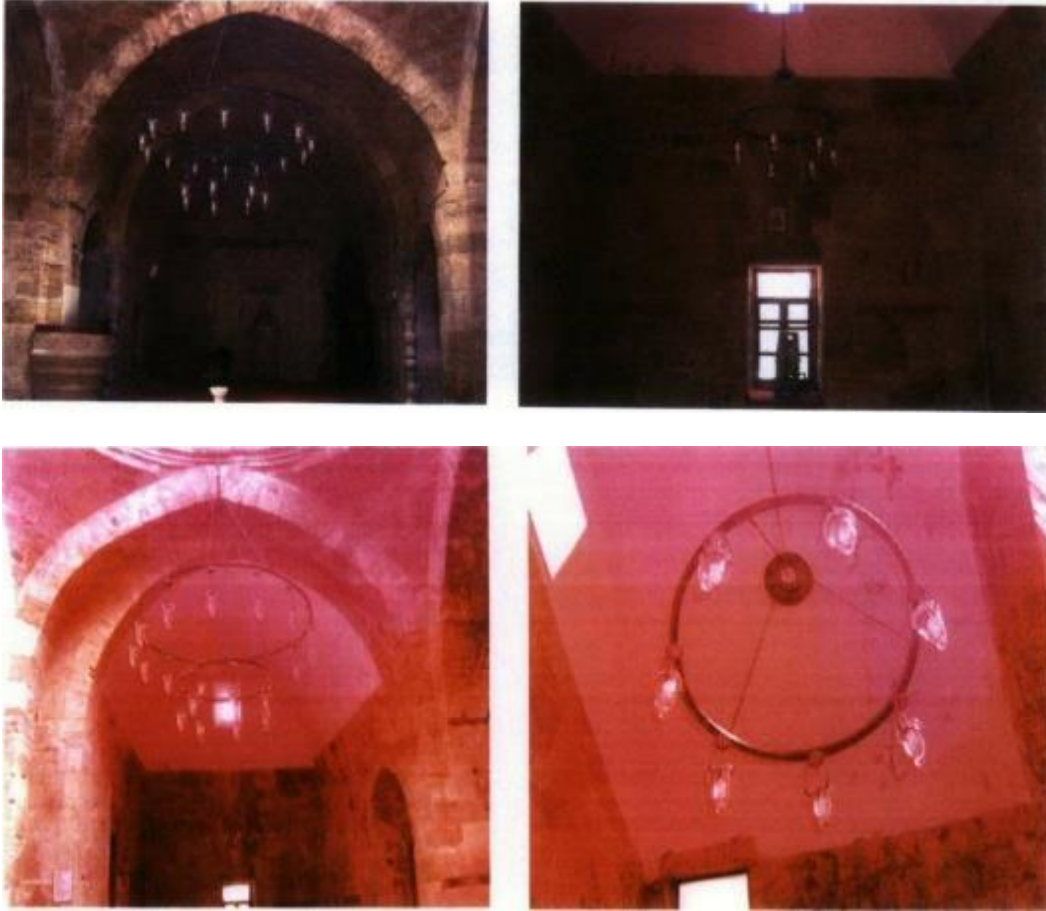
2. Yapının çevre ve dış cephe aydınlatması⁷²

⁷² Nevşehir Koruma Kurulu Arşiv

3.5.1.11. İç Aydınlatma

Bahse konu Cacabey Medresesinin 2006 yılı restorasyon çalışmaları esnasında eserin iç aydınlatması yapılarak ibadete açılmıştır. Aydınlatma armatürleri "duvar aplik" ve "cam fanuslu avize" olmak üzere 2 tiptir. Bu armatürler; eski esere uygun ferforje demir malzeme ve cam fanustan imal edilmiştir. Eserin iç beden duvarları kesme taş olması sebebi ile tesisat sıva üstü döşenmiş, görüntü kirliliği oluşturmayacak şekilde kablo kanalları taş rengine boyanmıştır. Aynı şekilde mikrofon hattı ve ses yayın sistemine ait kablolar ve hoparlörler mümkün olduğu kadar az kablo kullanılarak ve görüntü kirliliği oluşturmayacak şekilde döşenmiş ve hoparlörler yerleştirilmiştir. Eski eserin iç aydınlatması ve ekipmanları faal olup iç mekânda herhangi bir müdahale yapılmayacaktır.

Fotoğraf 3.14. Mevcut İç Aydınlatma (Avize) (VGM Rapor)

Fotoğraf 3.15. Mevcut İç Aydınlatma (Aplik) (VGM Rapor)

3.5.2. Dış Mekân

Dış mekân başlığı altında inceleyeceğimiz cepheler ve yapının dış elemanları, yapıyı bütünleyen unsurlar olarak kalmayıp aynı zamanda yapının miras niteliğinde gelecek nesillere aktarımı için önemli rol oynamaktadır. Her ne kadar içinin restorasyonu önem arz etse de dışı da yapının içini korumak ve yapıyı bir bütün olarak geleceğe taşımak açısından önemlidir.

3.5.2.1. Cepheler

Tüm cephelerde beden duvarlarının taş yüzeylerinde bazı hasarlar tespit edilmiştir. Bu hasarlar alt noktalarda bozulma, kopma, kararma şeklinde, üst noktalarda ve iç mekânda ise aşınma ve nemlenme şeklinde kendilerini belli etmektedirler. Söz konusu yerlerdeki taş yüzeylerinin bakımı yapılsa da sorunun kaynağına inilmeden yeni bozulma oluşumları engellenemez. Dolayısıyla restorasyon sırasında öncelik bu temel sorunların çözümüne verilmelidir.

1. Tüm cephelerin zemine yakın taş yüzeylerinde görülen bozulma, kopma, kararmanın sebebi binanın çevresinde drenaj olmamasıdır. Bu yüzden öncelikle binanın tüm cepheleri boyunca drenaj yapılmalıdır.

2. İç mekânda ve bina beden duvarlarının üst noktalarında görülen nemlenmeye bağlı aşınmanın sebebiyse çatı yüzeyindeki izolasyonun yetersizliğidir. 1950-60 yılları arasında yapılan restorasyonda toprak dam yüzeyine doğal kesme taşların döşendiği ve derzlerinin bitümlendiğinden bahsetmiştik. O dönemde binayı harap olmaktan kurtaran

bu müdahale binanın iç mekanının ve cephelerinin su izolasyonunu sağlayamamıştır. Günümüzde geliştirilen yöntemler sayesinde nemlenmenin önüne geçmek mümkündür. Cacabey Medresesi Restorasyon Projesi Pafta no: 12’de verdiğimiz çatının farklı bölümlerinde uygulanacak nokta detaylarında belirttiğimiz gibi önce çatı yüzeyinin üzerine horasan harçlı tesviye yapıldıktan sonra su izolasyonunu sağlayacak membran serilmelidir. Bunun da üzerine 3 cm’lik horasan harcı dolgusu ve doğal taş kaplama yapılarak yine horasan derziyle derz verilmelidir.

Bu uygulamalar sayesinde temel sorunlar çözülmüş olur. Ancak bundan sonra bina beden duvarlarında oluşan hasarlar giderilip, binanın “makyajı” yapılabilir.

3. Tüm cephe yüzeylerinde Cacabey Medresesi Rölöve Raporu ve Rölöve Hasar Tespit Projesi’nde kodlayarak belirttiğimiz bazı hasarlar mevcuttur. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

- Aşınmış taş yüzeyi (Kod No: IV);

Bina beden duvarlarında sıkça aşınmış taş yüzeylerine rastlanmaktadır. Bunlar zamana ve neme bağlı aşınmalardır.

- Sıva Dolgusu (Kod No: VII):

Doğu yönünde bina beden duvarının büyük bir bölümü moloz taş kaplıdır. 1950-60 yılları arasında yapılan restorasyon çalışmaları sırasında söz konusu cephenin derzleri çimento harcıyla yapılmıştır. Çimento harcı zamanla bünyesine su alarak yanındaki taşı eritir. Bu sebeple derzlerin sökülüp, horasan derziyle yenilenmesi gerekir.

Yine daha önce yapılan restorasyonda, minare kürsüsünde, kuzey, batı ve güney yönündeki bina beden duvarlarının alt noktalarında bulunan taşlar arasındaki boşalmış derz ve bazı küçük oyukların sıva ile doldurulduğu anlaşıyor. Bu tür uygulamalar orijinal taş özdeş olmayan dolgu malzemesinin bünyesine su alıp genişerek taşta giderek ilerleyen çatlamlara sebep olması sebebiyle sakıncalıdır. Ayrıca görsel açıdan da olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

- Yosunlaşma (Kod No: VIII);

Binanın kuzey yönündeki beden duvarında ve kümbet külahında yosun ve bitki oluşumu meydana gelmiştir. Özellikle kümbetin külahı dik eğiminden dolayı buna zemin

hazırlamaktadır. (Bkz. Foto. Albümü S: 4) Yosun oluşumu yoğunluğuna göre gerekirse taşın altına kimyasal işlem uygulanarak uzun vadeli önlem alınmalıdır.

- Nemli Taş Yüzeyi (Kod No: XI);

Binanın özellikle Kuzey, güney ve doğu cephelerinde ve minare kürsüsünün görülebilen üç cephesinde nem izleri görülmektedir. Bunlar çoğunlukla çatı sınırından başladıklarından dolayı, çatı izolasyonunun yetersizliğinden kaynaklandıkları düşünülmektedir. Doğu cephesinde ise moloz taşların arasındaki çimento harcı dolgusunun suyu bünyesinde tutması sebebiyle nem izleri diğer cephelere göre çok daha yoğundur.

- Taş Yüzeyinde Kopma (Kod No: XII);

Özellikle zemine yakın noktalarda bazı kopmalar, oyuklar görülmektedir. Bunların yapı çevresinde drenaj olmaması sebebiyle su alan taşın zayıflamasından ve çevre faktörlerinden oluştuğu düşünülmektedir.

- Kılcal Çatlaklar (Kod No: XIV);

Genel olarak tüm cephelerdeki taş yüzeylerinde yer yer kılcal çatlaklara rastlanmaktadır. Bunların genişleyerek büyümesi bina taşıyıcı sistemine ve izolasyona zarar verebilir.

Yukarıda madde madde saydığımız hasarlar uygulama sırasında aşağıdaki gibi ele alınmalıdır:

Öncelikle tüm bina yüzeyi normal tazyiksiz su ile yıkanarak temizlenmelidir. Sonra su ile plastik fırça kullanılarak taş kirlerden arındırılır. Bu işleme genel temizlik ve bakım diyebiliriz. Daha sonra bazı taş yüzeylerdeki çimento harçlı dolguların tümü temizlenmelidir.

Temizleme işlemi yapıldıktan sonra bina yüzeyindeki hasarın niteliği daha iyi analiz edilebilir. Taş yüzeyindeki oyuklar orijinal taş malzemenin öğütülmüşü ile aderans ve izolasyon sağlayacak ve taşa uyum gösterecek uygun bir malzeme karıştırılıp doldurulmalıdır. Bu dolgu malzemesinin içeriği ve uygun karışımı laboratuvar analizleri sonucunda belirlenmelidir.

Kılcal çatlaklar da aynı şekilde uygun içerik ve orandaki dolgu malzemesi laboratuvar araştırması yapıldıktan sonra enjeksiyon işlemi yapılarak doldurulmalıdır.

Yosun ve bitki oluşumu özellikle kümbet külâhında meydana gelmektedir. Bu oluşumun uzun vadede önlenbilmesi için gerekirse külâhın taş kaplamasının altına inilerek kimyasal koruma işlemi yapılmalıdır.

Hafif aşınma ve nem izleri ise yukarıda bahsettiğimiz tüm işlemlerden bittikten sonra bina beden duvarları yüzeyinde yapılacak son bir temizlik işlemiyle giderilmelidir.

4. Kuzey cephesi bina genelinde dış mekânda yegâne süslemelerin olduğu cephedir. Birkaç küçük noktadaki kopmaların dışında fazla bir hasar tespit edilmemiştir. Bu kopmaların önemli bir bölümü cephenin her iki yanındaki ağırlık kulelerinin kaide kısımlarındadır. Ancak koruma ilkeleri doğrultusunda bu kısımlarda herhangi bir müdahale önerilmemiştir.

5. 1950-60 yılları arasında yapılmış olan restorasyonda moloz taş kubbe sıvanarak bırakılmıştır. Yapılan analizler sonucunda bu sıvanın kalsit taşı parçaları ile birlikte oluşturulmuş bir sıva olduğu, yapıya zararı olmadığı, ancak yalıtım maksadıyla bu sıvanın raspalanarak kaldırılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Restorasyon sırasında raspalama işleminden sonra orijinal taş yüzeyi üzerine tesviye sıvası yapılmalıdır. Yine bu sıvanın karışımı için Analiz-1 olarak kodladığımız karışım kullanılmalıdır. Bunun üzerine detay projesinde bahsettiğimiz yalıtım malzemesi kaplanmalı, onun da üzeri yeniden Analiz-1 sıvası ile sıvanmalıdır. Son olarak bu sıvanın yüzeyi sarımtırak (okr) rengine yakın bir renkle boyanmalıdır. Bu renk kireç taşının rengine yakın bir renktir. Kubbe dışında taçkapının çatı planında görülen sırtı, merdiven kovanının üst örtüsü ve mahfil katındaki iki tonoz arasında kalan bölümler de sıva kaplıdır. Bu sıvalı yüzeyler için de kubbe açısından belirtilen olumsuzluklar geçerlidir. Restorasyon sırasında bu sıvalar sökülerek, söz konusu yüzeyler, çatının diğer yüzeylerinde önerildiği gibi doğal kesme taş ile kaplanmalıdır. (Bkz. Cacabey Medresesi Restorasyon Projesi Pafta No: 12)

[illegible]

7. Müstakil bir yapı olan minarenin kaidesi sıfır derzli kesme taşlardan meydana gelmektedir ve tüm cepheler için saydığımız aşınma, kopma, nemlenme, sıva dolgu, kayma ve kılcal çatlaklar burada da mevcuttur ve çözümleri de aynı doğrultuda olmalıdır. Minarenin gövdesini oluşturan tuğlalar oldukça iyi durumdadır. Ayrıca minarede statik açıdan da bir sorun bulunmamaktadır. Minarenin bazı kotları arasında kopma ve aşınma görülen tuğla motiflerin tamamlanması gerekmektedir. Tuğlaların arasında bulunan firuze renkli çinilerin çoğu kopmuş bulunmaktadır. Ancak restorasyon ilkeleri doğrultusunda minarenin orijinalliğini koruyabilmek için herhangi bir müdahale önerilmemektedir. Tuğlaların konsol çıkmasıyla oluşan şerefede aşınmalar görülmektedir. Şerefede korkuluk ve paratoner tertibatının ıslah edilmesi gerekmektedir. Kurşun külâh ve külâhın iç mekandaki ahşap çatkısının bakımı yapılmalıdır. Minare iç mekânında kagir merdivenlerin çok aşınmış olduğu tespit edilmiştir. Bu basamaklar temizlik ve bakım

işlemi yapıldıktan sonra, ahşap kadronlamayla dengeye getirilmelidir. Minarenin orijinal ahşap giriş kapısının bakımı yapılmalıdır. Dış mekânda minare giriş kapısına çıkan merdivenlerin ilk basamağı kot yükselmesi sonucu döşeme taşının altında kalmıştır. Çevre düzenlemesi sırasında kot ayarlaması yapıp bu basamak ortaya çıkarılmalıdır.

8. Yapının kuzey cephesinde taçkapının sağ ve solunda ikişer adet bulunan ve yeni yapıldığı anlaşılan musalla taşı görsel açıdan çirkin bir görüntü oluşturmaktadır. Bu taşların yerleri değiştirilip, binanın karakterine uygun malzemeyle imal edilmelidir.

9. Son restorasyonda yapıldığı bilinen şadırvanın taş kaplama üst örtüsünde yosun ve bitki oluşumuna rastlanmaktadır. Taş kaplamanın bazı bölümlerinde boşalmalar görülmektedir. Çevre Düzenleme Projesinde, son restorasyonda yapıldığı bilinen mevcut şadırvana yer ve şekil bakımından alternatif getirilmiştir. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından bu yeni çözüm uygun görülürse, mevcut şadırvan kaldırılacaktır. Diğer durumda ise bina restorasyonu için öngörülen hasar onarımları şadırvan için de uygulanmalıdır.

10. Binanın dışındaki elektrik kabloları ve çeşitli yerlere gelişigüzel yerleştirilmiş hoparlörler çirkin bir görüntü yaratmaktadırlar. Ayrıca dış mekânda binaya yakışır bir gece aydınlatması öngörülmelidir.

3.5.2.2. Dış Aydınlatma

Cacabey medresesinin 2006 yılı restorasyonu esnasında eserin dış cephe aydınlatması ile ilgili herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Belediye tarafından bahse konu eserin etrafında yer alan Cacabey Meydanı düzenleme çalışmaları kapsamında caminin dış cephe aydınlatmasının da yapılması yönündeki talebi üzerine; daha önceki restorasyon çalışmaları sırasında dış cephe aydınlatmasının yapılmaması, medresenin konumu itibarı ile şehrin en prestijli mekanlarından birini süslemesi, tüm cephelerin ana cadde ve yola bakması, tarihi değerinin yüksek olması gibi nedenler göz önüne alınarak aşağıda detayları verilen dış cephe aydınlatmanın yapılması düşünülmektedir.

Bunun yanında birçok sektörde uygulama alanı bulması, mimari aydınlatma alanlarında diğer ışık kaynaklarının yerini hızla alması, enerji sarfiyatındaki düşüklüğü, kayıpların az olması, ömürlerinin oldukça uzun olması, diyotların diğer ampuller gibi flaman taşımadıklarından dolayı hemen her koşulda sorunsuz kullanılabilmesi, bu gün ulaşılan

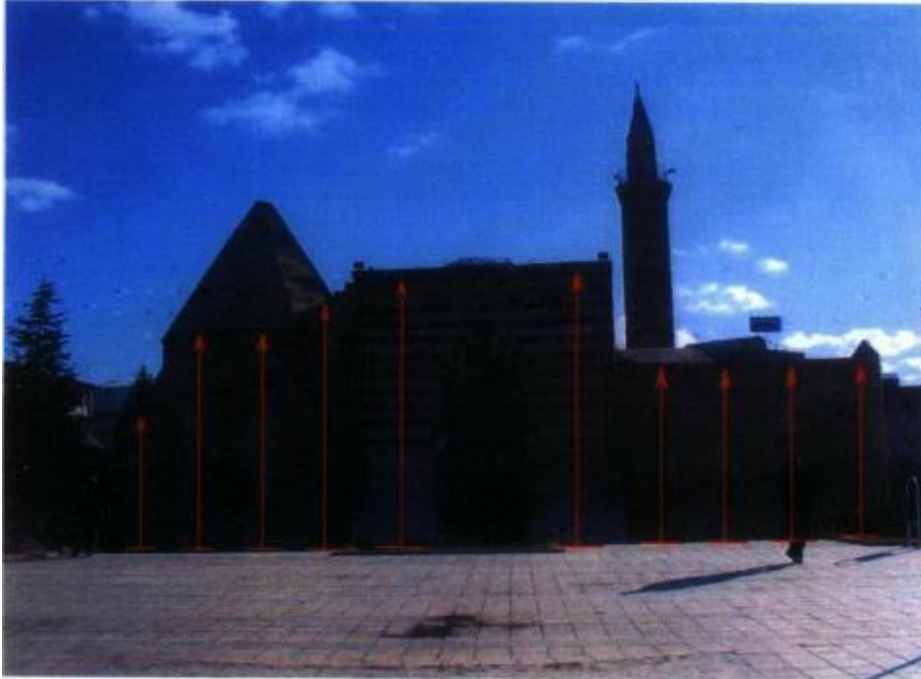
aydınlatma değerinin beyaz renk için 160 Lümen/Watt gibi oldukça yüksek bir değer olması, rapor sonunda oluşturulan uygulama örnekleri dosyasında da görüleceği gibi Türkiye'nin ve özellikle İstanbul'un en prestijli tarihi yapılar da kullanılması sebebi ile dış cephe aydınlatmasında LED armatürlerin kullanılması planlanmaktadır.

Uygulama aşamasında; armatürler yere monte edilmeden eserin etrafına konularak denenmeli ve aydınlatılmada istenilen etki oluşturulmaya çalışılmalıdır. Bu aşamada elektrik projesindeki adetler kabul edilebilir ölçülerde artırılabilir veya eksiltilebilir. Sonuçta istenen etki oluşturulduktan sonra armatürlerin yerlerine yerleştirme safhasına geçilmelidir.

3.5.2.2.1. Cepheler ve İmalat Ayrıntıları

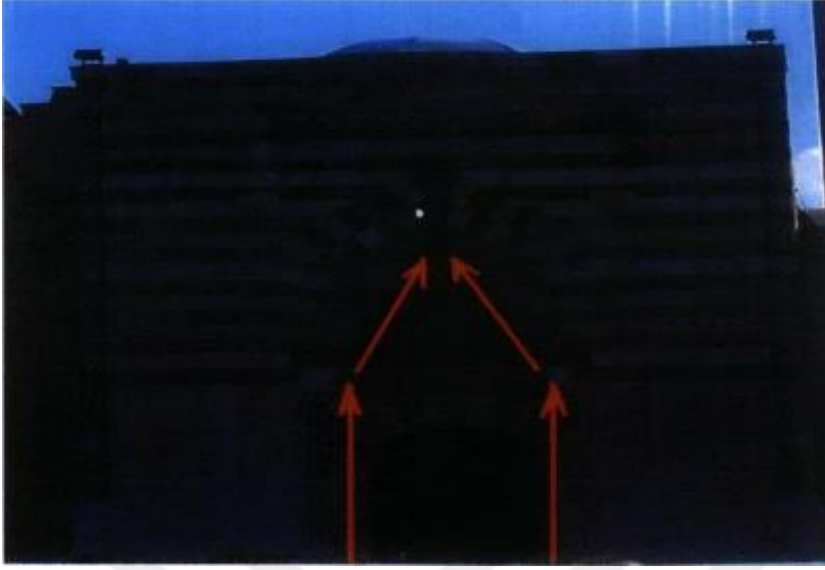
Ana giriş cephesinin aydınlatmasında; öncelikler tüm cephenin genel aydınlatılmasının ardından mimari öğelere vurgu aydınlatmalarının yapılması kararı alınmıştır. Genel aydınlatma için zemine gömme amber rengi LED aydınlatma armatürleri kullanılması kararlaştırılmıştır.

Fotoğraf 3.16. Ön cephe resmi (VGM Rapor)

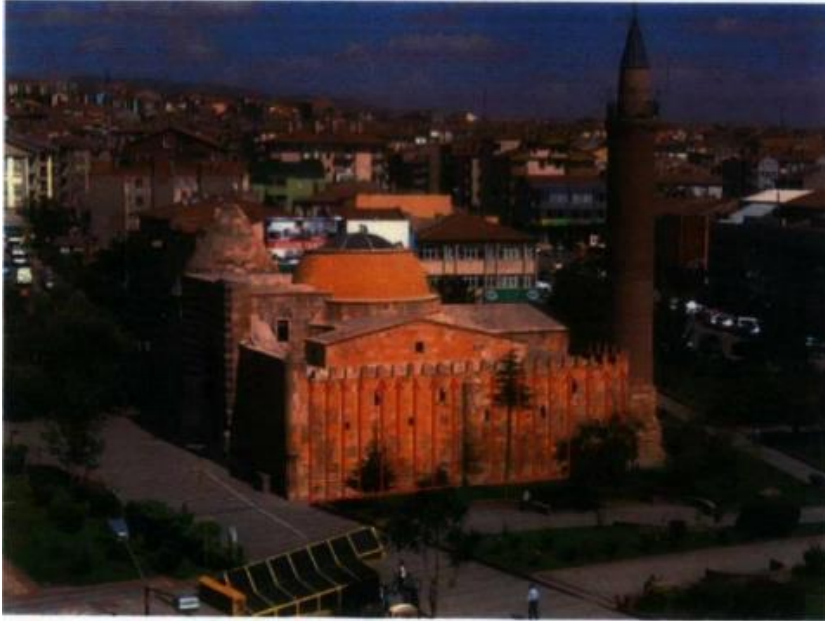
Ana giriş cephesi vurgu aydınlatması; giriş kapısının iki yanına birer adet LED kullanılması düşünülmüştür. Seçilen armatürlerdeki ışık renginin sıcak beyaz olması planlanmaktadır.

Fotoğraf 3.17. Ön kapı detayı (VGM Rapor)

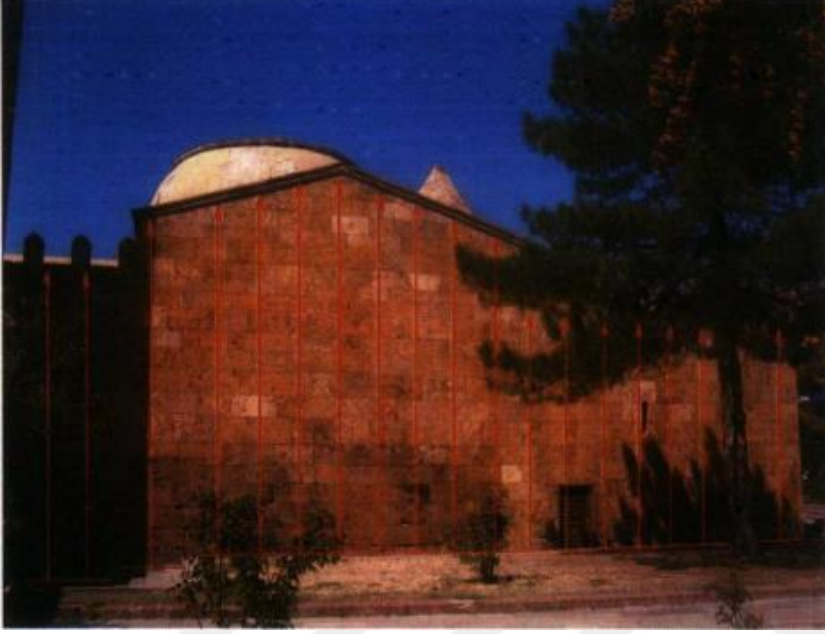
Füzeli kolonların bulunduğu büyük sağır cephe Kırşehir'in ana caddesine bakmakta olup, cepheyi homojen bir şekilde aydınlatmak ve yapı yüzeyini ortaya çıkarmak için LED armatür kullanılması düşünülmüştür. Ayrıca füzeli kolonları vurgulamak ve belirginleştirmek için bu bölümlere ışık rengi aynı olmak üzere ek zemine gömme amber rengi LED aydınlatma yapılması düşünülmüştür.

Fotoğraf 3.18. Batı cephe füzeli kolonlar (VGM Rapor)

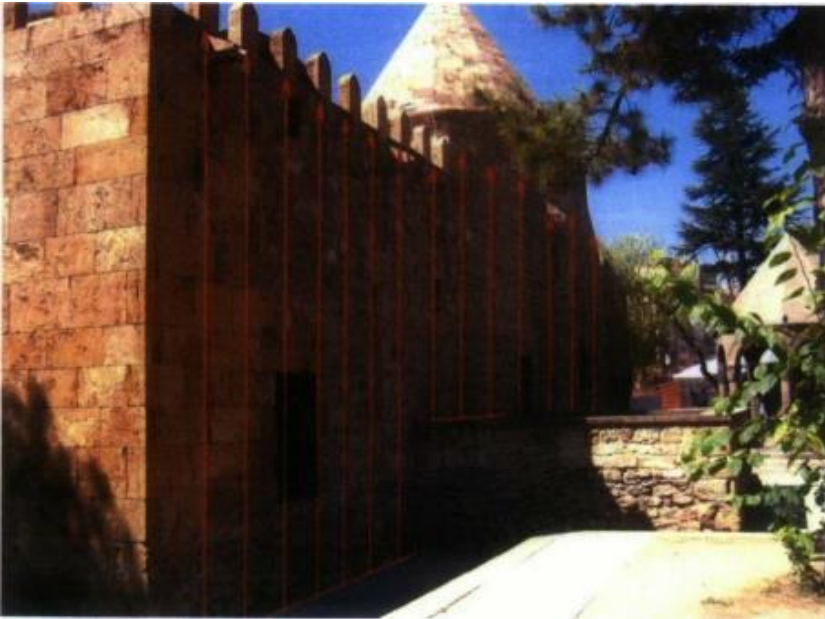
Güney cephesinde eserin genelindeki aydınlatmaya bağlı kalarak homojen bir aydınlatma yapılmış ve bu yapı yüzeyinin de ortaya çıkarılması planlanmakta olup zemine gömme amber rengi LED aydınlatma yapılması düşünülmektedir.

Fotoğraf 3.19. Güney cephe (VGM Rapor)

Doğu cephesinde eserin genelindeki aydınlatmaya bağlı kalarak homojen bir aydınlatma yapılmış ve bu yapı yüzeyinin de ortaya çıkarılması planlanmakta olup zemine gömme amber rengi LED aydınlatma yapılması düşünülmektedir.

Fotoğraf 3.20. Doğu cephe (VGM Rapor)

Minare şerefe aydınlatmasında ise amber ışık rengi kullanılarak minare gövdesine kontrast oluşturmaları ve camii yapısı ile uyumlu olması açısından ayaklı amber rengi LED aydınlatma yapılması planlanmakta olup bu armatürler ayrıyeten kesme taş ankras edilerek imalat yapılacaktır.

Fotoğraf 3.21. Minare ve Şerefe (VGM Rapor)

3.5.2.2.2. Aydınlatmada Kullanılan Armatürler

3.5.2.2.2.1. Wallwasher L (Ayaklı Duvar Yıkama LED armatür)

Cephe aydınlatmasında iç ve dış mekanlarda kullanılan ve aşağıda belirlenmiş ölçü-özelliklerde üretilen, zemine gömme lineer aydınlatma armatürüdür.

Projesinde belirtilen adette, yukarıya bakan lambalı, eloksallı alüminyum gövdeli, temperli armatür cam, armatür yan kapakları UV korumalı, 50mmx65mmxA kesitlerinde (A uzunluğu simgeleri), PowerLED, (9ad/300mm) 9W, (18ad/600mm) 18W, (27ad/900mm) 27W, (36ad/1200mm) 36W, 1W/350mA, 220 V AC gerilim, LED ömrü 50.000 saat, Power Ledli, IP54-IP65 koruma sınıfı, Amber rengi-590nm, Çizgisel iç ve dış mekanda kullanılabilen, alüminyum ayakları paslanmaz krom, armatür uzunluğu 30 cm ye kadar bir ayak, daha uzun armatürlere iki ayak, armatür ayakları kullanım amacına göre armatür

gövde altına veya yanına monte edilebilen, armatür ayakları 5cm, armatür montaj açısı 0°-95° açıları arasında ayarlanabilir ölçü ve özelliklerine haiz olmalıdır.

Malzeme Analiz Raporu doğrultusunda restorasyonda uygulanacak yöntem ve malzeme bileşenleri:

Yapılan analiz sonucu Medresenin beden duvarları, minare kürsüsü, portal bölümü, taşıyıcı ayaklar, iç mekânda kesme taş kaplama yüzeyler, kubbe iç yüzeyi kireçtaşından oluştuğu anlaşılmıştır. Yine malzeme analiz raporunda 1 numaralı örnek olarak adlandırılan sıva örnekleri ve kuzey cephesinden alınan sıva örnekleri ise iç mekânda ve dış mekândan alınan sıva örnekleridir. Bu analizden de anlaşılabacağı gibi horasan harcının 1950-60 restorasyonunda yapının içinde ve dışında kullanıldığı anlaşılmıştır. Ayrıca bu harcın oluşumunda kireçtaşı taneciklerinin kullanıldığı da belirlenmiştir. Malzeme raporunda dolomit ve muskovit olarak bahsi geçen minerallerden bu sonucu elde ediyoruz. Yaptığımız incelemeler sonucunda söz konusu restorasyonun uygun bir biçimde gerçekleştirilmiş olduğu kanaatini edinmiştik. Elde edilen bilimsel sonuçlar da bunu kanıtlamıştır. Bu aşamada yapılacak restorasyonda iç ve dış mekânda kullanılacak sıva örneği Analiz-1 olarak kodlanmıştır. Mevcut taş yüzeyinde yapılacak olan temizliği ise Analiz-2 olarak adlandırdık. Yapıda kullanılan temel malzeme kireçtaşıdır. Bu taş ocaktan çıktığında kolay işlenebilen ancak yapıda kullanıldıktan sonra hava ile temas eden yüzeylerinde sertleşmiş bir tabaka oluşturan bir taştır. Kireçtaşı kumlama dediğimiz işlem uygulandığında ya da tazyikli su ile bile yıkandığında bu sertleşmiş tabakayı kaybedebilmektedir. Dolayısıyla taşın yüzeysel temizliği oldukça basit bir şekilde yapılmalıdır. Bu temizlik sadece yüzeydeki biyolojik oluşumları gidermeye yönelik olmalıdır. Bu prensiplerden hareketle genel temizlik bakım olarak bahsi geçen işlem plastik dişli fırça ve tazyiksiz su ile yıkayarak yapılmalıdır.

Analiz-3 ise kubbe yüzeyine uygulanacak olan sıvadır. İdareye verilen mahal listesinde de belirtildiği üzere Cacabey Medresesine özgü uygulamaların açıklamaları aşağıdaki gibidir.

Analiz 1, Analiz 2, Analiz 3 tür.

Analiz 1:

%85 i kalsit ve kuvars olmak üzere kalan %15 i ise dolomit ve muskovit mineralleri (kireçtaşı parçaları) ile hazırlanacak olan sıvadır. Yapıda kullanılacağı yerler mahal listesinde verilmiştir.

Analiz 2:

Genel temizlik bakım olarak bahsi geçen işlem plastik dişli fırça ve tazyiksiz su ile yıkayarak yapılmalıdır.

Analiz 3:

%85 i kalsit ve kuvars olmak üzere kalan %15 i ise dolomit ve muskovit mineralleri (kireçtaşı parçaları) ile hazırlanacak olan sıvadır. Yapıda kullanılacağı yerler mahal listesinde verilmiştir. Bu hazırlanacak sıvaya polimer esaslı malzeme katılabilir. Ancak bu karışım oranı %33'ten az %60'tan fazla olmamalıdır.

Fotoğraf 3.22. Led armatür örneği (VGM Rapor)

Detaylar

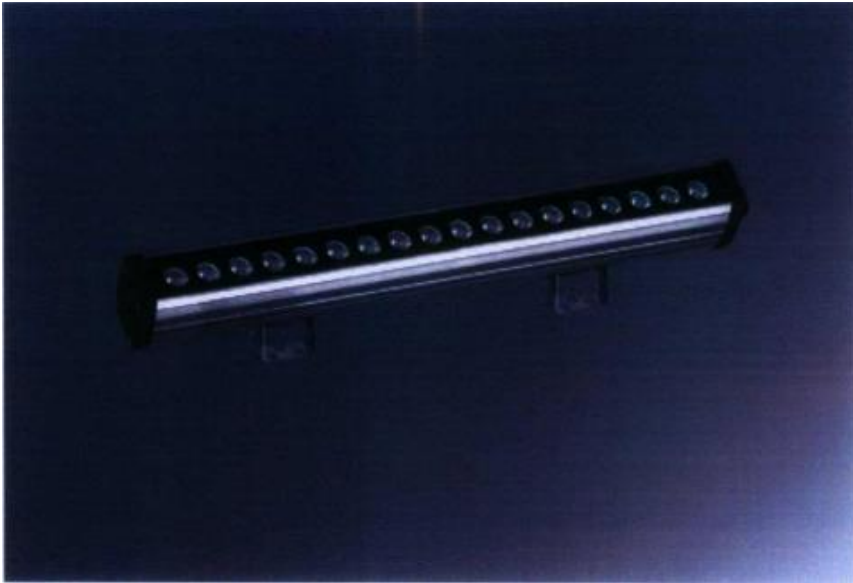
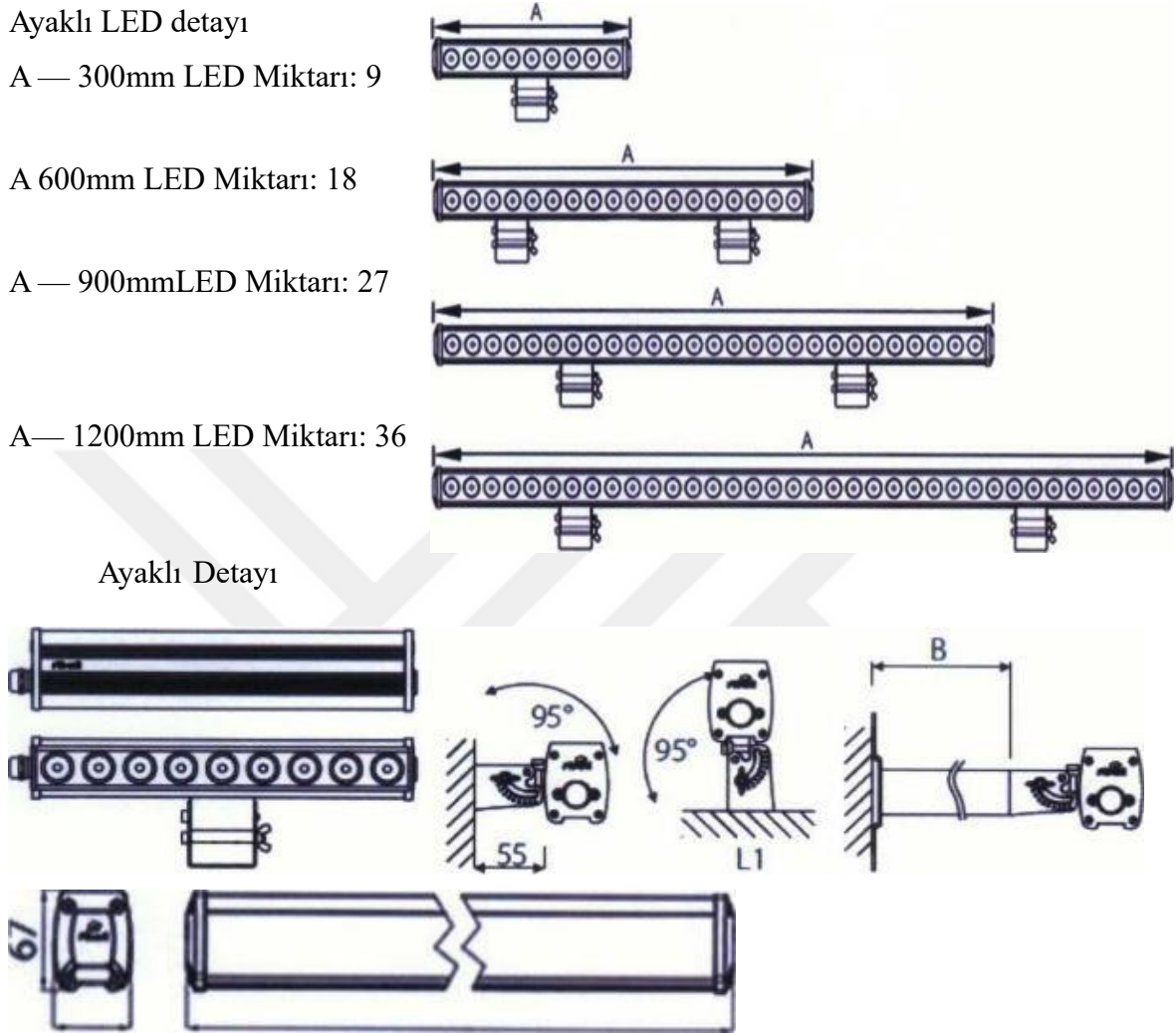
Ayaklı LED detayı

A — 300mm LED Miktarı: 9

A 600mm LED Miktarı: 18

A — 900mmLED Miktarı: 27

A— 1200mm LED Miktarı: 36

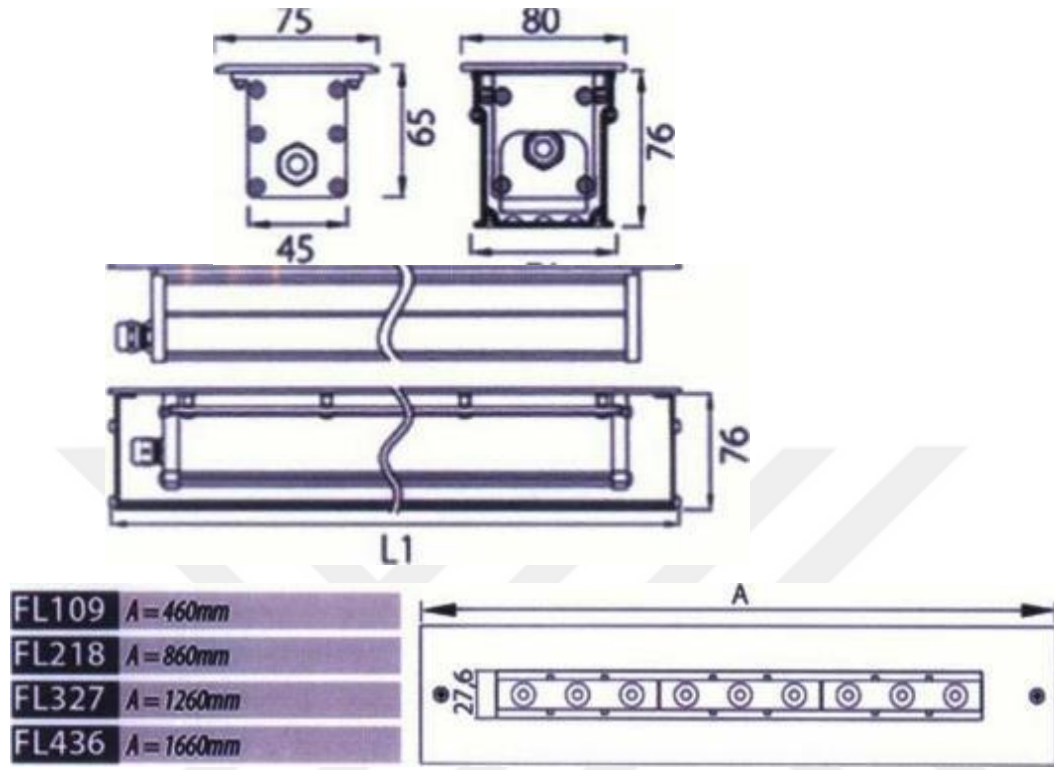
3.5.2.2.2. Floor L (Zemine Göre Duvar Yıkama LED Armatürü)

Cephe aydınlatmasında, iç ve dış mekânda kullanılan, krom çerçevesi ile kendini ortamdan ayırt ettiren, yüksek darbe dayanıklılığına sahip ve aşağıda belirlenmiş ölçü ve özelliklerde üretilen, zemine gömme lineer aydınlatma armatürüdür.

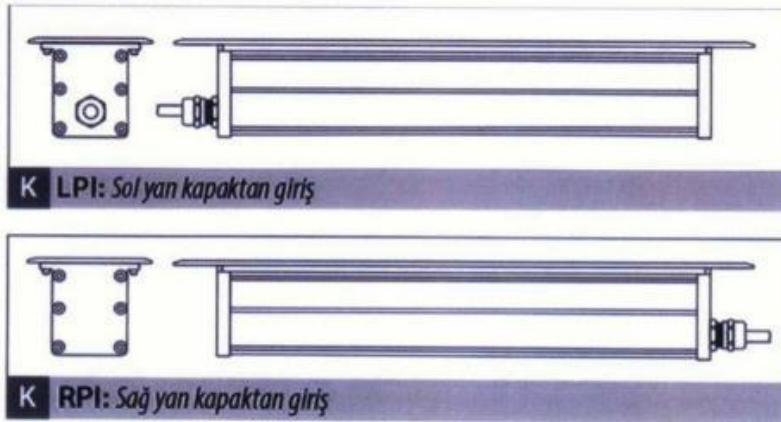
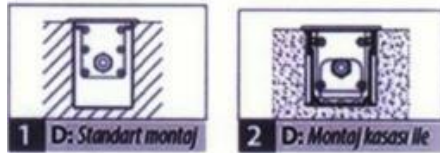
Projesinde belirtilen adette, yukarıya bakan lambalı, eloksal alüminyum gövdeli, armatür aynası paslanmaz krom, yanaklar —25mm ve 25mm, temperli armatür cam, armatür yan kapakları uv korumalı, iç gövde 75mmx65mmx45mmxA kesitlerinde (A uzunluğu simgeleri), dış kasa 80mmx76mmx71mmxA kesitlerinde (A uzunluğu simgeleri), A—300mm+ayna 9 LED, A—600mm+ayna 18 LED, A²900mm+ayna. 27 LED, A—1200mm+ayna 36 LED, 1 W/350mA, 220 V AC gerilim, LED ömrü 50000 saat, Power Ledli, IP67 koruma sınıfı, Amber rengi-590nm, Çizgisel iç ve dış mekânda kullanılabilen ölçü ve özelliklerine haiz olmalıdır.

Detaylar

Zemine gömme LED detaylı

Power Ledli

Uygulama Fotoğrafları

Fotoğraf 3.23. Led Armatür (18'li) (VGM Rapor)

Fotoğraf 3.24. Led Armatür (36'li) (VGM Rapor)

Fotoğraf 3.25. Dış Aydınlatmalar ile Cacabey Medresesi uzaktan görünüş (VGM Rapor)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1. 2019 - 2020 - 2021 Restorasyon Uygulamaları

2019 yılında gerçekleştirilen 1.etap ihalede kurul kararı doğrultusunda yapı üzerine geçici koruma çatısı inşa edilmiş, sıvalı halde bulunan yapı kubbesi raspa edilmiş, yapı üst örtüsünde yer alan taş kaplamalar kaldırılmış, iç mekanlarda sıva raspaları yapılmıştır. Bu uygulamalar yapının günümüzdeki halinin ilk restorasyon adımları olmuştur.

Birinci etap restorasyon uygulamaları sonrası elde edilen veriler doğrultusunda restorasyon projesi hazırlanarak Kayseri Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'na onaylanmıştır, onaylı restorasyon projesi doğrultusunda 2.etap restorasyon çalışmalarına 2021 yılı Kasım ayında başlanmıştır. Restorasyon müdahale kararları; onaylı restorasyon projesi, sahada gerçekleştirilen araştırma kazıları ve raspa çalışmaları sonucu ulaşılan veriler doğrultusunda malzeme analizleri, zemin etüdü, statik değerlendirmeler gibi bilimsel araştırmalar yapılarak alanında uzman danışmanlar eşliğinde belirlenmiştir. Bu raporda 2021-2023 yılları arasında yapılan restorasyon uygulamaları irdelenecektir.

4.1.1. Plan Kararları

Yapının günümüze ulaşan özgün plan şeması korunmuş ve restorasyon müdahaleleri bu doğrultuda gerçekleştirilmiştir.

4.1.2. Vaziyet Planı

Yapının güneyinde tuğla malzemeden inşa edilmiş bir minare ve doğusunda taş malzemeyle inşa edilmiş bir şadırvan yer almaktadır.

Geçici üst çelik üst örtü ve üst örtünün bağlı bulunduğu temel ayakları kaldırılmıştır.

Fotoğraf 4.1. Temel ayaklarının vinç yardımıyla kaldırılması (VGM Rapor)

Geçici üst örtünün yapımı sırasında büyük oranda tahrip olan zemindeki taş kaplamalar sökülerek mevcut kaplama ile aynı cins ve 40xserbestboy ebatlarında taş ile yeniden döşenmiştir.

Fotoğraf 4.2. Medrese girişindeki taşların sökülerek yenilenmesi (VGM Rapor)

Yapı çevresindeki yağmur kanallarının yapıya ulaşan suları tahliye etmekte yetersiz olması, meydana gelen eğimlerin yapıya doğru ayarlanmış olması sebebiyle gelen suların yapıya ulaşmasını engellemek amacıyla çevre kotları yeniden düzenlenmiş ve yağmur kanalları oluşturulmuştur. Hazırlanan yağmur kanallarına galvaniz kaplamalı demir ızgaralar monte edilmiştir. Mevcutta yer alan taş ızgaralar yenilenmiştir.

Fotoğraf 4.3. Yağmur kanalları için galvaniz kaplı ızgaraların döşenmesi (VGM Rapor)

Fotoğraf 4.4. Yağmur suyunun Medreseye ulaşmasını engellemek için döşenen taş ızgaralar (VGM Rapor)

Mevcuttaki toprak alanların kot tesviyesi yapılarak bahçe toprağı serildikten sonra bu alanlara çim serilmiştir.

Fotoğraf 4.5. Bahçe toprağı ve çim serme işlemleri(VGM Rapor)

Yapı güney avlusunda mevcutta kot farkı bulunması ve yapıyla uyumlu olacağı düşünülerek ahşap traversle istinat duvar oluşturulmuştur. Minare yönünden doğu avlusuna geçişi sağlamak amacıyla yeşil alanda boşluklu taş bir yol oluşturulmuştur.

Fotoğraf 4.6. İstinat duvarı ve taş yol uygulaması (VGM Rapor)

Avluda bulunan ağaçların etrafına ahşap traversle set oluşturulmuştur.

Fotoğraf 4.7. Ağaç etraflarına set uygulaması (VGM Rapor)

Yapının doğu avlusunda bulunan moloz taş örgüye sahip avlu duvar üzerindeki yonu taş duvar kaplaması sökülerek, bozulmuş durumda olan derzler açılmış ve mevcuda uygun olacak şekilde yeniden derzlenmiştir. Avlu duvarı üzerinde yer alan harpuştanın mekanik temizliği yapılmış ve eksik kısımları tamamlanmıştır.

Fotoğraf 4.8. Moloz taş örgü derz çalışmaları (VGM Rapor)

4.1.3. Minare

Minare gövdesinde 3. Çini kuşağının üzerinde yer alan kısım ve minare peteğinin derzleri açılarak özgününe uygun renk ve dokudaki harç ile yeniden derz yapılmıştır. 3.kuşağın altında kalan derzler mevcut haliyle korunmuştur.

Fotoğraf 4.9. Çini kuşak uygulaması (VGM Rapor)

Minare dış yüzeyindeki tuğlalar mekanik yöntemler kullanılarak temizlenmiştir.

Fotoğraf 4.10. Çini kuşak temizleme uygulaması (VGM Rapor)

Minare gövdesi, şerefesi ve peteğindeki tuğlaların taşıyıcı özelliğini kaybetmiş, aşınmış ve bozunmuş olanları tespit edilerek çürütme ve özgününe uygun olarak üretilen el yapımı tuğlalar ile tamamlama uygulamaları yapılmıştır. Mevcuttaki tuğlaların ise tamiri ve onarımı yapılmıştır.

Fotoğraf 4.11. Mevcut tuğlaların eskitme ve onarılma çalışması (VGM Rapor)

Minare basamaklarında yer alan çimento esaslı sıvalar raspa edildikten sonra basamaklarda yer alan tuğlaların hasar durumu tespit edilmiştir. Bozulmuş olan tuğlalar çürütülerek yerine özgününe uygun üretilen el yapımı tuğlalar ile tamamlanmıştır. Tuğla tamamlaması biten yüzeyler özgününe uygun hazırlanan harç ile derzlenmiştir. Mevcutta minare basamaklarında yer alan ahşap kaplamalardan kötü durumda olanları yenilenerek mevcutta durumu iyi olanlarının temizliği ve konservasyonu yapılmıştır.

Fotoğraf 4.12. El yapımı tuğla ve harçlama işlemi (VGM Rapor)

Minare kuzey cephesinde restorasyon çalışmaları sırasında rastlanan kemerli açıklık mevcut haliyle korunarak bu açıklığa lamine temperli cam takılmıştır.

Fotoğraf 4.13. Lamine temperli cam uygulaması (VGM Rapor)

Minarede dış yüzeyindeki tüm uygulamalar tamamlandıktan sonra dış yüzeyine şeffaf su itici/yüzey koruyucu uygulanmıştır.

Fotoğraf 4.14. Şeffaf yüzey koruyucu uygulaması (VGM Rapor)

Minare iç ve dış yüzeyler yüksek çözünürlüklü fotogrametri tekniği ve lazer tarayıcı yardımıyla 3D modellenerek belgelenmiştir. Bu çalışma kümbet külahında bulunan hafifletme künkleri, türbe sanduka odası için de yapılmıştır.

Fotoğraf 4.15. 3D uygulaması (VGM Rapor)

4.1.4. Şadırvan

Andezit taşından inşa edilen şadırvanda mekanik temizlik yapılmış ve niteliksiz derzler açılmıştır. Taş rengine uygun renk ve dokuda hazırlanan derz harcıyla derzleri yenilenmiştir. Uygulamalar tamamlandıktan sonra külah yüzeyine şeffaf yüzey koruyucu/su itici uygulaması yapılmıştır.

Fotoğraf 4.16. Yeniden derz dolgusu dökme çalışması (VGM Rapor)

Hasarlı taşlar tespit edilerek çürütme ve tamamlama uygulamaları yapılmıştır.

Fotoğraf 4.17. Çürütme ve tamamlama uygulaması (VGM Rapor)

Su haznesinin üzerinde yer alan çimento esaslı sıvalar sökülüştür. Bu kısımda taş yüzeyinde aşınmalar olması ve ıslak bir alan olması sebebiyle su haznesi yüzeyi ve şadırvan zemini Marmara mermeri ile kaplanmıştır.

Fotoğraf 4.18. Marmara mermeri uygulaması (VGM Rapor)

Taş şadırvan oturaklarının bakım ve onarımları yapılarak özgün yerlerine ankre edilmiştir. Taş oturaklar üzerinde 1.sınıf meşe keresteden ahşap tablalar konulmuştur.

4.1.5. Bodrum Kat Planı

4.1.5.1. Hazire

Fatıma Emirzade'nin mezar odasıdır. Çimento esaslı sıvalar raspa edilerek moloz taş duvar örgüsüne sahip duvarlar ve tonozun çimento esaslı derzleri mevcut dokuya zarar vermeden açılmıştır. Yoğun nem ve rutubet sorunu bulunan mekânın havalandırılmasını sağlamak amacıyla 20cm çapında dairesel formu menfez kanalı açılarak bu boşluğa paslanmaz menfez kapağı takılmıştır.

Fotoğraf 4.19. Menfez kapağı uygulaması (VGM Rapor)

Yonu taşı zemin döşeme kaplaması mevcut haliyle korunmuştur. Mevcut demir kapıların paslı ve bozulmuş kısımları onarılarak antipas ve boya sürülerek mevcut yerine monte edilmiştir. Mevcuttaki sandukanın niteliksiz olması sebebiyle yeniden bir sanduka imal edilerek sanduka örtüsü ile kaplanmıştır. Hazirenin üst örtüsü taş kaplı düz dam biçimindedir.

Fotoğraf 4.20. Sanduka ve sanduka örtüsü çalışması (VGM Rapor)

Mevcut üst örtü döşemesindeki çimento esaslı niteliksiz katmanlar sökülüştür. Hidrolik kireç katkılı ponza taşı ile dolgu yapılarak hidrolik kireç katkılı tesviye betonu ile tesviye edilmiş, sonrasında soğuk uygulamalı membran ile su yalıtımı sağlanmıştır. 100x60x6cm ebatlarındaki traverten yonu taşı kaplama taşı ile döşeme sonlandırılmıştır. Mevcut harpuştaların sökülerek 100x60x8cm ebatlarındaki traverten taşı ile yeniden yapılmıştır.

Fotoğraf 4.21. Traverten yonu taş uygulaması (VGM Rapor)

4.1.5.2. Türbe

Nureddin Cibril bin Caca'nın mezar odasıdır. Mevcutta sıvalı ve boyalı olan tonoz ve duvarlarda yer alan sıvalarda yer yer onarımlar yapılarak tonoz ve duvarlar yeniden boyanmıştır. Moloz taş örgülü mezar kaidesinin çimento esaslı derzleri sökülerek yenilenmiştir. Mevcutta var olan ahşap sanduka onarılarak sanduka örtüleri yenilenmiştir.

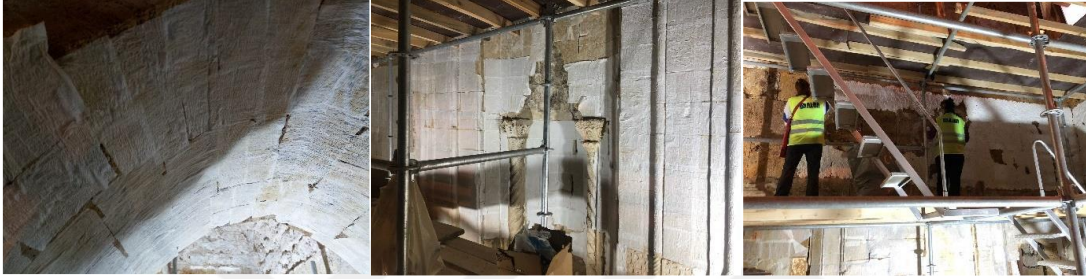
Fotoğraf 4.22. Türbe boya uygulaması (VGM Rapor)

4.1.6. Zemin Kat Planı

Yapının zemin katı harim, 9 adet oda ve Nureddin Cibril Bin Caca'nın türbesinden oluşmaktadır. Restorasyon çalışmalarında yapının en önemli sorununun özellikle üst örtüden su almasına bağlı nem ve yer yer % 100'e varan tuzlanma olduğu görülmüştür. Yapının tüm iç yüzeylerinde tuz alma işlemi yapılmış ve tuz oranı % 3 oranına kadar düşürülmüştür.

Fotoğraf 4.23. Tuz alma işlemi uygulaması (VGM Rapor)

Bu amaçla tüm çimento sıvalar raspa edilmiş, taş yüzeylerde bulunan çimento kalıntıları mekanik yöntemlerle temizlenmiştir. Tüm taş yüzeylerde gerekli duyulan noktalar tespit edildikten sonra çürütme ve tamamlama uygulamaları yapılmıştır.

Fotoğraf 4.24. Çürütme ve tamamlama uygulaması (VGM Rapor)

Duvarları kesme taş ve tonozları sıvalı olan harim ve eyvanlar aynı şekilde yonu taşı yüzeylerde derz ve sıva yapılarak bırakılmıştır.

Fotoğraf 4.25. Derz ve sıva uygulamaları (VGM Rapor)

Medrese odalarında yüksek oranda nemlilik vardır ve pencere genişlikleri yer yer 20 cm genişliğindedir. Pencere yükseklikleri ise insan boyunun ulaşamayacağı seviyelerdedir. Ayrıca alt kotları kesme taş duvar olan medrese odalarının üst kotlarda moloz taş örgüyle yapıldığı ve moloz taşın sıvandığı anlaşılmaktadır. Ancak detaylı incelemelerde kesme taş örgünün düzenli bir formda olmadığı, kesme taş ile moloz taş örgünün bozuk olduğu ve moloz taş yüzeylere sıva yapılabilmesi için sıva payı bulunmadığı görülmektedir. Havalandırmasının yeterli olmaması sebebiyle yüksek oranda rutubete ve tuzlanmaya maruz kalan medrese odalarının moloz taş örgüsünün düzgün olmadığı ve sıva payının bulunmadığı da dikkate alınarak kesme taş ve moloz taş yüzeylerine derz yapılması uygun bulunmuştur.

Fotoğraf 4.26. Kesme ve moloz taş yüzeylerine derz uygulaması (VGM Rapor)

Yapılan araştırma kazıları sonucunda döşeme katmanlarında rastlanan çimento esaslı malzemeler sebebiyle tüm döşeme kaplamaları sökülüştür. Yerden ısıtma sistemi yeniden döşenerek kot tesviyesi tamamlandıktan sonra zemin traverten yonu taşı ile yeniden kaplanmıştır.

Fotoğraf 4.27. Traverten yonu taş kaplaması (VGM Rapor)

Harim kısmının sol kanadında doğu duvarında yer yer 4-5 cm'lere varan ve yapısal olduğu tespit edilen çatlak; kesme taş ve moloz taştan oluşan duvar örgü sökülerek gerekli ankraj malzemeleri ile dikiş uygulaması yapılarak yeniden örülmüştür. Duvar örgüsü tamamlandıktan sonra enjeksiyon uygulaması yapılmıştır. Duvardaki çatlağın lentoyu da kesmesi sebebiyle kesme taş pencere lentosu yenilenmiştir. Medrese odalarının bazı noktalarında tespit edilen çatlaklarda uygulama tekrarlanmıştır.

Fotoğraf 4.28. Duvar örgüsü ve enjeksiyon uygulaması (VGM Rapor)

4.1.7. Kat Planı (Mahfil Katı)

1.katta 2 adet oda ve bir koridor mahali yer almaktadır. Bu odaların çürümüş olan ahşap döşemeleri sökülerek kadronlu ahşap döşeme olarak yeniden yapılmıştır.

Fotoğraf 4.29. Kadronlu ahşap döşeme uygulaması (VGM Rapor)

Moloz taş örgüye sahip tonoz ve duvarlarda niteliksiz derzler açılarak yeniden yapılmıştır. Zemin kattan 1.kata geçişi sağlayan merdiven basamakları mekanik yöntemlerle temizlenerek basamak taşlarında çürütme ve tamamlama uygulamaları yapılmıştır.

Fotoğraf 4.30. Basamak taşlarında çürütme ve tamamlama uygulamaları (VGM Rapor)

4.1.8. Çatı Planı

Restorasyon çalışmaları sırasında yapının üst örtüsünde rastlanan çimento esaslı niteliksiz katmanlar kaldırılmıştır.

Fotoğraf 4.31. Çimento kaplamanın kaldırılması (VGM Rapor)

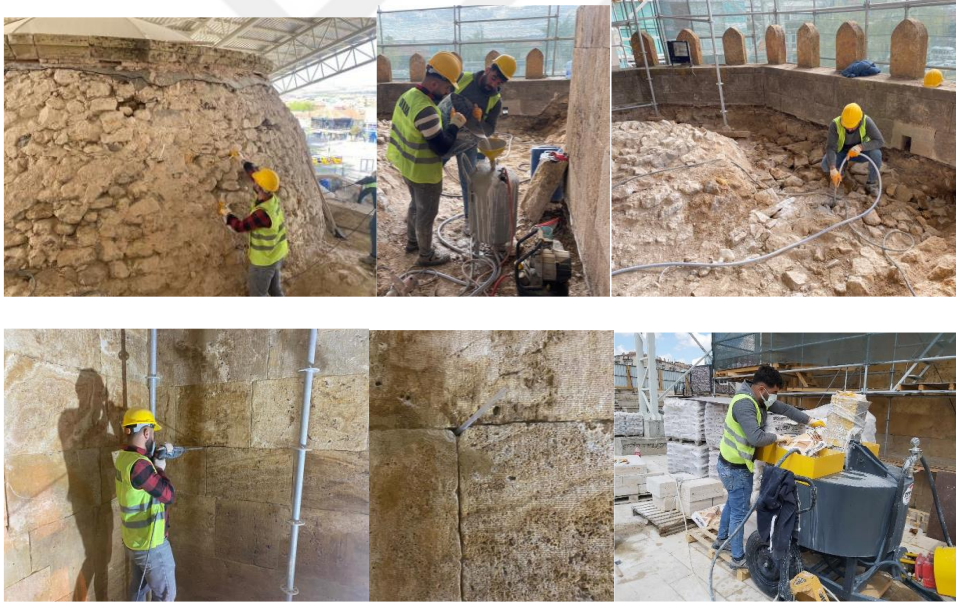
Karşılaşılan moloz taş örgülü tonoz yüzeylerinde bulunan çimento derzler sökülerek moloz taş yüzeyleri özgün formuna uygun olarak tamamlanmıştır.

Fotoğraf 4.32. Moloz taş yüzeyler ve özgün formu (VGM Rapor)

Yapılan statik değerlendirmeler sonucunda yapının derzlerinin zamanla boşaldığı ve dayanımını kaybettiği izlenmiştir. Bu doğrultuda tonozlar ve kubbe cidarı çimento içermeyen, doğal hidrolik kireç bağlayıcılı bir enjeksiyon harcı ile düşük basınç altında doldurulmuştur. Yapının iç ve dış duvarlarına da enjeksiyon uygulaması yapılmıştır.

Fotoğraf 4.33. Enjeksiyon haracı uygulaması (VGM Rapor)

Yapının kâgir kubbe ve tonozları hibrit tekstil donatı ve yapışma mukavemeti yüksek, doğal hidrolik kireç esaslı bir harç ve cam elyaf ankraj elemanları kullanılarak güçlendirilmiştir.

Fotoğraf 4.34. Kubbe ve tonozların özel harç ile kaplanması (VGM Rapor)

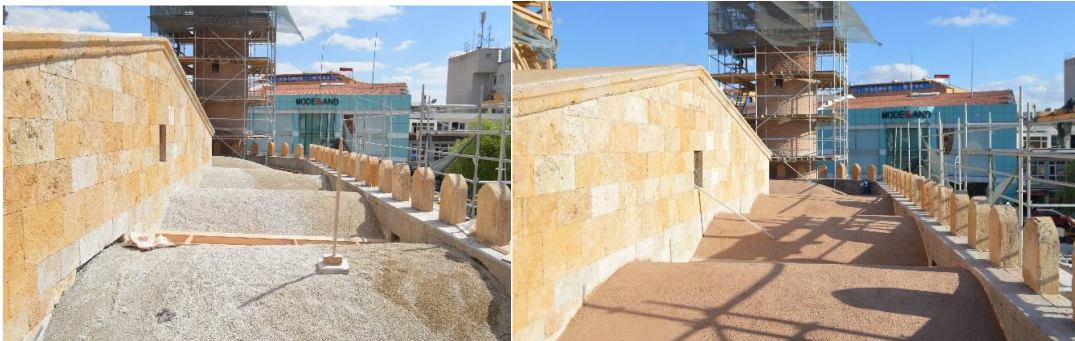
Kubbe ve tonozlara da yapılan tekstil donatılı güçlendirme uygulaması sonrası doğal hidrolik kireç esaslı sürme su yalıtımı 2 kat olacak şekilde tüm üst örtüye uygulanmıştır.

Fotoğraf 4.35. Su yalıtımı uygulaması (VGM Rapor)

Sürme su yalıtım uygulaması tamamlandıktan sonra hafif olması sebebiyle ponza taşı ile dolgu yapılarak üst örtü kotuna uygun olacak şekilde hidrolik kireç katkılı tesviye harcı ile tesviye betonu dökülmüştür.

Fotoğraf 4.36. Tesviye harcı uygulaması (VGM Rapor)

Tesviye betonu döküldükten sonra sürme su yalıtımı uygulaması tekrarlanmıştır.

Fotoğraf 4.37. Sürme su yalıtımı uygulaması (VGM Rapor)

Üst örtüden su tahliyesi çörtenlerle sağlanan yapıda restorasyon projesinde çatı kaplama malzemesi kurşun olarak belirlenmiştir. Sahada yapılan değerlendirmeler doğrultusunda çatı üst örtüsündeki dere alanlarında yörenin mevsimsel kış şartları dikkate alınarak 50 cm genişliğinde 15 cm yüksekliğinde dereler oluşturularak su akışı sağlanmıştır. Yatay delikli tuğla malzeme ile dere duvarları örüldükten sonra üzerine su kontrplağı ile kaplama yapılmış, kontrplak üzerine buhar dengeleyici serildikten sonra 14 numaralı çinko malzeme ile dere alanları kaplanmıştır.

Fotoğraf 4.38. Dere ve çinko kaplama uygulaması (VGM Rapor)

Çamur sıva uygulaması tamamlandıktan sonra çatı kurşun ile kaplanmıştır.

Fotoğraf 4.39. Kurşun kaplama uygulaması (VGM Rapor)

Çatı katmanları aşağıdan yukarı doğru aşağıda açıklandığı gibidir.

Kurşun Kaplama (2mm)

Çamur sıva (2-3cm)

2 kat Sürme Su Yalıtımı (15-16mm)

Hidrolik Kire. Katkılı Tesviye Betonu Katmanı (5-8cm)

Hidrolik Kireç Katkılı Ponza Dolgu (50-60cm)

2 kat Sürme Su Yalıtımı (15-16mm)

Tekstil Donatılı Güçlendirme Katmanı (15-20mm)

Moloz Taş Örgü (Kubbe veya tonoz)

Mevcutta moloz taş örgüye sahip olan kubbenin çimento esaslı sıva ve derzleri sökülerek yenilenmiştir. Güçlendirme ve yalıtım uygulamalarından sonra mevcut restorasyon projesi doğrultusunda özgününe benzer nitelikte traverten taş ile kaplanmıştır.

Fotoğraf 4.40. Traverten taş uygulaması (VGM Rapor)

Mevcutta çok parçalı olan ve su problemine sebebiyet veren kubbe üstü döşeme taşları sökülmüş, lama demirinden kurulan sistemle güçlendirilen döşeme özgününe benzer nitelikteki traverten taşı ile yeniden kaplanmıştır. Mevsimsel kış şartları göz önüne alınarak kubbe üst döşemesinde sızdırmazlık sağlamak amacıyla titanyum çinko malzeme ile kaplama yapılmıştır.

Fotoğraf 4.41. Kubbe üstü titanyum çinko kaplama (VGM Rapor)

Mevcutta kubbe açıklığının üzerinde yer alan polikarbon üst örtü sökülerek kaplanan titanyum çinko üzerine 8 köşeli yüksekliği 115 cm olacak şekilde, 314 kalite satine yüzeyli 40x60x2 mm paslanmaz çelik profilden kasnak oluşturularak, kasnakların üzerine 6+6=12 mm lamine şeffaf rodajlı şekilli ve tek yöne bombeli delikli camlar ile paslanmaz çelik cam tutucu spider bağlantılı kubbe imalatı yapılmıştır.

Fotoğraf 4.42. Kubbe delikli cam uygulaması (VGM Rapor)

Beşik çatı duvarlarında bulunan profilli silmelerin ve doğu, batı ve güney cephelerinde beden duvarlarının üzerinde yer alan dendanların restorasyon çalışmaları sırasında ankraj elemanı kullanılmadan çimento esaslı harçlar ile monte edildiği tespit edilmiştir. Çatı

duvarlarında yer alan profilli silmeler ve dendanlar numaralandırılarak sökülüştür. Temizliği ve konservasyonu tamamlandıktan sonra paslanmaz ankraj elamanları ve kurşun yardımıyla özgün yerine monte edilmiştir.

Fotoğraf 4.43. Çatı duvarındaki profil silme taşların restore uygulaması (VGM Rapor)

Kümbet külahı içinde yapılan araştırma kazıları sonucu kubbe ile külah döşemesi arasında hafifletme amaçlı olduğu tespit edilen künklere rastlanmıştır. Künkler geotekstil keçe ile sarılarak koruma altına alındıktan sonra ve künklerin üzeri hidrolik kireç katkılı ponza taşı ile dolgu yapılmıştır. Sonrasında hidrolik kireç katkılı harç ile kot tesviyesi yapılmış ve doğal hidrolik kireç esaslı sürme su yalıtımı 2 kat olarak uygulanmıştır.

Fotoğraf 4.44. Künklerin bakımı ve onarımı uygulaması (VGM Rapor)

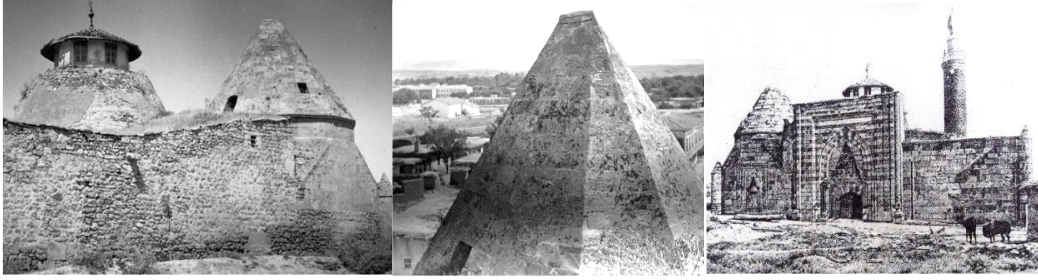
Restorasyon çalışmaları sırasında kümbet külahında rastlanan çimento esaslı sıva ile sıvanmış iç yüzey raspalanmıştır. Sıva raspası çalışmaları sonucunda külahın batı ve doğu cephesinde yer alan ve moloz taşlar ile sonradan kapatılmış iki adet pencere boşluğuna ulaşılmıştır.

Fotoğraf 4.45. Sıva raspası uygulaması (VGM Rapor)

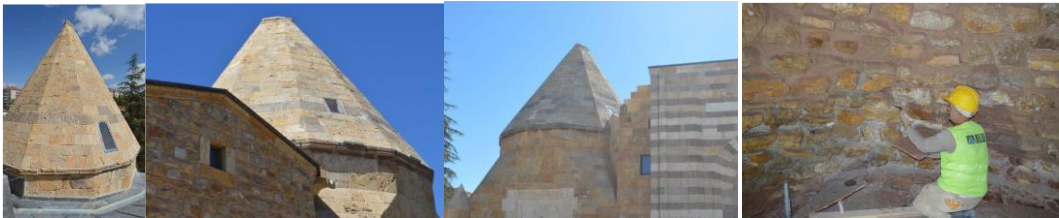
Yapıya ait tarihi fotoğraflar incelendiğinde bulunan her 3 açıklığın hali hazırda mevcut olduğu anlaşılmıştır. Sonradan ulaşılan iki pencerenin ebatları (50*80cm), kapı olduğu düşünülen mevcut açıklıktan (69*130 cm) küçük olduğu da eski fotoğraflardan doğrulanmıştır.

Fotoğraf 4.46. Eski fotoğraflarda net bir şekilde görünen ancak daha sonları yanlış uygulamalar sonucu kapatılan 2 pencere (VGM Rapor)

Bu veriler doğrultusunda pencere boşluklarının özgün formuna uygun olarak açılmasına karar verilmiş, boyutu büyük olan güney cephesindeki boşluğun ise kümbet külahına giriş olarak yapılması uygun görülmüştür. Özgününde ahşap doğramalı olduğu düşünülen pencerelerin tarihsel süreç içerisinde kapatılma sebebinin kubbe külahının bu noktalardan su almasının engellenememesi olduğu tahmin edilmektedir. Yapının üst örtüsünde yer alan ve doğrudan su ile temas eden pencerelerin yapının su almasını engellemek amacıyla paslanmaz çelik malzemeden yapılması, güney cephesinde yer alan ve giriş kapısı olduğu düşünülen diğer boşluğun ise kapı olarak yine paslanmaz çelik malzemeden yapılması uygun bulunmuştur. Böylece yapı özgün haline döndürülürken, külahın pencerelerden su alması ve yıpranması engellenmiş, aynı zamanda modern malzeme kullanarak günümüz uygulamasının ayırt edilmesi amaçlanmıştır. 69*130 cm ebadında olan diğer açıklık ise kapı şeklinde yapılmış, külah boşluğuna girilerek kontrollerin yapılabilmesi ve zaman zaman havalandırılarak rutubetin önlenmesi amaçlandığı düşünülmektedir. Külah içindeki niteliksiz çimento esaslı derzler sökülerek yenilenmiştir.

Fotoğraf 4.47. Medrese külah pencereleri restorasyon uygulaması (VGM Rapor)

Yapıda 1.kattan çatıya çıkışı sağlayan bir koridor yer almaktadır. Bu koridorun üst örtüsü önceki onarımlar sırasında betonarme malzeme ile inşa edilmiştir. Niteliksiz olan bu ek kaldırılarak yapıdan uzaklaştırılmıştır. Yapının tarihi fotoğrafları incelendiğinde bu kısmın ahşap çatı karkası üzerine alaturka kiremit kaplı olduğu tespit edilmiştir. Bu

doğrultuda koridor üst örtüsü yeterli kafa yüksekliğini sağlayacak şekilde yeniden düzenlenerek ahşap çatı karkası üzerine alaturka kiremit ile çözümlenmiştir.

Fotoğraf 4.48. Medrese'nin eski formunda bulunun kiremit uygulaması (VGM Rapor)

Tüm moloz taş ve yonu taşı örgüye sahip çatı duvarlarında bulunan nitelsiz derzler sökülerek mikroenjeksiyon yöntemiyle yeniden derzlenmiştir.

Fotoğraf 4.49. Mikroenjeksiyon uygulaması (VGM Rapor)

Tüm beşik çatı duvarlarındaki siyah kabuk, çimento şerbet kalıntıları mekanik yöntemlerle temizlenmiştir.

Fotoğraf 4.50. Beşik çatı duvarı temizleme/raspalama uygulaması (VGM Rapor)

Gerekli görülen yerlerde tuz alma işlemleri yapılmıştır.

Fotoğraf 4.51. Tuz alma uygulaması (VGM Rapor)

Bozulmuş durumda olan taş yüzeylerde çürütme-tamamlama uygulamaları yapılmıştır.

Fotoğraf 4.52. Çürütme/tamamlama uygulamaları (VGM Rapor)

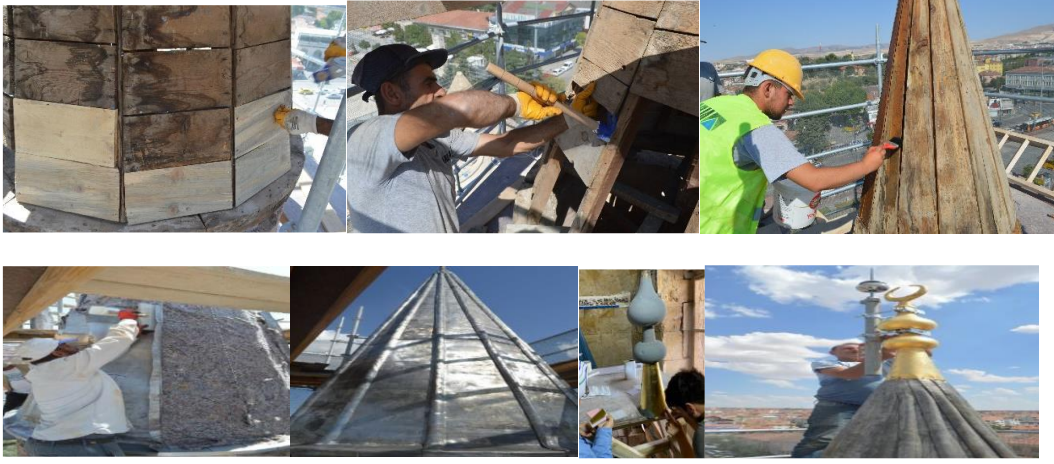
Tüm taş yüzeylerin dış etkenlerden korunması amacıyla tüm yüzeylere silan esaslı şeffaf su itici/ yüzey koruyucu uygulanmıştır.

Fotoğraf 4.53. Su itici uygulaması (VGM Rapor)

Minare külâhındaki kurşun sökülümü. Külâhın ahşap sereninin zarar gören kısımları onarıldıktan sonra keçe ile sarıldıktan sonra kurşun kaplaması yenilenmiştir. Mevcutta bakır olan alemleri sökülerek, bakım-onarım ve temizlik işlemlerinden sonra altın varak ile kaplanarak özgün yerine monte edilmiştir.

Fotoğraf 4.54. Kurşun kaplama restorasyon uygulaması (VGM Rapor)

4.1.9. Cepheler

Yapının kuzey ve güney ve batı cephesi yonu taşı, doğu cephesi moloz taş duvar örgüsüne sahiptir. Yapının tüm cephe yüzeylerinde niteliksiz derzler sökülerek yenilenmiştir ve mekanik temizlik uygulamaları yapılmıştır.

Fotoğraf 4.55. Yonu taşı derz ve temizlik uygulaması (VGM Rapor)

Tuz oranı yüksek olan kısımlarında tuz alma uygulamaları yapılmıştır. Bozulmuş taşlar tespit edilerek çürütme ve tamamlama uygulamaları yapılmıştır.

Fotoğraf 4.56. Yonu taşı tuz alma uygulaması (VGM Rapor)

Cephelerde bulunan tüm bitkiler; herbisit kullanılarak ve mekanik yöntemlerle temizlenmiştir.

Fotoğraf 4.57. Herbisit uygulaması (VGM Rapor)

Bozulmuş taş yüzeylerine solventsiz taş sağlamlaştırıcı uygulanmıştır. Cephe duvarlarının dış etkenlerden korunması amacıyla tüm yüzeylere silan esaslı şeffaf su itici/ yüzey koruyucu uygulanmıştır.

Fotoğraf 4.58. Taş sağlamlaştırıcısı ve su itici uygulamaları (VGM Rapor)

4.1.9.1. Kuzey Cephesi

Yapının giriş cephesidir. Yapıya girişin sağlandığı taş kapı merdivenlerinin sahanlık döşemesinde rastlanan çimento esaslı onarımlar doğrultusunda bu kısmın niteliksiz

olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda sahanlık döşemesi sökülerek özgün kot ve eşik taşı tespit edilmiştir. Sahanlık döşemesi özgününe benzer traverten taşı ile yeniden kaplanmıştır. Eşik taşı mekanik yöntemler ile temizlenmiştir.

Yapının bu cephede yer alan taç kapısında bozulmuş taş yüzeylerde çürütme ve tamamlama uygulamaları yapılmıştır.

Fotoğraf 4.59. Traverten taşı uygulaması (VGM Rapor)

Ana giriş kapısı kemeri üzerinde yer alan kitabenin üzerinde yer alan niteliksiz boya katmanları raspa edilerek altın varak kaplama yapılmıştır. İlhanlı döneminden kalma vergi affının ilan eden kitabeye ve pencerenin üzerinde yer alan kitabeye harflerin belirgin hale gelmesi amacıyla etil silikat sürülmüştür.

Fotoğraf 4.60. Altın varak kaplama uygulaması (VGM Rapor)

Kuzey cephesinin sol kısmında yer alan ağırlık kulesinin külahı sökülerek, külah taşlarının konservasyonu yapılmış ve özgün yerine monte edilmiştir.

Fotoğraf 4.61. Ağırlık kulesi restorasyon uygulaması (VGM Rapor)

Taş kapının sol üst kısmında yer alan dendanların alt kısmındaki kesme taş kaplama olan taşların kalınlığının statik açıdan yetersiz olduğu tespit edilmiş ve sökülüştür. Bu kısımda statik açıdan yeterli kalınlıktaki taşlarla duvar örgüsü yenilenmiştir.

Fotoğraf 4.62. Duvar örme uygulaması (VGM Rapor)

4.1.9.2. Güney Cephesi

Mevcutta bu cepheden ortalama 70 cm yüksekliğinde bir taş seki ile Z08 numaralı odaya giriş sağlanan bir kapı açıklığı yer almaktaydı. Restorasyon çalışmaları sırasında yapılan araştırma kazısında ulaşılan yerden ısıtma boruları sebebiyle bu sekinin oluşturulduğu anlaşılmıştır. Bu doğrultuda taş seki kaldırılmıştır. Kapı açıklığının ise boyutları ve detayları itibarıyla pencere açıklığı olması gerektiği düşünülerek bu doğrultuda değerlendirilmiştir.

Fotoğraf 4.63. Kapı ve pencere restorasyon uygulaması (VGM Rapor)

Cephenin sağında yer alan dendanların arasına çatı üst örtüsündeki su tahliyesini sağlamak amacıyla 8cm yüksekliğinde taş harpuştalar yerleştirilmiştir.

Fotoğraf 4.64. Taş harpušta uygulaması (VGM Rapor)

4.1.9.3. Doğu Cephesi

Yapının yer yer moloz ve yer yer kesme taş duvar örgüsüne sahip olan cephesidir. Şadırvan ve Fatıma Emirzade'nin haziresi bu cephe yönünde yer almaktadır. Doğu cephesinde dendanların arasında yer alan andezit 7 adet harpušta taş kalınlığının yetersiz olması ve hasarlı durumda olması sebebiyle sökülüştür. Dendanların arasında yer alan tüm boşluklara bu yüzeylerden su tahliyesini sağlamak amacıyla aynı cins andezit harpuştalar yeterli kalınlıkta hazırlanarak yerleştirilmiştir. (10adet)

Fotoğraf 4.65. Harpušta uygulaması (VGM Rapor)

4.1.9.4. Batı Cephesi

Yapının meydan yönündeki kesme taş duvar örgüsüne sahip olan cephesidir. Tüm cephelerde tuz ölçümleri sonucu tuzlanma görülen kısımlarda tuz alma uygulamaları yapılmıştır.

Fotoğraf 4.66. Tuz alma uygulaması (VGM Rapor)

4.1.10. Süsleme Elemanları

Yapının harim kısmında gezegenleri tasvir ettiği söylenen 2 adet sütünce yer almaktadır. Sütunceler mekanik yöntemlerle temizlenmiştir. Restorasyon çalışmaları sırasında sütünce başlıklarında yer alan kenet elemanlarının çürüdüğü tespit edilmiştir. Sütun başlıklarındaki kenetler yenilenerek kurşun vasıtasıyla yerine monte edilmiştir. Sol ve sağ sütuncedeki kopan parçalar paslanmaz ankraj elemanları ile tekrardan özgün yerine yerleştirilmiştir. Sol sütuncenin başlığındaki yapısal çatlak dikiş yöntemiyle onarılmış ve sütun başlığına özel olarak üretilen paslanmaz demir kelepçe ile güçlendirilmiştir.

Fotoğraf 4.67. Kenet elemanlarının onarımı (VGM Rapor)

Yapının yine harim kısmında yer alan mihrap mekanik yöntemler ile temizlenmiştir. Bozulmuş ve aşınmış taşlar tespit edilerek çürütme ve tamamlama uygulamaları yapılmıştır. Niteliksiz derzleri sökülmüş ve özgününe uygun olarak hazırlanan renk ve dokuda derz harcıyla yeniden derzlenmiştir. Mihrap kitabesinde yapılan araştırma raspaları sonucunda sülyen ve altın varak katmanlarına rastlanmıştır. Benzer dönem yapılarında zemin renklerinin mürdüm tonları olduğu öğrenilmiştir. Bu doğrultuda kitabedeki niteliksiz boya katmanları sökülüştür. Kitabenin zemin rengi mürdüm renk boyanarak yazıları altın varak ile kaplanmıştır.

Fotoğraf 4.68. Kitabe onarım/boyama uygulamaları (VGM Rapor)

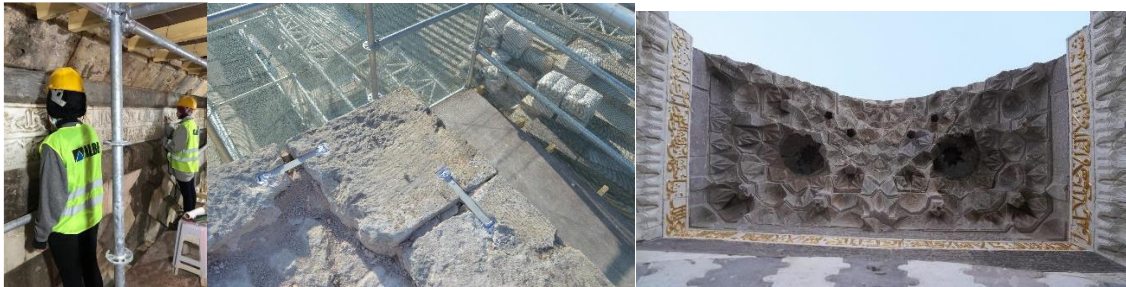
Bitkisel motiflerin yer aldığı türbe giriş kapısı sövesinde mevcut durumda su ve neme bağlı yoğun tuzlanma ve kirlilik bulunmaktaydı. Mekanik yöntemlerle büyük ölçüde temizlenen kapıda tuz alma işlemi sürekli olarak tekrarlanarak minimize edilmeye çalışılmıştır.

Fotoğraf 4.69. Tuz alma işlemi (VGM Rapor)

Yapının en önemli öğelerinden olan Taç Kapısında mekanik yöntemlerle temizlik uygulaması ve tuz alma uygulamaları yapılmıştır. Büyük oranda hasarlı olan taşlar tespit edilerek çürütme ve tamamlama uygulamaları gerçekleştirilmiştir. Taş yüzeylerindeki kılcal çatlaklar doldurulmuştur. Taç kapının en üst kotunda yer alan profilli silmelerde kenet bulunmadığı tespit edilmiştir. Paslanmaz demir kenet elemanlar ve kurşun kullanılarak silmeler birbirine bağlanmıştır.

Fotoğraf 4.70. Kenet elemanlar ve kurşun silme restorasyon uygulaması (VGM Rapor)

4.1.11. Çini İmalatları

4.1.11.1. Türbe Sanduka Odası Çini Yazı Kuşağı

Mevcutta sanduka odasında yer alan çini yazı kuşağının bir kısmı dökülmüş ve parçalanmış olarak bulunmaktaydı. Bu doğrultuda sanat tarihçi, arkeometrist ve hattat danışmanlar tarafından alınan kararlar doğrultusunda yapılan onarımlar aşağıdaki gibidir: Mevcut yazı kuşağı ve bordür çinilerin üzerindeki sıva, boya vb. niteliksiz katmanlar uygun yöntemlerle yüzeyden arındırılarak temizliği ve konservasyonu yapılmıştır.

Fotoğraf 4.71. Yazı kuşağı ve çini onarımı (VGM Rapor)

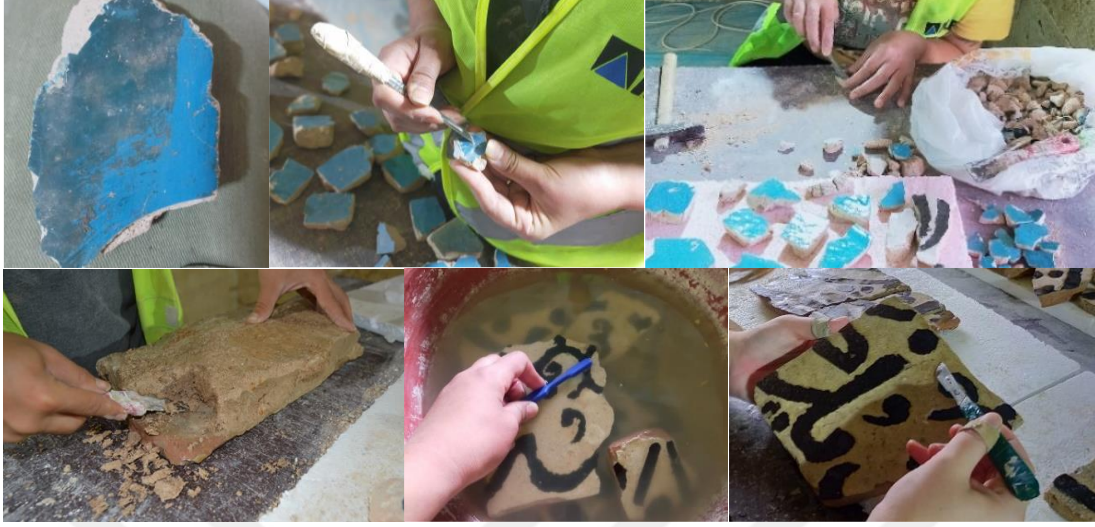
Dökülmüş irili ufaklı çini parçaları; türbe içerisinde geniş masalara açılarak alanında uzman konservatörler sır renklerine, dokusuna, sırlı yüzeylerin birbirleriyle ve bisküvi parçalarıyla olan birleşim yerlerinin biçimsel uyumuna göre tasnif edilmiştir.

Fotoğraf 4.72. Çini yapıştırma uygulaması (VGM Rapor)

Dökülmüş ve parçalanmış halde bulunan yazı ve bordür çini parçalarının temizliği ve konservasyonu yapılmıştır.

Fotoğraf 4.73. Çini parçaların temizliği uygulaması (VGM Rapor)

Dökülmüş ve parçalanmış bordür çini parçaları bir araya getirilerek çini yapıştırıcısıyla yapıştırıldıktan sonra küçük el aletleri ile gerekli derinlikte çürütme yapılarak yüzey hafifçe nemlendirilerek zemin hazırlığı yapılmıştır. Birleştirilen her bir çinin tarifli tatlı kireç ve tarifli derz dolgu açısının belirli oranlarda karıştırılmasıyla elde edilen harç ile şakulünde ve terazisinde olacak şekilde yerine konmuştur. Yerine konulan bordür çinilerin etrafındaki çiniler ile birleşim yerlerine ince taş tozu ve çini yapıştırıcısı ile tamamlanmıştır.

Fotoğraf 4.74. Çini yapıştırma uygulaması (VGM Rapor)

Mevcut bordür çiniler ve dökülmüş parçalanmış bordür çinilerin tamamlanan kısımları seramik boyası ile ihya edilmiştir.

Fotoğraf 4.75. Seramik boyası uygulaması (VGM Rapor)

Yazı kuşağının yerinde olmayan eksik kısımlarının tamamlamak amacıyla mevcut duvar yüzeyine zarar vermeden karkas oluşturularak zemin oluşturulmuştur.

Fotoğraf 4.76. Karkas yüzey uygulaması (VGM Rapor)

Bordür çinilerin yerinde olmayanları özgün renk ve dokusu ayırt edilebilir olacak şekilde yeniden üretilmiş ve özgün yerine montajı sağlanmıştır.

Fotoğraf 4.77. Çini montaj uygulaması (VGM Rapor)

Dökülmüş parçalanmış yazı kuşağı çinilerinin yerinin tespit edilebilmesi amacıyla hattat tarafından tespit edilen yazının eksik kısımları zemine şablon amaçlı tozlanmıştır. Özgün yeri tespit edilen çini yazı parçaları varsa etrafındaki çinilere zarar vermeden küçük el aletleri ile gerekli derinlikte çürütme yapıldıktan sonra yüzey hafifçe nemlendirilerek

özgün yerlerine yerleştirilmiştir. Yerine konan çinilerin birleşim yerleri ince taş tozu ve çini yapıştırıcısı ile tamamlanmış ve yüzeyi pürüzsüzleştirilmiştir. Çini yazı parçaları üzerindeki eksik yazı kısımları özgününe uygun tezyin ve üslupta kalem işi tekniği ile seramik boyası kullanılarak ihya edilmiştir.

Fotoğraf 4.78. Eksik yazıların kalem işi ile tamamlanması uygulaması (VGM Rapor)

Çini yazı parçaları özgün yerlerine konduktan sonra yazı kuşağının yerinde olmayan eksik kısımlarını tamamlamamak amacıyla hattat tarafından yazılan yazı zemine bir kez daha tozlandıktan sonra özgününe uygun tezyin ve üslupta kalem işi tekniği ile seramik boyası kullanılarak ihya edilmiştir.

Fotoğraf 4.79. Seramik boyası uygulaması (VGM Rapor)

Mevcutta yazı kuşağının alt kısmında yer alan pah temizlenmiş ve yerinde olmayan eksik kısımları tamamlanmıştır.

Fotoğraf 4.80. Eksik kısımların tamamlanması (VGM Rapor)

Tamamlanan yazı kuşağı üzerine etil silikat esaslı şeffaf koruyucu sürülmüştür.

Fotoğraf 4.81. Etil slikat uygulaması (VGM Rapor)

4.1.12. Minare

Minare çini yuvalarında bulunan niteliksiz dolgular temizlenmiştir.

Fotoğraf 4.82. Dolgu temizleme işlemi (VGM Rapor)

Mevcutta bulunan mozaik çinilerin temizliği ve konservasyonu yapılmıştır.

Fotoğraf 4.83. Konservasyon uygulaması (VGM Rapor)

Minare üzerindeki eksik çiniler tamamlanmıştır. Yeniden üretilen çinilerin; özgün çinilerden alınan örnekler doğrultusunda (bkz. malzeme analizi raporu); renk tonunun özgününden ayırt edilebilir olmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca çinilerin bisküvi katmanında belirli bir dönem eki olduğu belirtilmesi amacıyla 2022 yılına ait bir baskı yapılmıştır. Tüm çiniler el üretimidir.

Fotoğraf 4.84. Çini yıl baskı uygulaması (VGM Rapor)

Minare kuşaklarında yer alan çini modüllerinin eksik kısımları tamamlanmıştır. Bu doğrultuda kuşaklarda yer alan desenler doğrultusunda çini modülleri üretilmiş ve özgün yerine tespit edilmiştir.

Fotoğraf 4.85. Çini modül üretimi ve uygulaması (VGM Rapor)

4.1.13. Ahşap Elamanlar ve Mobilyalar

Yapının günümüze ulaşmış olan herhangi bir ahşap elamanı bulunmamaktadır. Yapının ana giriş kapısının daha önceki onarımlar sırasında yapıya eklenmiş olduğu tespit edilmiştir. Ana giriş kapısı dönem eki olarak korunmuştur. Bu doğrultuda üzerindeki niteliksiz boya katmanı raspa edilmiştir. Mevcutta arka yüzü tamamen kontrplakla kaplıdır. Kontrplaklar sökülerek yapının cami işlevine uygun olarak hazırlanan 1.sınıf

meşe keresteden tablalı tipte 5 bölmeli olarak yeniden düzenlenmiştir. Kapının ön yüzü künde-kari tekniği ile oluşturulmuştur. Zamanla zarar gören elemanlar numaralandırılarak teker teker sökül-müştür. Bakım ve onarımları yapılarak özgün yerine yerleştirilmiştir. Kapının tokmakları, kilit sistemi ve sürgüleri tamamen yenilenmiştir. Mevcutta üzerinde yer alan halkalar korunmuştur. Korozyona uğrayan halkalar temizlenerek kapının diğer metal elemanlarıyla uyumlu olacak antik oksit renkte boyanmıştır.

Fotoğraf 4.86. Ana giriş kapısı restorasyon uygulamaları (VGM Rapor)

İç mekân odalarında mevcutta bulunan niteli-siz kapılar sökül-müştür. 1.sınıf meşe keresteden tek kanatlı ve tablalı kapı tipinde olarak yeniden üretilmiştir. Kapı kolları, kilitleri ve menteşeleri antik oksit görünümde-dir. Türbe giriş kapısı çift kanatlı ve tablalı kapı olarak üretilmiştir.

Fotoğraf 4.87. İç kapı restorasyon uygulaması (VGM Rapor)

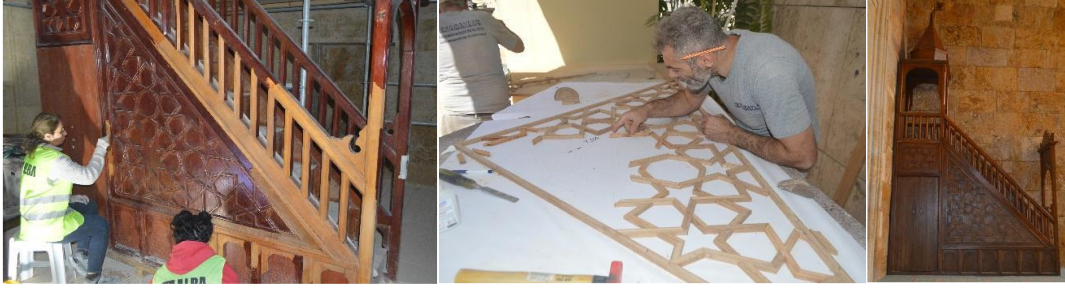
Yapıda mevcutta bulunan niteliksiz pencereler sökülüştür. Restorasyon projesindeki detayları doğrultusunda 1.sınıf meşe keresteden türbe, sol harim ve Z08 mahallerinde açılır tipte çift kanatlı olarak, boy seviyesinin üzerinde yer alan iç mekân odalarında havalandırmayı sağlamak amacıyla üstten açılır biçimde, harim kısımlarında en üst kotta bulunan pencereler ise sabit doğramalı olarak üretilmiştir. Türbe, sol harim ve z08 mahallerinde yer alan çift kanatlı pencerelerde ispanyolet sistemi kullanılmıştır. Tüm metal elemanlar antik oksit görünümündedir.

Fotoğraf 4.88. Pencere restorasyon uygulaması (VGM Rapor)

Yapının mevcuttaki minberi üzerinde yer alan niteliksiz boya katmanları raspa edilmiştir. Hasar görmüş kısımlar onarılmıştır. Minberde yer alan yıldız motifinin düzgün olmadığı tespit edilmiştir. Bu doğrultuda bu motif numaralandırılarak sökülmüş ve motif yeniden düzenlenerek yerine monte edilmiştir. Minberin basamak girişinde yer alan niteliksiz cam besmele kaseti sökülerek yerine ahşaptan hazırlanan kaset konulmuştur.

Fotoğraf 4.89. Mimber ahşap kısımlar restorasyon uygulaması (VGM Rapor)

Harim kısmında yer alan nişler kitaplık olarak işlevlendirilmiştir. Buna göre 3 bölmeli olarak raflar düzenlemiştir ve nişlere cam bölmeli, çift kanatlı dolap kapakları monte edilmiştir.

Fotoğraf 4.90. Kitaplık ahşap kısımlar restorasyon uygulaması (VGM Rapor)

1.kat mahfil balkonunun alt kısmında yer alan ahşap görümlü plastik malzeme sökülüştür. Yarım daire şeklinde düzenlenen mahfil balkonunun alt ve ön kısımları meşe kaplama tahtası ile kaplanarak birleşim yerleri profilci çıtalarla dönülmüştür.

Fotoğraf 4.91. Mahfil balkonu ahşap kısımlar restorasyon uygulaması (VGM Rapor)

Müezzin mahfili, vaaz kürsüsünün üst kısımlarına formlarına uygun olarak hazırlanan ahşap elemanlar monte edilmiştir.

Fotoğraf 4.92. Vaaz kürsüsü ahşap ekleme uygulaması (VGM Rapor)

Yapının zemin kat ile 1.kat arasındaki geçişi sağlayan çatı koridoru ahşap karkas ile yeniden inşa edilmiştir. Bu doğrultuda koridor tavanı çıtalı ahşap tavan olarak çözülmüştür.

Fotoğraf 4.93. Çatı koridoru tavanı ahşap ekleme uygulaması (VGM Rapor)

Mevcutta niteliksiz malzemelerle doldurulmuş kapı ve pencerelerin lento yuvaları temizlenerek bu yuvalara 1.sınıf meşe keresteden lentolar yerleştirilmiştir.

Fotoğraf 4.94. Lento yuvaları ahşap ekleme uygulaması (VGM Rapor)

Yapının tüm ahşap elemanlarına nefes alabilen cila sürülmüştür. Böylelikle yapının ahşap elemanları herhangi bir dış etkenden etkilenmeyerek uzun ömürlü hale gelmiştir.

Fotoğraf 4.95. Ahşap cilalama uygulaması (VGM Rapor)

Yapının cami işlevi gereği Z01 Giriş holü ve Z02 Koridor mahallerindeki duvarlara sabitlenen, kaplamalı mdf malzemeden duvar renk tonuna uygun olarak seçilerek özel olarak üretilen ayakkabılıklar yer almaktadır. Yerden ısıtma kolektörlerine ise tablalı kapaklı ahşap dolaplar yerleştirilmiştir.

Fotoğraf 4.96. Ahşap ayakkabılık uygulaması (VGM Rapor)

4.1.14. Metal Elemanlar

Yapıda pencerelerde yer alan niteliksiz demir parmaklıklar ve demir korkuluklar sökülerek yapıdan uzaklaştırılmıştır. Yapılan tarihsel araştırmalar sonucunda ulaşılan eski fotoğraflardan tespit edilen desen doğrultusunda minare şerefesi, minare merdiveni, türbe giriş merdiveni, Z02 koridorunda yer alan merdiven ve mahfil balkonuna bu desen doğrultusunda hazırlanan demir korkuluklar monte edilmiştir. Pencerelerde yer alan demir parmaklıklar ise yapının Selçuklu dönemi yapısı olması sebebiyle geçmeli tipte üretilerek montajı sağlanmıştır. Üretilen tüm demir korkuluklara ve parmaklıklara 2 kat antipas ve boya sürülmüştür.

Fotoğraf 4.97. Özgün formuna uygun demir korkulukların/doğramaların yapıyla buluşturma uygulamaları (VGM Rapor)

Cami avlusundaki yağmur kanallarına 30x100x3cm ebatlarındaki modüller halinde lama demirinden hazırlanan sıcak daldırma galvaniz kaplamalı ızgaralar yerleştirilmiştir.

Şadırvanda ise paslanmaz ayak boruları ve şadırvan zemininde yer alan paslanmaz ızgaralar yeniden üretilmiştir.

4.1.15. Altyapı ve Bakım

4.1.15.1. Elektrik Tesisatı

Yapının elektrik hattı Caca Bey Cad. üzerinde yer alan mevcut şehir hattından yapı avlusundaki elektrik panosu vasıtasıyla düzenlenmiştir. Yapının elektrik odası projede Z04 olarak numaralandırılan odadır. Aydınlatma anahtarları elektrik odasında yer alan pano vasıtasıyla aktive edilmektedir.

Fotoğraf 4.98. Elektrik tesisatı uygulaması (VGM Rapor)

Elektrik sistemine ait tüm kablolar bakır boruyla yapılmıştır. Prizler mahal zemininden ortalama 25 cm yüksektir. Yapının içinde ve dışında kamera ve ses sistemi kurulmuştur. Kameralar ve hoparlörler iç mekânda duvarlara, dış mekânda ise aydınlatma direkleri üzerine monte edilmiştir.

Fotoğraf 4.99. Güvenlik kameraları ve hoparlör uygulamaları (VGM Rapor)

Yapının özgün aydınlatma elemanlarının bulunmaması, mevcutta yer alan elamanların niteliksiz olması sebebiyle yapının özgün işlevinin gökbilim medresesi olması göz önüne alınarak yapı aydınlatmasında bu işlevi anımsatacak halka biçiminde led avizeler tercih edilmiştir.

Fotoğraf 4.100. Aydınlatma uygulamaları (VGM Rapor)

Yapının iç mekân ve cephelerinde süsleme elemanlarının ön plana çıkarılması amacıyla wall washerlar ve projektörlerle aydınlatma sağlanmıştır.

Fotoğraf 4.101. Wall washer ve projektör uygulamaları (VGM Rapor)

Yapının çevre aydınlatmalarının yetersiz olması, cephe aydınlatmalarının, kamera ve hoparlörlerin direkler aracılığıyla gerçekleştirilecek şekilde planlanması sebebiyle mevcut direklerle aynı tip ve renkte direkler üretilerek belirlenen noktalara monte edilmiştir.

4.1.15.2. Su Tesisatı

Şadırvana şebeke hattından temiz su bağlantısı çekilmiştir. Çim serilen alanların sulanması amacıyla şebeke hattından çekilen borular aracılığıyla manuel olarak gerçekleştirilebilecek bir sulama sistemi çözülmüştür.

Fotoğraf 4.102. Sulama sistemi uygulaması (VGM Rapor)

4.1.15.3. Isıtma-Havalandırma

Yapı mevcut durumda şehir şebekesine bağlı olan jeotermal su kullanılarak yerden ısıtma sistemiyle ısıtılmaktaydı. Sistemin çok eski olması ve yeterli ısıtmayı sağlayamaması sebebiyle sistem tamamen sökülüştür. Vana, filtre mekanizması ve oksijen bariyerli

borulama sistemi ile tamamen yenilenen yerden ısıtma sistemi zemin kat döşemesinin tamamını dolaşmaktadır. Yapı pencere açıklıkları vasıtasıyla doğal olarak havalanmaktadır.

Fotoğraf 4.103. Yerden ısıtma sistemi uygulaması (VGM Rapor)

4.1.16. Periyodik Bakım

Restorasyon uygulaması gerçekleşen yapılarda bakım yapının varlığını sürdürebilmesi açısından önem arz etmektedir. Günümüzde göz ardı edilen bu konu hakkında kullanıcıların bilgilendirilmesi önemlidir. Bu doğrultuda yapının üst örtüsünden su tahliyesinin sağlayan çörlenlerin tıkanmaması, yeşil alanların yeterli ölçüde sulanması, elektrik ve ısıtma sistemlerinin düzenli olarak bakımlarının yapılması büyük önem arz etmektedir. Ayrıca yapının bağlı olduğu il ve belediyenin oluşturduğu veya anlaştığı bazı grupların da yapıyı yıllar içerisinde kontrol etmesi ve yapıda herhangi izinsiz bir değişikliğin gerçekleşip gerçekleşmediğini yerinde incelemesi gerekmektedir. Sadece değişiklikler açısından da değil aynı zamanda yapıda doğal olarak meydana gelebilecek hasar veya kusurların yine bu gruplar tarafından raporlanması ve yapı harap hale dönmenden önce müdahalenin gerçekleşmesi önem arz etmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.1. Genel Değerlendirme

Restorasyon süreçlerinin derinlemesine incelenmesi, genellikle birçok teknik, tarihî ve estetik ayrıntıyı içerir. Bu bağlamda, restorasyon sürecinin çeşitli aşamaları ve uygulamaları üzerinde durmalıyız. Restorasyon öncesinde, medresenin mevcut durumu detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu aşamada, yapının tarihî evrimi, malzeme analizi ve mevcut hasar durumları araştırılmıştır. Cacabey Medresesi'nin özgün yapım teknikleri ve malzemeleri hakkında bilgi toplamak için arkeolojik ve tarihî araştırmalar yapılmıştır. Yapılan tarihi ve arkeolojik araştırmalarda elbette yapıyı onarmak adına bazı bulgulara ulaşılmıştır. Ulaşılan bulguların yapıda restorasyonu gerçekleştirmek adına uygulanması önem arz etmektedir. Şayet restorasyon sürecine modern bir zihniyet ve onarım ile girilirse tarihi araştırmaların bir önemi kalmaz. Yapıda tekerrür eden bazı sorunların geçici çözümlere kavuşturulması her ne kadar iyi gibi görünse de bazen yapının sorunlu bölümlerle bağlantılı diğer kısımlara sirayet etmesine neden olmaktadır. Bunun en bariz örneği Cacabey Medresesi drenaj sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. 1960'ta karşımıza çıkan sorun 2006 yılına gelindiğinde üzerindeki ve etrafındaki duvarları nemden çürütmüş ve yapıya zarar vermiştir. Tarihi yapıların çoğunda karşılaşılan drenaj sorunları dönemin yapı malzemeleriyle ve teknolojileriyle kökten çözüme ulaşmamış olsa dahi uzun süre sorun olarak kalmamalı ve lazım olan teknolojiler elde edilinceye kadar belirli aralıklarla onarılmalıdır. Zira onarımı yapılmayan tarihi yapılar çökmeye ve çürümeye karşı karşıya gelmiştir ve gelebilmektedir.

Restorasyonun amacı, Cacabey Medresesi'nin yapısal bütünlüğünü korumak ve estetik değerlerini geri kazandırmak olarak belirlenmiştir. Bu süreçte, yapının orijinal malzemeleri ve teknikleri dikkate alınarak modern mühendislik ve restorasyon teknikleri

ile desteklenmiştir. Proje, tarihi yapıların korunmasına yönelik uluslararası standartlara uygun olarak planlanmış olsa da bazı dokunuşlar yapıyı özgün formundan uzaklaştırarak modern bir hale büründürmüştür. Tarihi yapılarda restorasyonlar genellikle yapının özgün formunu koruyarak günümüze ve geleceğe sağlam bir şekilde kültürel mirasımızı aktarmak olmalıdır ancak bu süre zarfında yapının kullanım amacı değişse bile formundan bir şey kaybetmemesi gerektiği elzemdir. İlk olarak 1950 yılında restorasyon uygulamasıyla karşılaşan yapıda bazı bölümler kaldırılmış ve bazı bölümler de eklenmiştir. Eklenen bölümler yapının kullanım amacını değiştirmek üzere olduysa da yapının özgün formunda ufak değişiklikler de gerçekleşmiştir. Yapılan değişiklikler yapıyı geleceğe taşımak için önemlidir çünkü bir tarihi yapıyı geleceğe ulaştırmanın en elzem yolu o yapıyı kullanıma açıp yapısına uygun olarak işlevlendirmektir. Cacabey Medresesi ilk olarak 1899 yılında cami olarak halkın kullanımına sunulmuştur. Bu durum yapının kullanılmasına olanak sağlamış aynı zamanda yapının sahiplenmesine katkıda bulunmuştur. Sahiplenilen yapı uzun yıllar boyunca korunarak ve küçük veya büyük restorasyonlar geçirerek günümüze gelmiştir.

2019-2021 yılları arasında yapılan restorasyon çalışmalarında, medresenin taş yapısının güçlendirilmesi ve çökme riskinin önlenmesi ön planda olmuştur. Bu yüzden yapının etrafına çelik üst örtü kapatılmış ve yapı onarıma başlamıştır. Medresenin taş yapısı, zamanla oluşan çatlaklar ve aşınmalar nedeniyle ciddi hasar görmüştür. Restorasyon sırasında, taşların temizlenmesi, yeniden yerleştirilmesi ve hasarlı taşların yenileri ile değiştirilmesi işlemleri yapılmıştır. Bu süreçte, orijinal taşların kimyasal ve fiziksel analizleri yapılmış ve uygun restorasyon malzemeleri seçilmiştir. Restorasyon yapılırken yapının ilk hali yani özgün formundan esinlenilmiş ve yapıda kullanılan bütün taşlar yine yapının özgün formuna özgün olarak kullanılmıştır. Yapının taş yapısının güçlendirilmesi yapının çökmemesi için ve ömrüne devam etmesi için en gerekli uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Önemli olan bir diğer husus ise yapının taş yapısı güçlendirilirken eski restorasyonlarda kullanılan sadece çimento bazlı sıva yapılmamış ve herhangi bir beton dökme işlemi gerçekleşmemiştir. Bu tarz yapılarda kullanılan taşlar, eğer çimento bazlı sıva ve beton uygulamasına maruz kalırlarsa kısa zaman içerisinde nemlenerek aşınmaya ve çürümeye başlama ihtimali çok yüksek gözükmektedir. Bu yüzden kullanılan sıvanın veya harcın analizleri de yukarıda açıkladığımız gibi olmalıdır. Verilen analizlerdeki sıva yapısına horasan harcı denmektedir. Bu harç yapının sahip olduğu

taşların nemlenmesini engelleyerek çürümesine ve aşınmasına engel olmaktadır. Böylelikle yapının temeli ve duvarları sağlam kalacak ve yapı kendini geleceğe taşıyacaktır.

Medresenin temeli ve duvarları, zemin hareketleri ve su sızıntıları gibi faktörlerden etkilenmiştir. En büyük sorun olan drenaj problemi 2006'ya kadar acil olarak onarılmak üzere kararlaştırılmıştır. Ancak 2006 yılına kadar drenaj sızıntıları ve nemlenmeleri etrafındaki duvarları aşındırarak çürümesine ve güçsüzleşmesine yol açmıştır. 2006 yılındaki elzem olan restorasyon süreci drenaj olarak ele alınmıştır. Ele alınan bu probleme geçici çözüm olarak sıva kaplanması uygulanmıştır. Kalıcı olduğu mühendisler ve uzmanlar tarafından düşünülen çözüm 2019 – 2021 yılları arasında yapılmıştır. Uygulanan onarım kurşun kaplama olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer yapı malzemelerine nazaran kurşun çok iyi bir yalıtım malzemesidir. Ancak ne kadar süre dayanıklı kalacağı ve restorasyon gerektirmeyeceği soru işareti oluşturmuştur. Temel güçlendirme ve duvar onarımları sırasında, mevcut yapının tarihî dokusuna zarar vermemek için özel teknikler kullanılmıştır. Bazı duvarlarda bulunan işlemeler ve yazılar yapının özgün formuna uygun olarak işinin ehilleri ve uzmanlar tarafından özel teknikler kullanılarak uygulanmıştır. Uygulanan bu işleme ve yazılar yapıyı adeta tarihte geriye götürerek ilk haline çevirmiştir. Bu uygulanan yöntem gelecek nesillerde merak uyandırarak atalarından kalan yadigarlar hakkında bilgi edinmelerine yol açacaktır. Ayrıca, yapı içindeki su yalıtımı iyileştirilmiş ve temizlik işlemleri gerçekleştirilmiştir. Su yalıtımı yapının bulunduğu bölge itibarıyla önem arz etmektedir. Çünkü Kırşehir yaz kış yağmur ve kar alabilen bölgede yer almaktadır. Dolayısıyla yapıya uygulanacak en gerekli onarım dış ve iç yalıtım olmalıdır. Kullanılan malzemelerin uzun ömürlü olması da yine yapının duvarlarının ve taşlarının gelecek yıllara sağlam bir şekilde ulaşmasına olanak sağlayacaktır. Yalıtım uygulanmayan diğer tarihi yapıların geleceğe ulaşmadan yıkılmış ve harabeye dönmüş olması tarihi mirası koruma anlamında bizleri başarısız olarak atfetmemize neden olmuştur.

Restorasyon sürecinde medresenin tarihî ve estetik değerlerinin korunması hedeflenmiştir. Orijinal süslemeler ve motifler, hattatlar ve konunun önde gelen mühendis ve uzmanları tarafından titiz bir şekilde restore edilmiştir. Restorasyon uygulaması sadece inşaat alanında gerçekleşmemiş aynı zamanda uzmanların ofislerine, bürolarına ve

Çalışma alanlarına kadar sirayet etmiştir. Bu süslemeler ve motifler hem Selçuklu Dönemine hem de Cacabey'in yaşamına ayna tutmaktadır. Tarihte bulunduğu bölgede başarılar elde etmiş olan bir komutanın mirası olan yapıda bulunan bu motifler o zamanki bazı vergi uygulamalarına ışık tutmaktadır. Ayrıca bu süslemeler ve motifler günümüze ışık tutmakta ve belki de örnek almamıza vesile olmaktadır. Motiflerin ve süslemelerin ilk yapıldığı süreçteki gibi mavi ve altın kaplamalı olması yapıyı daha ihtişamlı, bu tür detayların ufak boyutta kalması ise yapıyı gösterişten uzaklaştırarak eşsiz hale getirmesine neden olmuştur. Ayrıca, medresenin i mekân düzenlemeleri, orijinal planına sadık kalınarak yapılmıştır. Bu süreçte, uzman ekipler tarafından gerçekleştirilen araştırmalar ve analizler, restorasyonun tarihî doğruluğunu sağlamaya yönelik önemli bir rol oynamıştır. Orijinal planına göre yapılan yapı hem ilk günkü gibi muhteşem hem de uzun ömürlüdür. Ancak bazı uygulamalar her ne kadar iyi dşnlmş gibi görünse de yapıyı özgün formundan uzaklaştırmıştır. Bunlardan ilki kullanılan iç aydınlatma elemanları olmuştur. Vakıflardan elde ettiğimiz raporlara göre i aydınlatmaların yapının özgün formuna uygun olduğu ve değiştirilmeyeceği olmuştur. Ancak yapının restorasyonu tamamlandıktan sonra kullanılan aydınlatmaların yapıda eskiden bulunan aydınlatmalardan farklı daha modern aydınlatmalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Modern tarzda dikilmiş binaların veya plazaların vazgeçilmezi olan i aydınlatmaların, bu yapıda her ne kadar gezegenleri anımsattığı için kullanılsa da, bu tür tarihe meydan okuyan yapılarda kullanılması uygun değildir. Yine i aydınlatmalar arasında yere gömülü halde bulunan led aydınlatmalar restorasyonu yapan yüklenici firma tarafından dahi beğenilmeyerek halının altına gizlenmiştir.

Restorasyon süreci tamamlandıktan sonra, yapılan işlerin kalitesi ve yapının korunma durumu değerlendirilmektedir. Bu değerlendirmenin önemi yapılan işlerin kaç yıl boyunca yapıyı koruyacağı ve yapının ne zaman yeni bir restorasyona ihtiyaı olacağını erkenden anlamak üzerinedir. Proje sürecinde elde edilen sonuçlar, uzmanlar tarafından incelenmiş ve medresenin hem yapısal hem de estetik açıdan başarılı bir şekilde restore edildiği sonucuna varılmıştır. Restorasyon sonrasında, medresenin düzenli bakımı ve korunması için bir plan hazırlanmıştır. Hazırlanan plan yapının restorasyonundan bağımsız olarak her yıl gerekli olan bakımlar olarak ele alınmıştır. Bu düzenli bakımlar arasında boya, dış ve i yalıtım yer almaktadır. Yapının uzun vadeli korunmasını sağlamak amacıyla, sürekli bakım ve izleme süreçleri oluşturulmuştur.

SONUÇ

UNESCO Geçici Miras Listesinde yer alan ve Caca Bey'in Kırşehir'e ve gelecek nesillere bıraktığı kültürel miraslardan biri olan Cacabey Medresesi 2019-2020-2021 yıllarına kadar kendi özgün yapısından uzaklaştırılmış olsa da bazı konularda tartışmaya açık bazı konularda ise özgün yapısını koruyan restorasyon geçirmiştir. Ülkemizdeki restorasyonlar gerek teknolojinin gerekse bu alanda uzmanlaşmış kişiler sayesinde tarihi yansıtma konusunda kayda değer hale gelmiştir. Ayrıca ülkemizde restorasyon anlayışındaki bir diğer etken ise bulunduğu bölgedeki sosyo-ekonomik durum olmuştur. Kısaca restorasyon anlayışımızda turizm, sosyal alan ve ibadethane gibi etkenler göz önüne fazlaca gelmektedir. Bu gibi genel geçer durumlardan ziyade yapıların da nev-i şahsına münhasır bazı problemleri bulunmaktadır. Ufak bir kıyaslama yapacak olursak, arkeolojik miras niteliğindeki bu yapılar kendileriyle yaşıt/eşdeğer diğer yapılara kıyasla daha fazla bozulmaya ve yıkıma maruz kalmışlardır. Nitekim bu durumu, kayıp olarak nitelendirebiliriz. Madran ve Bayburt oğlu 1976 tarihli yayınlarında Selçuklu dönemi mimari eserleri hakkında "*varlığı saptanan yapılardan %55'inin günümüze kalabilmiş olduğunu ve bunların da bir bölümünün yıkıntı, bir bölümünün yapılan türlü onarım ve eklemelerle özelliklerini yitirmiş bulunduğunu*"⁷³ bilgisini vermektedirler.

21. yy. başlarına gelirken bu istatistiğin değişkenliği yadsınamaz bir gerçektir. Bundan dolayı geçmişten günümüze ulaşabilmiş kültürel miraslarımızı korumakla mükellef olmalıyız. Koruma amaçlı yapılan uygulamalar, özgün niteliklerinin kaybedildiği bir zarara dönüşmemelidir. Sözün özü bahsettiğimiz gibi koruma adı altında yapıyı çimento harcına dönüştürmemeliyiz. Geliştirilen yeni detayların özgün yapıya uygunluğu sorgulanmalı ve aksi düşünüüyorsa uygulanmamalıdır. Yapının özgün yapım teknik

⁷³ Ziya Bayburtluoğlu ve Emre Madran, *Anadolu'da 1308 M. yılına kadar gerçekleştirilmiş Türk-İslam yapıları üzerine sayısal sınamalar*, Türk Tarih Kurumu, (1981), 942

detayları ile günümüze ulaştığı unutulmamalı ve yeni çözümler bu detaylar üzerinden oluşturulmalıdır. Bu sayede özgün yapım tekniği hem mevcut yapıda korunarak hem de yeni çözümlerde tekrarlanıp geliştirilerek yaşatılacak ve koruma adına katkı sağlanmış olunacaktır.

A.D. Mordtmann adındaki gezginin notlarından yola çıkarak Cacabey Medresesi'nin 1858 yılında mühimmat ambarı olarak kullanıldığını anlamaktayız yine aynı notlardan Cacabey Medresesi'nin minaresinin yapının yanındaki camiye ait olduğunu öğrenmekteyiz. Ancak daha sonra yapılacak olan Rölöve analizlerinden ve 1940 yılında Ali Saim Ülgen'in raporlarından yola çıkarak yapının yanında herhangi bir camiye veya izine rastlanmadığı ortaya çıkmıştır.

Cacabey Medresesi Osmanlı Devlet Arşivi'ne göre 1899 yılına kadar kapsamlı veya kısmi herhangi bir restorasyon sürecine girmemiştir. Arşivden elde ettiğimiz verilere göre bahsettiğimiz tarihe kadar 1695, 1757 ve 1767 tarihleri arasında müderris (Medrese Hocası) ataması olmuştur.

1899 yılına gelindiğinde yine Osmanlı Devlet Arşivi'nde “ Kırşehir’de Caca Cami-i Şerefe Onarım Tamiri” isimli ilk ekleme yapılmıştır. Bu ekleme kaynakta şöyle yer almaktadır.

1. Müezzin Mahfili

2. Vaaz Kürsüsü

3. Minber

Eklenen elemanlardan yola çıkarak 1899 yılında Cacabey Medresesi'nin camiye dönüştürülmesindeki ilk kararlarının bu tarihte alındığını anlamaktayız.

1938 yılında Kırşehir’de yaşanan deprem sonrası onarım için Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne ilk girişimde bulunulsa da VGM’nin onarım çalışmasını kabul etmesi 1951 senesinde Cavit Kınay aracılığı ile olmuştur. 1951 senesi onarım çalışmasında şartnamede yer alan onarım detayları şöyledir:

1. Mevcut fenerin yıkılması yerine yeni fener yapılması

2. Kubbe temizliği ve sıvası

3. Damın loglanması

4. Minare ve kubbeye alem yapılması

5. Taş kaplama ve minare peteği yapılması

6. Korkuluk ve şerefe tamiri olarak yer almaktadır. Takip eden yıllarda Ali Saim Ülgen şantiye sahasını yerinde görmüş ve restorasyonun uygun olmadığını raporlamıştır. Sonrasında müteahhit ile sözleşme feshedilmiştir. Şartnamede belirtilen iş ve görevlerin ne kadar yapıldığının belirsizliği konuşulsa da 1960'ta yapılacak olan onarımlardan yola çıkarak şartnamede belirtilen işlerin çoğunun yapıldığını söylemek mümkündür.

1960'ta, başında Ali Saim Ülgen'in bulunduğu bir restorasyon geçiren Cacabey Medresesi'ne yapılan işler teritli şapın yeniden yapılması ve taş kaplama olmuştur. Yine 1961'de 'Anadolu Abidelerinin Onarımı Hakkında' adlı bir makalede;⁷⁴

1. Taş harpuştalar kaplanacak ve dış bahçe kümbet temeli düz olacak

2. Bahçeye iniş merdiveninin sağındaki 40cm moloz duvar kaldırılacak ve iniş korkuluğu duvar hizasına gelecek

3. Kesme taş kaplama yüzeyindeki bozuk derzler ve harçlar temizlenecek, notları yer almaktadır. 1960 ve 1961 yıllarındaki bu onarım raporlarından Ali Saim Ülgen'in bütün restorasyonları yaptığını ancak makalede yer alan ilk ve son maddenin yapıldığını söylemek mümkündür.

2006'ya kadar geçen 45 sene süresince yapıda fazlaca problemler oluşmaya başlamıştır ve bunlardan en önemlisi ve kısmi restorasyona sebebiyet veren olgu ise drenaj problemi olmuştur. 2006 yılında drenaj, nemlenme, rutubet, kireç, mezar odasını su basması, yosun ve bitki oluşumu, sütunçelerde kopma, çatı izolasyonu, kapıların bakımsızlığı, farklı renkte ve cinsten ferforje kullanımı ve hazire duvarlarının boşalması gibi nedenler yer alırken sadece drenaj, iç aydınlatma ve çatı izolasyonunun yapılmasına karar verilmiştir. Drenaj sorununu çözmek için künk borular döşenmiş ve killi toprak ve iri deneli taşlar ile

⁷⁴ Ali Saim Ülgen, 'Anadolu Abidelerinin Onarımı Hakkında', (1961), TASUDOC0062

horasan harcı kullanılarak su yalıtımı yapılmıştır. Yapılan bu uygulama kesin çözüm olmamakla beraber geçici bir onarım çalışması olmuştur. İç aydınlatmada ise duvar aplik ve cam fanuslu avize kullanılmıştır. Kullanılan duvar aplik ve cam fanuslu avize yapının özgün formunu korumuş adeta orijinal haliymiş gibi bir izlenim yaratmıştır. Çatı izolasyonu için çoğunlukla harç ve sıva kullanılmıştır ve bu uygulama yine yanlış diyebileceğimiz bir uygulamadır çünkü zamanla sıva ve harç arasına giren su veya nem iç tarafından duvarları ve taşları nemlendirerek çürütmeye devam edecektir.

2019'da 1. Etap restorasyon süreci resmen başlamış olup, restorasyon süresince yapı komple koruma çatısı ile kaplanmıştır. Kapatılan yapının kubbesi raspalanmış, taş kaplamalar kaldırılmış ve iç mekânda sıva ve raspa işleri yürütülmüştür.

2021'de 2. Etap restorasyonu başlamıştır. 2. Etap Cacabey Medresesi'nin günümüzdeki formunu aldığı restorasyondur. Bu restorasyon süresince malzeme analizi, zemin etüdü ve statik değerlendirme yapılmıştır. Yapılan analiz ve değerlendirmeler sonucunda taşıyıcı sistemde raspalama işlemi, biyolojik unsurların (bitki ve yosunlaşma) temizliği, nem temizliği ve deformasyon onarımı, bina zemini boyunca drenaj yapılması, dış mekân (sıva, raspa, eskitme, kopan parçaların tadilatı, derz dolgu, izolasyon) onarımı, iç mekân duvar onarımları ve ahşap kapı lentoları ve duvar aralarının boşluğunun doldurulması yer almaktadır. Belirtilen bütün onarım ve işlemler özenle yapılmıştır.

Döşeme konusunda sadece zemin katından mahfil katına çıkan basamaklarda onarım ve temizlik yer almıştır.

Tavan onarımına, nemlenme, rutubet ve biyolojik unsurların temizlenmesi, 1950-1960 yılları arasında yapılan 7cm bulan sıvaların sökülmesi ve altta kalan kısımların temizlik ve bakımıyla başlanmıştır. Temizlenen taşlara makalede yer alan analizlerdeki sıva karışımı ile derz verilmiştir. Kubbe küresi hem yapıya uygun olmadığından hem eskidiğinden dolayı polikarbonat esaslı tek parça halde yerleştirilmiştir.

Süsleme elemanları (girişteki dua/vergi affı yazısı/türbe) genel temizliğe tabi tutulmuştur. Ayrıca kopan çini yazıları ve dualar kaşıtraşı ve hat sanatı ile tamamlanmış ve boyanmıştır.

Pencerelerin eski ve estetik açıdan uygunsuzluğu söz konusu olduğu için yeni pencereler takılmış eski ve sağlam olanlar ise onarılarak kullanılmaya devam edilmiştir.

Medrese ısıtma sistemi makine yardımıyla yapılmaktadır ve makine içeride bulunmaktadır. Hem bakımının zorluğundan hem de görüntü kirliliğinden dolayı makinenin dışarıya alınması kararlaştırılmıştır. Ancak makine yerine tamamen sıcak su ile alttan ısıtma tesisatı döşenmiştir.

Medrese içerisinde bulunan ayakkabılık, tekmelik, askı ve dolap yapıya sonradan cemaat tarafından eklenen elemanlar arasında yer almaktadır ve değiştirilmesi kararlaştırılmıştır. Yeni eklenen ayakkabılık, askı ve dolap yapının özgün formuna uygun değildir. Ayrıca içeride bulunan doğal gaz kombisi uygun olmayan ahşap kaplama ile kapatılmış ve boruları kapatılmayarak estetik açıdan çirkin bir görüntüye sebebiyet vermiştir.

Drenaj sorunları bu restorasyonda da ele alınmıştır. 2006'ya konu olan drenaj sorununa geçici çözüm bulunsa da 2021 yılına kadar yapıya zarar vermeye devam etmiştir. Ancak bu restorasyonda kesin çözüm olduğuna karar verilen kurşun ile kaplama işlemi gerçekleştirilmiştir.

2006'da yapılan restorasyonda iç aydınlatmaların yapının özgün formuna uygun olduğunu belirtmiştik. İç aydınlatmalara herhangi bir müdahalede bulunulmayacağı raporlar arasında yer almaktadır. Ancak restorasyon sonrasında iç aydınlatmaların modern materyallerden oluştuğunu görmekteyiz. Çağdaş aydınlatmaların yapıya uygun olmadığını ve özgün formunu bozduğunu belirtmekte fayda var. Şehrin kalabalık bölgesinde yer alan medrese dış aydınlatmalar ile şehrin simgelerinden biri haline gelmiştir.

Dış cephede özellikle kuzey cephede yoğun nemlenme ile karşılaşılırken diğer cephelerde derz, sıva ve yalıtım işleri yoğunluktadır. Restorasyon uygulamasında dış duvarları nemden ve neden olduğu aşınma ve kopmalardan korumak adına yapı çevresi boyunca drenaj uygulaması yapılmıştır. Çatı yüzeyine yağmur sularının birikmemesi adına su kanalı yapılmış ve kalan kısımlara horasan harcı ile derz verilmiştir. Taş kaplamalar yapılmış ve tekrar horasan harcı ile derz verilmiştir. Biyolojik unsurlar temizlenmiştir.

Mevcut haliyle günümüze ulaşan Cacabey Medresesi son halini 2019'dan 2023'e kadar süren restorasyon sonucunda almıştır. Restorasyonlarda özellikle yaşanan problemlere karşı önerilecek çözümlerin yapının bütünlüğünü bozmayacak şekilde geliştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca astronomi ile ilişkilendirilen medresenin bu bilinmezliği, rivayetlerden öte kesin belgelerle aydınlatılması gerekmektedir. Anadolu'nun orta çağdaki zengin bilim ve fikir dünyasının mimari bir kanıtı olabilmesi için bu konu ile ilgili araştırmaların yapılması elzemdir.

KAYNAKÇA

1942. *Kırşehir'de Türk Eserleri*. Cilt 2.
1942. *Kırşehir'de Türk Eserleri*. Cilt 2. Vakıflar Dergisi.
1948. «BCA Sayı: Dosya: K3 Fon Kodu: 30.1.0.0 Yer No:117.737.2.» 20 10.
- Bozkurt, Nebi. 2003. «Medrese.» *İslam Ansiklopedisi*.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/medrese#1>.
1983. «2863 Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu.» 23 8.
<https://www.peyzajmimoda.org.tr/mevzuat/detay/2863-sayili-kultur-ve-tabiat-varliklarini-koruma-kanunu-74>.
1989. *Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi.*, 20 04.
<https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263664/avrupa-mimari-mirasinin-korunmasi-sozlesmesi.html>.
1989. «Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi.» *Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun*. 20 4.
1989. *Kırşehir Emiri Caca oğlu Nur el-Din'in 1272 Tarihli Arapça-Moğolca Vakfiyesi*. Ankara: TTK Yayınları.
2000. *Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu Kuram ve Uygulama*. İstanbul.
2005. *Nevşehir KVKBK Arşivi*.
2010. «Dünyanın İlk Astronomi Okulunun Gizemi.» 14 4. <http://www.tayproject.org/haberarsiv20104.html>.
2013. «Icomos Tr.» *Icomos Tr*. 17 3. https://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr_0784192001542192602.pdf.
2013. «Ödüller.» *Avrupa Müze Ödülü*. 21 2. <https://saglikmuzesi.trakya.edu.tr/pages/oduller>.
2021. *Egoist Yazar*. 16 Nisan. <https://www.egoistyazar.com/makale/anadolu-selcuklu-donemi-medreseleri-genel-ozellikler-tipoloji-ve-ornekleri>.
2024. *Tarihî yapıların yeniden kullanımı kapsamında işlev değişikliğinin değerlendirilmesi: Tarihî Bitlis Belediye Binası örneği*.
- Ağır, Doç. Dr. Aygül. 1931. *Carta El Destauro*.
- Ahunbay, Z. *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*. 5.
- Ak, Hüseyin. 2015. «Medrese Yapısal Özellikleri ve Kullanım Amaçları.» *İç Mimarlık Dergisi*. 26 4. <https://www.icmimarlikdergisi.com/2015/04/25/medrese-yapisal-ozellikleri-ve-kullanim-amaclari/>.
- Alanyurt, U. *Türkiye'de Koruma ve Onarım Üzerine Analiz Masrop e-dergi*, Sayı:4, Ağustos 2009,
- Aydın Sayılı, Walter Ruben. 1947. *Türk Tarih Kurumu Adına Kırşehir'de Cacabey Medresesinde Yapılan araştırmanın ilk ön raporu*. Belleten.
- Bakkal, B. 15-17 Ekim 2011. *İslâm Tarihinde Rasathaneler ve Caca Bey Medresesi*.
- Balibeyoğlu. 1998.

- Başgöl M, İlerisoy Z. tarih yok. 'Yeniden işlevlendirme kapsamında tarihi yapı örneği; Kırşehir Cacabey Cami analizi.
- Başgöl, M. *Yeniden İşlevlendirme Kapsamında Tarihi Yapı Örneği; Kırşehir Cacabey Cami Analizi*.
- BCA Tarih :24/8/1960 Sayı:273 Dosya:4151 Fon Kodu: 30.18.1.2 Yer No:156.14.10.
- «Caca Bey.» <https://www.devletialiyeyi.com/Zaman-Tuneli/caca-bey>.
- «Cacabey Medresesi.» İslam Düşünce Atlası. <https://islamdusunceatlası.org/cacabey-medresesi/3471>.
- ÇAĞLAYAN, Yrd. Doç. Dr. Harun. 2012. «Medreseler Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler.» *Uluslararası Sempozyum*. Muş.
- ÇELİK, Nurgül. «Cacabey Camii ve Gökbilim Medresesi.» <https://www.akwa.us/cacabey-camii-ve-gokbilim-medresesi/>.
- Erder, Prof. Dr. Cevat. 1964. *Venedik Tüzüğü Madde 5 Çeviri Metni*.
- Eyice, Semavi. 1992. «Caca Bey Medresesi.» *İslam Ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/caca-bey-medresesi>.
- Gülcan, Mehmet Enes. 2019. *Academia Edu*. 30 7. https://www.academia.edu/39967268/Cacabey_Medresesi_%C4%B0slam_D%C3%BC%C5%9F%C3%BCnce_Atlas%C4%B1.
- Icomos Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi “2013”.
- «Kırşehir Tarihi.» <https://korumakurullari.ktb.gov.tr/TR-89607/kirsehir.html>.
- Kuban, Doğan. *Modern Restorasyon İlkeleri Üzerine Yorumlar*.
- Kucur, Sadi S. 1992. *Cacaoğlu Nureddin maddesi, Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları.
- Madran E., Z. Bayburtluoğlu. *Anadolu’da 1308 M. Yılına Kadar Gerçekleştirilmiş Türk-İslam Yapıları Üzerine Sayısal Sinemalar’*.
- Madran, E. 1985. *Osmanlı Devleti’nde Eski Eser ve Onarım Üzerine Gözlemler*. Cilt 49. 195 cilt.
- Mordtmann, A. D. 1925. *Anatolien, Skizzen und Reisebriefe aus Kleinasien*. Hannover : Fr. Babinger.
- Osmanlı Arşivi*.
- Paç D. Gökçen, Akçay Fatih Çağrı. tarih yok. *Tarihi Yapılarda Bir Yeniden İşlevlendirme Örneği: Edebiyat Müze Kütüphaneleri*.
- Pekol, B. *İstanbulda Yeni İşlevlerle Kullanılan Tarihi Yapıların Üslup Sorunsalı*.
- Resmi Gazete. 1983. 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu. 23 7.
- Restorasyon ve Konservasyon s.48 “ICOMOS Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü” ISSN 1309-7016*.
- Rubens Dr. W, Dr. A. Sayılı. tarih yok. *Türk Tarih Kurumu Adına Kırşehir’de Cacabey Medresesinde Yapılan Araştırmanın İlk Kısa Raporu*.
- «SALT online arşiv- TASUDOC0055.»
- «SALT online arşiv- TASUDOC0057.»
- «SALT online arşiv- TASUDOC0062.»
- Sayılı Dr. Aydın, Dr. Walter Ruben. tarih yok. *Türk Tarih Kurumu Adına Cacabey Medresesinde Yapılan Araştırmanın İlk Kısa Raporu*.

- Selçuklu Belediyesi. 2017. «Cacabey Medresesi ve Türbesi.» <https://www.selcuklumirasi.com/architecture-detail/caca-bey-medresesi-ve-turbesi>.
- T.C. Resmî Gazete, sayı: 18113, 23 Temmuz 1983.
- Tanyeli, Arş. Gör. Zeynep İnan Koçak - Yrd. Doç. Gülsün. tarih yok. *Kırşehir Cacabey Medresesi ve Onarımları*.
- «Tarihin Tanıkları Medreseler.» *İkinci Bayezid Külliyesi - Edirne*. <https://www.kulturportali.gov.tr/portal/tarihin-taniklari-medreseler>.
- «Taşa Yansıyan Sanat: Taç Kapılar.» *Cacabey Medresesi - Kırşehir*. <https://www.kulturportali.gov.tr/portal/tasa-yansiyan-sanat-tac-kapilar>.
- Tellioğlu S. Satıcı B., (2023). *Tarihi Yapılarda Restorasyon Tekniklerine Göre Uygulanacak Malzemelerin Belirlenmesi*, Cilt 6, No 1, s. 37-49.
- Temir, Ahmet. 1959. *Çeviri*.
- Turhan, Şerife Rümeysa. tarih yok. *Anadolu Selçuklu Medreseleri Mimari Açısından İncelenmesi*. <http://yonetim.konev.org.tr/api/docs/documents/bd3f9273-9c23-4825-ae3a-360ffc5f3256.pdf>.
- Türkiye Kültür Portalı. <https://www.kulturportali.gov.tr/portal/tarihin-taniklari-medreseler>.
- Ülgen, Ali Saim. 1961. *Anadolu Abidelerinin Onarımı Hakkında*. TASUDOC0062.
- VGM arşiv.
- VGM Arşivi. *Kırşehir Cacabey Dosyası, yüksek makama hitaben İnşaat Müdürü Faruk Çeçen'in 8 Ekim 1953 tarihli yazısı*.
- Wikipedia. 2023. «Caca Bey.» 19 11. https://tr.wikipedia.org/wiki/Caca_Bey.
- Yalçın, Res. Asst. Gamze. 2024. *Tarihî yapıların yeniden kullanımı kapsamında işlev değişikliğinin değerlendirilmesi: Tarihî Bitlis Belediye Binası örneği*.
- Zeren, N. 1981. *Kentsel Alanlarda Alınan Koruma Kararlarının Uygulanabilirliği*.